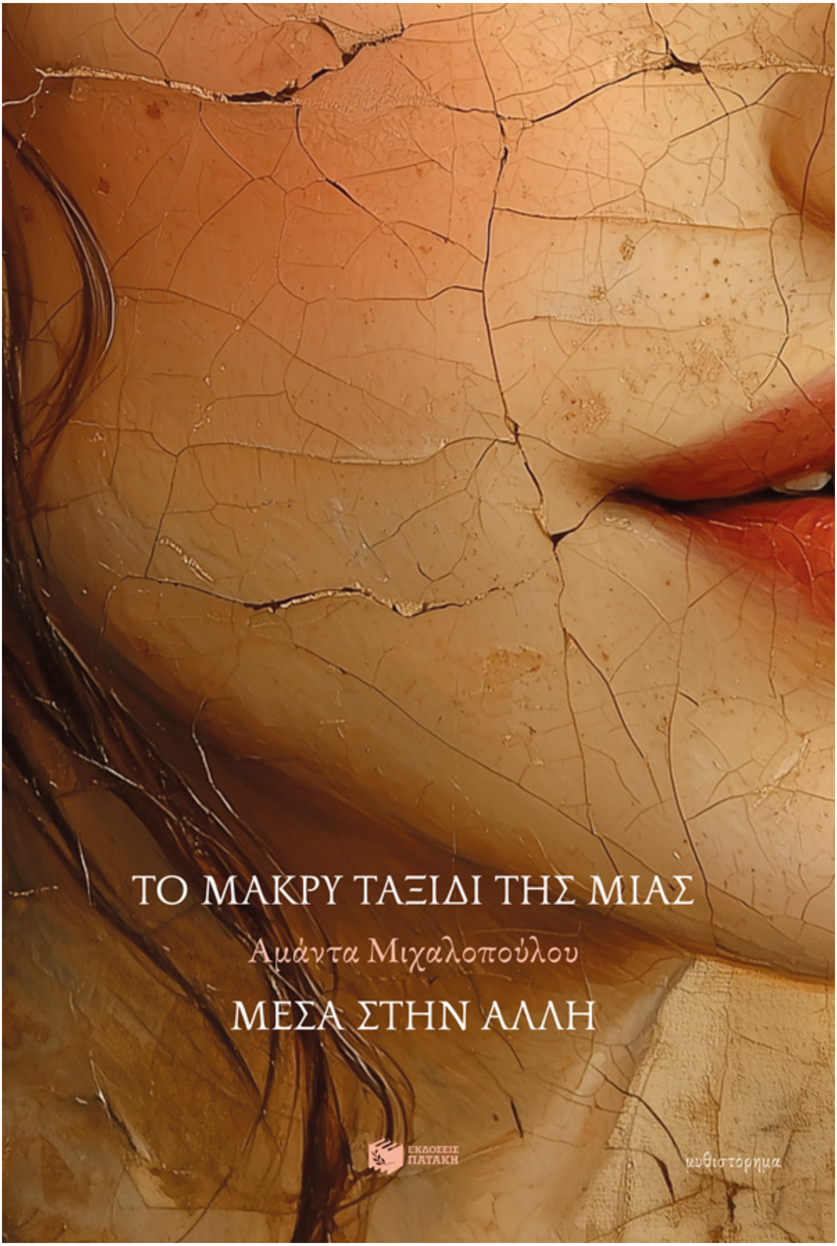

ΤΟ ΜΑΚΡΥ ΤΑΞΙΔΙ ΤΗΣ ΜΙΑΣ
Αμάντα Μιχαλοπούλου
ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ
μυθιστόρημα

ΤΟ ΜΑΚΡΥ ΤΑΞΙΔΙ ΤΗΣ ΜΙΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

Μυθιστορηματα
ΓΙΑΝΤΕΣ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1996 (νέα έκδοση, συμπληρωμένη, 2023)
ΟΣΕΣ ΦΟΡΕΣ ΑΝΤΕΞΕΙΣ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1998
ΠΑΛΙΟΚΑΙΡΟΣ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2001
ΓΙΑΤΙ ΣΚΟΤΩΣΑ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΜΟΥ ΦΙΛΗ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2003
ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΑ ΣΑΥΡΑ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007
ΠΩΣ ΝΑ ΚΡΥΦΤΕΙΣ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2010
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2014
ΜΠΑΡΟΚ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2018

Διηγηματα
ΕΞΩ Η ΖΩΗ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥΧΡΩΜΗ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1994 (νέα έκδοση, συμπληρωμένη, 2014)
ΘΑ ΗΘΕΛΑ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2005
ΛΑΜΠΕΡΗ ΜΕΡΑ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2012

Θεατρο
Η ΦΑΙΔΡΑ ΚΑΙΓΕΤΑΙ, Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου/Νεφέλη, 2021

Νουβελα
Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2022

Παιδικα
ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΠΕΤΑΕΙ, Άμμος, 1997
Τ' ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΜΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΑ, Εκδόσεις Πατάκη, 2000
ΔΥΟ ΣΠΙΤΙΑ, Εκδόσεις Πατάκη, 2000
ΓΙΑΤΙ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ, Εκδόσεις Πατάκη, 2000
ΑΡΚΕΙ ΝΑ ΜΗΝ ΚΟΨΩ ΤΑ ΜΑΛΛΙΑ ΜΟΥ, Εκδόσεις Πατάκη, 2004
ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟΥΛΑΣ, Εκδόσεις Πατάκη, 2004
Η ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2004
Η ΕΓΓΟΝΗ ΤΟΥ ΑΪ-ΒΑΣΙΛΗ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007
Ο ΙΣΙΔΩΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΥΑΓΟΣ, Εκδόσεις Πατάκη, 2008
Η ΕΓΓΟΝΗ ΤΟΥ ΑΪ-ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΙ ΤΑ ΜΠΙΣΚΟΤΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2009
ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΟΝ ΙΣΙΔΩΡΟ, Εκδόσεις Πατάκη, 2010
Η ΕΓΓΟΝΗ ΤΟΥ ΑΪ-ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΙ Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΞΩΤΙΚΩΝ, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2011
Τ+Υ = ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ, Εκδόσεις Πατάκη, 2011
ΕΡΧΕΤΑΙ Ο ΙΝΞΟΡ, Εκδόσεις Πατάκη, 2012

ΑΜΑΝΤΑ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Το μακρύ ταξίδι της μιας μέσα στην άλλη

μυθιστόρημα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 594
Αμάντα Μιχαλοπούλου, *Το μακρύ ταξίδι της μιας μέσα στην άλλη*
Επιμέλεια έκδοσης: Ελένη Κεχαγιόγλου
Διορθώσεις: Λένια Μαζαράκη
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Πάρις Μέξης
Σελιδοποίηση: Χριστίνα Κωνσταντινίδου

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη,
Αθήνα, Μάρτιος 2025
ΚΕΤ Ζ683 ΚΕΠ 108/25
ISBN 978-618-07-0997-1
Πρώτη ψηφιακή έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2025
ΚΕΤ Δ684 ISBN 978-618-07-1239-1

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄ ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: http://www.patakis.gr • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στη *μητέρα μου* και *στην* κόρη *μου*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

II.

I.

Ποτέ, ποτέ πια –λέει τώρα η τοτινή κοπέλα με το κασελάκι– δε θα μπω μες στο σπίτι μας.
Μήτε που θα περάσω απόξω, παρά θα περνώ με τα μάτια μου κλειστά.
Γιατί δε ματακούστηκε, σαν θα χωρίσει η αχοιβάδα
απ' το ζούδι που ζει μέσα της, να πάει εκείνο
να ξαναμπεί μέσα.

Μέλπω Αξιώτη, *Το σπίτι μου*
Κέδρος, 2001

1

Ένα βράδυ που δεν μπορούσα να κοιμηθώ ξεκόλλησε από το σκοτάδι μια γυναίκα που έμοιαζε στην Παναγία. Φορούσε ρόμπα τιγρέ πάνω από το βελούδινο νυχτικό κι ένα μαντίλι γαλάζιο. Μου φάνηκε πανύψηλη, αλλά κάθε γυναίκα δίπλα μου ψηλή θα την πεις.

— Ξέρεις ποια είμαι;

Στράφηκα να δω μήπως ξύπνησε ο άντρας μου.

— Μη φοβάσαι, δεν ακούει.

Κάθισε στην άκρη του κρεβατιού. Είχε πλέξει τα δάχτυλα και περιέστρεφε τους αντίχειρες, σαν τους ηλικιωμένους στο λεωφορείο. Δεν ήταν γερασμένη, ήταν άχρονη. Τα φρύδια της ήταν αψιδωτά. Τα μάτια της κίτρινα, γατίσια. Έγερναν προς τα κάτω δίνοντας φυσικότητα στη θλίψη της. Το βλέμμα της όμως δεν το έλεγες καλοσυνάτο.

— Νομίζω πως ξέρω.

— Όταν νομίζεις, δεν ξέρεις.

Σηκώθηκε με μια απαλότατη κίνηση, σαν να ήταν ολόκληρη φτιαγμένη από το βελούδο του νυχτικού, και διαπέρασε την πόρτα της κρεβατοκάμαρας.

— Έχεις αγιογραφίες πουθενά κρεμασμένες;

Πετούσε πάνω από τον καναπέ, γύρω από το τραπέζι της τραπεζαρίας. Χυμούσε στην ανοιχτή κουζίνα, με τη ρόμπα ν' ανεμίζει πίσω της. Κοιτούσε ένα προς ένα τα έργα τέχνης στους τοίχους. Τη διαβεβαίωσα πως δεν έχουμε αγιογραφίες.

— Δεν θέλω να κοιτάζει κανείς.

— Σε παρακολουθούν;

— Βαρέθηκα τη σιωπή. Θέλω να μιλήσω.

Εννοούσε σ' εμένα;

— Πού βλέπεις το περίεργο; Συνομήλικες είμαστε.

— Δεν καταλαβαίνω.

Συνοφρυώθηκε.

— Κάνεις πως δεν καταλαβαίνεις. Δεν έχεις αϋπνίες; Ταχυπαλμίες;

— Όσο γι' αυτό, κάθε βράδυ ξυπνάω στις τέσσερις και μισή ακριβώς.

Χωρίς να πάρει τα μάτια της από πάνω μου έλυσε το μαντίλι και το άφησε να πέσει στους ώμους της. Τα μαλλιά της ήταν μακριά και θαμπά, στο χρώμα της στάχτης. Οδήγησε το χέρι μου στο στέρνο της.

— Ακούς;

Το στήθος της φτεροκοπούσε.

Και να ήταν μόνο αυτό.

Σκάλισε τον θώρακα με τα νύχια κι έβγαλε να μου δείξει την καρδιά της. Ήταν όπως στις καθολικές εικόνες: ένα μισοκαμένο κεκάκι στις φλόγες.

Αν ζούσαμε σε πιο προηγμένες εποχές, θα έλεγα ότι μου έστειλαν ρομπότ.

— Ακούω τις σκέψεις σου, είπε και ξανάβαλε την καρδιά στη θέση της. Δεν είμαι ρομπότ.

Αιωρήθηκε μπροστά μου όπως οι ταχυδακτυλουργοί στα πανηγύρια.

— Ούτε ταχυδακτυλουργός είμαι.

Ονειρεύομαι;

— Όλα τ' άλλα που τα λες πραγματικότητα είναι όνειρο. Εγώ είμαι αληθινή. Θέλεις να γίνουμε φίλες;

2

Μόλις σηκώθηκα από το κρεβάτι, άρχισα να διαβάζω για τις εμφανίσεις της Παναγίας σε πιστούς και άπιστους. Παρουσιαζόταν σε μέθυσους και κλέφτες, σε γυναίκες άτεκνες, σε μικρά κορίτσια. Ο Μπρους Τσάτουιν αναφέρει στον Μαύρο λόφο την Άλις Μόργκαν, ένα κορίτσι που το έτρωγε ο καημός. Μια μέρα είδε την Παναγία να αιωρείται πάνω από ένα ρεβέντι και γιατρεύτηκε.

Η Παναγία θεράπευσε την παράλυτη κόρη του τσάρου της Ρωσίας και πέταξε ξύλο και σχοινί στον καπετάνιο ενός χιώτικου καραβιού να πιαστεί. Σ' ένα παιδί που του έβγαλαν τα μάτια έδωσε καινούρια, γαλάζια. Φορούσε μαύρα ρούχα ή χρυσούς χιτώνες και απαιτούσε ένα παρεκκλήσι ή την εκπλήρωση μιας υπόσχεσης.

Δεν είμαι αρκετά αθώα ούτε αρκετά διεφθαρμένη για να εμφανιστεί μπροστά μου. Δεν ήταν όραμα, την ονειρεύτηκα. Το ασυνείδητο σχεδίασε μια Παναγία στα μέτρα μου που ήθελε να γίνουμε φίλες.

Άνοιξα τον ονειροκρίτη: «Αν σου μιλάει η Παναγία, ν' ακούσεις προσεκτικά τι σου λέει και να το κάνεις». Άνοιξα και μελέτες για τον Χάιντεγκερ: «Υπάρχουν διάφορες ονειρικές καταστάσεις και διάφορες καταστάσεις του ξύπνου. Δεν μπορεί να τις συγκρίνει κανείς, όπως δεν μπορεί να συγκρίνει αλεπού με αετό. Ξύπνος και όνειρα δεν είναι διαφορετικές αντικειμενικές περιοχές. Ο ονειρικός κόσμος δεν μπορεί να διαχωρίσει τον εαυτό του ως μια αντικειμενική περιοχή, αλλά ο ονειρικός κόσμος ανήκει κατά έναν τρόπο στη συνέχεια του είναι-στον-κόσμο, είναι επίσης ένα τέτοιο-είναι-στον-κόσμο».

3

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Εμφανίστηκε πάλι σ' ένα άνοιγμα στο ταβάνι με γαλότσες και μια αγκαλιά βότσαλα.

— Παλιά ήξερα να κάνω ψαράκια.

— Χρειάζεται νερό για να κάνεις ψαράκια.

Έριχνε βότσαλα στο πάτωμα, στο χαλί, στην καρέκλα που ακουμπάμε τα

ρούχα μας. Έπεφταν ακόμη και πάνω στον άντρα μου. Γυρνούσε από δω κι από κει λες κι ένιωθε τα χτυπήματα.

— Υπάρχουν μικρές και μεγαλύτερες ενοχλήσεις, είπε. Σημασία έχει η εσωτερική αταραξία.

Καβάλησε μια πυροσβεστική μάνικα και κατέβηκε στη λιμνούλα που σχηματίστηκε. Με τη μύτη της γαλότσας πετούσε νερά τριγύρω.

— Τώρα που βρήκες λίμνη τέλειωσαν τα βότσαλα.

— Δεν είναι λίμνη, είναι η νυχτερινή μου εφίδρωση. Κολυμπάω στον ιδρώτα.

Και για να με πείσει ξάπλωσε φαρδιά πλατιά στα νερά.

Τα βότσαλα ξανάρχισαν να πέφτουν. Ποιος τα έριχνε;

— Αν κάνω την αρχή, πέφτουν μόνα τους.

Άνοιγαν τρύπες στα χέρια, στα πόδια, στην κοιλιά της. Η υλικότητά της εξαφανίστηκε βότσαλο το βότσαλο ώσπου η φιγούρα της αποβοτσαλώθηκε. Όταν χάθηκε κάθε ίχνος της, η λίμνη στέρεψε κι η φωνή της βγήκε από το στόμα του κοιμισμένου άντρα μου.

— Το όραμα είναι δικό μου. Τα όνειρα δικά σου. Θα ξανάρθω μόνο αν θέλεις τη φιλία μου. Δεν είμαι ψαράς, ούτε κονφερασιέ.

4

Η μαμά είχε δει ένα όραμα με την Παναγία. Το θυμήθηκα την ώρα που μιλούσαμε στο τηλέφωνο. Της ζήτησα να μου το διηγηθεί.

— Πάλι; Τι να σου πω δηλαδή; Πηγαίναμε με τις φίλες μου στην Παναγία της Κορυφής, μετά το Ξυλόκαστρο, αυτό το ξέρεις. Κι εκεί που οδηγούσαμε σ’ έναν πολύ δύσβατο δρόμο σαν σαλιγκάρι, βλέπω αριστερά μια τεράστια εικόνα της Παναγίας και λέω «τι τη βάλαν εδώ, για να οδηγεί τους προσκυνητές;». Και μου λένε τα κορίτσια «δεν βλέπουμε καμιά εικόνα», και τους λέω «πάτε να με τρελάνετε, δεν είδατε μια πολύ ωραία Παναγία μέσα σε τέμπλο κοκκινωπό;». Κι όταν ανεβήκαμε στην Παναγία της Κορυφής, ρωτήσαμε μια καλόγρια κι εκείνη σταυροκοπιέται και μας λέει «κι άλλοι την έχουν δει. Εμφανίζεται στο σημείο που την είδατε, μεγάλη η χάρη της». Και στο παρεκκλήσι, τι να δουν τα μάτια μου; Η εικόνα! Ολόιδια. Συγκλονίστηκα, κι ας μην πιστεύω σε Θεούς και Παναγίες.

— Και τι φορούσε στην εικόνα;

— Τι να φορούσε; Τα συνηθισμένα.

— Μαμά, θα βάλω ότι η Παναγία σού μίλησε.

— Δεν κατάλαβα. Πού θα το βάλεις;

— Σε κάτι που άρχισα να γράφω.

— Και τι μου είπε;

— Σου είπε ν’ αγαπάς την κόρη σου όπως αγαπάς την εγγονή σου.

— Έχεις να μου πεις κάτι εκτός από παράπονα;

— Σε πειράζω. Θα πω ότι σου είπε «δεν γίνεται και να πιστεύεις και να μην πιστεύεις. Διάλεξε».

— Κι εγώ τι της είπα;

— Εσύ να μου πεις.

— Παιδί μου, κλείνω, θα κάψω το φαγητό!

Δεν γίνεται να της μιλήσω για τη γυναίκα που μοιάζει στην Παναγία. Τι να της πω, ότι ήθελε να γίνουμε φίλες; Ότι αποβοτσαλώθηκε; Ήδη η μαμά με θεωρεί παράξενη. Σε ποιον να μιλήσω; Στον άντρα μου, στην κόρη μου ή στην αδερφή μου, που είναι ψυχοθεραπεύτρια;
Θα με πάρουν για τρελή.

5

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Θέλω βοήθεια με κάτι πρακτικό. Πώς ν' αδειάσω το spam από το τάμπλετ;

Το screen saver της είναι η *Παναγία με το γαρίφαλο* του Λεονάρντο ντα Βίντσι.

— Πού το βρήκες το τάμπλετ;

— Μου το χάρισε ο γιος μου.

Καλά τα πάει με την τεχνολογία. Τα δαχτυλάκια της τρέχουν στα πλήκτρα.

— Μα ήμουν στενογράφος. Και πριν απ' αυτό κεντήστρα. Έχω δουλέψει και σε εργοστάσιο, συσκεύαζα μπισκότα. Απ' όλα ξέρω. Είμαι γρήγορη, όχι τσαπατσούλα.

Ξεχνάω πως ακούει τις σκέψεις μου.

— Μέχρι εδώ εντάξει, λέει και δείχνει την οθόνη.

Κάτω από τα μανίκια της τιγρέ ρόμπας ξεπροβάλλουν τα νύχια της, κίτρινα και σπασμένα.

— Άσε τα νύχια, εδώ δες. Δεν αντέχω τα σκουπίδια και τις βρομιές.

Κερδίσατε ένα Iphone 14 Pro

Police Urge Women and Children to carry this safety device

Reclaim Manhood. Egyptian Fertility Ritual leads to 300% Gains in Penis Size

Congratulations! Gift Card 500 $. Claim now

New Squirting Class

Καλησπέρα αγαπητέ, ιμε δικηγόρος, πολεκατομιριούχος Τζέιμς Παναγής απεβίοσε πρόσφατα, αφίνη κλιρονομιά 15 εκατομίρια δολάρια. Μόνο εσί θέλει να την πάρι, όχι παπάδες, διαφθορά

New knees and hips

— Μη σβήσεις το new knees and hips.

— Κομπίνα είναι για να σου παίρνουν λεφτά. Θα σου δείξω εγώ ασκήσεις. Τι με κοιτάς; Γυμνάζεσαι καθόλου;

— Νηστεία και προσευχή, αυτά ξέρω.

— Κι εμείς τα ίδια, διατροφή και διαλογισμό. Πρέπει να κάνουμε κάτι με την καμπούρα σου.

— Τι περίμενες, όλη μέρα σκυμμένη; Καμιά δεν έχει θηλάσει όσο εγώ.

— Να σου δώσω μια φόρμα; Δεν γίνεται να κάνεις ασκήσεις με τη ρόμπα.

— Γίνεται και παραγίνεται.

Φέρνω στρώματα και τουβλάκια.

Δεν της αρέσουν οι κοιλιακοί. Προτιμάει τη στάση του δέντρου. Έχει καλή

ισορροπία.

— Τώρα θα κλείσουμε τα μάτια.

Μόλις το λέω, τσακίζομαι. Πέφτω μονοκόμματα, σαν κομμένο δέντρο.

6

Ξυπνάω στο πάτωμα, μπροστά στον καναπέ, με αφόρητους πόνους στο ισχίο. Παυσίπονα, θερμαντικές κρέμες, ηρεμιστικά. Τίποτα δεν βοηθάει. Κυκλοφορώ με το μπαστούνι της μαμάς, που ήταν μπαστούνι της γιαγιάς. Καλοπελεκημένο, από ξύλο αγριοτριανταφυλλιάς. Ψάχνω στη βιβλιοθήκη το βιβλίο του Χρύσανθου Χρήστου με τις Παναγίες της Αναγέννησης που έπρεπε να το αποστηθίσουμε στη Φιλοσοφική. Μήπως το έδωσα; Μήπως αυτό είναι η εμμηνόπαυση; Να μην κοιμάσαι, να ξεχνάς και να κουτσαίνεις;

Ο Χρήστου είχε δημιουργήσει γύρω από το όνομά του έναν μύθο μοχθηρίας και αποκλεισμού. «Περνάει μία στις δέκα». «Σε κόβει στο πρώτο λάθος». «Η ερώτηση sos είναι οι Παναγίες της Αναγέννησης».

Στο μάθημά του δεν πάτησα. Πηγαίναμε σε μπαρ, πίναμε τ' άντερά μας. Οι άλλες δηλαδή, εγώ με δυο ποτήρια ξεραινόμουν. Το πρωί, την ώρα της παράδοσης, είχαμε πονοκέφαλο. Μας τον έστελνε η Παναγία η Βαρυγκομίτισσα.

Το 1987, έξω από την αίθουσα προφορικής εξέτασης, δεκάδες φοιτήτριες στέκονταν σαν πελαργοί, με το ένα πόδι στον τοίχο και το βιβλίο του Χρήστου ανοιγμένο μπροστά τους. Ακουγόταν ο στερεοφωνικός ψαλμός τους: «η Παναγία των Βράχων, η Παναγία με το αδράχτι, η Παναγία Γαλακτοτροφούσα, η Παναγία με τον Αγένειο Ιωσήφ, η Παναγία στο λιβάδι, η Παναγία με το γαρίφαλο, η Παναγία με την καρδερίνα». Μερικές έκαναν σκονάκια στα μπούτια τους. «Βρε βλίτο, θα σε δει, στραβός είναι;»

Μας έβαζε μέσα πέντε πέντε. Στενά χείλη, φαλάκρα, γυαλιά πατομπούκαλα, το βλέμμα στα χαρτιά του. Απρόσωπη επαγγελματική εξέταση, όπως στον γυναικολόγο. Αντί να χώνει το δάχτυλο στον κόλπο, το έχωνε στην αμυγδαλή του εγκεφάλου.

— Μιχαλοπούλου, πείτε μας τις Παναγίες που φιλοτέχνησε ο Ραφαήλ.

— Η Παναγία Alba, η Παναγία με τον Χριστό και τον Άγιο Ιωάννη που λέγεται και Παναγία με το διάδημα, η Παναγία του Σίξτου, Η Παναγία της σκηνής, η Παναγία στην καρέκλα, η Παναγία με το ψάρι, η Πα–

— Αρκεί, ευχαριστώ.

Πέρασα. Οι Παναγίες της Αναγέννησης λιώνουν και κοχλάζουν μέσα μου με τα πέπλα τους και τα αραχνοΰφαντα δεντράκια των ζωγράφων στο βάθος. Πανάγιες Μόνες Λίζες.

Ο Χρήστου τις αγαπούσε όμως, πίστευε σε αυτές. Ήταν οι μαμάδες του.

Θεός σχωρέσ' τον.

7

— Θα σε φροντίσω εγώ. Θα μαγειρέψω.

Βγάζει από τα μανίκια της τιγρέ ρόμπας καρότα, πατάτες, πράσα.

— Θα φτιάξω soupe de bonne femme.

— Οι καλές γυναίκες φτιάχνουν πιο νόστιμες σούπες;

— Ανοησίες. Είναι παλιά γαλλική συνταγή.

Ξαπλωμένη στον καναπέ, σκρολάρω Παναγίες.

Εκείνη ψιλοκόβει λαχανικά στην κουζίνα.

— Ακόμη και στον ύπνο σου μ’ αυτό το μαραφέτι;

— Μα κι εσύ έχεις τάμπλετ.

— Κάνω σωστή χρήση. Μαθαίνω τι συμβαίνει στον κόσμο.

— Για τα θαύματα;

— Γλωσσού!

Ανακατεύει τη σούπα με την κουτάλα. Το σπίτι μυρίζει σόμπα και καλοκαιρινή νύχτα μαζί.

Αδύνατον να σηκωθώ. Ο πόνος κατέβηκε από το ισχίο στον μηρό και με σφάζει.

— Δεν μπορείς να κάνεις ένα θαύμα και για μένα;

— Είμαι εδώ και σε φροντίζω.

— Γιατί δεν με κάνεις καλά; Μανούλα;

— Άσε τα μωρουδίσματα. Ο πόνος ήρθε να σου μάθει κάτι.

— Τι;

— Τον εαυτό σου ρώτα.

— Θα ήταν απλό να σηκώσεις το χέρι και–

Σηκώνει το χέρι και χτυπάει το κουδουνάκι που είχα κλέψει παλιά από ένα πανδοχείο.

— Έτοιμο.

Φέρνει σούπα και ψωμί στον δίσκο. Ανακάθομαι, αφρατεύει τα μαξιλάρια. Η ανάσα της μυρίζει κρασί.

— Δεν είναι κρασί, είναι Θεία Κοινωνία. Τι προσευχή θα πεις;

— Δεν προσεύχομαι.

— Πες τουλάχιστον ένα Κύριε ελέησον.

— Κύριε ελέησον.

— Τρώγε τώρα.

— Δεν τρώω ψωμί. Μου βρήκαν υψηλή χοληστερίνη.

— Τρως και παρατρώς.

Λες να θέλει να με κρατήσει φυλακισμένη;

— Μόνες μας φτιάχνουμε τη φυλακή μας.

Είναι μέσα στο κεφάλι μου.

Μου γράφει τη συνταγή σε πολυτονικό, με πλαγιαστά όμορφα γράμματα, σαν της μαμάς.

Soupe de bonne femme

Ἡ ἀγάπη τῆς μαγείρισσας λιώνει τὰ καρότα μὲ τὸ βλέμμα

Σπάει τὸ πράσο σὰν κόκαλο γυναίκας μὲ ὀστεοπόρωση

Ἁλάτι κατ’ εὐθεῖαν ἀπὸ τὰ δάκρυα

Τὰ σύννεφα πάνω ἀπὸ τὴν κατσαρόλα

Κάποιοι τὰ λένε ἀτμούς
Αὐτὴ τὰ λέει ἔγνοια *κβαντική*
Πολλὰ Ἐγὼ *μαζὶ* σιγο*β*ράζουν *χαρούμενα*
Δὲν *θ*υσιάζονται
Νοιάζονται

Η σούπα στερεοποιήθηκε.
— Να την κόψω με το πιρούνι;
— Έτσι μπράβο. Η καλή γυναίκα πρέπει να προσπαθεί περισσότερο.

8

Η μαμά δεν τρελαινόταν για μαγειρική. Όταν την έπιανε η μέση της, αγόραζε ψητό κοτόπουλο από το σούπερ μάρκετ ή τη σούπα με τα σιμιγδαλένια γράμματα της Knorr. Αλλιώς έφτιαχνε φακές ή κοτόπουλο στον φούρνο ή μπιφτέκια με ρύζι. Οι φίλες μου έλεγαν «πάμε σπίτι σου για μπιφτεκόρυζο;». Έβγαζε τη βέρα κι έπλαθε μπιφτέκια μακρουλά σαν σκατούλες. Τα τοποθετούσε δίπλα δίπλα στην ψηστιέρα, λες και ήταν φασκιωμένα μωρά. Αν τα παραέψηνε, έβγαιναν κατσικοκούραδα. Άφηναν όμως ζουμάκι σε σχήμα νησιών. Όταν δεν κοιτούσε, σφούγγιζα το ταψί με το δάχτυλο. Έγλειφα τα νησιά με απόλαυση ένα ένα. Έκανα μια σκέψη σχεδόν φιλοσοφική: Η ουσία του μπιφτεκιού βρίσκεται έξω από το μπιφτέκι. Δεν το έλεγα έτσι. Έλεγα «ωραίο ζουμάκι αφήνει».

Είμαι κακή μαγείρισσα. Στην ανάγκη ψήνω κατεψυγμένες κροκέτες μπακαλιάρου και κόβω μια ντομάτα στα τέσσερα. Διαβάζω συνταγές στο ίντερνετ: μπισκότα με τρία υλικά, εύκολος μουσακάς χωρίς κρέας. Όταν είμαι μόνη, τη βγάζω με αμύγδαλα. Μου αρέσουν οι καρποί που κόβονται στη μέση και τρώγονται με το κουταλάκι: αβοκάντο, ακτινίδια, φρούτα του πάθους. Η κόρη μου ψιλοκόβει λαχανικά σαν αυτόματο, έμαθε δίπλα στον πατέρα της. Φτιάχνουν κάρι, ταϊλανδέζικες σούπες, σακσούκα. Δεν προβλέπεται να πεθάνω από ασιτία.

9

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Γιατί δεν κοιμάσαι στο κρεβάτι σου; Με τον άντρα σου;
— Όταν πονάω, με τρελαίνει το ροχαλητό του. Εσύ γιατί δεν κοιμάσαι στο κρεβάτι σου με τον άντρα σου;
— Εγώ δεν κοιμάμαι, σου είπα. Έχω αϋπνίες και ταχυκαρδίες.
— Και με τον άντρα σου τι κάνετε;
— Συζητάμε. Μαγειρεύω, εκείνος κόβει ξύλα και τα ρίχνει στο μαγκάλι. Όλο και κάτι σκαρώνει στο ξυλουργείο. Τραπέζια, καρέκλες. Έχει πολλές παραγγελίες.
— Τον πληρώνουν καλά;

— Ανάλογα. Δεν τρέχουμε ξεσπιτωμένοι πια πάνω στο γαϊδούρι.
— Στην Αναγέννηση ήταν καλύτερα;
— Απλώς καλύτερα; Παράδεισος ήταν. Δεν αρέσει πια στους ανθρώπους μια απλή, τίμια τράπεζα.
— Ξέρω.
— Εσείς τι κάνετε με τον άντρα σου;
— Τσακωνόμαστε, τα ξαναφτιάχνουμε. Μαγειρεύει, πλένω τα πιάτα. Εγώ γράφω, εκείνος παλεύει στο εργαστήριό του. Φτιάχνει γλυπτά.
— Τον πληρώνουν καλά;
— Μπα.
— Εσένα σε πληρώνουν τουλάχιστον;
— Ούτε εμένα. Πέφτει μεγάλη εκμετάλλευση. Μερικές φορές γράφω διηγήματα δωρεάν.
— Και πώς ζείτε;
— Δύσκολα. Αλλά πιστεύουμε στην τέχνη.
— Ότι δηλαδή η τέχνη σώζει;
— Υπάρχουν στιγμές μεθυστικής ευτυχίας. Δεν ξεπληρώνονται με χρήμα.
— Και τι κάνετε σε τέτοιες στιγμές;
— Da Da Da Dun Diddle Un Diddle Un Diddle Uh Da Da.
— Τι είναι αυτό;
— Το τραγούδι μας.
— Έτσι νιώθω κι εγώ όταν κάνω θαύματα. Μεγάλη χαρά, σαν κύμα.
— Διασκεδάζεις ποτέ;
— Α, ναι. Τραγουδάω ύμνους, γνέθω μαλλί. Φτιάχνω μπακλα–
— Εννοώ αληθινή διασκέδαση.
— Κι εγώ αυτό εννοώ. Εσείς τι κάνετε δηλαδή;
— Πάμε σινεμά, εκδρομές. Πηδιό–
— Ντροπή!
— Μα εσύ με ρώτησες.
— Αν θέλεις να κάνουμε μια τίμια συζήτηση, αλλιώς θα φύγω.
— Καλά λοιπόν. Πάμε σε ταβέρνες, περπατάμε στο ρέμα. Ρίχνουμε Ι Τσινγκ.
— Τι θα πει Ι Τσινγκ;
— Είναι ένα κινέζικο παιχνίδι με χαρτιά.
— Δεν παίζω χαρτιά.
— Δεν είναι αυτό που νομίζεις. Κάνεις μια ερώτηση και ρίχνεις τρία νομίσματα για να μάθεις το μέλλον.
— Ξέρω το μέλλον.
— Οι οδηγίες του Ι Τσινγκ κατευθύνουν τη σκέψη σου στο σωστό μονο–
— Ξέρω το σωστό μονοπάτι.

10

Ρίχνω Ι Τσινγκ για την εμφάνιση της Παναγίας στη ζωή μου. Σχηματίζεται το εξάγραμμο Κουν. Σημαίνει καταπίεση, εξάντληση. Η εικόνα δείχνει μια λίμνη χωρίς νερό. Αυτό, λέει το Ι Τσινγκ, συμβολίζει κακοτυχία στο βαθύτερο στρώμα

της ύπαρξης. Αυτό, λέω εγώ, συμβολίζει την εμμηνόπαυση.

Η κρίση του εξάγραμμου: «Η κακοτυχία μπορεί να σε λυγίσει προσωρινά, αλλά δημιουργεί μια δεξαμενή αντίδρασης».

Τι θα πει αυτό; Θα φέρει κακοτυχία η Παναγία ή θα την πάρει;

«Ο αδύναμος άνθρωπος κάθεται κάτω από ένα γυμνό δέντρο και βυθίζεται σε μελαγχολία. Έχει την απατηλή αντίληψη ότι δεν μπορεί να ξεπεράσει το πρόβλημα. Η κατάσταση γίνεται απειλητική».

Για μένα μιλάει.

«Χτυπάει το κεφάλι στον τοίχο και στη συνέχεια νιώθει ότι καταδυναστεύεται από τον τοίχο».

Ναι, για μένα μιλάει.

«Τότε έρχεται βοήθεια από ψηλά. Ένας πρίγκιπας με κόκκινες επιγονατίδες ψάχνει ικανούς βοηθούς. Είναι σημαντικό να στραφεί ο άνθρωπος στον Θεό και να αντιμετωπίσει τα εμπόδια της αόρατης περιοχής με προσευχή και προσφορές».

Όχι πρίγκιπας με κόκκινες επιγονατίδες. Βασίλισσα με βελούδινο νυχτικό.

«Ισχυρές γνωριμίες παρασύρουν στον κύκλο τους. Ο άνθρωπος δεν αντέχει να αποτραβηχτεί στη σιωπή. Τους μιμείται. Εξωτερικά όλα πάνε καλά, τρώει και πίνει, αλλά εξαντλείται από τις κοινοτοπίες της ζωής».

Και από την έλλειψη ύπνου. Όλη νύχτα στριφογυρίζω μ’ ένα μαξιλάρι ανάμεσα στα γόνατα για να μη ροκανίζει ο πόνος το ισχίο. Το ρολόι γαζώνει τον χρόνο τάκα τάκα. Το καζανάκι τρέχει γουρ γουρ γουρ. Κι ο κάδος, ο βρομοκάδος, τραντάζεται κι ουρλιάζει ταντά ταντά ταντά, μακριά, στο πλυσταριό, στην καρδιά του σπιτιού, ανεβάζοντας στροφές για το νυχτερινό πρόγραμμα πλύσης.

Ο άντρας μου ροχαλίζει πάλι. Μου ’ρχεται να τον πνίξω. Κάθε βράδυ η ίδια πειραματική ταινία: μαύρο σκοτάδι κι ο ήχος που θα βγάζει η θάλασσα όταν ξεραθεί, αλλά εκείνη από συνήθεια θα νομίζει πως κυματίζει.

Ανοίγω τα μάτια. Το μεγάλο στόμα της νύχτας που κατάπιε με μια χαψιά τα έπιπλα και τους τοίχους τα φτύνει τώρα ένα ένα, μαλακωμένα από το γκρίζο σάλιο της. Όγκοι στρογγυλεμένοι κρατούν την ανάσα τους. Ενός λεπτού σιγή για την άυπνη με την κακοτυχία στο βαθύτερο στρώμα της ύπαρξης.

Ανάβω το φως. Τα χείλη του άντρα μου μισανοίγουν σαν δυο πέταλα στον άνεμο. Κι από μέσα βζου βζου βζου η μέλισσα. Ή μήπως λέει πού πού πού; Πού στ’ αλήθεια; Πού να πάω; Κούτσα κούτσα φτάνω στον καναπέ. Ρίχνω πάνω μου το μοχέρ κουβερτάκι.

Δεν ξέρω να προσεύχομαι. Κλείνω τα μάτια και λέω: λύσε μου τη λύπη, λύσε μου τη λύπη, λύσε μου τη λύπη.

11

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Να σου ρίξω κι εσένα Ι Τσινγκ;

— Όχι, λέει και μου ταχτοποιεί τα σκεπάσματα. Σήμερα θα σου μιλήσω για τα παιδικά μου χρόνια. Όπως κάθεται στον καναπέ και μιλάει με την υπνωτιστική φωνή της, με παίρνει ο ύπνος. Ύπνος μέσα στο όνειρο είναι ξύπνος. Γι’ αυτό θυμάμαι.

Τη φώναζαν Μαρία. Γεννήθηκε σ’ ένα σπίτι φτωχικό, με γονείς που θα τους έλεγες παππούδες της. Η μητέρα δούλευε στα κτήματα, πλάι στον πατέρα. Όταν θυμήθηκαν τους περιορισμούς της ηλικίας, είχε εξηνταρίσει. Εκείνα τα χρόνια η εξωσωματική λεγόταν θεία χάρη και συνοδευόταν από κυρώσεις. Την αφιέρωσαν, με συμβολαιογραφική πράξη, στον ναό. Είχαν συμφωνήσει να την αποχωριστούν μόλις κλείσει τα τρία. Από τη χαρά τους το ξέχασαν.

Το μαγκάλι έκαιγε στη μέση του δωματίου. Τα κρεβάτια ήταν από άχυρο. Στον στάβλο είχαν αγελάδες, κότες κι έναν κόκορα. Περνούσαν από το δωμάτιο στο παχνί, μιλούσαν στα ζώα. Η Μαρία έμαθε να μιμείται τις φωνές τους. «Κάνε μας την κότα», έλεγαν οι γονείς κι εκείνη κακάριζε. Ζούσε για να φέρνει χαρά. Ήξερε τα ρήματα «αγαπώ» και «τρέχω».

Πλησίαζε η ώρα του αποχωρισμού. Η μητέρα πλάνταζε στο κλάμα. Ο πατέρας είχε καταντήσει αλκοολικός. Την ημέρα που θα έρχονταν να την πάρουν η μητέρα έβαλε σ’ ένα σακίδιο λαδάκι για το σύγκαμα, δυο αλλαξιές ρούχα και μερικά παιχνίδια. Κι όλο χτένιζε τα μαλλιά της κόρης της, που ήταν ήδη χτενισμένα. Κι όλο έλεγε «παιδί μου, που θα σε χάσω, παιδί μου». Η Μαρία είπε πρώτη φορά το ρήμα «πονάω». Θα φτάσουμε κι εκεί.

Της είπαν «θα πάμε στον ναό», όπως της έλεγαν θα πάμε στην πόλη, στην παιδική χαρά, στον φούρνο. Με το νηπιακό της μυαλό σκεφτόταν πως πάντα γυρνάς εκεί απ’ όπου έφυγες. Όμως το θέαμα της λυπημένης μητέρας αναστατώνει την κόρη. Είναι οι δυο τους συγκοινωνούντα δοχεία.

«Μαμά, πονάω» φώναξε η Μαρία με φωνή αλλιώτικη και ξαπλώθηκε στ’ άχυρα κρατώντας την κοιλιά της. Η μητέρα κρατούσε το χέρι της Μαρίας, ο πατέρας έφερνε κομπρέσες. Μέσα στην αναταραχή, ούτε κατάλαβαν για πότε η κοιλιά σκλήρυνε κι άρχισε να φουσκώνει. Σχηματίστηκε η σκούρα γραμμή της εγκυμοσύνης. Και ξαφνικά το δέρμα σκίστηκε. Από μέσα πετάχτηκαν αντικείμενα που θα παρηγορούσαν τους γονείς όταν η Μαρία δεν θα ήταν πια μαζί τους: κιλίμια, καναπέδες με χρυσοποίκιλτα καλύμματα, κουρτίνες βελούδινες που κρεμάστηκαν μόνες τους στα καινούρια κουρτινόξυλα, μανδύες μεταξωτοί, πασουμάκια, πιατέλες, κουζινομάχαιρα, φρούτα εξωτικά κι ένα αηδόνι στο κλουβί.

Τέλος, βγήκε από μέσα της μια κούκλα, φτυστή η Μαρία, ως και το άσπρο φόρεμα φορούσε. Η μητέρα κυκλοφορούσε με την κούκλα αγκαλιά. Την έντυνε, την τάιζε, της διάβαζε παραμύθια το βράδυ. Ακόμη και στην πόλη την έπαιρνε μαζί της. Όλοι την έδειχναν με το δάχτυλο και τη θεωρούσαν τρελή. Αλλά εκείνη ήταν ευτυχισμένη.

12

Είμαι μόνη στο σπίτι και μελετώ εκκλησιαστικά και λακανικά κείμενα.

Γιατί βλέπω και ξαναβλέπω το ίδιο όνειρο; Και μάλιστα σε συνέχειες;

Μήπως εγώ το αλλάζω όταν ξυπνάω; Έτσι δεν κάνουμε στα όνειρα; Ό,τι δεν θυμόμαστε το συμπληρώνουμε με τη φαντασία μας. Δεν αρκεί η άποψη του Λακάν ότι «το όνειρο δεν εισάγει σε καμία ανεξιχνίαστη εμπειρία, σε κανέναν μυστικισμό», ότι είναι «κάτι που διαβάζεται μέσα σε ό,τι λέγεται». Αυτό που

λέγεται ξεκινάει από κάποια γνώση που πέρασε μέσα μου όπως η τροφή.

Όταν η Μαρία έκλεισε τα δώδεκα, οι ιερείς έκριναν ότι δεν μπορούσε να μείνει άλλο στον ναό και ανέλαβαν την αποκατάστασή της. Οι «χηρεύοντες του λαού» έφεραν από ένα ραβδί, πάνω στο οποίο έγραψαν το όνομά τους. Κάθισαν και περίμεναν το θαύμα. Στο ραβδί του Ιωσήφ άνθισε ένας κρίνος. «Ο θεός έδωσε την Παρθένο στον Ιωσήφ, ο οποίος με το γήρας του και την σεμνήν πολιτείαν του είχε γίνει από πολύν καιρό αξιόπιστος» (Νικηφόρος Κάλλιστος, Χ, 34).

Παρόμοια έθιμα είχαμε στη χώρα μας όταν η χώρα μας έμοιαζε με το Ιράν. Οι γονείς έστελναν τα κορίτσια στο σχολείο ως τα δώδεκα. Ύστερα ετοίμαζαν προικιά για τον γάμο τους. Ο Λακάν λέει πως η γυναίκα είναι μη όλη και «θα βρει για βούλωμα το αντικείμενο α που το παιδί της θα αποτελέσει. […] Η γυναίκα θα εκλαμβάνεται πάντα ως quoad matrem. Δεν τίθεται σε λειτουργία μέσα στη διάφυλη σχέση παρά ως μητέρα».

Οι πατέρες της Εκκλησίας γράφουν στο διαδίκτυο: «Τα νέα κορίτσια σήμερα συνεχίζουν τις σπουδές τους μέχρι και τις Ανώτατες Σχολές. Μαθαίνουν γράμματα, υστερούν όμως συνήθως στην οικιακή κατάρτισι και τις πρακτικές δεξιοτεχνίες (κοπτική, ραπτική, κεντητική, υφαντική, πλεκτική, διακοσμητική, ζωγραφική, οικιακή οικονομία). Στη διαφορά ίσως αυτή οφείλεται και το γεγονός ότι έχομε περισσότερες μορφωμένες γυναίκες, με περισσότερες “γνώσεις” περί ευτυχίας κλπ. και λιγότερα ευτυχισμένα σπιτικά».

Η μαμά έζησε στα χρόνια της οικιακής κατάρτισης. Πέρασε την παιδική της ηλικία στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος στη Σύρο. Όχι μέσα στην εκκλησία, λίγο πιο πέρα, στο δημαρχείο. Η μάνα της –η γιαγιά μου– δεν τα έβγαζε πέρα με τη δουλειά στα χωράφια, τον νέο της σύζυγο και την κόρη που έκανε μαζί του, την αδερφή της μαμάς. Την έστειλε στο σπίτι του αδερφού του πατέρα της, ο οποίος είχε πεθάνει. Στη Σύρο η μαμά νοσταλγούσε το Μαρούσι, κι όταν επέστρεψε στο Μαρούσι, νοσταλγούσε τη Σύρο. Ακόμη και τις κατσάδες. Την έκαναν τσακωτή στα σκαλιά της εκκλησίας: Γυρνούσε γύρω γύρω για να «ομπρελιάζει» η φούστα της και φάνηκε το βρακάκι της. Ανήκουστα πράγματα το 1947.

Εμείς στείλαμε την κόρη μας τετραήμερη εκδρομή στην πρώην Ανατολική Γερμανία. Ζύμωμα ψωμιού, πεζοπορίες με φακό, τραγούδια γύρω από τη φωτιά. Γράψαμε τέσσερις καρτ ποστάλ στα γερμανικά, μία για κάθε βράδυ. Τις διάβαζαν στα παιδιά οι νηπιαγωγοί για να νιώθουν ότι οι γονείς τα νοιάζονται. Μια Γερμανίδα φίλη διόρθωσε τα λάθη για να μη γελάσουν τα γερμανάκια σε βάρος μας. «Τόχτερχεν», έγραφα, κορούλα μου, κι ας μην τη φώναζα έτσι.

Τι να ένιωθε όταν της διάβαζαν το γράμμα που έφερνε, όπως τους έλεγαν, μια καλή κουκουβάγια κάθε βράδυ; Γράμμα γραμμένο στα γερμανικά; Τρελάθηκε η μαμά της; Ή μήπως την απήγαγε η γερμανική γλώσσα και την έστειλε μακριά, με μια από τις λέξεις σιδηροδρόμους (Trennungsschmerztränen, Heimatlosigkeit); Κι αν ξεχνούσε κι εκείνη τη μητρική γλώσσα; Αν τη φυλάκιζαν με τους συμμαθητές της σε γερμανικούς κοιτώνες, με κρεβάτια στη σειρά, όπου θα ζούσε ώσπου να ενηλικιωθεί; Αν η μαμά της, με τη σύμφωνη γνώμη του μπαμπά της, την εγκατέλειψε στο δάσος του Βρανδεμβούργου όπως στα γερμανικά παραμύθια;

Όταν κατέβηκε από το πούλμαν, χοροπηδούσε και σφιγγόταν στην αγκαλιά μας. Στο σπίτι τακτοποίησε τα ρούχα της στα συρτάρια όπως τους έμαθαν στην εκδρομή. Με την άκρη του ματιού κοίταζε αν θαυμάζουμε τη μεταμόρφωσή της σε ταχτικό κορίτσι. Μας έδωσε μια καρτ ποστάλ με το πρώτο της κείμενο στα ελληνικά:

«ΜΑΜΑΜΠΑΜΠΑΣΑΓΑΠΟΗΚΛΑΡΣΟΥ»

Μετέφρασε το γερμανικό «deine» με τον αδύναμο τύπο της κτητικής αντωνυμίας (σου/δική σου). Έτσι έκλεινε τις κάρτες που μας έστελνε στο δημοτικό, κι αργότερα στο λύκειο. Δεν τη διορθώναμε. Μας άρεσε που ήταν «δική μας».

Χρόνια μετά, στο WhatsApp, διάλεξε για την αλληλογραφία μας το όνομα «Τοχτεράκι».

13

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Πλέκει κρόσσια χρυσά στο προσκέφαλό μου. Εγώ ξεφυλλίζω ένα λεύκωμα με προσωπογραφίες της.

Στην Παναγία την Τριχερούσα λέει πως κάνουν λάθος, αυτό δεν είναι το χέρι του Ιωάννη του Δαμασκηνού που του το έκοψε ο χαλίφης. Δικό της είναι. Δεν προλάβαινε ν' αλλάζει πάνες, να καθαρίζει, να μαγειρεύει, και ζήτησε από τον Θεό ένα παραπάνω χέρι. Μου δείχνει το τρίτο χέρι της, διπλωμένο σαν σουγιαδάκι στο άνοιγμα της μασχάλης.

Στην Παναγία της Γουαδελούπης λέει πως δεν ξέρει πού χάθηκε αυτός ο ωραίος πράσινος χιτώνας με τ' αστέρια.

Στην Παναγία του Βαν Άικ αναστενάζει.

— Δες τι ωραία μαλλιά που είχα τότε!

— Γιατί φοβάσαι τις αγιογραφίες;

— Απαγορεύεται να προσβάλλουμε τη θρησκευτική πίστη.

— Ενώ μπορούμε να προσβάλλουμε τους καλλιτέχνες;

— Οι καλλιτέχνες μάς προσβάλλουν.

Την Ιερή Παρθένο του Κρις Οφίλι δεν την έχει ξαναδεί.

— Μόνο οι πεταλούδες μού αρέσουν.

Να της πω ότι δεν είναι πεταλούδες, αλλά πισινοί γυναικών από πορνοπεριοδικά; Κι ότι το έργο στηρίζεται σε κοπριές ελέφαντα;

— Θεέ και Κύριε! Τι έχει στο κεφάλι του αυτός ο άνθρωπος;

— Δεν είναι άνθρωπος. Είναι καλλιτέχνης.

— Έτσι είμαι; Βλέπεις πουθενά ακαθαρσίες; Σε ρωτώ.

— Μα δεν είσαι εσύ. Είναι μια ζωγραφιά.

— Ευτυχώς που δεν τον κάλεσα στον γάμο μου.

— Παντρεύτηκες;

— Γιατί, εσύ δεν παντρεύτηκες;

— Μάλλον.

— Τι θα πει μάλλον; Χορέψατε;

— Χορέψαμε.

— Ποιο τραγούδι;

— Da Da Da Dun Diddle Un Diddle Un Diddle Uh Da Da.

Πιανόμαστε από τα χέρια και χορεύουμε έναν παράξενο συρτό. Εγώ στον έναν γοφό, αυτόν που δεν πονάει. Εκείνη πηδάει ψηλά σαν καγκουρό και κάθε φορά προσγειώνεται στα γόνατα.

— Σε καλό σου, χρόνια είχα να διασκεδάσω έτσι, λέει και σωριάζεται στον καναπέ.

14

Η Μπάρμπι παντρευόταν κάθε Σαββατοκύριακο. Η αδερφή μου της σήκωνε τα χέρια κι εγώ περνούσα το τούλι μιας μπομπονιέρας κάτω από τις μασχάλες της. Το στερεώναμε στην πλάτη με το συρραπτικό του μπαμπά.

Η μαμά παντρεύτηκε στην εκκλησία με Dior νοικιασμένο.

Εγώ στο δημαρχείο – με μπλε κινέζικο φόρεμα φάκελο, ραμμένο στο χέρι, για να χωράει η κοιλιά.

Ισχύει ο γάμος αν παντρεύεσαι χωρίς καλεσμένους; Με δυο μάρτυρες και μια παιδική χαρτοκοπτική με προπατορικές μηλιές πίσω από την πλάτη του αντιδήμαρχου;

When I'm lonely, well I know I'm gonna be

I'm gonna be the man who's lonely without you

«Ο γάμος που σας ενώνει σας επιβάλλει την ταύτιση της τύχης σας, και την κοινή αντιμετώπιση, σε βάση ισότητας, όλων των ζητημάτων που θα προκύπτουν από τη συμβίωσή σας ως συζύγων και γενικότερα όλων των δυσκολιών της ζωής. Κοινό είναι το καθήκον και δικαίωμα και των δυο σας να μεριμνάτε για την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σας, ώστε να γίνουν χρήσιμοι πολίτες και ελεύθερες προσωπικότητες».

And when I grow old, well I know I'm gonna be

I'm gonna be the man who's growing old with you

Δεν κάλεσα τους γονείς μου. Είμαι πιο τίμια με τον εαυτό μου όταν δεν με κοιτάζουν. Μια ζωή it's raining men αλληλούια, αλλά όταν τον κρατώ από το χέρι, δεν θέλω να μοιάζει η ζωή μας με φτηνό θέαμα. Με δημιούργησε και τον δημιούργησα, ξεκολλήσαμε ο ένας από το πλευρό του άλλου.

And I would roll 500 miles

And I would roll 500 more

Just to be the man who rolled a thousand miles

To fall down at your door

Στην άλλη πλευρά του ύπνου η Παναγία φοράει μπλε νυχτικό επίσης. Παντρεύτηκε τον Ιωσήφ, το Άγιο Πνεύμα, ή τον ανθρώπινο πόνο; Έμεινε πιστή στον γιο της; Χόρεψε στον γάμο της;

Da Da Da Dun Diddle Un Diddle Un Diddle Uh Da Da.

Στο Κατά Ματθαίον υπενθυμίζεται η προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης για τη Θεοτόκο παρθένο. Οι Εβδομήκοντα μετέφρασαν την εβραϊκή λέξη «άλμα» (νέο κορίτσι, κοπέλα) ως «παρθένο» στα ελληνικά. Η παρθενία εξαπλώθηκε σαν μεταδοτική ασθένεια: Virgo στα λατινικά, virgin στα αγγλικά. Η χριστιανική ζωή συμμορφώθηκε στην αβελτηρία των πρώτων μεταφραστών. Ο Άγιος Αμβρόσιος συνέχισε με πνευματική παρθενορραφή. Η Παρθένος Μαρία, είπε, είναι η Πύλη από την οποία εισήλθε ο Κύριος στη ζωή κι η Πύλη που έπρεπε να ξανακλείσει μετά τη γέννησή του.

Και τι έγινε στ' αλήθεια με το προπατορικό αμάρτημα; Σε μεσαιωνικές απεικονίσεις της Παναγίας και του βρέφους η Εύα κρύβεται στον πάτο της

εικόνας όπως η σκόνη κάτω από τον καναπέ. Σ’ έναν πίνακα η Εύα ξαπλώνει γυμνή, το φίδι δίπλα της έχει κεφάλι γυναίκας. «Crazy how the very first sin was a woman who ate» τραγουδάει η Τζέιν Μπελ στον δίσκο που ακούει η κόρη μου.

Η Εύα δεν είχε μητέρα. Κι η Μαρία που είχε, τι κατάλαβε; Ούτε στον τοκετό δεν σκέφτηκαν οι Ευαγγελιστές να καλέσουν την Άννα. Μοναδική τους έγνοια ήταν πώς απαλλάχθηκε η Παρθένος Μαρία, πρωθύστερα, από την κληρονομιά του Αδάμ και κυρίως της Εύας. Ο Ειρηναίος έγραψε πως «η Εύα (έπρεπε) να αποκατασταθή εν τη Μαρία, ίνα μια παρθένος γίνη συνηγόρος άλλης παρθένου και να εξαλήψη την ανυπακοήν της πρώτης διά της παρθενικής υπακοής» (Ειρ. Επιδ. Αποστ. Κηρύγματος 32,33). Η καθολική Εκκλησία έλυσε το ζήτημα με συνοπτικές διαδικασίες. Το 1854 ο πάπας Πίος Θ΄ δήλωσε ότι η απαλλαγή της Παρθένου παραδόθηκε εκ Θεού.

Κάθε δόγμα μια καταπιεστική ιστορία αγάπης.

Κάθε δόγμα ένα επιτυχημένο μυθιστόρημα.

15

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Τι κάνετε τις Κυριακές;

— Το μεσημέρι έρχεται ο γιος μου. Φτιάχνω soupe de bonne femme που του αρέσει.

— Είναι τόσο όμορφος όσο στις εικόνες;

— Ακόμη πιο όμορφος.

— Μου αρέσουν τα μαλλιά του. Και τα μάτια του. Σε μερικές εικόνες είναι σαν κοριτσάκι με μούσια.

— Για σε παρακαλώ!

— Δεν το λέω υποτιμητικά. Έχω πρόβλημα με τους άντρες που σε κοιτάνε σαν να είσαι κτήμα τους.

— Το θεωρείς αστείο;

— Μιλάω πολύ σοβαρά. Σκεφτόμουν μάλιστα ότι η κόρη μου–

— Θα μας κάνεις και προξενιό τώρα;

— Εννοώ–

— Όταν μιλάς εσύ, πάντα κάτι ζητάς.

— Ενώ εσύ όχι;

— Τι σου ζήτησα; Πες μου, τι σου ζήτησα.

— Τα πάντα. Την προσοχή μου, τον χρόνο μου.

— Είπα αν θέλεις να γίνουμε φίλες κι εσύ δέχτηκες. Σου έφτιαξα σούπα. Ανέχτηκα αυτή την αηδία στο βιβλίο με τις Παναγίες.

— Φιλία δεν είναι μόνο να φτιάχνεις σούπες και να αυτοπροστατεύεσαι.

— Τι είναι φιλία;

— Να λες την αλήθεια. Να εκτίθεσαι.

— Ψέματα δεν έχω πει ποτέ! Έχω ζήσει τη μεγαλύτερη οδύνη που έχει ζήσει άνθρωπος. Κανείς σας δεν ξέρει.

— Εγώ ξέρω. Παραλίγο να χάσω το παιδί μου.

— Ξέρεις τι γκρεμός χωρίζει το παραλίγο από το ακριβώς;

— Αυτό που ξέρω είναι ότι χτίζεις έναν τοίχο γύρω σου.

Ξαφνικά ένας τοίχος ορθώνεται ανάμεσά μας. Δυο εργάτες αλφαδιάζουν και μου λένε να πάω πιο πέρα.

16

Ένας τοίχος χτίζεται γύρω μου κάθε πρωί και γκρεμίζεται το βράδυ που την ονειρεύομαι. Κοιμάται μια άλλη γυναίκα μέσα της όσο εκείνη ξαγρυπνά; Μια γυναίκα που δεν την έχει ζωγραφίσει κανείς; Νυσταγμένη και κλαμένη;

Πώς θα θυμηθώ να της πω ότι εμείς τα μεσημέρια της Κυριακής δεν τρώμε όλοι μαζί; Πώς θυμάσαι στα όνειρα; Τι εννοεί ο Χάιντεγκερ όταν λέει πως «ο ονειρικός κόσμος ανήκει κατά έναν τρόπο στη συνέχεια του είναι-στον-κόσμο, είναι επίσης ένα τέτοιο-είναι-στον-κόσμο»; Γίνεται να φέρω συνειδητά το «είναι-στον-κόσμο» μέσα στο «τέτοιο-είναι-στον-κόσμο»;

Θέλω να της πω ότι ο άντρας μου καπνίζει στη βεράντα, η κόρη μας σπουδάζει σε άλλη χώρα κι εγώ λείπω σε ταξίδια για δουλειές. Γυρνάω στο σπίτι με τη βαλίτσα γεμάτη σαπουνάκια ξενοδοχείων και συσκευασμένες μπατονέτες για τ' αυτιά. Στα μέρη που με καλούν να γράψω ή τους βάζω να με καλούν για να γράψω γίνομαι αγρίμι. Όταν δεν κοιτάζουν, τρώω με τα χέρια, σκουπίζομαι στο τζιν, παίζω αφηρημένη με τις μύξες μου, κι αν κλάψω και ξεβάψει το ρίμελ, γυρνάω ανάποδα το μαξιλάρι. Επιστρέφω κι είναι σαν να μην επιστρέφω. Ο άντρας μου το παίρνει προσωπικά – πώς γίνεται να τον αγαπώ και να φεύγω; Φεύγω επειδή τον αγαπώ. Όταν γράφω, ασχημαίνω. Θέλω να είμαι ξένοιαστη μαζί του, να του τραγουδώ.

And I would walk 500 miles
And I would roll 500 more

Πόσες μέρες ζω στον καναπέ; Διαβάζω, γράφω, τρώω, κατεβάζω τα παυσίπονα σαν καραμέλες. Το μόνον της ζωής μου ταξείδιον είναι η τουαλέτα. Περπάτημα χεσμένης – ένα χέρι στον γοφό, το άλλο στο μπαστούνι. Όταν πέφτεις, θέλεις να πέσεις, λέει η φίλη μου. Όταν πέφτεις, σε αφήνουν ήσυχη, λέω εγώ. Κοιτάω τις τούφες σκόνης, τις σπρώχνω με τη φτέρνα κάτω απ' τον καναπέ.

Δεν έρχεται κόσμος στο σπίτι τελευταία. Ο άντρας μου κι εγώ έχουμε κλειστεί στο κελί μας.

— Γράφεις; ρωτάει. Να σε ρωτήσω κάτι;

Γράφω;

17

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Πώς σε λένε, κοριτσάκι; Εμένα με λένε Μαρία.

Έχει μαύρες μπούκλες και σέρνει πίσω της ένα γκρίζο σκυλάκι με κόκκινο

περιλαίμιο. Φοράει άσπρους φραμπαλάδες, άσπρα λουστρίνια, άσπρες κάλτσες ως το γόνατο. Είναι η μαμά. Βγήκε από την παιδική της φωτογραφία.

Μετράω στα δάχτυλα: «Πέντε». Φοράω αμάνικο δερμάτινο φόρεμα, άσπρο καλσόν φτιαγμένο από μισολιωμένους κύβους ζάχαρης, και η ατίθαση φράντζα μου στερεώνεται στη θέση της με μια ζωντανή πασχαλίτσα που τρέμει. Στο όνειρο ξέρω πως είμαι μεγάλη γυναίκα, πενήντα και βάλε. Ή εξήντα; Κάτι μου λέει πως, αν λουφάξω, θα τη σκαπουλάρω και δεν θα με τραβήξουν πίσω, στην αληθινή μου ηλικία.

— Τι γελάς σαν χαζή; Δεν ρώτησα την ηλικία σου, το όνομά σου ρώτησα.

Τρέχουμε στο σκοτάδι με το σκυλάκι της. Φτάνουμε σε μια λίμνη από καθρέφτη.

— Εδώ μπορείς να δεις πόσα παιδιά θα κάνεις, λέει. Κοιτάξου!

Βλέπω ένα κατάλευκο κουνέλι που τρέμει κάτω απ' τον πάγο.

Παίζουμε ψαράκια, κρυφτό, φωνάζουμε φτου ξελευτερία.

Τραγουδάμε: «Αλάτι ψιλό, αλάτι χοντρό, έχασα τη μάνα μου και πάω να τη βρω». Το σκυλάκι της γκαρίζει.

Πονάει η κοιλιά μου από τα γέλια. Λες να γίνουμε φίλες η μαμά κι εγώ; Και μετά πώς θα με γεννήσει;

— Αχ, δεν κατάλαβες τίποτα, λέει η Μαρία. Δεν θα με θυμάσαι όταν μεγαλώσουμε.

Τόση ώρα δεν παίζω με τη μαμά, παίζω με τη φίλη μου τη Μαρία. Και δεν έφερε το σκυλάκι της, έφερε το γαϊδουράκι της.

18

Στην ταυτότητα έγραψαν τη μαμά Μαρία. Στο πιστοποιητικό γέννησης Μαριγώ. Για τη συνταξιοδότηση χρειάστηκε πράξη ταυτοπροσωπίας. Επισήμως ονομάζεται Μαριγώ.

Ο μόνος που τη φωνάζει έτσι είναι ο άντρας της αδερφής μου. Ξαφνιάζομαι, λες και μια ξένη γυναίκα μπήκε στο σπίτι και πήρε τη θέση της μαμάς. Η Μαριγώ είναι καπάτσα όπως οι υπηρέτριες στις παλιές ελληνικές ταινίες. Ή είναι μια Μαριγούλα που την τραβολογάνε στα μπουζούκια και της παίζουν φίνο μπαγλαμά. Η Μαρία είναι κυρία με μανικιούρ, βαμμένη στην τρίχα. Αν χρειαστεί, ξεσκονίζει τον αέρα με φτερό. Έρχεται να με πάρει από το σχολείο, οι συμμαθητές μου τη θαυμάζουν.

Ανοησίες. Η Μαριγώ ξεπηδάει από τη Μαρία, όπως η μαμά της πράξης ταυτοπροσωπίας ξεπηδάει από τη μαμά που ήδη ξέρω. Η μαμά υπήρξε μωρό. Παιδί της δικής της μαμάς. Αυτό το παιδί έγινε μαμά μου και γιαγιά της κόρης μου. Θάψαμε μέσα μας το κορίτσι που υπήρξαμε και αφοσιωθήκαμε σ' ένα πλάσμα που μας χρειάζεται.

Την κόρη μας τη λένε Μαρία-Κλάρα, με παύλα ανάμεσα στα δύο ονόματα. Άλλοι την έβαζαν, άλλοι όχι. Κάποιοι γιατροί ή δάσκαλοι στέκονταν στο πρώτο όνομα, τη φώναζαν Μαρία. Έχει μάτια, μύτη, σαγόνι Κλάρας. Αλλά έχει και την ευλογία του υπερονόματος.

Μαρία, λέξη κυματιστή. Από τις λέξεις «σμύρνα» και «φωτοφόρος». Το βιβλικό

Μίριαμ προέρχεται από το μαρά (επαναστατική) και μαράρ (δυνατή, πικρή). Πιθανότατα από τα πικρά νερά της Μερρά που τα γλύκανε ο Μωυσής (Έξοδος 15.23, «το όνομα του τόπου εκείνου πικρία»). Μίριαμ σημαίνει και πεισματάρα. Πολλοί συνδέουν το όνομα με το ρήμα «μορ» (αλλάζω).

Ο Άγιος Ιερώνυμος μετέφρασε το Μίριαμ ως stilla maris («σταγόνα ωκεανού»). Ο Άγιος Αμβρόσιος Μεδιολάνων σημειώνει ότι στα λατινικά mare σημαίνει θάλασσα και marea πέλαγος – που είναι σύμβολο αγαθότητας. Την αγαθότητα την έχει στην καρδιά της η Παναγία. Λένε πως παρά την πίκρα (μαράρ) που της προξενεί το προσωπικό της δράμα και το πλήθος των αμαρτιών μας, προστρέχει στην κάθε μας ανάγκη. Λένε ότι τα γράμματα του ονόματός της σχηματίζουν την εξής σωτηριολογική φράση: «Μόνη Αύτη Ρύεται Ιού Άπαντας Μισοκάλου» (ΜΑΡΙΑΜ).

Γιατί τα γράφω αυτά; Μου λείπει;

19

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Βλέπω ότι μετάνιωσες.

— Δεν ήθελα να σε προσβάλω.

— Τι κάνεις; Γονατίζεις; Δεν πονάει το ισχίο σου;

— Πονάει.

— Σήκω πάνω. Είμαστε φίλες!

— Απόδειξέ το.

— Ρώτα με ό,τι θες.

— Θα μου απαντάς γρήγορα; Χωρίς σκέψη;

— Σύμφωνες.

Ξεδιπλώνουμε τη μοχέρ κουβέρτα του καναπέ. Φτιάχνουμε μια σπηλιά και μπαίνουμε μέσα. Από τα μανίκια της βγάζει τυρί και μου το χώνει στο στόμα. Μασουλάω υπάκουα.

— Όταν ήρθες να με βρεις στο όνειρό μου, ήξερες ποια θα συναντήσεις;

— Εσύ με κάλεσες. Δικό σου ήταν το όνειρο.

— Κι εσύ γιατί έμεινες;

— Σου είπα, χρειαζόμουν μια φίλη.

— Τι δικό σου αναγνωρίζεις σ' εμένα;

— Ότι ξέρεις να υποφέρεις σιωπηλά και δεν τα παρατάς.

— Αν μπορούσες να αλλάξεις κάτι πάνω μου, τι θα άλλαζες;

— Το ντύσιμο και τα μαλλιά σου.

— Με κοροϊδεύεις;

— Θα προτιμούσα ένα ίσιο καρέ αντί γι' αυτή τη χαίτη. Ή να πιάνεις τα μαλλιά σου κότσο. Και να φοράς φουστάνια, όχι σορτς. Να ντύνεσαι σύμφωνα με την ηλικία σου.

— Δεν υπάρχουν πια ηλικίες.

— Ποιος σ' το είπε; Και βέβαια υπάρχουν! Φέρεστε σαν κλόουν.

Μου χώνει κι άλλο τυρί στο στόμα.

— Εσύ γιατί φοράς τιγρέ ρόμπα;

— Την πήρα στη λαϊκή για να κάνω δουλειές, ήταν πάμφθηνη. Μόνο ο άντρας

μου με βλέπει με τη ρόμπα. Κι εσύ.

— Βρομάει αυτό το τυρί.

— Συγκεντρώσου. Ρώτα αυτό που θέλεις να μάθεις.

— Η πρώτη λέξη που μου είπες για τον εαυτό σου είναι «βαρέθηκα». Ενώ εννοούσες «δεν αντέχω».

— Όχι, δεν εννοούσα αυτό.

— Κι όμως.

— Απαγορεύεται να μην αντέχω.

— Ποιος το λέει αυτό;

— Εγώ.

— Αν μπορούσες να ξυπνήσεις αύριο με μια οποιαδήποτε δεξιότητα, τι θα διάλεγες;

— Έχω όλες τις δεξιότητες που χρειάζομαι, δόξα σοι ο Θεός.

— Την αλήθεια. Τι θα διάλεγες;

— Θα ήθελα να μάθω να φτυαρίζω. Να σκάβω μεγάλες τρύπες στο χώμα.

— Μεγάλες σαν τάφους ή πιο μεγάλες;

— Σαν πόλεις. Να μπορώ να φτιάξω πόλεις κάτω από το χώμα.

— Γιατί κάτω από το χώμα;

— Για να μη φαίνονται, να είναι δικές μου. Τώρα θα σε ρωτάω εγώ. Όταν εμφανίστηκα στο όνειρό σου, ήξερες ποια είμαι;

— Ήθελα να είσαι αυτή που νόμιζα πως είσαι.

— Αλλά δεν ήθελες να ξανάρθω.

— Ήθελα και δεν ήθελα. Φοβόμουν.

— Τι φοβόσουν;

— Τα μάτια σου.

— Τι έχουν τα μάτια μου;

— Είναι κίτρινα.

— Τι δικό σου αναγνωρίζεις σ’ εμένα;

— Ότι αιωρείσαι.

— Αν μπορούσες ν’ αλλάξεις κάτι πάνω μου, τι θα άλλαζες;

— Την ευθιξία σου.

— Αν μπορούσες να ξυπνήσεις αύριο με μια οποιαδήποτε δεξιότητα, τι θα διάλεγες;

— Να είμαι πιο ταπεινή.

— Την αλήθεια!

— Να είμαι πιο ταχτική.

— Την αλήθεια, αλλιώς θα φύγω.

— Θα ήθελα να γράψω αυτή την ιστορία.

— Ποια ιστορία;

— Τη δική μας.

20

Η Παναγία ζούσε πάνω από το κρεβάτι των γονιών μου, πίσω από μια γυάλινη κορνίζα μπομπέ. Τη βλέπαμε από το κεφάλι ως τον θώρακα, σαν ανάπηρη

πολέμου, χωρίς χέρια και πόδια. Όταν μας μίλησε η δασκάλα για την «Παναγιά Γοργόνα» του Μυριβήλη, σκέφτηκα έτσι εξηγείται, έχει από κάτω γοργονοουρά, και *τα βράδια* που κλείνουμε *τα μάτια βουτάει στον* πάτο της εικόνας. Τριγυρνάει στον *βυθό με* τους *αστερίες, μιλάει στα* ψάρια. Το πρωί *ξαναμπαίνει* στην κορνίζα για να *μην τρομάξουμε*.

Ένα βράδυ πήγα να δω με τον φακό. Ξύπνησε η μαμά από το φως που έπεσε στα μάτια της. «Τι κάνεις, παιδί μου, τρελάθηκες; Αν ξυπνήσεις τον πατέρα σου, θα σε σκοτώσει, κακομοίρα μου!» Μια άλλη φορά οι γονείς μου είχαν κλείσει την πόρτα κι έβγαζαν ήχο φυσερού. Ξαναγύρισα άπρακτη στο κρεβάτι. Την τρίτη φορά πήρα και τη μικρή μου αδερφή, κρατιόταν από τη φανέλα μου. Μπουσουλήσαμε ανάμεσα στους γονείς, τεντώσαμε τον λαιμό. Η εικόνα κατάμαυρη. Νομίζαμε θα σπάσει η καρδιά μας. Δώσαμε μια εξήγηση: Το βράδυ τα κύματα μαυρίζουν, αλλά η Παναγιά η Γοργόνα δεν θα πνιγεί, επειδή ξέρει τον δρόμο. Φοβήθηκα. Σταμάτησα να την κατασκοπεύω.

Στην εφηβεία δεν μπορούσα να αγκαλιαστώ με αγόρια σ’ αυτό το κρεβάτι. Μας κοιτούσε. Μια δυο φορές που δεν γινόταν αλλιώς το μετάνιωσα. Ωραία τα φιλιά, αλλά μετά τα μάτια της έβγαζαν φλόγες.

21

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Κολλήσαμε στο ίδιο όνειρο, στον καναπέ. Μου ξαναχώνει τυρί στο στόμα.

— Τυρί γαϊδούρας. Κάνει καλό στα κόκαλα. Ρώτα με.

— Αν μπορούσες ν’ αλλάξεις οτιδήποτε στην ανατροφή σου, τι θα άλλαζες;

— Θα έφευγα από τον ναό και θα γυρνούσα στο σπίτι. Θα μεγάλωνα με τους γονείς μου.

— Θα ξαναγύριζες στον ναό;

— Όταν έπηζε το μυαλό μου.

— Αν έπηζε το μυαλό σου, θα σ’ ενδιέφερε ο ναός;

— Δεν ξέρω.

— Υπάρχει κάτι που θα ήθελες να κάνεις και δεν το έκανες;

— Να μάθω να κολυμπώ.

— Δεν μπορείς να κάνεις ένα θαύμα; Να γίνεις πρωταθλήτρια κολύμβησης;

— Έχεις απλοϊκές απόψεις για το θαύμα.

— Αν κολυμπούσες, πού θα πήγαινες;

— Πίσω στην Αίγυπτο. Όχι, περίμενε, στην Ανταρκτική, να δω γιατί λιώνουν οι πάγοι. Γελάς;

— Δεν πας στην Ανταρκτική κολυμπώντας.

— Να μη λογοκρίνεις τις απαντήσεις μου.

— Ποιο είναι το μεγαλύτερό σου επίτευγμα;

— Ο γιος μου.

— Αν ήξερες ότι σ’ έναν χρόνο θα πεθάνεις, τι θα άλλαζες στον τρόπο ζωής σου;

— Έχω ήδη πεθάνει και αναστήθηκα.

— Πες μου. Τι θα άλλαζες;

— Θα έκανα κάτι με τα χέρια μου. Θα έφτιαχνα σαπούνια ή κεριά ή κοσμήματα. Αλλά όχι για μένα, για τους άλλους.
— Ένα δικό σου μαγαζί;
— Ωραία θα ήταν. Θα έρχονταν άνθρωποι και θα κουβεντιάζαμε. Θα τύλιγα τα σαπούνια σε όμορφα πακέτα και θα τους τα χάριζα.
— Αυτό δεν είναι μαγαζί. Δεν θέλεις δικά σου χρήματα;
— Τι να τα κάνω;
— Να αγοράζεις υλικά.
— Γιατί να αγοράζω; Αφού έχω.
— Ξέρεις ότι άλλοι δεν έχουν; Ότι τα λεφτά δεν φυτρώνουν στα δέντρα;
— Με προσβάλλεις. Ξέρεις πως ξέρω.
— Τι σου λείπει σήμερα;
— Μια αληθινή φίλη.
— Τι σημαίνει για σένα φιλία;
— Να κάθεσαι σ’ έναν καναπέ με τη φίλη σου και να κάνετε ερωτήσεις η μία στην άλλη.
— Ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα;
— Το μπλε.
— Σ’ το επέβαλαν;
— Εγώ το επέβαλα στους ζωγράφους. Είναι το χρώμα της επιθυμίας.
— Δεν είναι αμαρτία η επιθυμία;
— Μόνο αν την πραγματοποιείς ή της αντιστέκεσαι.
— Τι άλλο μπορείς να κάνεις με την επιθυμία;
— Να την παρατηρείς σαν να είναι λουλούδι. Ή βάζο.
— Δεν καταλαβαίνω.
— Νομίζεις πως πρέπει να πραγματοποιείς κάθε επιθυμία σου; Επειδή αυτό σου έμαθε ο καπιταλισμός; Γιατί γελάς;
— Επειδή είπες τη λέξη «καπιταλισμός». Έχεις πολιτικές φιλοδοξίες;
— Εγώ; Δεν έχω καμιά φιλοδοξία.
— Πώς ήταν η σχέση σου με τη μητέρα σου;
— Την έχασα όταν ήμουν τριών χρονών, τότε που με πήγαν στον ναό. Μετά βλεπόμασταν μία φορά τον χρόνο, στα γενέθλιά μου.
— Τι θυμάσαι από εκείνη;
— Είχε γλυκιά φωνή και χέρια ροζιασμένα.
— Μου αρέσει να είναι οι μαμάδες γριές.
— Γιατί;
— Θέλουν μόνο να σε φροντίζουν.
— Τότε δεν είναι μαμάδες, είναι γιαγιάδες. Σειρά σου τώρα. Αν μπορούσες να αλλάξεις οτιδήποτε στην ανατροφή σου, τι θα άλλαζες;
— Θα έλεγα στη μαμά να με πηγαίνει στο θέατρο.
— Υπάρχει κάτι που θα ήθελες να κάνεις και δεν το έκανες;
— Να οδηγώ αυτοκίνητο.
— Αν οδηγούσες, πού θα πήγαινες;
— Στο Σούνιο.
— Γιατί;
— Επειδή η διαδρομή έχει στροφές.
— Αν ήξερες ότι σ’ έναν χρόνο θα πεθάνεις, τι θα άλλαζες στη ζωή σου;
— Θα έβρισκα εραστές.

— Δεν χρειάζεται να δοκιμάζεις όλα τα φρούτα.
— Μα έχουν τόσο ωραία χρώματα.
— Ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα;
— Το μπλε.
— Με αντιγράφεις;
— Όχι, μου αρέσει το μπλε. Είναι το αγαπημένο χρώμα και της μαμάς μου.
— Πώς ήταν η σχέση σου με τη μαμά σου;
— Καλή. Μετά κακή. Τώρα πάλι καλή.

22

Η μαμά έχει τα πιο απαλά χέρια. Στις νεανικές φωτογραφίες ποζάρει με μπικίνι πλεκτό, που ήταν της μόδας τη δεκαετία του ’60. Σταυρώνει όμορφα τα πόδια πάνω σ’ έναν βράχο σαν γοργόνα που βγήκε να ξαποστάσει. Ρουφάει τα πλευρά όπως έκαναν οι γυναίκες παλιά για να εξαφανίζεται το στομαχάκι. Ακόμη και στη θάλασσα πηγαίνει με λακ. Φοράει σκουφί με κίτρινες πλαστικές μαργαρίτες για να μη χαλάσει το κρεπάρισμα.

Σήμερα τα μαλλιά της είναι ξαντά και κοκκινωπά. Το καλοκαίρι κολυμπάει με γυαλιά ηλίου κι ένα διαφημιστικό καπέλο της Google. Όταν ζεσταίνεται, βυθίζει το καπέλο στο νερό και το φοράει βρεγμένο. Αν τυχόν δεν φοράει γυαλιά, κλείνει τη μύτη σαν κοριτσάκι, λέει «μπλουμ» και νομίζει πως βυθίζει το κεφάλι, ενώ βουτάει ως τους λοβούς των αυτιών. Πότε πότε κοιτάζει το μεγάλο ρολόι που είχε κρεμάσει ο μπαμπάς στη βεράντα του εξοχικού για να βλέπουμε την ώρα από τη θάλασσα. Κολυμπάει μία μιάμιση ώρα. Είναι η μόνη της άσκηση. Τα δάχτυλα και το μετατάρσιο έχουν παραμορφωθεί από τη ρευματοειδή αρθρίτιδα.

Θα προτιμούσα να έλεγε «αύριο όλα θα πάνε καλύτερα. Και σήμερα. Και χθες όλα θα πάνε καλύτερα». Αλλά έλεγε «χάλασε το καζανάκι. Ήρθε ο λογαριασμός της ΔΕΗ. Πονάει η μέση μου». Κι αργότερα έλεγε «μην παραιτηθείς από την εφημερίδα, θα χάσεις τη σύνταξή σου. Η εγγονή μου με έχει ξεχάσει. Μην αφήνεις τον άντρα σου τόσο καιρό μόνο».

Μια μέρα αποφάσισα να μη θυμώνω. Ήρθε σαν επιφοίτηση ή σαν μεγάλη κούραση. Αντί να τη διακόπτω και να φωνάζω, την παρακολουθούσα να μιλάει. Σκεφτόμουν τώρα *θα* πει κάτι *δυσάρεστο*. Δεν κοίταζα τις ρυτίδες γύρω από το στόμα της, κοίταζα το ίδιο το στόμα, που είναι σχεδιασμένο σαν καρδιά. Με τα χρόνια έγινε ένα θαύμα. Δεν χρησιμοποιεί πια τις λέξεις «αξιοπρέπεια», «τάξη», «δεν πρέπει». Λέει «θέλω», λέει «δεν μπορώ». Τον πόνο της, αν γινόταν, θα τον ρουφούσα με την ηλεκτρική.

Έβαζε ηλεκτρική κάθε Σάββατο. Εγώ διάβαζα *Μανίνα* ή Σούπερ *Κατερίνα* ξαπλωμένη στο χαλί του σαλονιού. Η σκούπα έβγαζε ένα μονότονο καθησυχαστικό μουγκρητό. Εδώ είναι η *μαμά* κι εδώ είναι η *μαμά* κι εδώ είναι η *μαμά*. Κι όλο πλησίαζε η φυσούνα. «Κάνε πιο πέρα» έλεγε, «θα σε ρουφήξει». Τρόμαζα και της άρεσε που τρόμαζα. Όταν η φυσούνα πλησίαζε στα γόνατα ή στα μαλλιά μου, έδινα μια και σκαρφάλωνα στον καναπέ. Αν *δεν έφευγα*, σκεφτόμουν, *θα με* ρουφούσε η *μαμά με τη σκούπα*; Τον Πινόκιο τον κατάπιε η *φάλαινα*. Ναι, *αλλά* ο Πινόκιο *δεν* είχε *μαμά*.

Αν κατέληγα στην κοιλιά της σκούπας, θα με έπαιρναν τα κλάματα. Η μαμά δεν θα με άκουγε. Η φωνή της σκούπας θα σκέπαζε τη δική μου. Όταν πεινούσα, θα έτρωγα τούφες σκόνης. Θα κατέβαιναν στο στομάχι μου και θα έλιωναν σαν μαλλί της γριάς. Θα ήμουν η Σταχτοπούτα. Η Σκονοπούτα.

Η μαμά θα έμπαινε σε όλα τα δωμάτια και θα τσίριζε. Θα μ' έψαχνε μέσα στις ντουλάπες και κάτω από τα κρεβάτια. Στο τέλος θα άνοιγε την κοιλιά της σκούπας, όχι για να με βρει, αλλά για ν' αδειάσει τη σακούλα – η τάξη τη βοηθούσε να σκέφτεται. Μόλις με αντίκριζε, θα έκλαιγε και θα γελούσε από χαρά. Θα με αγκάλιαζε σφιχτά, χωρίς να νοιάζεται για τη βρόμα. Θα πίστευε στιγμιαία στις ανώτερες δυνάμεις. Με το βλέμμα στο ταβάνι θα ψιθύριζε «σ' ευχαριστώ, Παναγία μου».

23

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Πότε έκλαψες για τελευταία φορά;

— Στον τάφο του γιου μου. Τέλειωσαν τα δάκρυα που είχα μέσα μου.

— Για τη δυστυχία των ανθρώπων δεν κλαις;

— Βουρκώνω. Μα δεν κυλούν δάκρυα.

— Αν έπιανε φωτιά το σπίτι κι έσωζες πρώτα τους ανθρώπους και τα ζώα, και μπορούσες να πάρεις κι ένα αντικείμενο φεύγοντας, τι θα έπαιρνες;

— Το κέντημά μου.

— Τι κεντάς;

— Έναν στάβλο με πολλά ζώα κι εμένα στη μέση να τα φροντίζω. Όση ώρα κεντάω οι κλωστές ζωντανεύουν, τα ζώα κινούνται προς το μέρος μου και χώνουν τις μουσούδες στα φορέματά μου.

— Τέτοια κάνουν οι καλλιτέχνες που κοροϊδεύεις.

— Αυτοί με τις κοπριές ελέφαντα; Σε παρακαλώ!

— Ποιο ήταν το χειρότερο ραντεβού σου;

— Μόνο ο άγγελος ήρθε. Ήταν όμορφος.

— Θα έφευγες μαζί του;

— Δεν είχα εκεί το μυαλό μου.

— Μα δεν σου λείπει η ελευθερία σου;

— Η ελευθερία είναι υπερτιμημένη.

— Αν μπορούσες να εφεύρεις κάτι, τι θα έφτιαχνες;

— Ένα χάπι για να κοιμάμαι.

— Τότε δεν θα είχαμε γνωριστεί.

— Και δεν θα μου έκανες τόσο παράξενες ερωτήσεις.

— Τι σου αρέσει σ' εμένα;

— Οι παράξενες ερωτήσεις σου.

— Πότε νιώθεις αληθινά ο εαυτός σου;

— Όταν είναι βράδυ και δεν κοιμάμαι. Σειρά σου τώρα. Πότε έκλαψες τελευταία φορά;

— Χθες βράδυ μ' ένα βίντεο στο Instagram. Μια πολική αρκούδα έγλειφε το μωρό της. Κι εκείνο γυρνούσε το κεφάλι κι έγλειφε τη μαμά αρκούδα.

— Αν έπιανε φωτιά το σπίτι κι έσωζες πρώτα τους ανθρώπους και τα ζώα, και μπορούσες να πάρεις κι ένα αντικείμενο φεύγοντας, τι θα έπαιρνες;

— Τις σημειώσεις γι' αυτά που λέμε εσύ κι εγώ.

— Ποιο ήταν το χειρότερο ραντεβού σου;

— Ένας άντρας που δεν ήρθε στο ραντεβού.

— Γιατί δεν ήρθε;

— Επειδή ήταν δειλός.

— Αν μπορούσες να εφεύρεις κάτι, τι θα έφτιαχνες;

— Μια σκούπα που να καθαρίζει το μυαλό.

— Τι σου αρέσει σ' εμένα;

— Που δεν με εγκαταλείπεις.

24

Στην εφηβεία η κόρη μου με κατηγορούσε για εγκατάλειψη. Είχε γίνει μια κινούμενη κολεγιακή με κουκούλα. Μάτια πύρινα σαν του νυχτοκόρακα. Όλα της έφταιγαν πάνω μου. Αλλά κι εγώ έλεγα φράσεις που δεν πίστευα πως θα πω. «Είναι η τρίτη φορά που χάνεις τα κλειδιά σου, έλεος». «Γιατί ξαναβάζεις το άδειο κεσεδάκι στο ψυγείο; Δούλα σου είμαι;» «Τι είναι αυτός ο βήχας πάλι; Καπνίζεις;»

Τα βράδια κοιμόταν βαθιά, σαν μωρό. Τρύπωνα στο δωμάτιό της και περίμενα να συνηθίσουν τα μάτια μου στο μισοσκόταδο: όλες οι αγωνίες της είχαν αποκοιμηθεί, το στήθος της ανεβοκατέβαινε. Ξαναζούσα τη μέρα. Όσα της είχα πει, όσα δεν της είχα πει. «Μήπως τα παραλές; Αυτά τα πράγματα συμβαίνουν σε όλο τον κόσμο. Μη δίνεις τόση σημασία». Όμως η φίλη της τη χειραγωγούσε, όπως ακριβώς η μητέρα της φίλης της χειραγωγούσε εμένα. Κι εγώ τι της μάθαινα; Ότι επιτρέπεται να μας μεταχειρίζονται οι άνθρωποι σαν παιχνίδια, σαν υπηρέτριες. «Συγγνώμη, συγγνώμη!» ψιθύριζα στην κοιμισμένη πλάτη της. «Αύριο, σ' το υπόσχομαι, θα το ξεκαθαρίσουμε μια για πάντα, θα πάνε κι οι δυο τους από κει που 'ρθαν». Μια δειλή μητέρα χάιδευε το βελούδινο χέρι της καταπιεσμένης κόρης της, έδινε υποσχέσεις που δεν ήξερε να τηρήσει.

Την κοιτούσα αχόρταγα. Ίδια μύτη, ίδια κλειστά βλέφαρα, μακριές βλεφαρίδες. Η στιγμιαία ψευδαίσθηση πως βρισκόταν στο μωρουδιακό κρεβάτι με τα κάγκελα, και το πρωί θα πηγαίναμε στο πάρκο, και κανείς δεν θα μπορούσε να μας βλάψει.

Όμως το πρωί έλεγε πως δεν ήταν έτσι τα πράγματα, καθόλου έτσι τα πράγματα, δεν έφταιγε μόνο η σαδίστρια φίλη της αλλά κι εγώ που την άφηνα παλιά με τον πατέρα της και κλεινόμουν κάπου για να γράψω.

Έλεγα, δεν σε άφησα ποτέ πάνω από δέκα μέρες.

Έλεγε, ξέρεις τι είναι δέκα μέρες για ένα παιδί πέντε χρονών;

Έλεγα, εμένα η μάνα μου δούλευε στο γραφείο, κι όταν γύριζε σπίτι, έβαζε ηλεκτρική και μαγείρευε, έβλεπα μόνο την πλάτη της.

Έλεγε, έχω έναν μπαμπά που είναι σαν μαμά, που μαγειρεύει και με δέχεται όπως είμαι, και μια μαμά που είναι σαν μπαμπάς και λέει «εμένα η γνώμη μου». Ποιος σου ζήτησε τη γνώμη σου; Δεν θέλω τη γνώμη σου για το πώς να το κάνω καλύτερα, δεν θέλω να το κάνω καλύτερα, θέλω μόνο να κλάψω.

Έλεγα, όταν κλαις, γίνεσαι ένα μαύρο σύννεφο, θέλω να σε τραβήξω έξω και

να σου δείξω ότι ο ήλιος λάμπει.

Έλεγε, μπορείς να μένεις ακίνητη σαν τον ήλιο όσο εγώ είμαι το μαύρο σύννεφο και να περιμένεις να διαλυθώ;

Έλεγα, δεν θέλω να διαλυθείς.

Έλεος, δεν καταλαβαίνεις τίποτα, ρε γαμώτο, εννοώ να διαλυθεί το μαύρο σύννεφο!

Έλεγα, θέλω να σε σώσω.

Έλεγε, δεν θέλω να σωθώ, μαμά, θέλω απλώς να κλάψω.

Η δική μου μαμά σκάλισε μια τρύπα κι έκρυψε εκεί όλα της τα αισθήματα. Εγώ ξανάνοιξα την τρύπα και αντίκρισα με δέος τα κτερίσματα του αρχαίου πολιτισμού των αισθημάτων. Η κόρη μου τα σήκωσε στο φως και άρχισε να τα ξεσκονίζει ένα προς ένα με το βουρτσάκι και να τους δίνει όνομα μπροστά σ' ένα μεγάφωνο: Εδώ βλέπουμε τη θλίψη και τον φόβο, εδώ την οργή, εδώ θα κλάψω και για τις τρεις μας.

Έκλαιγε όταν της έλεγα «σύνελθε» κι όταν δεν της έλεγα τίποτα και περίμενα να συνέλθει.

Εγώ κλαίω όταν διαβάζω για «το χιόνι που πέφτει καθώς / τρίβονται τα οστά μου και το χέρι μου ξύνει / το αγύριστο κεφάλι μου».

Η μαμά κλαίει όταν κάποιος πεθαίνει.

25

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Μαρία, αν μπορούσες να ξαναζήσεις μια μέρα της ζωής σου, ποια θα διάλεγες;

Ένα σεντόνι κατεβαίνει μπροστά μας. Προβάλλεται το φιλμ «Μια μέρα που θα ήθελα να ξαναζήσω». Η φωνή της αφήγησης είναι η δική της φωνή, αλλά επίσημη, σαν παλιά Επίκαιρα. Μιλάει για τον εαυτό της σε τρίτο πρόσωπο.

«Όταν πέθανε η μητέρα, η Μαρία άνοιξε την πόρτα του ναού κι άρχισε να τρέχει. Όσο περισσότερο έτρεχε, τόσο περισσότερο ήθελε να τρέχει. Τα δάκρυά της στέγνωναν από τον ζεστό αέρα και ξανάκλαιγε και ξαναστέγνωναν. Ώσπου είδε τη θάλασσα στο βάθος».

(Πάνω στο σεντόνι εμφανίζεται μια ξασπρισμένη θάλασσα κι η Μαρία που τρέχει.)

«Ο ήλιος έκαιγε και νερό μαζί της δεν πήρε. Το κορίτσι είχε κουραστεί, το μονοπάτι είχε κουραστεί, ο ήλιος είχε κουραστεί και πήγαινε να δύσει. Ολοένα της φαινόταν πως ξεφύτρωνε μπροστά της η μητέρα. Μα ήταν θάμνος ή ξύλο κάτω από τα πόδια της. Στο πρώτο χωριό σκαρφάλωσε στον φράχτη κι έκοψε δυο σύκα. Στο δεύτερο βρήκε πηγή με καθαρό νερό κι ένα κοτέτσι αφύλαχτο. Θυμήθηκε τις κότες τους και πως κακάριζε για να γελάσουν οι γονείς. Μ' ένα καρφί άνοιξε τρύπα σε δυο αυγά και ρούφηξε τον κρόκο. Αποκοιμήθηκε. Το ξημέρωμα οι κότες τής τσιμπούσαν το μπράτσο».

(Χωριά από ψηλά, σύκα σε κοντινό πλάνο, κοτέτσι.)

«Κάθε Σεπτέμβρη γιόρταζαν τα γενέθλιά της. Πήγαιναν στη θάλασσα. “Μη φοβάσαι, σε κρατάμε. Χτύπα το νερό, χεράκια ποδαράκια, μπράβο!”. Η μητέρα έφτιαχνε περίτεχνες τούρτες. Έμπηγε στην κρέμα πουλιά από αμυγδαλόψυχα και

μια κουκουβάγια-φύλακα. Όταν νύχτωνε, αποχαιρετούσε τους γονείς κι ανέβαινε στον κοιτώνα του ναού. Έτρωγε τα πουλιά. Τις κουκουβάγιες τις στόλιζε στο κεφαλάρι».

(Η Μαρία κλαίει γερμένη στ' άχυρα. Μια σκιά πλησιάζει.)

«Ούτε κατάλαβε πώς μπήκε ο άντρας στο κοτέτσι. Με το ένα χέρι τη γράπωσε από τη μέση, με το άλλο την άρπαξε απ' τον λαιμό. Δεν πρόλαβε να της κάνει κακό. Οι πλεξούδες της μάκρυναν στη στιγμή. Σαν ζωντανεμένες ρίζες πλέχτηκαν γύρω από το στόμα, τα χέρια, τα γόνατά του. Ο άντρας δεν ήταν πια άντρας, ήταν μαύρη φασκιά».

(Τώρα η φασκιά τινάζεται πέρα δώθε.)

«Από την κοιλιά της βγήκαν αλυσίδες κι ένα ψαλίδι. Με τις αλυσίδες τον έδεσε, με το ψαλίδι έκοψε τα μαλλιά της ψηλά στον σβέρκο για να ελευθερωθεί. Βγήκε και το κολατσιό της από τον αφαλό – ψωμί παπαριασμένο στο γάλα. Όσο έτρωγε κοιτούσε τον άντρα στα μάτια».

(Σ' αυτό το σημείο η Μαρία κοιτάζει την κάμερα σαν να ξέρει πως γυρίζεται ταινία.)

«Πρέπει να τον κοιτάζω για να θυμάται, αλλιώς θα νομίζει πως επιτρέπεται. Ή πως το φαντάστηκε».

(Κατηφορίζει χοροπηδώντας το μονοπάτι που οδηγεί στη θάλασσα. Η κάμερα στρέφεται στον μόλο, σε μια βάρκα με τρεις σανίδες.)

«Μια για την κόρη, μια για τον πατέρα, μια για τη μητέρα. Όμως οι γονείς είχαν πεθάνει, δεν θ' ανησυχούσαν πια για την τύχη της».

(Η Μαρία μάς κοιτάζει και λέει:)

«Η μητέρα φοβόταν τα πάντα, αλλά χωρίς τη μητέρα μπορώ να κάνω τα πάντα. Μπορώ να πάω απέναντι, στην πόλη με τα φώτα, μπορώ να κολυμπήσω, ακόμη και να πνιγώ. Τι ωραία κουνιέται η βάρκα στο νερό!»

(Τραβάει το σχοινί, μπαίνει στη βάρκα, κάθεται στη μεσαία σανίδα. Μαρία και βάρκα γίνονται ένα. Λέει:)

«Μπορώ να πάω να δουλέψω σε υφαντουργείο, ναι, μπορώ να υφάνω τον δεμένο άντρα και να τον βγάλω από μέσα μου, αλλά ποιος θέλει να βλέπει στενάχωρα υφαντά; Μπορώ να βρω έναν καλό άντρα και να κάνω μαζί του πολλά παιδιά, αλλά δεν θα με αφήνει να υφαίνω. Μπορώ να γυρνάω από δω κι από κει χωρίς σκοπό, αλλά δεν είναι αυτός ο χαρακτήρας μου».

(Η Μαρία γονατίζει και προσεύχεται. Έρχεται ένας άγγελος. Ανεβαίνει στους ώμους του και πετάνε πίσω, στον ναό.)

Πέφτουν οι τίτλοι τέλους, γραμμένοι σε μια ακαταλαβίστικη γλώσσα. Γυρίζω και την κοιτάζω.

— Μα γιατί θέλεις να ξαναζήσεις τέτοιο εφιάλτη;

— Ήταν η μέρα που αρραβωνιάστηκα τον εαυτό μου.

— Μόνη σου μπορούσες να είσαι παντού στον κόσμο.

— Κάνεις λάθος. Μόνο στον ναό. Αλλού θα είχε θόρυβο.

— Σκέφτηκες ποτέ τι θα γινόταν αν έλυνες το σχοινί κι έφευγες;

— Κάνεις παράξενες ερωτήσεις.

Εγώ θα ’θελα να ξαναζήσω τη μέρα που με διώχνουν από τον ναό. Σύμφωνα με τις οικογενειακές διηγήσεις, ετοιμάζομαι να βγω από τη σπηλιά της μαμάς, γυρίζω ανάποδα και περιδένομαι. Με τραβάνε με τις κουτάλες σαν παραβρασμένο αυγό. Θέλουν να με φάνε; Όχι, όχι. Βγαίνω στον κόσμο για να υπάρχω, με αφήνουν να υπάρχω. Δεν ζητάνε τίποτα ακόμη, μόνο να συνεργαστώ. Κλαίω και κανείς δεν λέει σουτ, ρεζίλι γίναμε, θα φωνάξουν την αστυνομία. Δεν σκέφτομαι. Δεν ξέρω να σκέφτομαι. Είμαι ένα δοχείο σε σχήμα ανθρώπου. Θα μπορούσα να είμαι αξεδίπλωτη τουλίπα. Ή τυφλοπόντικας.

Αλλά είμαι ανθρώπινο μωρό, κι όλα γίνονται κάτω από τα διαπεραστικά φώτα του ανθρώπινου χειρουργείου. Με πιάνουν ανθρώπινα χέρια, με δίνουν στην ανθρώπινη μαμά, αφού πρώτα ξεπλύνουν τα ίχνη της εμβρυακής ζωής. Οι ανθρώπινοι μπαμπάδες δεν μπαίνουν στην αίθουσα τοκετού τη δεκαετία του ’70. Πηγαινοέρχονται στον διάδρομο, τους τρώει η αγωνία. Όταν τους δείχνουν ένα μωρό συσκευασμένο σαν πιτόγυρο, με το κεφάλι πρησμένο από τις λαβίδες του εμβρυουλκού, το αιμάτωμα στο μάγουλο, οι ανθρώπινοι μπαμπάδες λένε: «Συμφορά που μας βρήκε, τι έχει το κεφάλι της;».

Γιατί με τραβολογάνε και με φασκιώνουν; Δεν ξέρω. Η κατανόηση δεν είναι σημαντική στον κόσμο από τον οποίο έρχομαι. Νιώθω όσα χρειάζεται να νιώσω, για τα υπόλοιπα αδιαφορώ. Κρατιέμαι με μικροσκοπικά νύχια από τοίχους μαλακούς, από μεμβράνες κυτταρικού νοήματος. Γιατί δεν θυμάμαι να θυμάμαι; Σαν πρωτόζωο, σαν σκουλήκι, κοιτάζω το σκονισμένο φως. Όσα ήξερα χάθηκαν. Τώρα θ’ αρχίσουν αυτά που δεν ξέρω.

Αν με ρωτούσε γιατί θέλω να ξαναγυρίσω στη σπηλιά, θα της έλεγα ότι με έδιωξαν από το μοναδικό μέρος που δεν είχε απόψεις, από το μοτέλ ύπνου, τροφής και αγάπης. Στην αρχή ο γιατρός άλλαξε πλευρό και ξανακοιμήθηκε, δίνοντας μια μικρή παράταση. Η προϊσταμένη τον ξανακάλεσε, «γιατρέ, γεννάμε». Και γεννήσαμε. Μου έδειξαν τη βάρκα. Πάλεψα λίγο, περδικλώθηκα στο σχοινί του ντόκου.

Μπήκα στην ανθρώπινη βάρκα.

27

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Σήμερα θα ξαπλώσεις εσύ, Μαρία.

Αφήνει το πλεκτό. Με κοιτάζει σαστισμένη, αλλά κάνει ό,τι της λέω.

— Κλείσε τα μάτια. Φαντάσου ότι είσαι ένα μωρό που μόλις γεννήθηκε, ή, ακόμη καλύτερα, μια αμοιβάδα.

— Αφού σου είπα, δεν κοιμάμαι.

— Θα σε βοηθήσω εγώ.

Ξεφυσάει. Κλείνει τα μάτια. Οι κατάμαυρες βλεφαρίδες της τρεμοπαίζουν.

— Ανάπνευσε, αμοιβάδα, που δεν ξέρεις τίποτα για τη ζωή και δεν έχεις χέρια για να ξυστείς. Μόνο μια μικρή καρδιά έχεις.

— Οι αμοιβάδες δεν έχουν καρδιά.

— Εσύ έχεις. Είσαι η πρώτη αμοιβάδα με καρδιά, είσαι μια αμοιβάδα μωρό που κλαίει, ένα είδος που δεν υπάρχει, ή, μάλλον, για να δούμε, είσαι η πρώτη

αμοιβάδα του κόσμου. Σε δημιούργησε ο Θεός για να ξεκινήσει από κάπου, κολυμπάς στο νερό σαν ψάρι κολοβό, σαν ψάρι που δεν υπάρχει ακόμη.

— Ψάρι είμαι ή αμοιβάδα;

— Σουτ, μη σκέφτεσαι, καλή μου αμοιβάδα, δεν έχεις εγκέφαλο, δεν μπορείς ούτε να σκεφτείς, ούτε να συγκρίνεις, ούτε να προσευχηθείς. Κανείς δεν περιμένει κάτι από σένα. Δεν έχεις υποχρεώσεις, ούτε ευθύνες, είσαι αμοιβάδα.

— Πολύ νευρική αμοιβάδα.

Απλώνω το χέρι να σβήσω το φως του αμπαζούρ.

— Δεν είσαι νευρική, δεν έχεις νευρικό σύστημα. Δεν έχεις σπονδυλική στήλη. Εισπνέεις και εκπνέεις από το μοναδικό αμοιβαδένιο σου κύτταρο. Δεν έχεις σπίτι, δεν έχεις όνειρα, δεν έχεις οικογένεια.

Αναπνέει όλο και πιο βαθιά.

— Αχ, η καλή μας αμοιβάδα, πόσο ευτυχισμένη είναι που δεν πρέπει να κάνει τίποτα, δεν χρειάζεται τίποτα, σχεδόν δεν είναι τίποτα, μόνο αμοιβαδένια καρδιά που χτυπά.

Τι πήγα κι έκανα; Δεν θα ξυπνήσει σ’ αυτό το όνειρο. Θα είμαι μόνη.

— Δεν θα είσαι μόνη, λέει χωρίς ν’ ανοίξει τα μάτια της. Σ’ το είπα, εγώ δεν κοιμάμαι ποτέ. Εσύ κοιμάσαι. Αλλά το όνειρό σου είναι βαρετό.

— Είσαι μια πριγκίπισσα που δεν μπορεί να κοιμηθεί κι έρχονται όλοι οι αυλικοί του παλατιού και δοκιμάζουν να σε κοιμίσουν.

— Δοκίμασε πρώτα ο βασιλιάς και η βασίλισσα;

— Βέβαια, δοκίμασαν, αλλά δεν τα κατάφεραν, και μετά ήρθαν τα ζώα του πύργου και ροχάλιζαν, και τώρα ήρθαν κι οι αυλικοί.

— Γιατί δεν τα λες με τη σειρά, μαμά; Με μπερδεύεις.

— Επειδή θέλουν να κοιμηθούν, βρε Κλάρα, δεν μπορεί να γίνεται αυτό το πράγμα κάθε βράδυ, έχουν δουλειές το πρωί.

— Η βασίλισσα και ο βασιλιάς δεν έχουν δουλειές. Γιατί δεν κάθονται με την κόρη τους;

— Έχεις ακούσει εσύ βασιλιάδες που δεν έχουν δουλειές; Έχουν γιορτές, έχουν πολέμους!

— Οι γιορτές και οι πόλεμοι δεν είναι δουλειές. Μπαίνουν στη μεγάλη αίθουσα και κάθονται στον θρόνο. Και στους πολέμους δεν πολεμάει ο βασιλιάς, ούτε η βασίλισσα.

— Θα πω καμιά κουβέντα τώρα για τον βασιλιά και τη βασίλισσα! Είμαστε στους αυλικούς. Έλα, μην κλαις, σουτ, μην κλαις, άκου, συμβαίνουν συναρπαστικά πράγματα και τα χάνεις, ένας παίζει φλάουτο, άλλος σου φέρνει μαξιλάρια με όνειρα, η μαγείρισσα σου βάζει πίσω από τ’ αυτιά πατημένα χαμομήλια. Κοιμήσου, λέει το φλάουτο, κοιμήσου, λένε τα μαξιλάρια, κοιμήσου, λένε τα χαμομήλια.

— Αφού είναι πατημένα, πώς μιλάνε;

— Τα πατήσαμε λίγο για να βγάλουν τη μυρωδιά τους, αυτό δεν σημαίνει πως είναι μουγγά.

— Κι εγώ μιλάω, μαμά. Μιλάω στα χαμομήλια!

— Μην τους μιλάς, άσ' τα να κοιμηθούν. Για ανασηκώσου λίγο να φυσήξεις τη μύτη σου.

— Δεν τους μιλάω εγώ. Το στόμα μου τους μιλάει.

— Ξάπλα τώρα. Βάλε και το στόμα σου για ύπνο. Όλα τα δοντάκια, πρώτα τα μπροστινά και μετά αυτά που δεν φαίνονται.

— Αυτά είναι τα πιο άταχτα.

— Ναι, δεν τα βλέπουμε και κάνουν του κεφαλιού τους.

— Άταχτα δοντάκια!

— Δεν λες τίποτα. Αλλά αν στρώσεις τη γλώσσα σου από πάνω τους σαν μαλακή κουβέρτα, θα κοιμηθούν κι αυτά.

— Δεν κοιμούνται. Η κουβέρτα έχει χνούδια. Φτου, φτου! Να φτύσω;

— Όχι, μη φτύσεις, λάθος έκανα, δεν είναι κουβέρτα, είναι πάπλωμα από σύννεφα.

— Πες αυτό με το νυσταγμένο παιδάκι στον ουρανό.

— Τελευταίο όμως, μου το υπόσχεσαι; Μια φορά ήταν το νυσταγμένο παιδάκι κι είχε ένα μαγικό πάπλωμα από σύννεφα.

— Κι έβγαινε από το ανοιχτό παράθυρο;

— Ναι, κι ανέβαινε αργά αργά στον ουρανό τυλιγμένο στο πάπλωμά του.

— Και το παιδάκι κοιτούσε κάτω, αλλά δεν φοβόταν;

— Καθόλου δεν φοβόταν, του άρεσε το σκοτάδι και τα φώτα της πόλης, και οι κουκουβάγιες το νανούριζαν, και τριγύρω ανέβαιναν κι άλλα συννεφένια παπλώματα, κι όλα τα παιδιά κοιμόντουσαν.

— Μερικά ξυπνούσαν και έκλαιγαν επειδή τους έτρωγε το κεφάλι τους. Έχουν ψείρες, μαμά, κατέβασε το παιδάκι, θα το κολλήσουν!

— Οι ψείρες δεν κολλάνε στον ουρανό. Τις σκοτώνει ο αέρας.

— Μαμά;

— Τι είναι πάλι;

— Μου λες καλύτερα «νάνι νάνι το παιδάκι μου να κάνει», αλλά με τα δικά σου λόγια;

Η γιαγιά, λέει η μαμά, δεν της έλεγε ποτέ παραμύθια.

— Εμάς το παραμύθι μας ήταν ο ύπνος. Δούλευαν όλη μέρα στα χωράφια, κι όταν ερχόταν η ώρα, έπεφταν ξεροί.

Τη ρωτάω αν έβλεπα εφιάλτες.

— Μια φορά είδες μια αρκούδα στην κοιλιά της Αφροδίτης που την παίρναμε μαζί στο εξοχικό για βοήθεια. Κι εσύ φώναζες «σήκω, Αφροδίτη, κάθεται μια αρκούδα στην κοιλιά σου».

— Μου έλεγες παραμύθια με αρκούδες;

— Ούτε αρκούδες ούτε λύκους έβαζα, καθόλου αγριάδες. Έβγαζα ιστορίες από το κεφάλι μου. Έλεγες «ξαναπές αυτό το παραμύθι, μαμά», και δεν το θυμόμουν. Ήταν ένα που σου άρεσε πολύ. Η ηρωίδα ήσουν εσύ. Ήσουν, λέει, μικρούλα κι έφυγες από το σπίτι.

— Και πού πήγα;

— Χάθηκες στο δάσος πίσω από το σπίτι μας, και όλη νύχτα φωτίζαμε τριγύρω με φακούς.

— Ήθελες να ξεμπερδέψεις μ' εμένα, ε;

— Παραμύθι ήταν. Λέγαμε, πάει, τη χάσαμε τη Μαντούλα μας, και τι θα

κάνουμε τώρα; Εσύ είχες χωθεί βαθιά στο δάσος, κι εκεί που περπατούσες είδες ένα σπιτάκι φωτισμένο. Μπήκες να ζεσταθείς, το είχαν καλοί άνθρωποι που σου έδειξαν θαυμαστά πράγματα, κι έμεινες με το στόμα ανοιχτό από την ομορφιά.

— Θυμάσαι καθόλου πώς το είχες σκεφτεί αυτό το σπίτι;

— Ήταν ξύλινο μέσα κι έξω. Είχαν χωριστό δωμάτιο για τα λουλούδια, χωριστό για τα ορντέβρ, είχαν αίθουσα γλυκών, αίθουσα ωραίων επίπλων.

— Αίθουσα βιβλίων είχαν;

— Δεν θυμάμαι. Τέλος πάντων, με τα πολλά σε βρήκαμε, ήσουν θαμπωμένη από όσα είχες ανακαλύψει και δεν σε μαλώσαμε. Μετά δεν θυμόμουν να σου το ξαναπώ και σε έβαζα να το συμπληρώνεις εσύ. Σε ρωτούσα τι είχε στη μια αίθουσα, τι είχε στην άλλη, κι έβαζες δικά σου. Με το πες πες άρχισες να το ονειρεύεσαι. «Μαμά» μου έλεγες, «είδα στον ύπνο μου το ξύλινο σπιτάκι πάλι».

29

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Προσπάθησε λίγο ακόμη. Η στάση του περιστεριού ανοίγει τα ισχία.

Ανακλαδίζεται στο δεξί πόδι. Ισχίο, γόνατο και αστράγαλος σχηματίζουν τρίγωνο. Χτυπάω με το μπαστούνι τον αριστερό γοφό που πρέπει να μαλακώσει και να βυθιστεί στο στρώμα. Αδύνατον. Κλέβει κιόλας κάτω από τη ρόμπα.

— Δεν κλέβω!

— Τέντωσε πίσω το αριστερό πόδι. Πίεσε τη λεκάνη προς το πάτωμα.

— Ξέρουν άραγε τα περιστέρια ότι αυτή η στάση λέγεται περιστέρι;

— Συγκεντρώσου!

Καλύτερα να μην της πω ότι στα ισχία θρονιάζονται τα φαντάσματα των εραστών που μας πλήγωσαν.

— Σε ακούω.

— Σκέψου ότι στο ισχίο σου ανοίγει ένα στόμα που δεν ήξερες πως υπάρχει. Ανάπνευσε από το καινούριο στόμα. Έτσι μπράβο. Είσαι ένα αυτοκίνητο στο λιβάδι, ένα αυτοκίνητο χωρίς φρένα που κυλάει στην κατηφόρα.

Μεμιάς βγάζει ρόδες στις παλάμες και στις πατούσες, και κυλάει προς τον κήπο.

— Χειρόφρενο! Βάλε χειρόφρενο!

Δεν ακούει, δεν έχει ανθρώπινη μορφή πια. Είναι ένα αυτοκίνητο σκεπασμένο με την τιγρέ κουκούλα του, τυφλό. Τελευταία στιγμή σκίζω την κουκούλα με τα νύχια και χώνομαι στο πίσω κάθισμα. Περνάω τις γάμπες πάνω από το κάθισμα του οδηγού. Μανουβράρω το τιμόνι με τις καμάρες των ποδιών. Ρίχνω τον τοίχο του κήπου, βγαίνω στον δρόμο. Μα πού πάω; Αφού δεν ξέρω να οδηγώ.

30

Η μαμά οδηγούσε χάλια. Όσο ζούσε ο μπαμπάς, το Mini Cooper ήταν το μόνο δικό της δωμάτιο. Είχε μέσα τσίχλες, καραμέλες για τον λαιμό, ζακέτα, ομπρέλες, ιατρικές εξετάσεις, φακό, λίμα, κραγιόν, φλιτζάνι με κατακάθι ελληνικού καφέ, τσιγάρα Old Navy κι ένα χειρόφρενο σαν βαράκι γυμναστικής.

Όταν ήταν νέα, έκανε μαθήματα οδήγησης μ’ έναν πολύ μάγκα, «δεύτερο πράγμα», που της την έπεφτε. Το επάγγελμα του δασκάλου οδήγησης πάει μαζί με την ιδιότητα του πέφτουλα. Ο δικός μου δάσκαλος οδήγησης παραήταν σοβαρός. Γι’ αυτό του κολλούσα εγώ λιγάκι. Την έπεφτα σε άντρες για εκπαιδευτικούς λόγους. Να μάθουν ότι η ομορφιά δεν έχει πατρόν κι ότι μερικά κορίτσια κρύβουν τον αισθησιασμό τους κάτω από γυαλιά και ζιβάγκο.

Ερχόταν να με πάρει με μια Ford που μύριζε τσιγαρίλα. Χάιδευε την κονσόλα πριν ξεκινήσουμε, λες και το αυτοκίνητο ήταν άλογο. Είχε κι ένα μπρούντζινο μαγνητάκι χωρισμένο στα δύο. Αριστερά, ο Άγιος Χριστόφορος, προστάτης των οδηγών, δεξιά, η φωτογραφία ενός αγοριού: «Μπαμπά μην τρέχεις».

Ήταν ευγενικός και βαριεστημένος. Γέρος, αλλά ωραίος γέρος, γύρω στα σαράντα. Είχα συμφοιτήτριες που τα έφτιαχναν με σαραντάρηδες. Ακόμη και στην Παναγία έδωσαν έναν γέρο για ασφάλεια. Κι εμένα σήμερα δεν θα μου κακόπεφτε να προστατεύω έναν σαραντάρη.

Σκεφτόμουν τι θα γινόταν αν ακουμπούσε το χέρι στο γόνατό μου. Θα έλεγα «δεν σκέφτεσαι το παιδί σου», θα έλεγε «όταν είμαι μαζί σου, δεν σκέφτομαι», θα έλεγα «τώρα τι κάνουμε», θα έλεγε «έλα να φύγουμε μαζί», θα έλεγα «και να πάμε πού», θα έλεγε «όπου θέλεις εσύ». Θα πηγαίναμε στη νότια Γαλλία. Θα δούλευε ως δάσκαλος οδήγησης, εγώ θα έγραφα σ’ ένα ψηλοτάβανο δωμάτιο με σκουροπράσινα στόρια.

Θα ήθελε παιδιά, θα του το ξέκοβα. Θα τα έφτιαχνε με άλλη μαθήτρια οδήγησης, θα έκανε μαζί της τρία αγόρια. Θα έμεναν στο ίδιο χωριό, θα τους έβλεπα τις Κυριακές στην πλατεία, κάτω από τον πλάτανο. Θα είχαν μαύρους κύκλους γύρω από τα μάτια, τα παιδιά τους θα κυκλοφορούσαν με ξεραμένες μύξες, θα έκλαιγαν όλα μαζί και θα έριχναν καλαμιές το ένα στο άλλο. Εγώ θα έγραφα τα βιβλία μου και θα έτρεχα με ανοιχτό αυτοκίνητο σαν τη Φρανσουάζ Σαγκάν. Αγώνες ταχύτητας με τον εαυτό μου. Συναγωνισμός με το βλαμμένο κορίτσι μέσα μου. *Βγες έξω να δεις πώς καίει ο ήλιος το κεφάλι, τις βλεφαρίδες, τους ώμους. Άσε το μαντίλι να κυματίσει γύρω από τον λαιμό σου, σαν τη σημαία στον ιστό της.* Και το βλαμμένο κορίτσι μέσα μου, που ήθελε να παντρευτεί και να κάνει παιδιά και να ζήσει σαν Παναγίτσα, θα έλεγε με ψιλή, εκνευριστική φωνή: «Έτσι πνίγηκε η Ισιδώρα Ντάνκαν, έτρεχε και πιάστηκε το μαντίλι της στον τροχό». Σκάσε, βλαμμένο κορίτσι, σκάσε.

Την ημέρα που πήρα δίπλωμα οδηγούσε το άλλο, το ατρόμητο κορίτσι. Ο δάσκαλος οδήγησης κάθισε δίπλα μου, ο εξεταστής κάθισε πίσω κι έβαλε ζώνη, λες και ήταν το δασκαλεμένο παιδί «Μπαμπά μην τρέχεις». Κοίταξα από το καθρεφτάκι, έβγαλα φλας και ξεκίνησα. Ο δάσκαλος οδήγησης πάτησε διακριτικά το φρένο από τη μεριά του. Κατάλαβα, έκοψα ταχύτητα, με πέρασαν.

Κι αν το ατρόμητο κορίτσι το σανίδωνε; Οι άντρες θα φώναζαν «θα μας σκοτώσει η τρελάρα», θα φρέναρα να βγουν, θα τους έβλεπα να σταυροκοπιούνται από το καθρεφτάκι, θα τους έδειχνα το μεσαίο μου δάχτυλο. «Φάτε τη σκόνη μου, παλιοκρετίνοι, κανείς δεν θα μου πει εμένα πόσο θα τρέχω! Είμαι Αμαζόνα, έρχεται ο λαός μου, περνάμε και σείονται τα βουνά, περνάμε και σείονται οι κάμποι, έρχονται, λένε, φυλαχτείτε! Το καλό που σας θέλω, φυλαχτείτε,

ερχόμαστε».

Για στάσου, τρέχω όταν κανείς δεν με βλέπει να τρέχω; Και πού θα βρω βενζίνη στην ερημιά; Η μισή μου χαρά είναι να τους τρίψω στα μούτρα την ανεξαρτησία μου, άρα δεν είναι ανεξαρτησία, είναι ακόμη μεγαλύτερη υποδούλωση.

Ποτέ δεν οδήγησα. Άλλες μαμάδες ζούσαν μέσα στο αυτοκίνητο. Πηγαινοέφερναν τα παιδιά τους στα αγγλικά, στο κολυμβητήριο, στα πάρτι. Ο άντρας μου ανέλαβε τον ρόλο του οδηγού. Μια φορά πετάχτηκε σε μια δουλειά και κάθισα στη θέση του. Έρχεται η μικρή, «σήμερα» λέω «θα οδηγήσω εγώ». Ανάβω τη μηχανή, χειροκροτεί ενθουσιασμένη. Αλλά φοβάται κιόλας.

Έχω ένα αυτοκίνητο που όλο όλο τρέχει και πού-θα-στα-μα-τή-σει;

31

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Θέλω να πιω κάτι.

— Τσαγάκι;

— Αλκοόλ χρειάζομαι.

— Θέλεις, δεν χρειάζεσαι.

— Άσε το κήρυγμα. Πάρε μου τον πόνο ή βάλε μου να πιω.

— Τι θέλεις να πιεις;

— Ξέρεις να φτιάχνεις Bloody Mary;

— Bloody Mary για σένα, Virgin Mary για μένα.

— Είσαι και μπαργούμαν;

— Δεν απαγορεύεται να φτιάχνω κοκτέιλ. Απαγορεύεται να τα πίνω.

— Ποιος σ’ το απαγορεύει;

Μου έχει γυρίσει την πλάτη. Βγάζει από την τιγρέ ρόμπα βότκα, ταμπάσκο και συσκευασίες ντοματοχυμού.

— Μου αρκεί η Θεία Κοινωνία.

— Προτιμάς να πίνεις το αίμα του παιδιού σου αντί για βότκα;

Περπατάει βελούδινα, κουνάει το σέικερ με το τρίτο της χέρι.

— Δεν ξέρεις τι λες. Σε συγχωρώ επειδή πόνεσες κι εσύ.

— Πώς θα είμαστε φίλες αν δεν μπορώ να γελάω με την κατάστασή μας; Να σκέφτομαι ελεύθερα;

— Αυτό θεωρείς ελεύθερη σκέψη;

— Θέλω να είμαι εγώ.

— Εσύ έχεις θεοποιήσει τη σκέψη και τον εαυτό, εγώ την αγάπη και τον πλησίον.

— Αν ζωγράφιζα, θα ήθελα να σε ζωγραφίσω έτσι. Με το σέικερ, να μιλάς για την αγάπη.

— Η αγάπη αγαπάει την αγάπη.

— Αυτό το έχει πει ο Τζέιμς Τζόυς.

— Εγώ του το είπα.

— Τι εννοείς του το είπες;

— Το ψιθύρισα στο αυτί του μια μέρα που έγραφε.

— Άρα ξέρεις. Γιατί δεν γίνεσαι λίγο πιο ανθρώπινη;
— Παραείμαι ανθρώπινη. Αλλά έρχομαι από άλλη εποχή της ανθρωπότητας. Οι φωτογραφίες και τα ζωγραφικά πορτρέτα ήταν ιερές στιγμές. Οι άνθρωποι φορούσαν τα καλά τους.
Κάθεται στο μπράτσο του καναπέ. Ακουμπάει τα ποτήρια στο τραπεζάκι μπροστά μας.
— Πρέπει να αποφασίσεις αν θα φέρεσαι σαν κακομαθημένο κορίτσι ή σαν γυναίκα της ηλικίας σου.
— Κι εσύ πρέπει να αποφασίσεις αν θα είσαι φίλη μου ή μάνα μου.
Ρουφάμε μεγάλες γουλιές.
— Με κορόιδεψες. Δεν μου έβαλες βότκα!
Αφήνει το ποτό της στο τραπέζι και ξεσπάει σε γέλια.
— Ωχ, μπέρδεψα τα ποτήρια.
— Ήθελα να ’ξερα πώς έζησες χωρίς έρωτα.
Οι ίριδες των ματιών της πορτοκαλίζουν, η τιγρέ ρόμπα αγριεύει.
— Χαζούλα, δεν είναι αυτό που νομίζεις ο έρωτας.
— Τι νομίζεις ότι νομίζω πως είναι ο έρωτας;
— Ξέρω γω, να κυλιέσαι στα σεντόνια και ν’ αναστενάζεις;
— Ενώ τι είναι;
Ανυψώνεται. Τι κάνει; Ξαπλώνει στο ταβάνι;
— Αυτό που κάνω είναι πως είμαι ανοιχτή στα πιο δυνατά μου αισθήματα. Εσύ σπαταλάς όλο τον αισθησιασμό σου στους άντρες.
— Έχεις πιει.
— Έχω πιει ζωή. Άκουσε τη συμβουλή μου. Ν’ αγαπάς ως τη ρίζα σου το χώμα και τον ουρανό με όλα του τα σύννεφα. Όταν νοιάζεσαι για κάτι, για κάποιον, να κάνεις χώρο μέσα σου να τον υποδεχτείς.
Κατεβαίνει από το ταβάνι. Μου παίρνει το ποτό από το χέρι. Μου χώνει πάλι αυτή την αηδία στο στόμα.
— Δεν είναι αηδία, είναι το καλύτερο τυρί για την οστεοπόρωση.
Οδηγεί την παλάμη μου στη θωρακική της κοιλότητα. Αυτή τη φορά η καρδιά της δεν μοιάζει με κεκάκι. Είναι μια γλιτσιασμένη καφετιά θερμοφόρα. Ή μήπως είναι συκώτι κοτόπουλου;
— Προσπάθησε πάλι.
— Τρομαγμένο πουλί;
— Μπορείς και καλύτερα.
— Σάπια φράουλα;
— Πιάσε εδώ.
Η καρδιά της συνδέεται με ένα γκρίζο λάστιχο ποτίσματος. Όσο το τραβάω, τόσο ξεδιπλώνεται από το καρούλι του. Τα χέρια μου γλιστρούν πάνω στη λαστιχωτή ζελατίνα. Τα πρησμένα αιμοφόρα αγγεία φωτίζονται από μέσα.
— Ομφάλιος λώρος;
— Είδες; Το μυαλό σου έχει σώμα.

— Αυτή είναι η καρδιά, είπε ο γιατρός στον πρώτο υπέρηχο. Έχει μέγεθος φράουλας. Γύρω από την καρδιά θα σχηματιστεί το σώμα. Ακούστε.

Τερμάτισε τον ήχο. Ρυθμός παροξυστικός, τύμπανα, διαδήλωση που πλησιάζει. Κοιταχτήκαμε με τον άντρα μου σαν να ήμασταν οι πρωτόπλαστοι.

Ερχόμαστε, ερχόμαστε, ερχόμαστε.

Ποιοι είστε κι από πού έρχεστε;

Ερχόμαστε από το φωτεινό πουθενά, από το σκοτεινό παντού, ό,τι πιστεύετε ισχύει και ό,τι δεν πιστεύετε ισχύει.

Και τι θέλετε από μας;

Θέλουμε αυτό που θέλετε και μετά θα θέλουμε αυτό που θέλουμε και μετά θα θέλετε αυτό που θέλουμε ή θα πεθάνετε μόνοι. Τρεφόμαστε από το αίμα σας, ερχόμαστε να σας μάθουμε το νόημα της παραχώρησης.

Και πώς πρέπει να προετοιμαστούμε για την υποδοχή σας;

Δεν χρειάζονται προετοιμασίες, δεν είμαστε κορίτσια, ούτε αγόρια, μη βάψετε το δωμάτιο ροζ ή γαλάζιο, μην ετοιμάσετε κρεβάτια και αλλαξιέρες και μπαμπού καλαθούνες, δεν χρειαζόμαστε μόμπιλε, φτιάξτε ένα αυλάκι στον θώρακά μας με τα δάχτυλα και πείτε «πάει λαγός να πιει νερό».

Κι εσείς πώς θα αντιδράτε στα ερεθίσματα;

Πού να ξέρουμε, δεν έχουμε ακόμη χέρια, ούτε πουλί, ούτε δόντια, ούτε μαλλιά, ερχόμαστε επειδή μας φωνάξατε, δεν ξέρουμε γιατί μας φωνάξατε, ούτε έχει σημασία γιατί μας φωνάξατε, ερχόμαστε επειδή ερχόμαστε, είμαστε υπερηχητικές Ford του μέλλοντος, ερχόμαστε από κόσμους όπου δεν υπήρχαν αυτοκίνητα, ούτε καν άμαξες, ούτε τηλεπικοινωνίες, είμαστε αμοιβάδες με καρδιά, φέρνουμε την αλλαγή που θέλετε να δείτε στον κόσμο. Όταν κοιτάτε τα μεταξένια ούλα μας, η ζωή θα σας φαίνεται μαλακή σαν μαξιλάρι, ήρθαμε να σας μάθουμε τι θα πει ζεσταίνομαι, διψάω, νυστάζω, θέλω να πιπιλίσω κάτι.

Και τι πρέπει να σας μάθουμε εμείς;

Ό,τι και να μας μάθετε, εμείς θα σας μάθουμε περισσότερα, είμαστε οι δασκάλες σας, οι παπαγάλοι σας, οι φραουλοκαρδιές σας.

Πριν γεννηθεί αγοράσαμε τρία γλαστράκια φράουλες. Όταν τα φύλλα τους απλώθηκαν, τις μεταφυτεύσαμε στο χώμα. Οι μίσχοι πλέχτηκαν γύρω από τις φτέρες και τους βασιλικούς. Οι σπόροι στροβιλίστηκαν στον άνεμο. Αν τα πουλιά δεν τις ράμφιζαν και τα σαλιγκάρια δεν τις πιπιλούσαν, θα ’χαμε τώρα φραουλόκηπο κανονικό. Φύτρωσαν ακόμη κι ανάμεσα στις πλάκες της τερακότας.

Όταν αγκαλιάζεις αυτόν που αγαπάς, θέλεις να βλαστήσει μέσα σου σαν φράουλα, να φραουλιστεί ο κόσμος, η αγάπη αγαπά την αγάπη, η φράουλα φραουλίζει τη φράουλα, παύεις να βλέπεις τον αρμό που χωρίζει δυο πλάκες.

Αυτά σκέφτομαι και δεν κοιμάμαι.

Οι άνθρωποι που ξέρουν να κοιμούνται ανήκουν σε άλλο είδος.

Σαν τους ανθρώπους που δεν έχουν μολύβι στην τσάντα τους.

Ή πίνουν καφέ το βράδυ.

Ή μένουν σε ρετιρέ.

Γιατί δεν έρχεται απόψε; Μέθυσε;

Πώς να έρθει αφού δεν κοιμάμαι; Από πού να μπει;

Λευκή νύχτα.

Γιατί λέμε λευκή νύχτα; Αφού είναι κατάμαυρη.

Τι έχω να κάνω το πρωί;

Να σβήσω φωτογραφίες από το cloud, το σύννεφο γέμισε με Παναγίες, μου ζητάνε να αγοράσω κι άλλο σύννεφο.

Όχι, φτάνουν οι αποθήκες.

Κι η αποθήκη στο σπίτι χρειάζεται ξεσκαρτάρισμα, μαζεύουμε του κόσμου τη σαβούρα.

Τι θα τα κάνουμε τόσα πράγματα; Γιατί δεν τα χαρίζουμε, να πάμε να ζήσουμε σε μικρότερο σπίτι;

Αλλά θα κρατήσω τα βιβλία και τα βινύλια.

Τους ιταλικούς δίσκους του πατέρα μου.

Πώς τραγουδούσε ιταλικά, αφού δεν μιλούσε ιταλικά;

Προσπαθούσε να συνεννοηθεί με τους Ιταλούς στον πόλεμο.

Πώς πήγαινε εκείνο το τραγούδι;

Κορόιδο Μουσσολίνι, κανείς σας δεν θα μείνει…

Και μετά; Τι έλεγε μετά;

Να είσαι παιδί και να σκάνε βόμβες γύρω σου και να μην έχεις τίποτα να φας.

Το πρωί να βγάλω τα σκουπίδια, ο κάδος βρομάει ψάρι.

Κι ο άλλος κάδος πώς σκούζει έτσι;

Τι θα κάνουμε με το πλυντήριο;

Πάλι ξέχασα ν’ απλώσω, θα σαπίσουν τα ρούχα εκεί μέσα.

Πρέπει να κλείσω ραντεβού για μαστογραφία.

Άσε που πονάει κι η μέση εκτός από το ισχίο.

Πώς γίνεται να πονάει το ισχίο και στην πραγματικότητα και στο όνειρο;

Ο Μπένγιαμιν λέει πως κάθε όνειρο αναφέρεται στον ξυπνητό κόσμο, όμως άλλο αναφορά κι άλλο ξεπατικωτούρα.

Καλύτερα να ρωτήσω την αδερφή μου για τα εξακολουθητικά όνειρα, αυτή θα ξέρει.

Και να πω στον άντρα μου να φωτογραφίσει τις εικόνες της Παναγίας που έχει κληρονομήσει η μαμά από τη γιαγιά, ίσως ανακαλύψω κι εκεί κάτι.

Πρώτα όμως να κατουρήσω. Τόση ώρα θέλω να κατουρήσω.

Πώς θα σηκωθώ;

Όταν κουτσαίνεις, όλα γίνονται αργά.

Έχω παρατήσει τον Χάιντεγκερ στο μάρμαρο του νιπτήρα: «Τα στερεότυπα όνειρα επανέρχονται όσο το πρόβλημα που περιέχουν δεν έχει λυθεί και δεν έχει ωριμάσει στην ξύπνια ζωή».

Ποιο είναι το άλυτο πρόβλημα που ενσαρκώνει η Παναγία; Η μητρότητα; Η καταναγκαστική αγιότητα που φέρνει η ηλικία; Ο χρόνος που σε ποδοπατά σαν άλογο;

«Δεν ανήκει στο περιεχόμενο του ονειρικού κόσμου καθ’ εαυτού, το ότι αυτή η ιστορία εξελίσσεται έτσι κι έτσι, ώστε στα ίδια τα όνειρα να έρχονται οι προηγούμενες φάσεις στη μνήμη κατά τη διάρκεια του ονείρου ή να αναμένεται ή παραπέρα εξέλιξή τους. Αυτό αποδεικνύει ότι με κάθε επανάληψη ονείρου δεν γίνεται καμιά επιστροφή στον ίδιο κόσμο όπως στον ξύπνο».

Μα εγώ επιστρέφω στο ίδιο όνειρο, σαν να πηγαίνω επίσκεψη σε μια φίλη μου. Συνεχίζουμε τη συζήτηση από το σημείο που την αφήσαμε. Πώς πάει το πλεκτό σου; Τι πίνουμε σήμερα; Με βοηθάς ν’ αδειάσω το spam; Τι κάνετε με τον άντρα σου; Τι δικό σου αναγνωρίζεις σ’ εμένα;

Σ’ ένα διήγημα του Κορτάσαρ ο ήρωας ξυπνάει στο νοσοκομείο μετά από ένα

ατύχημα με μοτοσικλέτα. Στις παραισθήσεις του τον καταδιώκουν οι Αζτέκοι, οι οποίοι πρώτα περιλούζουν τους εχθρούς τους με λουλούδια και μετά τους ανεβάζουν στις πυραμίδες και τους ξεριζώνουν την καρδιά. Ξυπνάει και κοιμάται σε διάφορα στάδια της ανθρωποθυσίας. Όταν τελικά τον ανεβάζουν στο ικρίωμα, καταλαβαίνει ότι αυτό που θεωρούσε όνειρο είναι η πραγματικότητα, ενώ το αλλόκοτο μεταλλικό έντομο που εμείς ονομάζουμε μοτοσικλέτα ήταν παραίσθηση.

Μήπως κι εγώ ονειρεύομαι την οικογένεια που θα ήθελα να έχω;

Έναν μελαγχολικό άντρα που με αγαπάει εδώ και χρόνια, μια κόρη πιο έξυπνη και πιο απαιτητική από μένα, μια μαμά που κολυμπάει με κασκέτο της Google;

Ενώ ζω μόνη μου σ’ ένα ξύλινο σπιτάκι στο ξέφωτο;

Κι έχω μια εκκεντρική φίλη που μου φτιάχνει σούπες;

Μήπως δεν ονειρεύομαι;

Μήπως παραλογίζομαι με μάτια κλειστά;

33

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Μια γυναίκα κάθεται σ’ ένα παγκάκι στην ερημιά. Σπρώχνει πίσω μπρος ένα καροτσάκι μωρού. Στον λαιμό της έχει περασμένη μια ριγέ κορδέλα μάλλινη, που καταλήγει σε βαρύ μεταλλικό κολιέ.

— Πρωτότυπο το κολιέ σας.

— Είναι μετάλλιο για τις υπηρεσίες μου. Με κρατάει ζεστή. Εσείς δεν κρυώνετε;

— Δεν ξέρω.

— Δεν είναι χειμώνας;

— Δεν ξέρω, τι να σας πω.

— Μα εσείς δεν ξέρετε τα βασικά δηλαδή.

— Η αλήθεια είναι πως αμφιβάλλω για τα πάντα.

— Κι ο γιος μου τα ίδια. Πότε κρυώνει, πότε ζεσταίνεται, πότε θέλει να φάει, πότε τα βγάζει όλα.

— Έτσι είναι τα παιδιά.

— Κάνετε βαθυστόχαστες σκέψεις βλέπω.

— Μιλάτε σαν κάποια που ξέρω. Αναρωτιέμαι αν έχει κρυφτεί μέσα σας.

— Κρυβόμαστε όπου μπορούμε.

— Μήπως πιστεύετε κι εσείς πως ο γιος σας θα σώσει την ανθρωπότητα;

— Όλες οι μητέρες αυτό δεν πιστεύουν;

Κάνω πως δεν άκουσα.

— Σε ποια περιοχή βρισκόμαστε;

— Α, μα εσείς δεν έχετε ιδέα. Βρισκόμαστε στην περιοχή των γυναικών που ξέχασαν το όνομά τους. Αλλά εγώ το θυμάμαι. Ρόζα, λέει, και μου δίνει ένα χέρι κοκαλωμένο από το κρύο. Piacere. Από δω ο Μπενίτο.

— Το χέρι σας στάζει.

— Σας είπα, τα βγάζει όλα. Αλλεργία.

— Σε τι έχει αλλεργία; ρωτάω σκουπίζοντας τον εμετό κάτω από το παγκάκι.

— Ξέρω γω; Στη ζωή;

Σκύβω να δω. Δεν έχει μωρό στο καρότσι, έχει το βιβλίο Ο *αγών μου* του Άντολφ Χίτλερ.

— Μήπως ξέρετε που έχει πάει;

— Ο Μπενίτο;

— Ξέρετε πολύ καλά ποια εννοώ.

— Πιθανότατα. Το πιθανό είναι ανώτερο από το πραγματικό.

— Ναι, ωραία. Έχετε το κινητό της;

Βγάζει από το καρότσι ένα πλαστικό τηλέφωνο. Σε κάθε κουμπί αντιστοιχούν βελάσματα, νιαουρίσματα, χλιμιντρίσματα.

— Και τώρα τι κάνουμε;

— Περιμένουμε.

— Θα έρθει;

— Εδώ είναι.

— Η Μαρία;

— Όχι, ο Μπενίτο.

Από το καρότσι βγαίνει καπνός.

— Φωτιά, κάντε κάτι!

— Μην ανησυχείτε, καπνίζει την πίπα του.

Στο καρότσι βρίσκεται τώρα ένας συρρικνωμένος φαλακρός γέρος με πάνες. Διαβάζει *Il Popolo d'Italia* και καπνίζει.

— Ουά, λέει. Piacere. Μπενίτο ουά Μουσσολίνι.

34

— Τι έχεις; ρωτάει ο άντρας μου το πρωί.

— Δεν έκλεισα μάτι.

Οι μόνες ώρες μοναξιάς είναι τα βράδια που δεν κοιμάμαι. Τον τελευταίο καιρό περνάω περισσότερο χρόνο μαζί του παρά με τον εαυτό μου. Δεν ξέρω πού τελειώνει εκείνος και πού αρχίζω εγώ.

Γνωριστήκαμε την εποχή που πληρώναμε με δραχμές. Υπήρχε ακόμη η Σοβιετική Ένωση και το Τείχος του Βερολίνου. «Amazon» ήταν ο Αμαζόνιος. Ζούσαν οι πατεράδες μας, ζούσαν ακόμη κι οι γιαγιάδες μας. Οι εκφωνητές ειδήσεων μιλούσαν αργά, λες και κατέβαζαν δυο δυο τα Ζάναξ. Ο ΟΤΕ έστελνε ταχυδρομικά τον Χρυσό Οδηγό. Στις καλοκαιρινές διακοπές τηλεφωνούσαμε στους γονείς μας από το περίπτερο. Τα Σαββατοκύριακα νοικιάζαμε βιντεοκασέτες.

Δεν είχαμε Google Maps, μόνο οδικούς χάρτες. Ο ταξιτζής έβγαζε φλας, πάρκαρε στην άκρη της Σωρού, στο παλιό εργοστάσιο της Ήβη. «Για βρες, κορίτσι μου, την οδό τάδε στη σελίδα τάδε» έλεγε φυσώντας τον καπνό του στα μούτρα μου. Τα ψυγεία και οι ηλεκτρικές κουζίνες κρατούσαν μια ζωή. Η γιαγιά μάς αγόρασε για δώρο γάμου το πλυντήριο με τον κάδο-ταμπούρλο.

Τους φασαίους τούς λέγαμε ταγάρια, το φάσωμα μπαλαμούτι. «Είσαι ούφο» ούρλιαζα στην αδερφή μου, «τα πήρα στο κρανίο», «μου τη σπας». Δεν ξέραμε τη γλουτένη, τις σέλφι, το ντίκπικ, τη χιπστεριά. Δίναμε τις φωτογραφίες για εμφάνιση στο φωτογραφείο. Στις συναυλίες υψώναμε αναμμένους αναπτήρες.

Ακούγαμε Μπάουι, Echo and the Bunnymen, Portishead. Όταν αγοράζαμε βινύλια, φοβόμασταν μη βγουν μάπα, αλλά ρισκάραμε. Πρώτα δοκιμάζεις ένα φαγητό και μετά το τρως.

Ο κόσμος άλλαξε, αλλά ο έρωτας κυλούσε σαν νερό στη βρύση. Τρεις δεκαετίες ζήσαμε σε καθεστώς αισθησιακής τρυφερότητας. Ύστερα ήρθαν οικογενειακές και προσωπικές συμφορές. Ξεκίνησε μια μεθοδική διάλυση, λες κι ένας άγνωστος με σιδερολοστό εγκαταστάθηκε στο σπίτι και βάλθηκε να σπάει κάθε μέρα και κάτι άλλο. Άρχισε με τα πιάτα και τα ποτήρια, πέρασε στις λάμπες, στα πλακάκια του μπάνιου, στο καζανάκι. Έσκισε τα βιβλία, έσπασε τα cd κι όλα τα φύλλα των φυτών τα μάδησε.

Όσο παρακολουθούσα μουδιασμένη τον άγνωστο εισβολέα, ο άντρας μου λειτουργούσε με αυταπάρνηση. Ύστερα αποσύρθηκε. Έγινε μια πλάτη που καπνίζει στον κήπο. Μια πλάτη που διαβάζει. Σκύβω να δω τις υπογραμμίσεις του: «Είναι λοιπόν τόσο βαρύ το στέμμα που φοράω;». Ή: «κάθε ομορφιά είναι βάσανο για μένα». Εγώ στον Μόμπυ Ντικ θα υπογράμμιζα την αμέσως επόμενη παράγραφο: «Είμαι το σπίρτο τους. Σκληρό που είναι όμως! Για να ανάβει τους άλλους, πρέπει το ίδιο το σπίρτο κάθε φορά να αναλώνεται».

Πώς να τα βάλω με τη βραδινή σιωπή του; Ούτε η φλυαρία πιάνει ούτε η επιφυλακτικότητα. Όσο ρωτάω, τόσο σωπαίνει. Όσο σωπαίνω, τόσο βαθύτερα κυλάει η σιωπή. Πώς είναι δυνατόν να σκέφτομαι έτσι για τον άντρα που αγαπώ; Να αποστρέφω το βλέμμα επιδεικτικά περνώντας από μπροστά του, να κοιτάω το χαλί, το σώμα του καλοριφέρ, τα παχύφυτα με την ίδια ένταση που τον κοιτούσα όταν σκεφτόμουν *σε θέλω,* πάρε *με*;

Ό,τι νιώθω για εκείνον επιστρέφει σ' εμένα: Θυμώνω μαζί του, θυμώνω με τον εαυτό μου. Στενοχωριέμαι για τη θλίψη του, βυθίζομαι στη θλίψη κι εγώ. Ανησυχώ για την παράταση της οδύνης του, της οδύνης μας.

Η ψυχολόγος συμβουλεύει να μην προσπαθώ ν' αλλάξω με το ζόρι ό,τι δεν αλλάζει. Με παροτρύνει ν' αφήσω τον άντρα μου να εξελιχθεί μόνος του, να γιατρευτεί μέσα από τη θλίψη και τον θυμό. «Μην ταυτίζεσαι μαζί του» λέει, «να βγαίνεις μόνη, να φτιάξεις παρέες σαν αυτές που είχες νεότερη». Εκείνος προτιμά να περνάει τα βράδια στο σπίτι, με κρασί και αστυνομικές σειρές. Εκρήξεις, τσουνάμι, πυροβολισμοί, σειρήνες, κτίρια που πέφτουν, χημικά που παγώνουν τη γη, άντρες που ουρλιάζουν σαν να γεννάνε, ο ήχος της επαναλαμβανόμενης γροθιάς. Παρακολουθεί μουγγός στην οθόνη έναν κόσμο που γκρεμίζεται.

Στον καναπέ ο ώμος του είναι το μαξιλάρι μου. Στο κρεβάτι μού φεύγει ο ύπνος. «Παίξε τηλεόραση» τον παρακαλώ. «Παίξε μου λίγο να κοιμηθώ». Από το στόμα του βγαίνει ένας συμφυρμός ψιθύρων – εξατμίσεις αυτοκινήτων που μπλέκονται με κόρνες, κίνηση δρόμου, μουσικές, κραδασμοί και δονήσεις, ξαφνική βροχή, ζευγάρια που τσακώνονται, τζαμαρίες που σπάνε, ανεμοστρόβιλοι. Με πιάνουν τα γέλια. Χάνω τον ύπνο μου για τα καλά.

Υπάρχουν βράδια που ξαπλώνουμε κακιωμένοι, με μουγγό θυμό. Φασκιώνεται με το πάπλωμα κι οι δυο άκρες του μαξιλαριού εφαρμόζουν στ' αυτιά του. Έτσι μου 'ρχεται να πετάξω τα σκεπάσματα και ν' αρχίσω να τον γρονθοκοπώ όπως στις ταινίες με τις εκρήξεις. Μόλις σβήσω το φως, δέκα κιλά σκοτάδι πέφτουν στο στήθος μου. Ένα αόρατο χέρι κατεβαίνει στον τάφο του διπλού κρεβατιού και μου στύβει το αφρισμένο σφουγγαρόπανο στο στομάχι. Πού ν' αδειάσεις τόση χολή; Παραδίνομαι σε μια θλίψη δραματική. Αρχίζει το ροχαλητό. Τον σκουντάω με το παγωμένο πόδι μου να πάψει.

Το πρωί μού φέρνει καφέ στο κρεβάτι. Λέει βραχνά «καλημέρα, μωρό μου», με φιλάει πίσω από το αυτί. Κάτι αλλάζει μόλις ξημερώσει. Γιατί κι εγώ σφυρίζω το «Riders on the Storm» κι αλλάζω σελίδα στον ημεροδείκτη με τις μαντινάδες και τα αποφθέγματα. Του διαβάζω το ποιηματάκι της ημέρας.

Με την *αδιαφορία σ*ου
Ή*ντα θ*αρρείς πώς κάνεις
Εσύ το παίζεις *δ*υνατός
Κι εγώ *σου λέω με χάν*εις.

Αναστενάζουμε με ανακούφιση, σαν να σκοτώθηκαν όλοι το βράδυ στην οθόνη και να επιζήσαμε μόνο εμείς. Αγκαλιαζόμαστε όρθιοι στην κουζίνα και θέλω να τον φάω.

— Πώς πάει το ισχίο;

— Χειρότερα.

Πώς θα αντιδρούσε αν του έλεγα ότι χθες δεν ήρθε η Παναγία, αλλά η μητέρα του Μουσσολίνι;

— Γιατί γελάς;

— Τίποτα, κάτι σκέφτηκα.

— Τον φανταστικό σου εραστή;

— Μπορεί.

— Η αφοσίωση μετράει και στη φαντασία, ξέρεις.

— Εγώ είμαι αχαλίνωτη.

— Γι' αυτό πέφτεις από τον καναπέ. Δεν φωνάζεις τον βελονιστή;

— Προτιμώ να με θεραπεύσεις εσύ.

35

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Ανοίγουν τα στραβοβαλμένα δοκάρια της στέγης, κι αντί να πέσω στο κενό, σφηνώνω στο ύψος του θώρακα. Από κάτω ακούγονται γέλια κακαριστά και χειροκροτήματα. «Τον νου σου!» φωνάζει η μαμά. «Θα σε ρουφήξω με την ηλεκτρική!»

Με τραβάει με τη φυσούνα. Πέφτω φαρδιά πλατιά σε μια σκηνή θεάτρου. Αυτοί που γελούσαν είναι οι θεατές. Αγρότες με αξίνες και γαριασμένα πουκάμισα. «Έβλεπαν τα πόδια σου να κουνιούνται στο ταβάνι και χαχάνιζαν οι σκατόγεροι» λέει η μαμά. «Πήρα μια τρομάρα! Φοβήθηκα πως κόπηκες στα δύο». Της λέω να μην ανησυχεί, είμαι ολόκληρη. «Δεν ξέρω τι μου λες» μουρμουρίζει, «εγώ έκανα ό,τι περνούσε από το χέρι μου, βγάλ' τα πέρα μόνη σου». Στηρίζει την ηλεκτρική στο κεφάλι της σαν στάμνα, τυλίγει το καλώδιο γύρω από τον καρπό της και φεύγει.

Μόλις θυμήθηκα πως η φίλη μου κι εγώ είμαστε πρωταγωνίστριες. Πάλι άργησε. Το κοινό ανυπομονεί, ήρθαν να διασκεδάσουν. Σέρνω πίσω μου τη μαύρη κουρτίνα των παρασκηνίων. «Είμαι νυχτερίδα» τους λέω με στριγκή φωνή.

Μερικοί σφυρίζουν, υψώνουν τσουγκράνες στον αέρα. «Ρε άσχετη» φωνάζει κάποιος, «οι νυχτερίδες κρέμονται ανάποδα!». Προσπαθώ να τους εντυπωσιάσω με κατακόρυφο. Αν ήταν η μαμά σε μια μεριά, ν' ανεμίζει την κουρτίνα με την

ηλεκτρική, θα ήμουν πιο πειστική νυχτερίδα. Το κοινό βαριέται. Μου λένε να κάνω την κότα και κακαρίζω. Το φίδι είναι πιο εύκολο, σέρνομαι. Στην αγελάδα μουγκανίζω. Κάποιοι εξυπνάκηδες σκαρφαλώνουν και προσπαθούν να πιουν γάλα από τα βυζιά μου. Λένε πως είναι αγελαδοτρόφοι και μ' έχουν αγοράσει.

«Έλεος, κρετίνοι!» ουρλιάζει η αδερφή μου. Μ' ένα σάλτο ανεβαίνει στη σκηνή. Οι θεατές μάς γιουχάρουν. Πετάνε κοπριές και πάνες μωρών. «Μην ανησυχείς» λέει. «Θ' αδειάσουμε το βαμβάκι και θα φτιάξουμε ροδέλες ντεμακιγιάζ. Και με τις κοπριές θα φτιάξουμε λίπασμα. Θα γίνουμε πλούσιες!» Καταλαβαίνω τι μου λέει, αλλά είμαι ακόμη αγελάδα.

36

Γράφω στην αδερφή μου στο WhatsApp:

Μη γελάσεις. Εδώ και λίγο καιρό βλέπω στον ύπνο μου μια γυναίκα που μοιάζει στην Παναγία
Μεγάλη η χάρη της! Και τι κάνει;
Φοράει τιγρέ ρόμπα και πετάει
στο δωμάτιο
Λέει πως θέλει να γίνουμε φίλες
Μου χώνει τυρί γαϊδούρας στο στόμα
Συνεχίζω το όνειρο όταν ξυπνάω
Όλη μέρα τη σκέφτομαι
Τα 'τσουξες χθες;
Τι χθες; Συνέχεια σου λέω!
Ένα βράδυ πετούσε βότσαλα
από το ταβάνι
Μετά με παρακάλεσε
να της αδειάσω το spam
Χθες ήρθες εσύ στη θέση της
Και τι έκανα;
Με έσερνες από ένα σχοινί
Ήμουν αγελάδα
Αχαχαχαχά
Δεν είναι αστείο
Γίνεται να συνεχίζεται ένα όνειρο από το σημείο που σταμάτησε;
Π.χ. να περιμένεις μια φίλη που δεν έρχεται;
Τα επαναλαμβανόμενα όνειρα σχετίζονται με κάτι δισεπίλυτο
Η Παναγία είναι η μάνα πάντως
Τι άλλο θα μπορούσε να είναι;
Ψυχαναλυτικά;
Ένα ιδεώδες;
Παν-αγία
Κάτι που δεν σπιλώνεται;
Μην ξεχνάς ότι η Παναγία
δεν κάνει σεξ αλλά γεννάει

Δεν έχει σώμα
ή δεν ασχολούμαστε με το σώμα της
Η δική μου έχει
Και τιγρέ ρόμπα, ε;
Very sexy
Δεν θέλει να μιλάμε για σεξ
Μου φτιάχνει σούπες
Φροντιστική
Αυστηρή
Αν κάτι δεν της αρέσει, φεύγει
Και κακιώνει σαν παιδί
Σαν την κυρία Μαρουλία;
Πού τη θυμήθηκες;

Η κυρία Μαρουλία ήταν μια βασανίστρια παιδιών. Έβγαινε από την ντουλάπα του χολ όταν η αδερφή μου έκανε αταξίες. Έστυβε τα άταχτα παιδιά σαν λεμονόκουπες. Η μαμά μπουσουλούσε με ανακατεμένα μαλλιά και μια ρόμπα με ξηλωμένο στρίφωμα που είχε γι’ αυτή τη δουλειά. Στράβωνε το στόμα και μούγκριζε «θα σας στύυυψω».

Πολύ ωραίο παιχνίδι, σαν θέατρο. Η μαμά γινόταν μια άλλη. Μ’ έριχνε στο χαλί για το στύψιμο, με καβαλίκευε κι έπρεπε να δείχνω τρομοκρατημένη. «Γκάααααχχχχχ» έλεγε, «γκαχαμπάααρρρ!». «Συγγνώμη» φώναζε η αδερφή μου, «δεν θα το ξανακάνω!».

Η κυρία Μαρουλία σκούπιζε τα σάλια της, χρεμέτιζε μια τελευταία φορά και ξανάμπαινε στην ντουλάπα του χολ. Από την ίδια πόρτα έβγαινε η μαμά φορώντας τα κανονικά της ρούχα.

— Μαμά, ήρθε η κυρία Μαρουλία! φώναζε η αδερφή μου και σκούπιζε δάκρυα και μύξες με την ανάστροφη της παλάμης. Το ξέρεις ότι σου μοιάζει;

— Πώς είναι δυνατόν να μου μοιάζει, έλεγε η μαμά με τα μάγουλα κόκκινα ακόμη από τις φωνές. Έχω δει φωτογραφίες της στις εφημερίδες κι είναι πολύ άσχημη, σαν μάγισσα.

— Δείξε μας, φώναζε η αδερφή μου χοροπηδώντας.

— Α, τις έχω πετάξει, δεν μπορώ να βλέπω διαβολικές γυναίκες. Ακούς εκεί να στύβει παιδιά.

37

[από το ημερολόγιο ονείρων]

Δεν έχω φίλες σ’ αυτό το όνειρο. Η μαμά μού φέρνει μια κούκλα από γυαλιστερό χαρτόνι για να μη νιώθω μόνη. Ροδομάγουλη, με λευκά εσώρουχα. Έχει πολλά ρουχαλάκια-μαγνήτες κομμένα στο σχήμα του σώματός της: στολή αγρότισσας, νοσοκόμας και μπαλαρίνας, χιτώνα αγίας, κρινολίνο, ταγέρ, φόρμα γυμναστικής και στολή ιππασίας, στολή τίγρης, στολή άντρα με παπιγιόν.

Μιλάω στην κούκλα ανάλογα με τα ρούχα που της φοράω. Στην υπάλληλο και

στη νοσοκόμα λέω «μπορείτε να με βοηθήσετε;», στην αγρότισσα λέω «έχετε αυγουλάκια ημέρας για το μωρό μου;», στην αγία λέω «μήπως είδατε την Παναγία;», με τη γυμνάστρια μιλάμε για το ισχίο μου. Όταν της φοράω το σμόκιν, γίνεται χελιδόνι και πετάει.

Τώρα δεν έχω κούκλα, μόνο μια στολή τίγρης. Ένα ολόσωμο κολάν με αχνές πορτοκαλιές ρίγες. Φοβάμαι μη ζωντανέψει. Φοβάμαι τόσο, που δαγκώνω τη γλώσσα μου. Πονάω, αλλά συνεχίζω να τη δαγκώνω και να την κόβω σε μικρούτσικα κομμάτια ώσπου η γλώσσα μου γίνεται κιμάς.

«Δεν πειράζει» λέει η μαμά. «Θα φτιάξουμε μπιφτέκια».

Δεν είναι η μαμά. Είναι η κυρία Μαρουλία.

38

Ο βελονιστής ηλεκτρίζει την περιοχή του πόνου με τις βελόνες του. Γερμένη στον καναπέ, στο σημείο που καθόμαστε με την Παναγία, αναστενάζω από ανακούφιση. Είναι θρησκευόμενος – μήπως να του μιλήσω για τα όνειρά μου; Κι αν έχει μια χριστιανική εξήγηση; Καλύτερα να μιλάς σ’ έναν άγνωστο παρά σε συγγενείς. Ή να μη μιλάς σε κανέναν. Να έχεις μια φανταστική φίλη.

Η μαμά είχε μια φανταστική φίλη, την Ξένια. Έμενε στη Σύρο. Τη χρησιμοποιούσε σαν την κούκλα χαρτοκοπτικής στο όνειρό μου. Κολλούσε πάνω της ρούχα και συνήθειες. Στις φίλες της έλεγε ότι αλληλογραφούσαν ταχτικά, συνέκριναν τους βαθμούς τους. Το είχε στήσει καλά. Τη ρωτούσαν πότε θα έρθει η Ξένια στην Αθήνα.

Η κόρη μου είχε έναν φανταστικό φίλο – τον Τάκη το μυρμηγκάκι. Τάκη, να σου πω ένα μυστικό; Τάκη, να σου φέρω ψιχουλάκια να φας; Τάκη, μη σκάβεις μπροστά στο κρεβάτι μου, θα πέσω στην τρύπα.

Εγώ έχω έναν φανταστικό εραστή. Κάθε τόσο στέλνει «τι κάνει το μωρό μου απόψε», όλο και κάτι έχει να διηγηθεί από τις συναυλίες και τα δείπνα προς τιμήν του. Είναι τραγουδιστής σε περιοδεία, τενίστας και ηθοποιός – τον βλέπω σε παλιούς ρόλους στο Mubi. Μια φορά τον είδα τυχαία. Κοιταχτήκαμε και συνεχίσαμε τον δρόμο μας. Ένα βράδυ στο νοσοκομείο ήταν ο χειρουργός βάρδιας. Παλιά ψυχή ο φανταστικός μου εραστής, τον αφήνω εδώ και τον βρίσκω μέσα στην τηλεόραση, ή στη Λαρούς Μπριτάννικα, ή σε ένα μπαρ να μασουλάει αφηρημένος φιστίκια. Οι θαυμάστριες του σκίζουν το πουκάμισο μόλις κατεβάσει το πόδι από τη λιμουζίνα, αλλά κάθε βράδυ ξαπλώνει με τα κουρελιασμένα ρούχα και τις καουμπόικες μπότες και μου γράφει «τι φοράς;» και «θα το βγάλεις για χάρη μου;», και μετά από κάθε συναυλία χαίρεται που επιστρέφει στο σπίτι του, δηλαδή στο μυαλό μου. Τραγουδάει ψιθυριστά τη μεγάλη του επιτυχία.

When I get drunk, well I know I’m gonna be
I’m gonna be the man who gets drunk next to you.

Η μητέρα του είναι Γαλλίδα. Η ιαπωνική καταγωγή της γιαγιάς του χάνεται στα βάθη των αιώνων. Αυτό δεν τον εμποδίζει να ασκείται στις πολεμικές τέχνες. Έχει μαύρη ζώνη στο νιντζούτσου. Σηκώνει βάρη, κολυμπάει κάθε πρωί, μιλάει πέντε γλώσσες φαρσί και απαγγέλλει σονέτα του Σαίξπηρ. Μόνο εγώ ξέρω πόσες αγαθοεργίες κάνει, μόνο σ’ εμένα δείχνει τα ποιήματα που γράφει. Είναι καλύτερα

από τα καλύτερα ποιήματα των καλύτερων.

Ο φανταστικός μου εραστής έχει μια μπλε τούφα στα κορακίσια του μαλλιά. Όταν γνωριστήκαμε, φόρεσε ένα διαμαντάκι στο αυτί για να τιμήσει το βαφτιστικό μου όνομα. Κάτω από τον αφαλό έχει χτυπήσει τη λέξη Mamanda. Είναι το ιδιωτικό μας αστείο, επειδή θα μπορούσε να είναι και γιος μου εδώ που τα λέμε. Μοιάζει λίγο στον Τζόννυ Ντεπ πριν τρελαθεί κι εκτοξεύσει στο διάστημα τη στάχτη του Χάντερ Τόμσον. Ξέρει απέξω τους μπίτνικ, αλλά κρατάει την τεστοστερόνη για το κρεβάτι. Έχει μελοποιήσει σε τζαζ εκδοχή ένα τραγούδι που έγινε πλατινένιο.

Αύριο *θα σμίξω τα δυο σου σκέλη, μήπως* γεννηθεί *ένα μικρό* λυπητερό παιδάκι,
θα το λένε Ιούς, Μανιούς, *ίσως* και *Aqua Marina.*
Φέρτε *μου να* γεννήσω *όλα τα μωρά* της πλάσης,
δώστε μου να πεθάνω όλους τους *θανάτους.*

Παλιά κάπνιζε κι έπινε τ' άντερά του. Αλλά δεν κατέστρεφε δωμάτια ξενοδοχείων, δεν θέλει να ξεπαστρέψει το χρήμα με χρήμα, όχι, όταν μεθούσε, ξάπλωνε στο πάτωμα και μαγνητοφωνούσε στο κινητό ηχητικά μηνύματα προς τον Σέρεν Κίρκεγκορ. Μετά δεν έβρισκε το τηλέφωνο του Σέρεν στις επαφές του, ούρλιαζε «Σέρεν, μ' ακούς;» και δεν έπρεπε να πεις ότι ο Σέρεν δεν είχε τηλέφωνο, ούτε φυσικά ότι ήταν νεκρός. Σήμερα προσέχει. Λίγο η Ιαπωνία, λίγο ο γαλλικός ναρκισσισμός της μαμάς του, άρχισε διατροφή.

Όταν συναντιόμαστε, τα ξεχνάμε αυτά και ξενυχτάμε πίνοντας. Το μεσημέρι ο μπάτλερ ανοίγει τις βελούδινες κουρτίνες του δωματίου, ο ήλιος πέφτει ρίγα ρίγα στις κοιλιές μας – είμαστε τεμπέλικες τίγρεις που παίζουν και δαγκώνονται. Ύστερα ο φανταστικός μου εραστής καλεί την υπηρεσία δωματίου τραβώντας ένα κορδονάκι στον τοίχο. Χτυπάνε την πόρτα, λέμε «περάστε», μας φέρνουν σαμπάνια, κρουασάν κι ένα Gauloises που το καπνίζουμε μαζί. Ξεβγάζουμε την τσιγαρίλα με χυμό γκρέιπφρουτ και φιλιά και μια ωραία ιππασία στα σεντόνια, κι αν δεν ήταν τόσο άσχημος ο Σερζ Γκαινσμπούρ και τόσο όμορφη η Τζέιν Μπίρκιν, θα ήμασταν η μετενσάρκωσή τους. Γιατί είναι δυνατός και απαλός μαζί, και στο κρεβάτι αντέχει ώρες. Το σεξ μαζί του δεν είναι αθλητική επίδοση αλλά μουσικός αυτοσχεδιασμός. Είναι το τραγούδι που θα τραγουδούσαν αν είχαν στόμα η τρυφερότητα και η βία μαζί.

Από τότε που εμφανίστηκε η φίλη μου τον έχω χάσει. Δεν έρχεται για μια βιαστική αγκαλιά ή για να με γαργαλήσει με τον δονητή πίσω από το αυτί. Λες να τον απείλησε; Να του είπε «άσε την ήσυχη γιατί θα έχεις να κάνεις μαζί μου»;

Μερικές φορές η φωνή του φανταστικού μου εραστή βγαίνει από το στόμα του άντρα μου, και τότε ησυχάζω και τους αγκαλιάζω και τους δυο, κι έτσι που είναι κουλουριασμένοι ο ένας μέσα στον άλλο πόσο τους αγαπώ και τους καμαρώνω.

— Τι θέλεις να φάμε το μεσημέρι;

— Τηγανητά αυγά και κερασάκια μαρασκίνο με σαντιγί. Γιατί γελάς;

— Αφού δεν τρως ούτε τηγανητά ούτε γλυκά, λέει ο άντρας μου.

— Με ρώτησες τι *θέλω* να φάω, όχι τι θα φάω.

— Λέω να φτιάξω φακές. Α, κι η μάνα σου μου έδωσε κάτι αγιογραφίες να φωτογραφίσω. Τις θέλεις λέει;

— Πού είναι;

— Στο γραφείο σου.

— Μάλιστα. Έτσι εξηγείται.

— Ποιο πράγμα;

— Τίποτα. Φωτογράφισέ τες να τις επιστρέψουμε.

39

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Πού ήσουν;

— Εγώ ήμουν, εσύ δεν ήσουν.

— Φέρατε εικόνες στο σπίτι.

— Ήρθε η μητέρα του Μουσσολίνι και η μαμά μου. Και η αδερφή μου με έσωσε από τους αγελαδοτρόφους.

— Εγώ ήμουν, κουτορνίθι. Όταν κοιμάσαι, χάνεις εντελώς την αίσθηση της πραγματικότητας.

— Γιατί, εσύ δεν τη χάνεις;

— Μόνο στην κοίμησή μου.

— Φοβήθηκες;

— Τι να φοβηθώ; Κοιμήθηκα τρεις ολόκληρες μέρες χωρίς διακοπή!

— Είχες συνείδηση του θανάτου σου;

— Όταν ο θάνατος είναι εκεί, εμείς δεν είμαστε.

— Αυτό δεν το είπε ο Επίκουρος;

— Εγώ το είπα στον Επίκουρο ένα βράδυ που κοιμόταν.

— Μα δεν ζούσες τότε.

— Αχ, καημένη μου, ο χρόνος δεν είναι αυτό που νομίζεις.

— Και τι είναι;

— Ο χρόνος είναι ένας πλανήτης που δεν έχετε ανακαλύψει ακόμη.

— Έχεις προχωρήσει βλέπω με το πλεκτό σου.

— Σου φτιάχνω κασκόλ.

— Δεν μπορώ να το φορέσω όταν ξυπνήσω. Άρα δεν μου φτιάχνεις τίποτα.

— Κάνε μου τη χάρη!

— Εσύ κάνε μου τη χάρη. Σοβαρά, αν σου ζητούσα μια χάρη, θα μου την έκανες;

— Χάρη ή θαύμα;

— Χάρη που για μένα θα είναι θαύμα.

— Πες και θα δούμε.

— Θέλω να κόψει ο άντρας μου το κάπνισμα.

— Γιατί;

— Καπνίζει πάρα πολύ. Φοβάμαι μην πεθάνει. Κάθε βράδυ ακουμπάω το χέρι στο στήθος του για να βεβαιωθώ πως αναπνέει.

— Είτε καπνίζει είτε όχι θα πεθάνει. Κι εσύ θα πεθάνεις.

— Μπορώ να φανταστώ τα πάντα εκτός από τον θάνατό μου.

— Θες να δεις πώς είναι;

Μου δίνει μια και πέφτω σ’ ένα πηγάδι με ιστούς αράχνης. Το σκοτάδι δαγκώνει τα χέρια και τα πόδια μου, το συκώτι και την καρδιά μου. Ύστερα τρώει μπουκιές από τα αυτιά και τη μύτη μου με τους καλούς τρόπους του χορτασμένου. Είμαι μια αμοιβάδα χυμένη στο πουθενά. Είμαι δυο αυγά μάτια που τηγανίζονται. Είμαι κερασάκι μαρασκίνο με σαντιγί. Το σκοτάδι διαλέγει την τελευταία μπουκιά,

την καλύτερη, έτσι δεν κάνουμε πάντα; Πιπιλάει ηδονικά το κεράσι πριν φτύσει την κουκουτσένια του καρδιά, πριν πει στον θάνατο «νόστιμο είναι, θα μου δώσεις τη συνταγή;».

40

— Μαμά, θέλω να σε ρωτήσω κάτι παράξενο.

— Λέγε.

— Πώς θα ήθελες να πεθάνεις;

— Χωρίς να βασανιστώ.

— Και γιατί θέλεις να σε θάψουμε αφού δεν πιστεύεις στον Θεό;

— Ποιος σου είπε ότι θέλω να με θάψετε και να με φάνε τα σκουλήκια; Κι αφού ζητάς οδηγίες, θέλω να με κάψετε και να σκορπίσετε λίγη στάχτη εδώ στην αυλή, λίγη στο εξοχικό, και να ρίξετε και λίγη στον τάφο του πατέρα σου, να ποτιστεί και να πάει κάτω με το νεράκι.

— Και τι θα ήθελες να κάνουμε στην κηδεία;

— Να με θυμάστε χωρίς δράματα, να διηγείστε επεισόδια από τη ζωή μου, κυρίως τα ευτράπελα, να πιείτε κι ένα κρασάκι να ευθυμήσετε.

— Πιστεύεις ότι θα μας βλέπεις από κάπου;

— Μικρή πίστευα ότι μεταφερόμαστε, ότι το πνεύμα μας βγάζει μάτια και βλέπει. Μακάρι να μπορούσα να δω τον πατέρα μου που δεν τον γνώρισα, τον Γιωργάκη μας. Και τον πατέρα σου, να του τα ψάλω λίγο.

— Τη μάνα σου;

— Α, όχι, αρκετά την είδα. Στο γυμνάσιο, που έχεις ανάγκη τη μάνα, της είχα απεριόριστη λατρεία, μετά βλέπεις τα ελαττώματα, καταλαβαίνεις πού αδικήθηκες.

— Σοβαρά; Δεν θα ήθελες να δεις τη γιαγιά;

— Αν υπήρχε περιορισμός, ότι θα δεις τόσα άτομα, δεν θα τη διάλεγα. Αλλά εντάξει, κι αυτή την καημένη να τη δω.

— Και τι νομίζεις πως συμβαίνει μετά τον θάνατο;

— Δεν ξέρω αν συμβαίνει κάτι. Μια φορά που ήμουνα μικρή κι έτρεχα χαρούμενη στο κτήμα, θα ήμουν πέντε χρονών, σκέφτομαι ξαφνικά *εμένα με* γέννησε η *μαμά μου* και τη *μαμά μου* τη γέννησε η γιαγιά *μου* και τη γιαγιά *μου* η προγιαγιά *μου*, και μέσα από την ακολουθία έφτασα στον Θεό, και λέω για *στάσου*, τον Θεό ποια *μάνα* τον γέννησε*;* Πανικοβλήθηκα που δεν έβρισκα απάντηση. Εκείνη τη στιγμή κατάλαβα την ύπαρξη. Λέω τι γίνεται εδώ*,* τι κάνουμε*;* Και γύρισα κλαίγοντας σπίτι.

Μπαίνω στο WhatsApp.

Τοχτεράκι μπορείς να μιλήσεις;
Όχι τώρα mommy
Θέλω να μου κάνεις δυο τρεις ερωτήσεις για τον θάνατό μου
Τρελάθηκες;
Γράφω ένα βιβλίο για τη μετριότητα

Τι;;;
Για τη μητρότητα εννοούσα, θα σου εξηγήσω
Απλώς κάνε μου ερωτήσεις
Μαμά έχω εξεταστική!
Δυο λεπτά θα μας πάρει
Τι ερωτήσεις;
Πώς θέλω να πεθάνω και τα λοιπά
Πώς θέλεις να πεθάνεις;
Σε μια διαδήλωση
Θέλω να φωνάζω για τα δικαιώματα των γυναικών και να σταματήσει η καρδιά μου
Μα εσύ δεν πηγαίνεις σε διαδηλώσεις
Ποτέ δεν είναι αργά
Μη σταματάς, ρώτα με τι θέλω να γίνει μετά
Τι θέλεις να γίνει μετά;
Θέλω να με αφήσετε σ' ένα δωμάτιο για τρεις μέρες και τρεις νύχτες για να βεβαιωθείτε πως δεν θα ξυπνήσω
Και αν δεν ξυπνήσεις;
Μπορείτε να με κάψετε
Και θα γίνει κηδεία;
Βέβαια
Θα τραγουδήσετε το
it's such a perfect day
I'm glad I spent it with you
Κι εμείς τι θα κάνουμε;
Θα φοράτε άσπρα
Θα τρώτε φρούτα του πάθους με το κουταλάκι
Και τι θα κάνουμε τη στάχτη σου;
Θα σκορπίσετε λίγη στη Δονούσα, μεσοπέλαγα
Λίγη στο Παρίσι, στο Καφέ ντε Φλορ
Όχι, περίμενε
Δεν θα κάνω ό,τι κάνει η μαμά μου
Τι κάνει η γιαγιά;
Μοιράζει τη στάχτη της εδώ κι εκεί
Μαμά τι λες;
Κάπου διάβασα για μια μέθοδο μετατροπής της τέφρας σε διαμάντι
Ταιριάζει και στο όνομά μου
Αυτό να κάνεις!
Θα μπορείς να με φοράς με μια χρυσή καδένα στον λαιμό σου
Και να μην ξεμπερδέψω μαζί σου;
Έτσι κι αλλιώς δεν θα ξεμπερδέψεις μαζί μου
Για σκέψου το όμως
Θα ακουμπώ στο ντεκολτέ σου
Στο σημείο που σου άρεσε κι εσένα να φωλιάζεις όταν ήσουν μωρό
Θα σου λένε τι ωραίο κόσμημα
κι εσύ θα λες δεν είναι κόσμημα,
είναι η μαμά μου

Το ίδιο βράδυ, μόλις ξαπλώνω, ο θάνατος ξαπλώνει δίπλα μου και με διατάζει: «Σκέψου πώς θα είναι αυτό το δωμάτιο όταν πεθάνεις».

Η κόρη μου, στην ηλικία που είμαι εγώ τώρα, ανοίγει ντουλάπες, χώνει τα

χέρια της ανάμεσα στις κρεμάστρες. Γαμώτο, μου λείπεις, μαμά, λέει στο αδιάβροχό μου και σκουπίζει τα δάκρυά της σε μια μαύρη βελούδινη φούστα. Ξεχνιέται λίγο – χαϊδεύει ένα μεταξωτό πουκάμισο που της αρέσει, ξεδιαλέγει τι θα κρατήσει, τι θα χαρίσει. Ποιο βρακί μου θα γίνει ξεσκονόπανο; Ποιο φόρεμα θα καταλήξει σε μια νεαρή πρόσφυγα που θα κατεβάσει το τιραντάκι για να θηλάσει το μωρό της στο πάρκο; Θα υπάρχουν πάρκα, θα υπάρχουν περισσότεροι πρόσφυγες σε σαράντα χρόνια; Από ποιες χώρες θα έρχονται; Πού θα πηγαίνουν;

Στάζει λίγο από το άρωμά μου στον καρπό της και βουρκώνει ξανά. Ύστερα βρίσκει τον δονητή μου στο συρτάρι του κομοδίνου και βάζει τα γέλια. Ανοίγει τη δερμάτινη καπιτονέ τσάντα μου, τη μοναδική που αρνήθηκα να της χαρίσω. Στη θήκη βρίσκει ένα παλαιολιθικό εισιτήριο από το μετρό του Βερολίνου. Κάθεται στο πάτωμα και ανοίγει όλες τις τσάντες. Ψάχνει μηνύματα από το υπερπέραν. Πες *μου* κάτι, *μαμά*, σκέφτεται. Κάτι που *θα με β*οηθήσει. Σ’ ένα μπλε πορτοφολάκι βρίσκει το σημείωμα που χώνω εδώ κι εκεί για τους αδιάκριτους: ΤΙ ΨΑΧΝΕΙΣ; Χαμογελάει, το βάζει στην κωλότσεπη, αλλά δεν ησυχάζει. Τι ψάχνει στ’ αλήθεια; Μπαίνει στο γραφείο, κοιτάζει τις βιβλιοθήκες από πάνω ως κάτω, τη χαρτούρα. Τα μάτια της πετάνε φλόγες. Γιατί, ρε *μαμά, δεν* πέταξες τίπο*τα;* Ποιος *θα* κάνει τώ*ρα* αυ*τή τη δουλειά;*

Αδύνατον να φανταστώ την κόρη μου γριά.

41

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Πώς ήταν η γέννα σου;

— Σαν γέννα. Η δική σου;

— Θυμάμαι μόνο τον γιο μου στην αγκαλιά μου. Και τις ανάσες των ζώων.

— Υπήρχαν τόσα ζώα;

— Πολλά ζώα, περισσότερα απ’ όσα ζωγραφίστηκαν σ’ όλους τους πίνακες μαζί. Έρχονταν σε κοπάδια, μας ζέσταιναν.

— Εγώ ήμουν με τον άντρα μου, τη μαία και τον γιατρό. Θυμάμαι το άδειασμα.

— Ποιο άδειασμα;

— Τη στιγμή που μου την πήραν. Την ακούμπησαν στο στήθος μου. Ένιωσα πως εγώ είμαι το ζώο.

— Τι ζώο;

— Γάτα; Ιπποπόταμος; Όλα τα ζώα μαζί.

— Δεν επιτρεπόταν να νιώσω έτσι.

— Γιατί;

— Ήρθαν οι ζωγράφοι. Ο Ρέμπραντ, ο Ραφαήλ. Έπρεπε να πλυθώ, να βάλω τα καλά μου. Ήθελα να ουρλιάξω.

— Και γιατί δεν το έκανες;

— Δεν ήταν γραφτό. Η μάνα μου κι εγώ αφιερώσαμε τα παιδιά μας σε κάποιον ανώτερο σκοπό. Εσύ τι έκανες μετά τον τοκετό;

— Πεινούσα. Δεν είχα ξαναπεινάσει έτσι στη ζωή μου.

Βγάζει από το μανίκι της τυρί γαϊδούρας. Με ταΐζει με το ζόρι.

— Άνοιξε το στόμα! Πρέπει να δυναμώσουν τα κόκαλά σου.

Τα κόκαλά μου κροταλίζουν όπως ο κάδος του πλυντηρίου.

— Ξάπλωσε, μου λέει, γεννάς.

Ξαπλώνω υπάκουα. Η κοιλιά μου έχει μικρά και μεγαλύτερα συρτάρια. Από μέσα βγαίνουν σουρωτήρια μακαρονιών, κατσαρόλες, μολύβια με καλοξυσμένες μύτες και γαλάζια μπαλόνια «να σας ζήσει».

Σπάω τα μπαλόνια με τις μύτες των μολυβιών. Τα σουρώνω και τα βάζω σε μια κατσαρόλα.

42

Ο μπαμπάς ήταν μέλος της πανευρωπαϊκής αποστολής αθλητικών συντακτών. Ταξίδεψε για να καλύψει το πρωτάθλημα Γουέμπλεϋ. Η μαμά δεν τον συγχώρεσε που την άφησε στην εγκυμοσύνη. Μα δεν ήταν μόνη, είχε τη γιαγιά. Μικρή χαιρόμουν που ο μπαμπάς φωτογραφήθηκε στο γήπεδο του Γουέμπλεϋ πάνω σ' ένα άλογο, σαν πρίγκιπας. Δεν φανταζόμουν τι σήμαινε αυτό για τη μαμά.

Ο άντρας μου δεν με άφησε στιγμή. Στάβλο δεν είχαμε, ούτε κήπο είχαμε ακόμη, ούτε ζώα. Ζώα ήμασταν εμείς. Εκείνος κόκορας, εγώ καμαρωτή κότα. Ο γείτονάς μας, σε μια κρίση σχιζοφρένειας, νόμιζε πως θέλαμε να τον σκοτώσουμε. «Δεν θα προλάβετε» ούρλιαζε. «Θα σας σκοτώσω εγώ!» Και δώσ' του χτυπούσε την πόρτα μας με τις γροθιές του σαν Ηρώδης. Τα μαζέψαμε και φύγαμε από το κέντρο. Η δική μας Αίγυπτος ήταν ένα σπίτι στα προάστια, χτισμένο στο χώμα. Γιατί το λέω πατρικό, ενώ ήταν μητρικό; Το σπίτι της μαμάς, που ήταν πριν σπίτι της γιαγιάς.

Πολλές γυναίκες υποφέρουν στην εγκυμοσύνη. Εγώ όχι. Πήρα λιγοστά κιλά, ένιωθα ελαφριά σαν αστροναύτης. Έφτιαξε το δέρμα μου, δυνάμωσαν τα μαλλιά μου. Ήθελα συνέχεια φράουλες και σεξ. Την κόρη μου τη νοσταλγούσα σαν να την ήξερα. Όταν πρήζομαι από το φαγητό και ξεκουμπώνω το παντελόνι, η κοιλιά μου ξεχειλίζει όπως τότε που ζούσαμε στο ίδιο σώμα εκείνη κι εγώ. Χαϊδεύω την κοιλιά ασυναίσθητα, μου έρχονται στον νου σκηνές από τις επισκέψεις στον γυναικολόγο. Είχε κρεμάσει στο εξεταστήριο έναν χάρτη ανατομίας σε ευχάριστες ροζ-μοβ αποχρώσεις. Λόγω της σπονδυλικής στήλης και της μεγάλης κοιλιάς, η έγκυος έμοιαζε από μακριά με σπαλομπριζόλα. Με τον καιρό έμαθα να τη βλέπω σαν αρχιτεκτονικό σχέδιο: όργανα αποθηκευμένα γύρω από το σαλόνι όπου το έμβρυο έπαιζε με τον λώρο του.

Όλα γεννούσαν εκείνο τον καιρό. Οι κουρτίνες φούσκωναν κι ανέμιζαν, τα μυρμήγκια έβγαιναν από την κοιλιά της γης, μια πόρτα σχολείου άνοιγε ξαφνικά και ξεχύνονταν παιδιά. Ο φούρνος γεννούσε ταψιά, το πλυντήριο ρούχα, το κομπιούτερ λέξεις. Το γραμματοκιβώτιο γεννούσε φακέλους, οι φάκελοι γεννούσαν λογαριασμούς, εκκαθαριστικά, εκθέσεις ζωγραφικής, βιβλία. Στις ειδήσεις ένα ηφαίστειο ξερνούσε λάβα, η θάλασσα γεννοβολούσε πρόσφυγες. Κι εγώ, που τα έβλεπα όλα αυτά γερμένη στον καναπέ, ήμουν το έμβρυο του σπιτιού, μ' ένα άλλο έμβρυο στην κοιλιά μου.

Τον τελευταίο μήνα έγινα σαν τα παλιά ασανσέρ με τα σιδερόσκοινα που αναστενάζουν ανθρώπινα όταν τα καλείς. Στη διαδρομή με το αυτοκίνητο, μόλις έσπασαν τα νερά, σκέφτηκα *από δω και πέρα δεν θα είμαι ποτέ πια μόνη*. Στο

δωμάτιο των ωδίνων σφάδαζα όπως οι μητέρες στη δικτατορία, όπως οι μητέρες στη μεταπολίτευση, όπως οι μητέρες στη δημιουργία του ελληνικού κράτους και στην οθωμανική αυτοκρατορία.

Γεννήθηκε μια μέρα πριν από τα γενέθλιά μου. Ένα μεταξωτό κουτάβι που τιναζόταν και τσίριζε. Ηχείο άλλου κόσμου, άπιαστης αντιύλης. Μόλις η μαία την ακούμπησε στο στήθος μου, ησύχασε. Γύρισε να με κοιτάξει, ή έτσι τουλάχιστον πίστεψα. Την αγάπησα κεραυνοβόλα, όπως οι φίλαθλοι αγαπούν την ομάδα τους και οι καπετάνιοι τον ορίζοντα. Μικροσκοπικά νύχια, χείλη σχηματισμένα, μακριές βλεφαρίδες, κατάμαυρα μαλλιά. Τι περίμενα, να βγει μισοφτιαγμένη;

Το χειρουργείο-φάτνη μάς ζέσταινε με τα φώτα του. Από κάπου έμπαινε κόκκινο χρώμα κι έσκαγε στο πρόσωπό της και στα χέρια του άντρα μου. Είχε σπάσει το δωμάτιο και κυλούσε πάνω μας το αίμα του, ζεστό, μεταλλικό. Ψέματα, δεν υπήρχε δωμάτιο, η μπόρα έριξε τους τοίχους, φύτρωσαν ροδόδεντρα και λειχήνες, το πάτωμα καλύφθηκε με υγρό πριονίδι. Έβρεχα, χιόνιζα. Ή μήπως κυμάτιζα; Γιατί τα μαλλιά της, όταν μου την έδωσαν, ήταν βρεγμένα και γλιτσερά σαν να την έβγαλαν από τρικυμισμένη θάλασσα. Μη *μου την παίρνετε*, σκέφτηκα, *μην την καθαρίσετε, θα* ξεχάσει *από* πού έρχεται, η *καθαριότητα δεν* είναι *μισή αρχοντιά,* είναι *μισή* λήθη.

Την επομένη ήρθαν οι φίλες μου. Κόψαμε την τούρτα των δικών μου γενεθλίων. Τους βρήκα τυλιγμένους, μπαμπά και κόρη, στην μπλε κουβέρτα διπλής όψεως που μας έδωσαν στο μαιευτήριο και την έχει τώρα εκείνη στο φοιτητικό της διαμέρισμα. Οι δυο τους – μια αγιογραφία. Ας μας εξηγήσει κάποιος: Αυτό το ιερό θέαμα γιατί δεν το ζωγραφίζουν ποτέ;

Το μαιευτήριο λέγεται Μητέρα. Φανταστείτε μια Υπερ-Μητέρα με δεκάδες μήτρες. Αν μετρήσουμε τις μητέρες των μητέρων και τις κόρες τους, φτιάχνουμε χωριά, μεγαλουπόλεις, μια καταπιεσμένη μητριαρχία. Η ταξική πάλη συνεχίζεται. Οι φτωχές μητέρες με τα μωρά τους, στοιβαγμένες σαν αγελάδες. Οι πλούσιες ή αυτές που θέλουν να νιώσουν πλούσιες σε σουίτα. Όλες ουρλιάζουν όταν γεννάνε. Οι φτωχές θα γυρίσουν στη μοναξιά τους, θα δουλεύουν με δέκα χέρια. Οι πλούσιες θα έχουν δέκα βαστάζους, θα ξεχνούν πότε πότε πως είναι μητέρες, θα επιστρέφουν στην ανέμελη κοινωνικότητα όταν δίνουν τα μωρά στην τροφό. Θα προσπαθούν να ερωτευτούν ακόμη μια φορά, όπως η Έμμα Μποβαρύ και η Άννα Καρένινα. Κι οι άντρες τους; Οι περισσότεροι ζουν μέσα στον *Οδυσσέα* του Τζόυς, στο κεφάλαιο του μαιευτηρίου. Όση ώρα οι γυναίκες γεννούν, οι άντρες κάνουν σοβαρές δουλειές, γράφουν βιβλία.

«Η υπόθεσή μου» έλεγε ο Τζορτζ Στάινερ «είναι πως εφόσον ένας άνθρωπος μπορεί να δημιουργήσει ζωή, εφόσον μπορεί να δημιουργήσει ένα παιδί, είναι πολύ πιθανό η αισθητική, ηθική, φιλοσοφική δημιουργία να έχει γι’ αυτόν τον άνθρωπο πολύ μικρότερη σημασία». Το πρακτικό πνεύμα των γυναικών, πρόσθετε, ήταν «ο βασικός εχθρός της ιδιοφυΐας». Ο Φρόυντ πάλι έλεγε πως ο πολιτισμός έγινε βαθμιαία δουλειά των αντρών, κι έτσι οι γυναίκες αισθάνθηκαν εχθρικά απέναντί του. Δεν σκέφτηκε την «υστερία» τους ως αντίδραση στον αποκλεισμό.

«Μερικές από τις πιο βίαιες επαναστάτριες υπέρ της ψήφου πάσχουν από υστερία» έγραφαν οι *London Times* το 1908. «Χρησιμοποιούμε τη λέξη όχι με επιστημονική ακρίβεια, αλλά επειδή η ονομασία δίνεται συχνά σε ένα είδος ενθουσιασμού που εκφυλίζεται σε παθολογική νευρική διέγερση».

Υστερία, από την αρχαιοελληνική λέξη «υστέρα», μήτρα. Ο Ιπποκράτης είχε

φτιάξει ολόκληρη θεωρία για τις περιφερόμενες μήτρες. Ο Πλάτωνας περιέγραφε τη μήτρα ως ζωντανό πλάσμα. Ο Αρεταίος ο Καππαδόκης ως «ζώο μέσα στο ζώο». Παρότι δεν είχε γυναικεία γεννητικά όργανα, έλεγε μετά βεβαιότητας ότι η μήτρα ταξιδεύει στο γυναικείο σώμα και συγκρούεται με το συκώτι ή τη σπλήνα προκαλώντας ίλιγγο και πονοκέφαλο. Όταν κατεβαίνει χαμηλά, προκαλεί πνίξιμο και απώλεια λόγου.

Γι' αυτό αποθάρρυναν τις γυναίκες από την καλλιτεχνική δημιουργία τόσους αιώνες; Μην τυχόν πέσει η μήτρα τους; Θεραπεία είναι ο έλεγχος και η διαρκής τεκνοποίηση. Μετά τον εφιάλτη με τον Μουσσολίνι μελέτησα τα δικά του αποικιοκρατικά όνειρα. Κατά την εισβολή της Ιταλίας στην Αιθιοπία οραματίστηκε το γυναικείο σώμα ως εργοστάσιο παραγωγής στρατιωτών.

Φτάνει η φλυαρία. Θα πουν πως τριγυρνάμε εδώ κι εκεί σαν περιφερόμενες μήτρες. Ας μείνουμε στο μαιευτήριο του μοντερνισμού, στην αίθουσα αναμονής του Τζέιμς Τζόυς. Οι άντρες που γεννήθηκαν στον μεσοπόλεμο πίστευαν ότι ο κόσμος του πνεύματος απαρτίζεται από αιθεροβάμονες ποιητές. Οι πρακτικές συμβίες τους, οι πρακτικές μανάδες τους χτυπούσαν διστακτικά την πόρτα του γραφείου, «συγγνώμη, μήπως διακόπτουμε τον Θεό την ώρα που γεννάει; Επιτρέπεται ν' ακουμπήσουμε στο τραπεζάκι έναν δίσκο με σπιτικά μπισκότα κανέλας σε σχήμα καρδιάς; Ή μήπως ο Θεός μας διψά;». Κι αν ο Θεός τούς έριχνε ένα καταδεχτικό βλέμμα, τσακίζονταν να γυμνώσουν το στήθος, επειδή ο ποιητής, αχ, ο ποιητής, το γλυκούτσικο κακομαθημένο αγόρι, ρουφάει γάλα κατευθείαν από τον μαστό της Θεοτόκου μητρός ή της συμβίας του. Ναι, δεν τα μάθατε; Θαύμα! Κατεβάζει γάλα και η συμβία, επειδή γυναίκα είναι πάνω απ' όλα – επαναλάβετε παρακαλώ:

μαμά μαμά μαμά
κόρη κόρη κόρη
νοσοκόμα
νοσοκόρη
νοσομαμά

Ο Στάινερ σχολίασε θετικά το γυναικείο μυαλό σε μια συγκεκριμένη περίπτωση. «Τη ζωή μου την καθόρισε η ιδιοφυΐα της μάνας μου» είπε. «Μιας Βιεννέζας αρχοντογυναίκας». Άχου, Τζορτζ, μωράκι γλυκό! Μ' αυτά που λες παγιδεύτηκες στο μαιευτήριο, άντε τώρα να βρεις πόρτα να βγεις. Κούκου, όχι από δω! Ούτε από κει!

Το νιώθετε που κλοτσάει;

Έρχεται, να το, έρχεται.

Ένα κύμα ιλαρότητας για τον βιολογικό προσδιορισμό. Την εμφυλοποίηση και το ακαταμέριστο του μόχθου.

Γεννήστε ανεμπόδιστα.

Γι' αυτή τη γέννα δεν χρειάζεται ούτε καισαρική ούτε επισκληρίδιος.

Δεν χρειάζεται καν μήτρα.

Γεννήστε γέλιαγέλιαγέλια.

Γέλια σαν κλάμα νεογέννητου.

Αχ, σε καλό μου, παρασύρθηκα πάλι.

Θα πουν πως φταίει η εμμηνόπαυση.

43

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Πες μου για τον Άγγελο και για τον κρίνο.
— Δεν ήταν Άγγελος και δεν ήταν κρίνος.
— Και τι ήταν;
— Στρόβιλος.
— Δηλαδή;
— Ήταν αλλιώς με την κούκλα που γέννησα και με τον άντρα που έδεσα χειροπόδαρα. Την πρώτη φορά προσπάθησα να σώσω τους γονείς μου, τη δεύτερη τον εαυτό μου. Την τρίτη φορά μού ζήτησαν να σώσω τον κόσμο.
— Και τι ένιωσες;
— Υπήρχα. Μπορούσα να δημιουργήσω από το τίποτα.
— Πες μου για τον στρόβιλο.
— Τι να σου πω για τον στρόβιλο;
— Πώς ήρθε, τι σου έκανε.
— Ρώτα με καλύτερα τι του έκανα εγώ!
— Τι του έκανες εσύ;
— Κρατήσου από κάπου.
Αγκαλιάζω τον καναπέ. Το δωμάτιο αρχίζει να γυρίζει.
— Πρέπει να παλέψεις.
Οι τοίχοι περιστρέφονται, βγάζουν στροβοσκοπικό φως. Βρίσκομαι στο εσωτερικό ενός πολύχρωμου κύβου που τον ταρακουνάει με τις χερούκλες του ένα μωρό γίγαντας.
— Παναγιά μου! Θα πέσω!
— Δεν πέφτεις. Τι βλέπεις;
— Βελόνες. Έρχονται καταπάνω μου!
— Μην κουνιέσαι. Άσ’ τες να κάνουν τη δουλειά τους.
Οι βελόνες χτυπάνε ένα τατουάζ κάτω από τον αφαλό μου.
Μια λέξη.
ΕΡΧΟΜΑΣΤΕ.

44

Το πρωί, στη λεκάνη της τουαλέτας, κυλάει ανάμεσα στα πόδια μου το βιβλίο που παλεύω να γράψω εδώ και χρόνια. Μια τοσοδούλα φράουλα. Άλλος θα τη θεωρούσε κουραδίτσα με κακοχωνεμένη ντομάτα. Εγώ ξέρω. Είναι αποβολή. Τραβάω το καζανάκι, πλένω τα χέρια. Πάει το μισογραμμένο βιβλίο που κουβαλούσα μέσα μου. Έρχεται άλλο, καινούριο. Πρέπει να βρω ένα μέρος να το γεννήσω με την ησυχία μου. Γράφω μια αίτηση στο Kerouac Project.

Αξιότιμοι φίλοι του Kerouac Project,

Είμαι Ελληνίδα συγγραφέας, ζω και εργάζομαι στην Αθήνα. Όταν γράφω ένα βιβλίο, μεταναστεύω. Με κυνηγάει ο Ηρώδης της εφορίας, των άπλυτων πιάτων,

της καλής γυναίκας που νοιάζεται για την οικογένειά της. Η μεταφορά δεν είναι τυχαία. Εδώ και λίγο καιρό βλέπω στον ύπνο μου μια οπτασία που μοιάζει στην Παρθένο. Παρακαλώ, μη γελάσετε. Δεν είναι αστείο. Το όνειρο έρχεται τυλιγμένο σε πέπλα μυστηρίου, αλλά, όπως κάθε όνειρο, είναι διάλογος με την επιθυμία. Αυτή την επιθυμία την τραβάω απ' τα μαλλιά. Ξυπνάω αξημέρωτα και αλλάζω το όνειρο ώσπου να βγει από τις θολές εικόνες του μια ιστορία. Αλλά αυτά είναι ζητήματα τεχνικής. Το όνειρο εξηγεί το παρελθόν και συμφιλιώνει με το παρόν, έτσι δεν είναι; Το νόημα είναι ξεκάθαρο: μητρότητα, θυγατρικότητα.

Η κόρη μου σπουδάζει στο εξωτερικό. Το σπίτι μας έχει ερημώσει. Γεμίζω την άδεια φωλιά με άλλα πουλιά, μαθητές μου στη δημιουργική γραφή, ανίψια, παιδιά φιλενάδων. Τελευταία δεν μ' ενοχλεί η άδεια φωλιά. Άρχισα να γράφω γι' αυτή. Μόνο ό,τι αφηγούμαστε τελειώνει, λέει μια αγαπημένη μου συγγραφέας που δεν την ξέρετε εκεί στην Αμερική.

Θα ήθελα να γράψω αυτό το βιβλίο στο Ορλάντο. Είχαμε έρθει οικογενειακώς στη Φλόριντα όταν η μικρή ήταν εφτά χρονών. Είδαμε αυτά που φαντάζεστε: πάνκεικς παπαριασμένα σε σιρόπι σφενδάμου, το Magic Mountain στην Disney World, το σπίτι του Τζεπέττο, τα δεντρόσπιτα της οικογένειας Ροβινσώνων. Χαιρετήσαμε διά χειραψίας τη Μικρή Γοργόνα, μπήκαμε στην κουζίνα της Νταίζυ Ντακ. Πόνεσαν τα μάτια μας από τα πυροτεχνήματα.

Αν ξαναδώ το τεχνητό μουσείο οικογενειακής ευτυχίας, ίσως θυμηθώ ή ονειρευτώ ή συνειδητοποιήσω κάτι. Κυρίως όμως θέλω να κοιμηθώ στο κρεβάτι του Τζακ Κέρουακ. Όχι από ξιπασιά, από ανάγκη να καταλάβω. Παράξενο αν το καλοσκεφτείς: Αυτός ο μοιραίος άντρας με τις μπότες και τα καρό πουκάμισα, το ίνδαλμα της εφηβείας μου, γύριζε για σπιτικό φαγητό στη μαμά του. Εντόπισα ένα γράμμα όπου της εξηγεί πώς να του στείλει χρήματα μέσω Western Union.

«Dear Ma» γράφει «μένω σε ένα στιλάτο διαμέρισμα με ντους και φαγητό κι απ' όλα. Αλλά θέλω να την κάνω, να βγάλω πολλά λεφτά, να ταξιδέψω στον Ειρηνικό και να γυρίσω σπίτι την άνοιξη, να τελειώσω το βιβλίο μου. Περνάω φίνα εδώ πέρα. Είχα περίπου δέκα γκόμενες, πήγα στα βουνά, είδα μια όπερα, έφαγα κάτι άπαιχτο, μπριζόλα ελαφιού. Δεν μου έμεινε σάλιο. Χριστέ μου, δεν φαντάζεσαι πόσο μου λείπεις εσύ και το σπίτι και το γράψιμο στο δωμάτιό μου. Αλλά θα γυρίσω σε μερικούς μήνες και θα κάνουμε αποταμίευση». Υπογραφή «Τζάκι» με τρία φιλιά.

Ήταν ο Κέρουακ σύγχρονος Χριστός που έψαχνε το νόημα της σωτηρίας στην περιπλάνηση και το νόημα της αγάπης στην αγκαλιά της μαμάς του; Ενηλικιώνονται οι άνθρωποι; Η γυναίκα που μοιάζει στην Παναγία ξέρει, αλλά δεν λέει.

Το βιβλίο μου έρχεται περιδεμένο με ερωτήσεις. Πώς ν' αγαπάω την κόρη μου ακόμη κι όταν γεμίζει το κορμί της με αιχμηρά τατουάζ; Γιατί χρειάστηκαν τόσες μανάδες στα φοιτητικά μου χρόνια; Διανοούμενες της συμφοράς που με δασκάλευαν τι να σκέφτομαι, ξερακιανές περισπούδαστες ιέρειες του τίποτα; Τι κάνουν οι γυναίκες στις γυναίκες; Τι κάνουν οι άντρες στις γυναίκες; Γιατί γίνομαι κόρη της κόρης μου και μαμά της μαμάς μου; Αν έφτιαξα μια Παρθένο στον ύπνο μου, είμαι Ονειροτόκος; Παρθενοτόκος; Είναι η εμμηνόπαυση επιστροφή σε όνειρα ψευδοαγιοσύνης; Τότε γιατί σκέφτομαι συνέχεια το σεξ;

Μη σας κουράζω άλλο μ' ένα μυθιστόρημα στα σπάργανα. Κάτι τελευταίο μόνο να σας πω: Το πρώτο διήγημα που έγραψα στα φοιτητικά μου χρόνια λεγόταν «Έξω η ζωή είναι πολύχρωμη». Ο ήρωας δούλευε σε βενζινάδικο κι ήθελε να πάρει τους δρόμους, να γίνει ο νέος Μόριαρτυ. Το έγραψα μάλιστα με αντρικό ψευδώνυμο. Κατά κάποιον τρόπο, είμαι και ο Κέρουακ και η μάνα του, αν καταλαβαίνετε τι εννοώ. Είμαι και η δική μου μαμά, που λέει «παιδί μου, να προσέχετε», και η κόρη

μου, που χοροπηδούσε από χαρά όταν έμαθε ότι θα πάμε στην Disney World.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή, θα ήθελα να σας στείλω κι εγώ σαν τον Τζάκι τρία φιλιά, αλλά καλύτερα να μη θεωρήσετε πως σας εξαγοράζω – παρότι σας εξαγοράζω.

45

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Τι έχεις;

Πλέκει σιωπηλή, με το πρόσωπό της μισοκρυμμένο από το γαλάζιο μαντίλι.

— Δεν μου αρέσεις ξύπνια. Γιατί θέλεις να φύγεις από το σπίτι σου;

— Εσύ γιατί πήγες στην Αίγυπτο;

— Έχεις ακουστά τον Ηρώδη; Ξέρεις τι σημαίνει να σε κυνηγάνε μισθοφόροι, εγκληματίες και αρκούδες; Έπρεπε να φύγουμε.

— Κι εγώ. Δεν μπορώ να σταθώ σε ησυχία.

— Η μάνα πρέπει να στέκεται σ’ ένα μέρος για να μπορεί το παιδί να τη βρίσκει.

— Υπάρχουν και τηλέφωνα.

Σταματάει το πλέξιμο. Με επιθεωρεί με τα κίτρινα μάτια της.

— Κι ο άντρας σου;

— Ο άντρας μου ξέρει τι γυναίκα παντρεύτηκε.

— Εσύ ξέρεις τι άντρα παντρεύτηκες;

— Έναν ελεύθερο άνθρωπο.

— Έτσι σε βολεύει;

— Έχεις να μου πεις κάτι άλλο;

Πετάει το μαντίλι στο πάτωμα και λύνει τη ζώνη της τιγρέ ρόμπας. Πέφτει στα τέσσερα. Πονάει; Γεννάει; Ξαφνικά δεν είναι άνθρωπος, είναι τίγρη με καμπυλωτούς κυνόδοντες. Η γλώσσα της κρέμεται έξω απ’ το στόμα σαν ζωντανό σαλάχι.

Κάνε να ξυπνήσω πριν με φάει.

46

Ο βελονιστής λέει πως η φλεγμονή υποχώρησε. «Να περπατάς, θα σου κάνει καλό».

Κατεβαίνουμε με τον άντρα μου για περίπατο στο ποτάμι. Στον δρόμο τα ξερνάω όλα. Για την Παναγία και το Kerouac Project.

— Πάλι θα φύγεις και θα παριστάνω την Πηνελόπη;

— Μια ιδέα είναι, δεν έφυγα ακόμη.

— Θέλω να σε ρωτήσω κάτι. Ποια είναι η γνώμη σου για μένα;

— Θα σου πω αν μου πεις πρώτα ποια είναι η γνώμη σου για την Παναγία.

— Δεν ξέρω για την ίδια την Παναγία. Πάντως ο γιος της είναι τρελάρας. Κι ο άντρας της αφηρημένη ιδέα, όπως εγώ για σένα.

— Έλα, πες μου.

— Τι να σου πω; Ο χριστιανισμός μάς φόρτωσε τη μάνα-παρθένο και τη μηχανική αναπαραγωγή. Ποιοι είναι οι πιο επιδραστικοί Έλληνες;

— Ποιοι;

— Καζαντζάκης και Καζαντζίδης. Βασανισμένοι άντρες που υμνούν τη μάνα.

Η ευφυΐα του άντρα μου είναι κλεισμένη μέσα του, όπως στις παλιές εγκυκλοπαίδειες. Όσο είναι στο ράφι σκέφτομαι *ένα βιβλίο είναι*. Τον τελευταίο καιρό κρύβει την εγκυκλοπαίδεια. Παίζει τον Ιωσήφ στο εργαστήριο. Κοπανάει σκουριασμένα καρφιά πάνω στα ξύλα. Είναι θλιμμένος σαν τον Σέρεν Κίρκεγκορ. Του μοιάζει και στην εμφάνιση και πιο βαθιά. Αν πω «μίλα, πες κάτι», απαντά ότι η σιωπή δεν είναι μικροαστική ντροπή, είναι προστασία. Αν τον στριμώξω, θα πει πως έτσι αντιδρούν οι παλιές αριστερές οικογένειες. Σιωπούν και κρύβονται, και στις κηδείες δεν κλαίνε.

— Η γνώμη μου για σένα δεν έχει αλλάξει στα βασικά, αν θες να ξέρεις. Φροντίζεις όσους αγαπάς, είσαι γενναιόδωρος και θαρραλέος, και αφάνταστα σκληρός με τον εαυτό σου. Όμως δεν καταλαβαίνω τι σου συμβαίνει. Πάντα ήσουν εσωστρεφής, τώρα έγινες αδιαπέραστος. Νομίζω ότι αυτό που σε σώζει είναι η καλλιτεχνική σου καρδιά, όταν την αφήνεις να χτυπά.

— Βλακείες.

Θυμώνω όταν με αποπαίρνει. Μήπως γίνομαι η μαμά του; Κι εκείνος με τιμωρεί σαν έφηβος γιος που κλείνεται στο δωμάτιό του; Στο κεφάλι του; Γιατί θεωρώ τη σιωπή τιμωρία μου και όχι απόφασή του; Δεν γίνεται να εκβιάσεις ένα συναίσθημα, του άλλου ή δικό σου. Εξάλλου δεν περιγράφεται λογοτεχνικά ο φόβος και ο πόνος. Είναι σαν να προσπαθείς να κάψεις ένα ήδη καμένο φαγητό.

Το βράδυ μού φέρνει την εφημερίδα στο κρεβάτι. Έχει κυκλώσει ένα μονόστηλο.

> Η Αίγυπτος αναβιώνει το μονοπάτι της Αγίας Οικογένειας με στόχο να προαγάγει τον θρησκευτικό τουρισμό και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Ο υπουργός Τουρισμού και Αρχαιοτήτων Δρ Χάλεντ Ελ Ανάνι παρακολουθεί στενά τα έργα που γίνονται στα μέρη από τα οποία πέρασε η Αγία Οικογένεια κατά τη φυγή της στην Αίγυπτο. Ζήτησε μάλιστα αναβάθμιση των μονάδων φωτισμού προκειμένου να αναδειχθεί το θρησκευτικό προσκύνημα. Το σχέδιο είναι να τοποθετηθούν διαδραστικές οθόνες για τη διαδρομή της Αγίας Οικογένειας στην Αίγυπτο.
>
> Εξάλλου ο υπουργός επέβλεψε προσωπικά τις εργασίες συντήρησης του Δέντρου της Παναγίας στο προάστιο του Καΐρου Ματαρίγια. Πρόκειται για μια συκομουριά. Την ώρα που ξαπόστασαν κάτω από το δέντρο ανάβλυσε μια πηγή, στην οποία η Παναγία έπλυνε τον Ιησού. Έκτοτε το δέντρο αποτελεί τόπο προσκυνήματος για χριστιανούς και μουσουλμάνους.

— Πώς μπορώ να σ’ το ξεπληρώσω;

Τον αγκαλιάζω με αργές κινήσεις μπροστά στον καθρέφτη του υπνοδωματίου. Χαμογελάει. Η παλιά εικόνα του ζευγαριού μας πλέει στον αντικατοπτρισμό. Δυο νεανικά σώματα αναβοσβήνουν σαν φωτορυθμικά, «αυτό που θυμάστε δεν είναι αυτό που βλέπετε» λένε. Περιεργάζονται με αληθινή έκπληξη τις κοιλιές και τα μπράτσα μας που τρέμουν στις ωθήσεις, σαν να φυσάει στο δωμάτιο.

Πώς σχετίζεται το αγόρι που γνώρισα με τον άντρα που με κοιτάζει μέσα από τον καθρέφτη; Και τι γυρεύει η αντανάκλαση του κοριτσιού που υπήρξα δίπλα στη

γυναίκα με τα μακριά μαλλιά, τόσο μακριά, που καλύπτουν το στήθος της όταν σκύβει; Κουρασμένη, γερασμένη γοργόνα.

— Πού ταξιδεύεις;

Δεν ξέρω τι να του πω.

47

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Πρώτα βλέπω την τιγρέ ρόμπα, ύστερα το χέρι της.

Με ξεσκεπάζει.

— Γιατί είσαι γυμνή; Όχι, μη μου πεις! Δεν θέλω να ξέρω.

Διαπερνάει την πόρτα. Ώσπου να ντυθώ, έχει βράσει τσάι.

— Έφερα να δούμε τη φυγή στην Αίγυπτο. Μη διαβάζεις εφημερίδες. Δεν ξέρουν τι λένε.

Βγάζει το τάμπλετ από το μανίκι της τιγρέ ρόμπας. Τα χέρια της μυρίζουν γάλα.

— Είναι η κρέμα από γάλα γαϊδούρας.

Ανεβάζει τα γυμνά της πόδια στο μαξιλάρι, τα χώνει κάτω από το νυχτικό. Ο Τζόττο την έχει ζωγραφίσει πάνω στο γαϊδούρι. Προπορεύεται ο Ιωσήφ με τη μαία, ακολουθούν τα τρία παιδιά από τον πρώτο του γάμο. Σειρά έχει ο Ιησούς του Θεοτοκόπουλου, ένα υπερκινητικό παιδί. Ολοένα γυρίζει και κοιτάζει το γαϊδούρι.

— Έτσι ήταν, δεν στεκόταν στιγμή.

Αφήνει το τάμπλετ και τρέχει γύρω από το τραπέζι για να μου δείξει πώς φέρεται ένα υπερκινητικό παιδί.

— Δες εδώ τον Ρέμπραντ που μας ζωγραφίζει από μακριά. Δες πώς πάλλεται η φωτιά του κάτω από τα δέντρα.

— Όλοι οι ζωγράφοι σάς συνάντησαν;

— Ναι.

— Πώς γίνεται; Αφού ζουν σε διαφορετικές εποχές.

— Χαζούλα μου, ο χρόνος είναι πλανήτης.

48

Δεν έχουμε πολλές οικογενειακές φωτογραφίες οι τρεις μας. Φωτογραφίζαμε ο ένας τον άλλο με το βρέφος – που ποτέ δεν το είπαμε βρέφος, αλλά χάριν αντιστοιχίας. Ο Ιωσήφ και το βρέφος στην πλατεία Συντάγματος. Η Παναγία και το βρέφος στον κήπο. Το βρέφος στις κούνιες της Αρκόνα Πλατς. Το βρέφος με άλλα βρέφη. Το βρέφος με την προγιαγιά του και τους παππούδες. Το βρέφος στο πλαστικό μπανάκι. Το βρέφος θηλάζει στη Χάλενζεε. Το βρέφος χαϊδεύει τον σκύλο του γείτονα. Το βρέφος γυμνό κάτω από την ομπρέλα θαλάσσης. Το βρέφος πασαλειμμένο με λιωμένη μπανάνα.

Λέγαμε: «Η κόρη μας τρελαίνεται για φρουτόκρεμα».

Λέγαμε: «Πάλι λερώθηκε η κόρη σου με τη φρουτόκρεμα».
Το κοφτερό ξίφος της γλώσσας.
Οι γυναίκες λένε: «Ο μπαμπάς μας δουλεύει σκληρά».
Οι άντρες λένε: «Μαμά, φέρε στο παιδί τη σαλιάρα».
Μου έρχεται να φωνάξω: «Έλεος, άνθρωπέ μου, δεν είναι η μαμά σου! Αν τη λες έτσι, πώς θα πηδηχτείτε το βράδυ;».
Η χειμαρρώδης γλώσσα των παιδιών: «Μανούλα, μανουλίτσα, μαμακουλίνι, να πάω να κοιμηθώ στη φίλη μου;».
Ο θυμός τους: «Είσαι παλιομαμά που δεν με αφήνεις, σκατομαμά».
«Πρέπει να τηλεφωνήσω στη μάνα μου» λέει ο άντρας μου. Στο τηλέφωνο επαναλαμβάνει τις ίδιες φράσεις με διαφορετική σειρά: «Μάλιστα, κατάλαβα». / «Εντάξει». / «Περίεργο». / «Πράγματι». / «Ναι, μωρέ, εντάξει, θα δούμε». / «Ε, όχι, δεν έχει νόημα».
Εγώ ξαναλέω τη μαμά «μανούλα». Προσπαθώ να την εξευμενίσω επειδή γράφω αυτό το βιβλίο;
Βλέπω Παναγίες παντού. Στις εφημερίδες, στους δρόμους, στις ταινίες.
Μια υιοθέτησε ασυνόδευτο παιδί από το Ιράν, άλλη ψάχνει το παιδί της επειδή τους χώρισαν στο ταξίδι από το Ιράν ή στα σύνορα με το Μεξικό. Και στις ειδήσεις πτώματα παιδιών με τη συνηθισμένη αποποίηση ευθυνών: «Ορισμένες εικόνες ενδέχεται να σας ταράξουν».
Φιλιππινέζες με καρότσια, Βουλγάρες με καρότσια, Ελληνίδες με καρότσια.
Μοναχοπαίδια, δίδυμα, πολύτεκνες οικογένειες.
Δυο τρεις μητέρες με τα παιδιά τους. «Ησυχία, είπα». «Δώσ' το μου αυτό, θα βγάλετε κανένα μάτι». «Θα πέσεις και θα σου γίνει η μούρη κιμάς».
Σιωπηλά ζευγάρια με μωρό στο καρότσι.
Γιαγιάδες με τα εγγόνια τους.
Τετραμελείς οικογένειες, οχτάποδα ζώα στη μάχη των πόλεων.
Ένας στρατός απλήρωτων μισθοφόρων στα οδοφράγματα σπιτιών, παιδικών χαρών, σχολείων, νοσοκομείων, σούπερ μάρκετ, γηροκομείων. Βαστάζοι με μπουφάν και αλλαξιέρες. Διμοιρίες που γυρνάνε αποδεκατισμένες σπίτι. Στρατιωτάκια με μαλλί τζίβα και γδαρμένους αγκώνες. Αδερφές νοσοκόμες γιατροπορεύουν τους μικρούς τραυματίες που σπαράζουν στο πεζοδρόμιο.
Οι καλές μητέρες θηλάζουν; Έχουν στην τσάντα μωρομάντιλα, Φουσιντίν, καραμέλες για τον βήχα; Μπουκώνονται το λιωμένο παγωτό μην πάει χαμένο; Διαβάζουν το παιδί στις εξετάσεις; Θέλουν να είναι με τις κόρες τους φίλες, να βγαίνουν μαζί, να μοιράζονται το ίδιο κραγιόν;
Οι κακές μητέρες έχουν επιλόχειο κατάθλιψη; Αφήνουν το παιδί στην ξαδέρφη τους για να πηδηχτούν μ' έναν τύπο που γνώρισαν στο Tinder, να ξεχάσουν το παιδί πάνω στην καύλα; Δίνουν στο βρέφος το τάμπλετ για να κλάψουν κοιτάζοντας τις νεραντζιές έξω από το παράθυρο; Λένε «βούλωσ' το επιτέλους»; Οδηγούν σαν παλαβές για να πάνε στο νοσοκομείο επειδή η κόρη τους ήπιε τα κέρατά της, ή πήρε χάπια, ή τη βρήκαν σ' ένα οικόπεδο και δεν θυμάται τίποτα;
Οι μητέρες τέρατα πνίγουν το παιδί στην τουαλέτα μόλις γεννηθεί; Ή δεν αντέχουν να το πνίξουν και το στέλνουν να ζητιανέψει στα φανάρια; Το εκδίδουν για να πάρουν τη δόση τους, το καίνε με καύτρες τσιγάρων, το δηλητηριάζουν με κεταμίνη; Υπάρχουν έλεγχοι διαγωγής; Τι συμβαίνει στ' αλήθεια σ' ένα σπίτι;
Κι αν είναι όλοι οι άνθρωποι, στην ιδανική τους κατάσταση, μητέρες; Μητέρες

κρυφές, που μόνο η καρδιά τους ξέρει πόσο μητέρες είναι; Χαϊδεύουν το χέρι της γυναίκας ή του άντρα τους όταν βλέπουν τηλεοπτικές σειρές, πηγαίνουν παντού με τους μαθητές, το βαφτιστήρι, το ανιψάκι, τη μικρή αδερφή, τη μαμά, συμπληρώνουν τη φορολογική δήλωση του μπαμπά, ταχταρίζουν τον σκύλο σαν βρέφος, ζητούν από τον ταβερνιάρη να τους τυλίξει τα κεφάλια των ψαριών για το σπίτι, αγοράζουν παιχνίδια από καουτσούκ και ταΐστρες, μιλάνε στα φυτά τους.

Τεκνοθετούν, καταψύχουν ωάρια, θέλουν να κάνουν παιδί μ’ έναν παλιό φίλο, ή με την ερωμένη τους, ή με δότη της τράπεζας σπέρματος, να γεννήσουν στο σπίτι, στην μπανιέρα, στην κλινική, φυσιολογικά, με καισαρική, απέβαλαν, έκαναν άμβλωση ενώ ήθελαν να κρατήσουν το παιδί, δεν γεννάνε ποτέ, αλλά ονειρεύονται ότι γέννησαν, και στα όνειρά τους είναι πιο μητέρες από τις μητέρες.

Μήπως μητέρα είναι ένα συναίσθημα; Από το ρήμα «μητερίζω»;

Αρχίζω να υποψιάζομαι τι πλεκτό φτιάχνω. Μια κουρελού.

Μπαίνω στο Kerouac Project για την ολοκλήρωση της αίτησης. Ήδη το ονειρεύομαι: Μισοξαπλωμένη στο κρεβάτι του Κέρουακ, αποδελτιώνω μητέρες, στέλνω στο υπερπέραν τρία κι άλλα τρία φιλιά.

«Με λύπη σάς ανακοινώνουμε ότι δεν δεχόμαστε αιτήσεις για τα δύο επόμενα χρόνια. Το σπίτι θα παραμείνει κλειστό για εργασίες συντήρησης».

49

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Πώς ήταν στην Αίγυπτο;

— Πώς να ήταν; Άμμος παντού. Έμπαινε στα μάτια, στα νύχια μας.

Πλέκει σαν μηχανάκι πάλι.

— Και μετά; Στη Ναζαρέτ;

— Δεν ξέρω αν έχεις καταλάβει. Ήμασταν απλοί άνθρωποι, κοιμόμασταν στο χώμα, τρώγαμε κρεμμύδια σαν να ήταν μήλα.

— Είχε φίλους ο γιος σου;

— Δεν έπαιζε με τ’ άλλα παιδιά. Περισσότερο του άρεσαν τα ζώα. Σκύλοι, κότες, τα γουρουνάκια που κυλιόντουσαν στη λάσπη. Τα ’τριβε με τη βούρτσα, λερώνονταν, τα ξανάτριβε. Ήταν ρομαντικός. Έφτιαχνε κούκλες στο εργαστήριο του πατέρα του, τις έβαζε στη σειρά και τους μιλούσε για την αγάπη. Ή πελεκούσε κρεβάτια για τα κουτάβια. Είχε ταλέντο στην ξυλουργική.

— Φοβόσουν γι’ αυτόν;

— Μια φορά πήδηξε από ψηλά σ’ ένα σκάμμα με κάτι παιδιά. Έπεσε κι έσπασε το πόδι του. Από τότε φοβόμουν.

Το φλιτζάνι τής πέφτει στο πάτωμα και σπάει. Χαϊδεύει τον αέρα, τα θραύσματα ενώνονται, το φλιτζάνι ανεβαίνει στο πιατάκι του.

— Μπορείς να με κολλήσεις κι εμένα;

— Δεν είσαι σπασμένη.

— Κι όμως.

Χαϊδεύει τον αέρα. Ανυψώνομαι αργά, σαν τους αστροναύτες στα ντοκιμαντέρ. Από την ανοιχτή μπαλκονόπορτα πετάω στον κήπο.

— Μη φοβάσαι. Σε κρατάω.

Είμαι ανθρώπινος χαρταετός. Το σχοινάκι ξεκινάει από το χέρι της και καταλήγει στον αφαλό μου. Ορμάω στο σκοτάδι, σύρριζα στη στέγη του σπιτιού μας. Κοιτάξτε πώς πετάω! Πετάω!

— Δεν πετάς, ψωροπερήφανη!

Το σχοινάκι με τραβάει στη γη.

— Μου λες να μη φοβάμαι, κι όταν τα καταφέρνω, με τιμωρείς.

Τα κίτρινα μάτια της μισοκλείνουν.

— Δεν κατάλαβες τίποτα.

Ξεβάφει στις άκρες κι εξαφανίζεται με το πλεκτό αγκαλιά.

50

Δεύτερη Αίγυπτος, το Βερολίνο. Το Κόκκινο Κουτί στη μέση της άχτιστης πλατείας Πότσνταμερ ήταν η κοιλιά που θα γεννούσε τη νέα πρωτεύουσα. Οι γερανοί κατέβαζαν τσιμεντόπλακες στις ταράτσες όπως οι πελαργοί που φέρνουν, λέει, τα μωρά. Οι κοιλιές των παλιών κτιρίων άνοιγαν με τρυπάνια. Οι εγκυμοσύνες καλύπτονταν με ικριώματα.

Μέναμε σε σπίτια σπηλιές. Όλα με κήπους, όλα στο χώμα. Δεν ήμασταν επίμονοι κηπουροί, τα λουλούδια μαραίνονταν στα γλαστράκια τους. Όταν παίζαμε στον κήπο με την κόρη μας, τα χέρια και τα μαλλιά μας βρομοκοπούσαν. Ένα καφετί ρυάκι κυλούσε το βράδυ στην μπανιέρα. Το λέγαμε «μανιταρόσουπα». Μόνη μας διασκέδαση το σεξ. Όχι στο μπαλκόνι πια, ή στην κουζίνα ώσπου να παγώσει το κρασί. Σεξ οικοκυρικό, βουβό, του κρεβατιού.

Η ατζέντα ήταν γεμάτη παιδικά θέατρα, παιδικούς κινηματογράφους, παιδικά πάρτι σε παιδικές χαρές. Της δείχναμε πετρώματα, σκελετούς δεινοσαύρων, βαλσαμωμένες αλεπούδες στο μουσείο φυσικής ιστορίας, όλα τα φρούτα στους πάγκους των μανάβικων, όλα τα παιδικά βιβλία στα βιβλιοπωλεία. Όσα ξέραμε θέλαμε να της τα μάθουμε, σαν να είναι οι εμπειρίες τοπία, ή φαγητά, ή τα δωμάτια στο παιδικό μου όνειρο με την αίθουσα γλυκών, την αίθουσα ωραίων επίπλων.

Αραιά και πού πηγαίναμε για πίτσα με γονείς από το νηπιαγωγείο. Σε μπαρ δεν πατάγαμε, ακούγαμε μόνο παιδικά τραγούδια. Τραγουδιούνται ακόμη μέσα μου όταν κάνει κρύο.

Laterne, Laterne, Sonne, Mond und Sterne.

Μπροστά σε άλλους συμπεριφερόμασταν σαν να είχαμε συνηθίσει την παρουσία της. Το βράδυ, γερμένοι πάνω από το κρεβάτι της, κοιταζόμασταν σαν να μην το πολυπιστεύαμε. Κι ας είχαν περάσει ήδη δύο χρόνια. «Κοίτα τι ωραία που κοιμάται! Κοίτα τις βλεφαρίδες της! Και τι κάνει με το στόμα της, τι κάνει;» Δεν έκανε κάτι εξαιρετικό με το στόμα της, απλώς το ανοιγόκλεινε στον ύπνο της.

Φύγαμε για να ξεφύγουμε από την οικογένεια, όχι από τον Ηρώδη. Να μη γλυκαθούμε από την ευκολία και παρατήσουμε το παιδί στις γιαγιάδες παραμελώντας το σχέδιο της ιδανικής ανατροφής. Χτύπησες, πονάς; Θα ντυθείς; Τι θέλεις να φας; Δεν πειράζει, την επόμενη φορά. Δώσε και στο παιδάκι. Έλα ν' αλλάξουμε πάνα. Να σου βάλω αντηλιακό; Πάντα σταματάμε στο φανάρι. Κοίτα

τις πάπιες, κοίτα τον ήλιο, κοίτα το ουράνιο τόξο, κοίτα το χιόνι. Δεν είναι δικό σου. Μπορείς να το πεις ευγενικά; Να φορέσουμε πιτζάμες; Ποιο παραμύθι να διαβάσουμε σήμερα;

Τα παραμύθια ανέβαιναν στον ουρανό σαν φασολιές: «Μια φορά κι έναν καιρό ήταν το νυσταγμένο παιδί κι είχε ένα μαγικό πάπλωμα από σύννεφα, και ταξίδευε πάνω από τις στέγες και τις καπνοδόχους».

Να λες, ν' ανεβαίνεις, να τρυπάς τη στρατόσφαιρα.

Η στρατόσφαιρα κι η καπνοδόχος είναι γιαγιά.

Η στέγη, το πάπλωμα και το αντηλιακό, μαμά.

Το χιόνι είναι κόρη που τρίζει.

Το φανάρι, μαμά.

Η πάνα, γιαγιά και εγγονή.

Η Αθήνα, γιαγιά.

Το Βερολίνο, μαμά και κόρη.

Το Βερολίνο παράγει μαμάδες-εργάτριες. Δουλειά τους είναι να ντύνουν και να ξεντύνουν τα παιδιά με τους σκούφους και τα παντελόνια χιονιού. Να καθαρίζουν μύτες που τρέχουν. Να σπρώχνουν καρότσια. Να μοιράζουν καρότα κομμένα σε μπαστουνάκια. Να χώνουν παγούρια Χάρρυ Πόττερ και κρέμα καλέντουλα στο σακίδιο, μαντίλια κοκαλωμένα από τις μύξες στην τσέπη. Να ψωνίζουν στο σούπερ μάρκετ.

Κι αν μπερδέψουν τα καρότσια; Οι συσκευασίες με τα γάλατα, τις μπίρες και τις χλωρίνες είναι ίδιες. Όταν καταλάβουν το λάθος, το μωρό θα έχει κάνει φτερά, θα το έχει πάρει μια γυναίκα που δεν μπορεί να κάνει παιδί. Δοκίμασε τα πάντα, από εξωσωματικές ως κινέζικα βότανα, πώς ν' αντισταθεί μπροστά στο μωρό που κουνάει τα παχουλά του χεράκια και της χαμογελάει, η μόνη μέθοδος που δεν δοκίμασε είναι «ασυνόδευτο μωρό στο καρότσι του σούπερ μάρκετ», τι είδους μάνα ξεχνάει το μωρό της, σίγουρα μια ανεύθυνη μάνα ή μια μάνα με εφτά παιδιά, ας πάρει κι εκείνη ένα, τι ζητάει, μωρό που να μυρίζει μωρουδένια, άγγελο που θα εμφανιστεί μπροστά της όπως στα τέμπλα των εκκλησιών, χωρίς κρίνο, μέσα στη φάτνη με τα γάλατα, τις μπίρες και τις χλωρίνες.

Η Αθήνα παράγει εξωστρεφείς μαμάδες. Η άμισθη εργασία τους περιλαμβάνει μαγείρεμα, ξεσκάτισμα, πλύσιμο και θεατρικούς μονολόγους στην παιδική χαρά.

«Θα μετρήσω ως το τρία, ένα, ενάμισι, δύο, δυόμισι, τρία παρά τέταρτο… Είπα όχι, το όχι είναι όχι, κάτσε καλά, πρόσεχε τον παππού, παιδί μου, δεν έχει την όρεξή σου, θα τον ρίξεις και η γυναίκα του θα φωνάξει την αστυνομία και θα σε δείξει, θα πει να, αυτό το άταχτο παιδί φταίει για όλα, δεν κάθεται σε μια μεριά, θα ησυχάσεις επιτέλους, μην το κάνεις αυτό είπα, θα βραχείς και μετά θα πρέπει να πάμε στο σπίτι ν' αλλάξουμε, και θα χάσεις την εκδρομή του νηπιαγωγείου, θα πάθεις πνευμονία και δεν θα μπορείς να βγεις να παίξεις με τους φίλους σου, και θα πρέπει να πάμε για ακτινογραφία, και θα σου πουν να μην αναπνέεις, θα μείνεις στο νοσοκομείο και θα σου βάλουν ορούς, ακούς ή μόνη μου μιλάω, μην απομακρύνεσαι, να σε βλέπω, θα χαθείς και θα σε βρει κανένας κακός άνθρωπος στο δάσος, θα πρέπει να ζήσεις στην καλύβα του και θα σε κάνει υπηρέτη του ώσπου να πεθάνει, και μετά θα έχεις αγριέψει τόσο πολύ, που δεν θα μπορείς να ζήσεις με τους ανθρώπους, και θα μείνεις για πάντα στο δάσος, και θα ξεχάσεις να μιλάς, και ούτε φίλους θα έχεις ούτε οικογένεια, μόνο τα άγρια ζώα θα έχεις, κι αυτά δεν το έχουν σε τίποτα να σε φάνε αν πεινάσουν, κάτσε λοιπόν καλά και κράτα με από το χέρι, φιρί φιρί αυτό το παιδί, εδώ, κοντά μου λέω,

συνεννοηθήκαμε; Πες ευχαριστώ στην κυρία που σου δίνει το αυτοκόλλητο. Κοίτα τι καλό και ήσυχο που είναι αυτό το παιδάκι. Πόσων χρονών είστε; Εμείς μπαίνουμε στα τέσσερα».

Υπάρχουν και μαμάδες από τον πλανήτη Άρη. Δεν είπαν «είμαστε τεσσάρων», ούτε ξέχασαν το παιδί στο σούπερ μάρκετ. Αγαπούσα την κόρη μου, όχι τη μητρότητα. Ζήλευα την παιδική της ασυδοσία. «Μαμά, εκεί, μαμά, τώρα, μαμά, όχι». Ονειρευόμουν να γίνω μαμά εικοσιτετράωρης βάσης, η μαμά που θα ήθελα να έχω. Ντρεπόμουν όταν μου μιλούσε κι έχανα το νήμα της συζήτησης. Απορούσα που είχα ακόμη τόσο πολύ εαυτό. Τις δύσκολες μέρες την άφηνα σε μια φίλη της και περπατούσα στον δρόμο με μυαλό χλιαρό, χαμομηλένιο. Έφταιγαν και οι κουρασμένες μητέρες στα βιβλία που διάβαζα. Στην Κρίσιμη καμπή της Νάνσυ Χιούστον η ηρωίδα εγκαταλείπει τις δυο της κόρες. Στις Ώρες του Μάικλ Κάννιγχαμ η μητέρα δεν έχει κουράγιο να ετοιμάσει πρωινό για την οικογένειά της.

Στα γενέθλιά μου ξυπνούσε η φαντασίωση ότι τους αφήνω. Έφευγα όπως οι συνεργάτιδες των Γερμανών στον πόλεμο, όπως οι προδότριες, με καμπαρντίνα, μαύρες γόβες και βέλο για να μη φαίνεται το πρόσωπο. Στη φαντασίωση ήταν πάντα δεκαετία του '30 ή του '40, έπαιζε και το Βερολίνο τον ρόλο του, μαχητικά έσκιζαν τον γκρίζο ετοιμοπόλεμο ουρανό κι εγώ γυρνούσα από καμπαρέ σε καμπαρέ ζητώντας δουλειά. Φορούσα περούκα τσάρλεστον και κάπνιζα βαριά τσιγάρα, δίπλα μου ξεβαφόταν η Μάρλεν Ντίτριχ. Ύστερα από χρόνια η κόρη μου με εντόπιζε, ήμουν πια πατσόγρια με κόκκινο στραβοχυμένο κραγιόν. Κοιτούσε με αηδία το καμαρίνι κι έφτυνε μία μία τις λέξεις: «Ζωή το λες αυτό, γι’ αυτή τη ζωή με εγκατέλειψες;».

Τις υπόλοιπες μέρες η λιποτάκτισσα μαμά κρυβόταν στην αποθήκη. Μαζί με τις σπασμένες λάμπες, τα κουρτινόξυλα που αμελούσαμε να πετάξουμε και τα ρολά χειροτεχνίας. Με είχε ζωγραφίσει κάποτε σ’ ένα τραπέζι. Στον καρπό μου είχε κολλήσει με κόλλα πέντε σπίρτα, τα δάχτυλα. Με αυτά τα σπίρτα άναβα το «ΜΙΘΟΡΙΜΑ». Μυθιστόρημα; Θεώρημα;

Φταίει κι ο Ρέμπραντ. Ζωγράφισε την οικογένεια σε μια σπηλιά που χωράει μόνο τρεις. Ο μπαμπάς δίπλα στη μαμά, η μαμά μέσα στο φως, το βρέφος αγκαλιά. Κι η αγάπη μέρα νύχτα να καίει.

51

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Καθόμαστε στο ίδιο θρανίο η Μαρία κι εγώ. Ξέρω ποια είναι, αλλά κάνω πως δεν ξέρω. Πλέκουμε καπελάκια για το χαρτί τουαλέτας με χοντρό μαλλί πλεξίματος.

— Πώς το κάνεις, βρε Μαρία;

— Είναι απλό, κοίτα.

Τελειώνει στη στιγμή.

— Θα φτιάξω και το δικό σου. Διάβασέ μου το ποίημα που έγραψες για τη Γιορτή της Μητέρας.

Το ξέχασα! Της λέω ό,τι μου κατέβει στο κεφάλι:

— Η μητέρα είναι καμαριέρα, μαγείρισσα, υπηρέτρια που σε πληρώνει. Η μητέρα

είναι σκύλα, σε ακολουθεί από δωμάτιο σε δωμάτιο με τη γλώσσα έξω, γρυλίζοντας.

— Πού τα ξέρεις εσύ όλα αυτά;

— Αχ, Μαρία, έχω 157 παιδιά.

— Και τότε γιατί ήρθες εδώ;

— Επειδή δεν θυμάμαι πώς παρηγορείς ένα παιδί.

Πλέκει κρυφά κάτω από το θρανίο, χωρίς βελόνες. Με τα δάχτυλα, σαν αυτόματο.

Ο Ζακ Λακάν στέκεται από πάνω μας. Καπνίζει το στραβό του τσιγάρο. Έχει άσπρα μαλλιά, ωραία χτενισμένα προς τα πίσω.

— Είσαι γρήγορη εσύ, λέει στη Μαρία. Θα σε πάρω για πληκτρού.

— Δεν θέλω.

— Τι θα πει δεν θέλεις; Η Βίβλος αρχίζει με το γράμμα βήτα, το άλφα το άφησε για να το αναλάβω εγώ.

— Χωρίς εμένα δεν αρχίζει τίποτα, κύριε.

— Τι γλωσσοκοπάνα! Θα συμμορφωθείς;

— Όχι.

— Να βγείτε αμέσως από την τάξη. Δίνετε το κακό παράδειγμα. Υπάρχετε!

— Τι εννοείτε, κύριε;

— Βγείτε, είπα! Αρκεί κάποιος να πιστεύει στον εαυτό του για να είναι.

Παίρνουμε μαζί μας τα καπέλα για το χαρτί τουαλέτας. Δεν κατεβαίνουν στ' αυτιά.

— Καλύτερα να μικρύνουμε το μυαλό μας για να χωρέσουν, Μαρία.

Σφιγγόμαστε σαν να κάνουμε κακά. Τα κεφάλια μας, αντί να μικρύνουν, μεγαλώνουν.

— Δεν πειράζει, άσ' το, καλύτερα μεγάλο μυαλό.

— Μπορούμε να πούμε ψέματα ότι μίκρυνε.

Ο Λακάν βγάζει το κεφάλι του από την αίθουσα και φωνάζει:

— Παίξτε κάτι άλλο. Όλο κοιτάτε τον εαυτό σας στον καθρέφτη εσείς οι δυο.

— Ποιον καθρέφτη; λέμε με μια φωνή.

Από τα χείλη του δεν κρέμεται πια τσιγάρο, αλλά ένας μαραμένος κρίνος. Και τότε από πού βγαίνει ο καπνός; Από το κεφάλι του!

Καλύτερα να ψάλω κάτι για να με θεωρήσει ευσεβή.

— Ικετεύω, Παρθένε, τον ψυχικόν τάραχον, και της αθυμίας την ζάλην, διασκεδάσαι μου.

— Έτσι μπράβο, λέει και βροντάει την πόρτα. Όλη η τάξη πέφτει σαν χαρτοκατασκευή.

Πιανόμαστε από το χέρι και τρέχουμε στα συντρίμμια. Χλιμιντρίζουμε σαν άλογα.

— Μαρία, τι μάθημα έχουμε την επόμενη ώρα;

— Διαλογισμό και ανθοδετική.

— Ωχ, τα μπέρδεψα πάλι. Διάβασα το κεφάλαιο
για τη μαμά του Κομφούκιου και του Σωκράτη στο πάρκο.

— Από ποιο μάθημα;

— Από τα ανέκδοτα. Πόσες μαμάδες χωράνε σ' ένα Volkswagen;

— Το ξέρω αυτό.

— Ξέρεις γιατί κλαίει η μαμά μαθηματικός;

— Γιατί;

— Έχει πολλά προβλήματα.
— Ξέρεις αυτό με τις μαμάδες που βιδώνουν μια λάμπα; Αυτό με τις μαμάδες που πέφτουν με αλεξίπτωτα στη ζούγκλα για να σώσουν τα παιδιά τους;
— Μα γιατί μιλάμε συνέχεια για μαμάδες;
— Βρε χαζή, αφού πηγαίνουμε στο σχολείο Καλών Μαμάδων.
Ξαφνικά εμφανίζεται ένας άγγελος και μου δίνει το απολυτήριό μου.
— Μαρία, Μαρία, προβιβάστηκα!
Με σφίγγει στην αγκαλιά της και χοροπηδάμε.
— Δείξε μου!
Το απολυτήριο είναι μια χρησιμοποιημένη σερβιέτα. Γράφει με αίμα: «Βαθμός παρθενοποίησης 7».
— Εσύ τι βαθμό πήρες;
— Δέκα. Να σου δείξω πώς να τους ξεγελάσεις την επόμενη φορά;
— Αχ, ναι, σε παρακαλώ!
— Σκέψου πως πρέπει να φας κάτι πολύ πικρό.
— Και μετά;
— Κατάπιε. Όχι, όχι έτσι, μην είσαι περήφανη που τα κατάφερες. Πες «μπορώ να αντέξω όλο το βάρος του κόσμου». Πες το.
— Μπορώ να αντέξω όλο το βάρος του κόσμου.
— Όχι με λόγια, με σιωπή.
Κατεβάζω το κεφάλι.
— Έτσι;
— Όχι, βρε βλίτο. Κατέβασε το κεφάλι χωρίς να το κατεβάσεις.
— Μα δεν γίνεται.

52

Μπορεί μια γυναίκα να μάθει πώς να είναι καλή μητέρα;
Συγκαταβατική;
Αγχωτική;
Επεκτατική;
Επιφυλακτική;
Διαχυτική;
Προοδευτική;
Υπάρχει επιτραπέζιο παιχνίδι με κανόνες;
Τώρα υπάρχει, αγαπητές μου φίλες.
Υποδεχτείτε το… Mother Resort!

ΚΑΝΟΝΕΣ

Είστε καλεσμένη στο πολυτελές ανάκτορο Mother Resort. Γρήγορα διαπιστώνετε ότι γίνατε πιόνι σ’ ένα ύπουλο παιχνίδι. Ο χρόνος κυλάει και, για να σωθείτε, πρέπει να απαντήσετε σωστά σε όσο περισσότερες ερωτήσεις μπορείτε γύρω από θέματα εγκυμοσύνης, διατροφής, κολικών, οδοντοφυΐας, ανάπτυξης, νυχτερινής ενούρησης, εκπαίδευσης, εφηβείας, ιατρικής, ψυχικής υγείας, σπουδών, συναισθηματικής αγωγής κ.ο.κ.

Θα καταφέρετε να αποδράσετε; Ή θα γίνετε η επόμενη μάνατζερ; Η απόφαση δική σας. Εφοδιασμένη μ' ένα αντίτυπο του Ακάθιστου Ύμνου, κάρτες με φράσεις του Ζίγκμουντ Φρόυντ και –το κυριότερο– το ένστικτό σας, θα ανακαλύψετε ποιος (μπορεί και εσείς η ίδια) προσπαθεί να ανατρέψει την Παρθένο Μάνατζερ. Μια σειρά θανατηφόρες παγίδες έχουν φυτευτεί σε όλο το θέρετρο. Κάποιες είναι οπλισμένες. Θα καταφέρετε να τις αφοπλίσετε; Ή θα δουλέψετε στο Mother Resort ως καθαρίστρια για να αντλήσετε περισσότερες πληροφορίες;

Οι σταυροφόροι συγκεντρώνουν τις δυνάμεις τους έξω από το ανάκτορο. Είστε έτοιμη για σύγκρουση μ' έναν Διαβολικό Παιδεραστή; Με τις Μυστικοπαθείς Παρθένες; Με τη Συντεχνία των Γυναικολόγων; Με τους Αστυνόμους της Σχολικής Επίδοσης; Με τις άλλες μητέρες;

Σηκώστε το λάβαρο της επανάστασης, σώστε το Mother Resort!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1 Ταμπλό, 9 Ξύλινα Πιόνια, 9 Λάβαρα, 9 Κάρτες Ζίγκμουντ Φρόυντ, 1 Ακάθιστος Ύμνος, 1 Βάθρο, 1 Βόθρος, 9 Στρογγυλές Κοιλιές, 1 Κλεψύδρα, 9 Ηλεκτρικά Θήλαστρα, 9 Ξεσκονόπανα, 1 Σακούλι με Άδειες Φωλιές, 9 Μετρήσεις Οστικής Μάζας, 9 Κάρτες Ηγετών-Μάνατζερ, 81 Κάρτες Εχθρών, Κανόνες.

• Ηλικία: 12+ • Παίκτριες: 1-9

• Τύπος Παιχνιδιού: Standalone.

ΣΥΧΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ε: Μπορώ να παίξω αυτό το παιχνίδι μόνη μου;
Α: Ισχύουν οι ίδιοι κανόνες. Αλλά δεν είναι εξίσου διασκεδαστικό.

Ε: Άρα το Mother Resort είναι παιχνίδι κοινωνικοποίησης;
Α: Είναι παιχνίδι παραποίησης, κρυφών φιλοδοξιών, μεταβιβάσεων.

Ε: Με ψυχολογικούς όρους;
Α: Όχι, μεταβιβάζετε τις κάρτες που δεν σας αρέσουν. Απλώς πρέπει να είστε έτοιμη για τις συνέπειες.

Ε: Γιατί να παίξω τότε;
Α: Για τη χαρά του παιχνιδιού! Σε κάθε παιχνίδι κερδίζετε ή χάνετε. Σε αυτό το παιχνίδι κυρίως χάνετε.

Ε: Ο εφευρέτης του παιχνιδιού είναι άντρας;
Α: Ναι, αλλά τι σημασία έχει;

Ε: Δεν μου φαίνεται πολύ λογικό.
Α: Αυτή δεν είναι ερώτηση.

Ε: Μα είναι λογικό να σχεδιάζεται από έναν άντρα το Mother Resort;
Α: Και οι άντρες έχουν γεννηθεί από γυναίκες.

Ε: Ναι, αλλά δεν έχουν γεννήσει.
Α: Αυτή δεν είναι ερώτηση.

Ε: Γιατί κάρτες του Ζίγκμουντ Φρόυντ και όχι της Τζούλια Κρίστεβα;
Α: Εκεί θα τα χαλάσουμε τώρα;
Ε: Αυτή δεν είναι απάντηση.
Α: Αυτή δεν είναι ερώτηση.

Ε: Το συνιστάτε και για αϋπνίες;
Α: Και για ανορεξία, χρόνιο άγχος, αυτοάνοσα, ενδομητρίωση, εμμηνόπαυση, οστεοπόρωση, κατάθλιψη, θυροειδή, κρίσεις πανικού.

Ε: Γιατί δεν έχω ξανακούσει αυτό το παιχνίδι;
Α: Επειδή οι περισσότερες παίκτριες νομίζουν ότι ήδη παίζουν, ενώ απλώς αυτοσχεδιάζουν.

Ε: Δεν καταλαβαίνω.
Α: Αυτή δεν είναι ερώτηση.
Ε: Αυτή δεν είναι απάντηση.

53

[από το ημερολόγιο ονείρων]

Η κόρη μου δεν μοιάζει με την κόρη μου, αλλά ξέρω πως είναι η κόρη μου. Είναι μια Ινδή μ’ ένα μάτι, χωρίς φρύδια. Τριγυρνάει στο σπίτι του Βερολίνου, σκουπίζει με την ηλεκτρική. Αντί για ήχο η σκούπα βγάζει χαζοχαρούμενους σκοπούς από παιδικές τηλεοπτικές σειρές.

Η Ινδή κόρη μου τραγουδάει πάνω στη μουσική.
Το κεφάλι μου εξαφανίστηκε, τραλαλά,
τόση ώρα δεν βλέπω πού πάω, τραλαλά,
καλά μου ποδαράκια, φέρτε το κεφάλι μου πίσω,
αν το πήρε η αλεπού στο δάσος, τραλαλά, ή ένα κοάλα,
να τους δώσουμε άλλο κεφάλι,
ή να βάλουμε στον λαιμό μου ένα μπαλόνι με μάτια
που θα με σηκώσει στον ουρανό, τραλαλά,
καλά μου ποδαράκια, πετάω, ναι ναι ναι.

Η Παναγία θηλάζει τον γιο της μέσα σε μια γύψινη σπηλιά στο σαλόνι. Φοράει κόκκινο βελούδινο μανδύα με κρόσσια. Το στήθος της είναι μακρόστενο και κρυστάλλινο σαν ποτήρι σαμπάνιας. Μέσα κολυμπάνε μικροσκοπικοί ιππόκαμποι. Ο γιος θηλάζει σαν να παίζει πνευστό. Οι ιππόκαμποι χορεύουν.

— Της λες να πάψει, σε παρακαλώ; Τον ξεσηκώνει.

Η Ινδή κόρη μου αρχίζει να κλαίει από το μοναδικό της μάτι. Την παίρνω αγκαλιά να θηλάσει. Αντί για στήθος έχω δυο γαλοπούλες διπλωμένες στον κόρφο μου. Χαϊδεύει τα φτερά τους και ηρεμεί. Μιλάει με την ψευδή παιδική της φωνή:

— Μαμά, γιατί φωνάζει κυλία;

— Προσπαθεί να θηλάσει, αγάπη μου.

— Κι εγώ ποθπαθώ να κουπίθω.
— Θα σκουπίσω εγώ το βράδυ που θα φύγει.
— Πού βάλω δικό μου μωλό;
— Ποιο μωρό;
— Εθένα, μαμά. Είθαι το μωλό μου. Έλα, πιεθ γαλατάκι.

54

Ας πάρουμε μια γυναίκα που έχει ξεχάσει να χαίρεται. Ας της βάλουμε στην αγκαλιά ένα ζεστό μωρό, σε μέγεθος κοτόπουλου. Ας το πούμε «δικό της». Ανοίγουμε τα παντζούρια να μπει ήλιος στο δωμάτιο. Το μωρό αρπάζει το φως με τα δάχτυλα των ποδιών, παίζει με μια ακτίνα. Τα μάτια του ανάβουν σαν μικρά πορτατίφ. Ποιος ανάβει τις δυο λάμπες από μέσα;

Καμαρώστε το σοφό μωρό Σφίγγα που ρωτάει: «Ποια είναι η γυναίκα όταν το μωρό είναι;». Καμιά μητέρα δεν απάντησε ως τώρα στο αίνιγμα. Η Σφίγγα σφίγγει γλυκά όλες τις γυναίκες έως θανάτου.

Μα κοιτάξτε, κοιτάξτε. Το μωρό δεν έχει στόχους και όνειρα. Μόνο τις λάμπες στα μάτια, το φως στα δάχτυλα. Ένα αγκίστρι τραβάει από τον φάρυγγά του φυσαλίδες ψαριών. Πφφ, πφφφ. Η γυναίκα το μιμείται. Διπλώνει τη γλώσσα στον ουρανίσκο της, βγάζει ήχους γαλοπούλας. Γλλ, γλλλ. Επιτρέπεται, σκέφτεται. Επιτρέπεται *να* παίζω ξανά. Γυναίκα και μωρό γεννούν ανύπαρκτες λέξεις. Μαμαμά τατατά λολό μπαμπαμπά μπρλο μπρλο γλγλγλ πφφ ατούυυ. Το μωρό τρέφεται με δάκρυα και με το γάλα της γυναίκας που λέγεται μαμά. Το μωρό λέγεται κόρη, ενώ είναι μωρό.

Δείτε τώρα τη μαμά ξαπλωμένη στο πλάι, την κόρη αγκιστρωμένη στον γοφό της. Ρουφάει συγκεντρωμένη. Τα χείλη πλαταγίζουν, ο λαιμός ανεβοκατεβαίνει σαν πιστόνι. Μωρό Σφίγγα, μαμά Βρικόλακας. Χώνει τα ρουθούνια με απληστία στον μωρουδίσιο λαιμό. Ρουφάει καθαρή ενέργεια, αστρικό φως. Κολυμπούν με τις κοιλιές ενωμένες στα κύματα των σεντονιών. Λιώνει η μια μέσα στην άλλη.

Το σφίξιμο των βρεφικών χειλιών γύρω από τη ρώγα στέλνει κύματα ηδονής στο υπογάστριο της μαμάς. Η κοιλιά της έχει ανοίξει, λες και τη φόρεσε ανάποδα πάνω στην αφηρημάδα της, όπως φοράει το πουλόβερ όταν σηκώνεται βιαστικά από το κρεβάτι για να προλάβει να πλύνει τα δόντια. Και τώρα χύθηκε αυτό το πλάσμα από απροσεξία, σαν το χρυσόψαρο της γυάλας. Είναι ακόμη δικό της, όχι με την έννοια της κτητικότητας, με την έννοια της φυσικότητας. Χρυσόψαρο και γυάλα είναι ένα.

Αν γυρίσει το ρούχο που είναι οι δυο τους από τη σωστή μεριά, θα γίνει ξανά η κόρη κομμάτι από τα σπλάχνα της. Αν βάλει νερό στη γυάλα που ζούσε το χρυσόψαρο, θα ξαναγίνουν οι δυο τους ενυδρείο, θα ταξιδεύουν η μια μέσα στην άλλη. Το μωρό ήταν η ευκαιρία της μαμάς να γεννηθεί ξανά. Το παρελθόν ήταν κάποτε μέλλον κι αυτό.

Με τον θηλασμό το στήθος της μικραίνει εντυπωσιακά, το ίδιο εκείνο στήθος που κοιτούσαν αδιάκριτα οι άντρες. Σε μια από τις πρώτες της δουλειές κάποιος προσέλαβε το στήθος της αντί για εκείνη. Τώρα το στήθος έγινε ταπεράκι. Γιατί δεν μπορεί να δει το περιεχόμενο; Ποια ήταν πριν γίνει μαμά;

Δεν μιλάει σε κανέναν για τις στιγμές που προσπαθεί να πάρει το στήθος της πίσω, όταν θυμώνει με τις δαγκωματιές ή με τον βασανιστικά αργό ρυθμό θηλασμού. Ούτε σχολιάζει την ερωτική φύση του δεσμού με την κόρη. Τα ψιθυρίσματα, τους αναστεναγμούς, τα ερωτόλογα. Αγάπη *μου, μωρό μου, θησαυρέ μου.* «Προς τα κει στρέφεται η αγάπη» λέει ο Λακάν «προς αυτό το τρεμάμενο κάλεσμα, στην ένωση με τι;». Τι να του πει; Ότι αδειάζει τον εαυτό της μέσα στην κόρη της; Κι ότι μαζί με το γάλα φοβάται μήπως της μεταγγίζει πηγμένο εκνευρισμό και αμφιβολία; Τι να του πει; Κοιταζόμαστε; Ονειρευόμαστε την παραδείσια ζωή;

«Πώς είναι ν' αναβλύζει συνέχεια η ύπαρξη;» ψιθυρίζει ο άντρας με τα άσπρα καλοχτενισμένα μαλλιά. Στέκεται στην πόρτα του δωματίου και τις τρώει με τα μάτια από τη ζήλια, από την ανικανότητά του να κουρνιάσει κι αυτός σε μια αγκαλιά, να φάει και να πάψει να σκέφτεται. Η μαμά κουνάει αποδοκιμαστικά το κεφάλι, «άσε μας, ρε Ζακ, άλλη έγνοια δεν έχουμε!». Σηκώνεται και βγαίνει από το δωμάτιο θηλασμού νευριασμένη. Ώσπου να επιστρέψει, η κόρη έχει ενηλικιωθεί.

Τώρα η μαμά χρησιμοποιεί μπάλες για την ενδυνάμωση του πυελικού εδάφους. Μόλις τελειώσει τις ασκήσεις Κέγκελ, βγάζει τις μπάλες από τον κόλπο της, τις φέρνει στα ρουθούνια. Γλυκερή μούχλα την κυκλώνει. Γι' αυτό αρέσει στους ανθρώπους η μυρωδιά του χώματος μετά τη βροχή; Ξέρουν για τις μαμάδες τους κάτι που οι ίδιες οι μαμάδες δεν ξέρουν για τον εαυτό τους;

Η κόρη ζει σε άλλη χώρα, δεν τηλεφωνεί να μάθει αν η μαμά της ζει ή πέθανε, η μαμά τής γράφει και δεν απαντά, της στέλνει το ωραιότερο ποίημα του κόσμου και δεν απαντά, της στέλνει ένα απόσπασμα από το βιβλίο που γράφει για τις δυο τους και δεν απαντά, η μαμά έγινε σαν τη μαμά της, γκρινιάρα, απαιτητική, βασίλισσα του δράματος, δεν χρειάζεται να πάει την κόρη στα αγγλικά ή στην παιδική χαρά, δεν έχει δικαιολογίες για το χάσιμο χρόνου, ο χρόνος δεν είναι χρήμα ούτε πλανήτης, ο χρόνος είναι κόρη.

Δεν θα της ξαναγράψει ποτέ, θα γίνει σαν τις μαμάδες με χόμπι –αγγειοπλαστική, ικεμπάνα, εραστές, υπερβατικό διαλογισμό–, μια ώρα δρόμος τη χωρίζει από τα dark rooms και το Νεπάλ. Θα φοράει ελαστικές καλτσοδέτες με σιλικόνη και δερμάτινο λαιμοδέτη, θα φοράει πορτοκαλιούς χιτώνες και θα μετράει χάντρες στο μάλα, θα βρει μια μέθοδο να ξεχάσει πως έχει κόρη, αφού η κόρη έχει ξεχάσει πως έχει μάνα, χτυπάει το τηλέφωνο, «έλα, μανούλα», σκίζονται οι καλτσοδέτες, σπάνε οι χάντρες, «έλα, αγάπη μου».

Κάτι δεν πάει καλά. Η μάνα αδειάζει ένα καρότσι πονεμένα κόκαλα πάνω σ' ένα εικοσάχρονο κορίτσι.

55

[από το ημερολόγιο ονείρων]

Πύργος χωρίς πόρτες. Μου γνέφει από τον φεγγίτη.

— Τι περιμένεις; Ανέβα!

Ρίχνει τις κοτσίδες της, γκρίζες και κατάξερες σαν σχοινιά. Σκαρφαλώνω, με πιάνει από τις μασχάλες για να καβαλήσω την κάσα.

Δωμάτιο πέτρινο, ολοστρόγγυλο, με μια ροτόντα στο κέντρο. Έχει απλώσει το εργόχειρο με τα ζώα. Βελάζουν όλα μαζί. Μόλις τυλίγει το ρολό, ησυχάζουν.

— Άσε με να σου βάψω τα μαλλιά.

— Γιατί;

— Καθρέφτη δεν έχεις;

— Τι να τον κάνω;

— Μα δεν σου αρέσει να αρέσεις;

— Σε ποιον; Στον γαλατά;

— Στον εαυτό σου.

— Καλά τα πάμε με τον εαυτό μου.

Πάνω στη ροτόντα εμφανίζεται ένα μεταλλικό ταψάκι με σωληνάρια βαφής, οξυζενέ, μπολ, πλαστικά γάντια μιας χρήσης.

— Είσαι μπελάς, το ξέρεις;

Κάθεται όμως υπάκουα στην πολυθρόνα να περάσω χρώμα στις ρίζες. Πάνω στη χωρίστρα της περπατάνε μικροσκοπικές οικογένειες προσφύγων.

— Τι κάνουν όλοι αυτοί στο κεφάλι σου;

— Τους βοηθάω να περάσουν απέναντι.

— Δεν θα πνιγούν από το χρώμα που περνάω;

— Μπα, πιο εύκολα θα περάσουν έτσι.

Κυλάνε πάνω στη βαφή σαν βάρκες στο κύμα. Μόλις περάσουν, συνεχίζουμε την κουβέντα.

— Τι κάνεις για την ομορφιά σου;

— Δεν τρώω κρέας ούτε ψάρι, τίποτα ζωντανό. Και βάζω κάθε βράδυ στο πρόσωπο και στα χέρια μου κρέμα από γάλα γαϊδούρας.

— Μόνο αυτό;

— Γιατί, εσύ τι κάνεις;

— Θεραπείες, χημικό πίλινγκ. Λέω να φτιάξω και τον λαιμό μου. Να τον τραβήξω λίγο, να, έτσι.

Πιάνω δυο μανταλάκια να της δείξω πώς τραβάμε τις δίπλες του λαιμού πίσω από τ’ αυτιά.

— Ο λαιμός είναι τμήμα του σώματος. Αν δεν σκύβεις όλη μέρα στο κινητό, θα φτιάξει.

— Θα κάνω και βλεφαροπλαστική.

— Τι είναι αυτά που λες;

— Μα πέφτουν τα βλέφαρά μου! Σε λίγο δεν θα βλέπω.

— Τα βλέφαρα είναι τα κουρτινάκια των ματιών.

Μεμιάς δυο κουρτινάκια πέφτουν μπροστά στα μάτια μου και δεν βλέπω να ξεβγάλω το χρώμα. Τι έκανα; Τα μαλλιά της βγήκαν μπλε!

— Καλύτερα, φτιάξαμε θάλασσα να περνούν απέναντι οι πρόσφυγες.

— Έχεις καθρέφτη να δεις;

— Τι να δω; Φαίνεται το χρώμα άμα σκύψω.

Αρχίζει να πλέκει τις κοτσίδες της πάλι.

Είναι πολύ διαφορετική με τα μπλε μαλλιά.

Παναγία new wave.

— Ποια Παναγία; Η Ραπουνζέλ είμαι.

56

Τα μαλλιά μου είναι μακριά και σπαστά, τα αφήνω να στεγνώνουν μόνα τους. Η μαμά μού είχε μάθει πώς να τα σφουγγίζω απαλά για να μη σπάνε οι άκρες. Είχε σπουδάσει κομμωτική στα νιάτα της, μου έβαζε ρόλεϊ και φουρκέτες πριν από τα πάρτι. Στα δικά της μαλλιά έβαζε λακ για να στέκονται όπως τα ήθελε. Η γιαγιά έβαζε τόση λακ, που φτερνιζόμασταν. Από πάνω φορούσε ένα προστατευτικό δίχτυ, σαν κοτετσόσυρμα.

Κάποτε πήγαινα στο κομμωτήριο να βάλω τάξη στο κεφάλι μου. Ίσια μαλλιά, λείες σκέψεις. Μια φίλη μου επέμενε ότι τα μαλλιά κομμωτηρίου με γερνάνε. Έκοψα το πιστολάκι. Όλη μέρα παίζω με τα μαλλιά μου. Το καλοκαίρι τα δαγκώνω, πιπιλάω το αλάτι. Όταν περνούν αγόρια με μηχανές, γυρίζουν να κοιτάξουν. Απογοητεύονται που τους κορόιδεψα, που δεν είμαι κορίτσι.

Ένας άντρας μού είπε κάποτε πως μετά τα τριάντα οι γυναίκες πρέπει να κόβουν τα μαλλιά τους καρέ, ή να τα μαζεύουν κότσο, αλλιώς γίνονται φαιδρές. Πώς γράφουν οι λέξεις μέσα μας.

Όταν η κόρη μου έκοψε τα μαλλιά της αγορίστικα, ταράχτηκα. Το έκανα κι εγώ στην ηλικία της. Μου άρεσε το ανδρόγυνο στιλ. Τελικά προτίμησα να είμαι κορίτσι.

Πώς μπορείς να είσαι κορίτσι, γυναίκα ή ό,τι άλλο θέλεις για σένα την ίδια; Να φτιάχνεις ένα κουκούλι αισθησιασμού καταδικό σου και κανείς να μην μπορεί να το διαρρήξει; Να καταλαβαίνουν ότι βρίσκεσαι στον πύργο σου. Κι αν θέλεις, μονάχα αν θέλεις, να ρίχνεις τα μαλλιά σου ν’ ανέβουν.

57

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Το λέει η καρδιά σου;

— Φυσικά.

Φοράει ωμοπλάτες και γάντια του μπέιζμπολ. Εμένα μου δίνει ένα αμπέχονο στρατιωτικό.

— Δεν έχεις άλλες ωμοπλάτες;

— Πασαρέλα το πέρασες;

— Αυτή είναι η Πατησίων;

— Όχι, είναι η Παναγίων.

Τριγύρω μας γυναίκες με γυαλιά κολύμβησης και μάσκες. Πυροβολισμοί και ψαλμοί. «Τη Υπερμάχω στρατηγώ τα νικητήρια».

Το θυμάμαι από το σχολείο.

— Άσε το τραγούδι και βάλε βαζελίνη στα ρουθούνια σου. Θα πέσουν δακρυγόνα.

Οι γυναίκες μπροστά μας κρατάνε ένα πλακάτ που γράφει «MOTHERFUCKERS». Το δικό μου πλακάτ γράφει: «Η μελλοντική νίκη θα ανθίσει από την ήττα». Το δικό της: «Οι μητέρες μαθαίνουν να παλεύουν κατά τη διάρκεια των αγώνων τους».

Γυρνάω να την κοιτάξω. Άλλαξε πάλι; Πρόσωπο πλακουτσό, μάτια βαθουλωμένα, μύτη σουβλερή, κότσος.

— Μήπως είσαι η Ρόζα Λούξεμπουργκ;

— Άσε τις ερωτήσεις και άκου. Ο ματατζής που τρέμει το χέρι του είναι αυτός που θα σε διαλύσει.

— Τι εννοείς;

— Μόνο όποιος φοβάται γίνεται επικίνδυνος.

Οι ματατζήδες φοράνε μεσαιωνικές πανοπλίες. Χτυπάνε στο ψαχνό. Η Ρόζα χτυπάει και για τις δυο μας. Πετάει τον έναν ματατζή πάνω στον άλλο σαν ένα μάτσο παλιοσίδερα.

Φαίνεται απογοητευμένη από τις επιδόσεις μου.

— Δεν είσαι έτοιμη για στοιχειώδη και αυθόρμητη πάλη.

Τη στιγμή που ετοιμάζομαι να της απαντήσω τρώω μια με το γκλομπ. Το κεφάλι μου ανοίγει. Από μέσα πετάγονται κουδουνίστρες.

Ξαφνικά βρισκόμαστε σε μια παραλία με αλμυρίκια. Είναι σκυμμένη από πάνω μου και μου ράβει την πληγή με τις βελόνες του πλεξίματος.

— Φοβήθηκες;

Δεν φοράει πια ωμοπλάτες, αλλά ένα καπέλο από στάχυα. Ο χιτώνας της σέρνεται στην άμμο.

— Δεν φοβήθηκα, θύμωσα. Έχω βγει από τα ρούχα μου!

Πράγματι βγαίνω από τα ρούχα μου, μένω μ’ ένα λευκό μάλλινο μαγιό και λευκές καλτσοδέτες. Ένας ασπρόμαυρος χωροφύλακας με σφυρίχτρα και λαδωμένα μαλλιά τρέχει πέρα δώθε. Μετράει τον ποδόγυρο στα μαγιό των γυναικών.

— Κοίτα τον αχρείο! Δεν μπορείς να τον σταματήσεις;

— Το είδες και μόνη σου. Δεν μπορείς να βιάσεις μια επανάσταση.

— Αλλά μπορείς να βιάσεις μια γυναίκα;

Ο χωροφύλακας με το ένα χέρι χουφτώνει το μπούτι μιας κοπέλας, με το άλλο τεντώνει τη μεζούρα στο γόνατό της.

Οι γυναίκες περιμένουν στην ουρά για τη μέτρηση ποδόγυρου.

— Γιατί φοράνε ορθοπεδικές ζώνες;

— Για να μην τις τσακίσει η ζωή. Ρίξε κάτι πάνω σου.

Μου πετάει κι εμένα έναν άσπρο χιτώνα.

Από το μπορ του καπέλου της πέφτουν σπόρια ροδιού.

— Φάε για να ξεχάσεις.

Τα σπόρια σπάνε και λεκιάζουν τον χιτώνα μου.

Γιατί λέει ψέματα; Αφού κι εκείνη υποφέρει. Τα μάτια της στάζουν μαύρα δάκρυα.

— Δεν είναι δάκρυα. Είναι η οξείδωση του μαρμάρου.

— Άγαλμα είσαι;

— Εσύ τι λες;

— Λέω πως έχεις ξεχάσει να κλαις.

— Αν έκλαιγα κάθε φορά που χρειαζόταν να κλάψω, τώρα θα ήμουν λίμνη.

— Αυτό είναι μοιρολατρία.

— Κάποτε είχα μια κόρη και μου την πήρανε.

— Κι εγώ είχα μια κόρη και μου την πήρανε.

— Δεν είναι το ίδιο. Εμένα μου τη βούτηξε ο αδερφός μου την ώρα που μάζευε λουλούδια. Την πήρε μαζί του στον κάτω κόσμο.

— Είσαι η θεά Δήμητρα;
— Γιατί πρέπει να έχω όνομα;
— Για να σε αναγνωρίζω.
— Μόνο η μεταμόρφωση είναι επαναστατική πράξη.
— Τι θες να κάνω; Πες μου.
— Γίνε η μαμά σου κι η κόρη σου. Γίνε η αδερφή σου.

58

Είχαμε τους ίδιους γονείς η αδερφή μου κι εγώ. Ούτε εγκατάλειψη στέγης ούτε διπλοί, τριπλοί γάμοι. Τυπική μικροαστική οικογένεια. Στην αστυνομική ταυτότητα μιμηθήκαμε κι οι δυο την υπογραφή της μαμάς.

Στο παιχνίδι ήμουν η μαμά της κι ήταν μια από τις κόρες μου. Είχα στρατό παιδιών, Μπάρμπι σιωπηλές και πειθήνιες. Όχι σαν την αδερφή μου. «Φύγε» της έλεγα και δεν έφευγε. «Έλα» και δεν ερχόταν. Αλλά βαριόταν μόνη της. Καθόταν να της κατσιάζω τα μαλλιά για να ξυπνήσει κατσαρομάλλα.

Ένα καλοκαίρι που πήγε σε θερινό σχολείο έπαιξα τη μαμά της. Οι γονείς μας στη δουλειά κι εγώ στην κουζίνα, πάνω από το μπρίκι με το γάλα. «Θα το πιεις». «Όχι, θα το χύσω». «Ουφ, παιδί μου, μ’ έσκασες». Τα χέρια στη μέση θεατρινίστικα σαν να έπαιζα στη Γειτονιά *μας*. Το μεσημέρι πήγαινα να την πάρω από το σχολικό και μονοιάζαμε.

Δεν ντρεπόμουν να βγάζω τις μύξες μου μπροστά της, να τις κάνω μπαλίτσες και να τις πλακουτσώνω, να φτιάχνω μπριζόλα για Μπάρμπι αν ήταν σκούρες, τηγανίτες αν ήταν κιτρινωπές. Τις βρομιές ανάμεσα στα δάχτυλα των ποδιών τις τρίβαμε και τις κάναμε μακαρόνια για τις Μπάρμπι ή σκατά των Σπιρτούληδων. Το ίδιο και τη λάσπη που μαζευόταν κάτω από τις λαστιχωτές μας γαλότσες όταν έβρεχε. «Ουφ, αυτά τα μωρά όλο χέζονται πάνω τους, να τους βάλουμε πουδρίτσα;»

Τρέχαμε στο μπάνιο, πασπαλίζαμε τους Σπιρτούληδες με ταλκ, όσο περίσσευε το βάζαμε στα μπράτσα και στο πιπί μας. Με το ταλκ ξανανιώθαμε μωρά, αλλά ήμασταν και Μπάρμπι μαμάδες με μαλλιά βαμβακένια και φούστες κλαρωτές. «Χρυσή μου, πάρε κι άλλο μουστοκούλουρο», «όχου, πώς πονάνε τα πόδια μου και η μέση μου, ξεθεώθηκα μ’ αυτό το σκασμένο», «έχεις δίκιο, κι εγώ».

Μερικές φορές μάς έπιανε μανία. Τραβάγαμε το πόδι της κούκλας και της το βγάζαμε. Ακόμη κι έτσι νοιαζόταν για τα παιδιά της, ακόμη και χωρίς χέρια και πόδια τα αγαπούσε, αν χρειαζόταν, θα τους άπλωνε την πούδρα στο πιπί με τη μύτη, που στις Μπάρμπι είναι μακριά σαν δάχτυλο. Κι έτσι αρχίζαμε λυπητερές ιστορίες με μαμάδες που τους έκοψε τα πόδια το τρόλεϊ ή πάθαιναν, σαν τη δική μας, κολικό νεφρού. Ρίχναμε αλάτι ή άμμο στην τρύπα του βγαλμένου ποδιού και μετά καθαρίζαμε το νεφρό με το βουρτσάκι που χρησιμοποιούσε ο μπαμπάς για τους δίσκους βινυλίου. Κατεβάζαμε το αυτοκίνητο-αντίκα από το σκρίνιο και οδηγούσαμε τις Μπάρμπι στο νοσοκομείο, δηλαδή στο μπάνιο, πάνω στο πλυντήριο ρούχων. Ο κάδος ήταν το χειρουργικό κρεβάτι. Περιχύναμε τα κομμένα πόδια με ό,τι βρίσκαμε στο φαρμακείο: μερκουροχρώμ για αίμα, οξυζενέ για κρίσεις επιληψίας. Η μαμά τα χάλαγε όλα. «Είστε εντελώς αναίσθητες; Πώς θα καθαρίσω

τώρα εγώ τον κάδο, μου λέτε;»

Ήταν αστεία η αδερφή μου. Είχε μαλλιά μακριά, νεραϊδένια. Ο αντίχειράς της, μουλιασμένος από την πιπίλα, μύριζε βατραχοπέδιλο και βροχή. Τι σημαίνει αδελφικότητα; Ν' αγαπάς χωρίς κόπο. Όταν κοιτάζω παλιές φωτογραφίες, θυμάμαι πώς μεγαλώσαμε. Είχαμε πολύ ελεύθερο χρόνο για αγάπη. Περνούσαμε ώρες στο δωμάτιό της, στο έπιπλο-ορχήστρα που ήταν κρεβάτι, βιβλιοθήκη και θρανίο μαζί. Κάτω από το θρανίο φτιάξαμε το μυστικό σπίτι με τις Μπάρμπι και τους Σπιρτούληδες. Κεν δεν είχαμε, μια Μπάρμπι έκανε τον άντρα. Της φορούσαμε τζιν και κορδέλα στα μαλλιά, ζωγραφίζαμε μουστάκι με τον μαρκαδόρο. Το 1979 οι χίπηδες ήταν πιο κοριτσίστικοι από τους άντρες. Μαδούσαν μαργαρίτες και μπορούσαν να φιλιούνται με τις ώρες, όχι σαν τ' αγόρια που ήθελαν σεξ κατευθείαν. Αυτό δεν το ξέραμε εκ πείρας, το έλεγε η μαμά. Γιατί ήταν κακό; Κι εγώ ήθελα σεξ κατευθείαν όταν κατάλαβα τι ήταν το σεξ. Μια φορά βλέπαμε με τη μαμά κάποια ταινία ανατολίτικη, με χαρέμια. Γύρισα και της είπα: «Θέλω κι εγώ χαρέμι με πολλούς άντρες, για να διαλέγω άλλον κάθε βράδυ». Με κοίταξε τρομαγμένη. «Τι θα κάνω μ' εσένα;»

Η αδερφή μου ταχτοποιούσε τους Σπιρτούληδες στα κουτάκια τους. Κοιμόντουσαν πλάι πλάι χωρίς να βγάζουν άχνα.

— Λες να 'ναι έτσι και τα παιδιά μας;

— Θες να γεννήσουμε μια ντουζίνα;

Στρωνόμασταν στη δουλειά. Βάζαμε τους Σπιρτούληδες κάτω από τον ποπό της Μπάρμπι, σκίζαμε τσιγαρόχαρτο από το άλμπουμ γεωγραφίας για σεντόνι. Οι Σπιρτούληδες εμφανίζονταν δυο δυο κάτω από το σεντόνι-τσιγαρόχαρτο. Αυτό δεν ήταν τοκετός, ήταν ολμοβόλο που ξερνούσε μωρά. Ουά ουά οι Σπιρτούληδες, σουτ σουτ οι Μπάρμπι.

— Και πώς θα τα ξεχωρίζουμε τώρα που είναι τόσο πολλά;

— Θα τους φοράμε διαφορετικά ζιπουνάκια!

— Και θα τα βάλουμε σε κρεβάτια με κάγκελα, να μην μπορούν να δραπετεύσουν!

Μιλούσαμε σαν τα κορίτσια στη Σούπερ Κατερίνα. Λέγαμε «ο Τζέρι δεν μ' αγαπά» ή «η Μάργκαρετ είναι πιο όμορφη από σένα». Δεν είχαμε βρει ακόμη λέξεις που θα έφτιαχναν τον κόσμο που ονειρευόμασταν, τον κόσμο στον οποίο άξιζε να γεννηθεί ένας Σπιρτούλης. Καταλαβαίναμε πως όταν οι μητέρες μιλούσαν για το σιδέρωμα, εννοούσαν μια ζωή καλοδιπλωμένη. Ναι, ακόμη και οι μητέρες ήταν άνθρωποι, και δεν χρειαζόταν να λένε «όλο κάνεις του κεφαλιού σου, Μεγκ» και να μοιάζουν με Μπάρμπι.

Δεν ήταν πραγματικές Μπάρμπι. Τις έλεγαν Πέτρα και Μπίμπι Μπο. Μπάρμπι είχαν οι ξαδέρφες μας. Τους τις έφερναν από την Αμερική μαζί με τροχόσπιτα και ροζ ιδιωτικά αεροπλάνα και μικρούτσικα μανταλάκια για ν' απλώνουν τα μικρούτσικα ρούχα. Τόσο πλούσιες κούκλες, και δεν είχαν βοήθεια στο σπίτι; Όλα μόνες τους τα έκαναν. Αλλά κι εμείς ήμασταν πλούσιες στη φαντασία μας κι είχαμε μικρό μου πόνι, πισίνα και αγρόκτημα με πλαστικό τζάκι και πλαστική φωτιά, κι απλώναμε τα μικρούτσικα ρούχα πάνω στο σπιρτόκουτο του Σπιρτούλη, που εκτελούσε χρέη σιδερώστρας. Ήμασταν καλές μαμάδες, νοικοκυρές.

Μια φορά που η κοριτσοσύνη μού βγήκε από τ' αυτιά σκαρφίστηκα ένα μυστικό δωμάτιο χαμένων αντικειμένων στο πατάρι. Ήταν το δωμάτιο του χαμένου σκοπού, της μοναξιάς, της έφηβης που θέλει να κρυφτεί. Ό,τι χάναμε βρισκόταν εκεί, έλεγα στην αδερφή μου, σε μια κρυφή βιβλιοθήκη, σ' έναν κίτρινο καναπέ, σ'

ένα τραπεζάκι γεμάτο σοκολάτες ΜΕΛΟ. Μονές κάλτσες, μονά γάντια, κόμικς που δανείσαμε και δεν μας τα επέστρεψαν ή χάθηκαν στη μετακόμιση. Ακόμη και τα αγόρια που δεν μας ήθελαν κάθονταν στον κίτρινο καναπέ. Το πατάρι είχε και τα παιχνίδια που δεν μας αγόραζαν.

— Συγκεντρώσου και κοίτα το με όλη σου τη δύναμη. Δεν χρειάζεται να το αγοράσουμε, πάει μόνο του στο πατάρι.

— Δείξε μου!

— Είσαι μικρή ακόμη.

— Τότε κι εγώ θα το πω στη μαμά.

— Αν της το πεις, το δωμάτιο θα λιώσει. Και μετά μπορεί να λιώσει όλο το σπίτι.

Τότε ήταν πιο κοντή, πηδούσε στις μύτες των ποδιών να δει.

— Ψέματα μου λες! Μόνο κουβέρτες βλέπω!

— Βέβαια, τις απλώνω στον κίτρινο καναπέ όταν διαβάζω τα χαμένα μας κόμικς και τρώω τις ΜΕΛΟ.

Πενηνταρίζει, αλλά της αρέσουν ακόμη τα κουκλάκια, οι καταπακτές, οι μυστικές βιβλιοθήκες, τα δεντρόσπιτα, τα σπίτια είκοσι τετραγωνικών στο Pinterest, με τη σκαλίτσα πάνω από την κουζίνα. Σ' ένα τέτοιο σπίτι ζει σήμερα η μαμά.

Γίνε η αδερφή σου, είπε. Γίνε η μαμά και η κόρη σου. Αν γινόμουν η αδερφή μου, θα φορούσα πιο πρακτικά ρούχα, θα ζούσα στα νότια προάστια, θα πήγαινα εκδρομές στο βουνό με μεγάλες παρέες, θα ρωτούσα τους ασθενείς μου «τι εννοείτε;». Αν γινόμουν η μαμά, θα κρατούσα ένα τσιγάρο στο χέρι, θα κούτσαινα από τη ρευματοειδή αρθρίτιδα, θα άκουγα ειδήσεις στη διαπασών. Αν γινόμουν η κόρη μου, θα χόρευα στο Μπέργκχαϊμ τα Σαββατοκύριακα, θα ξάνθαινα τα φρύδια μου, θα έφτιαχνα ταινίες που τελειώνουν μ' έναν στίχο του Πάουλ Τσέλαν.

Κι αν γινόμουν εγώ;

Βλακείες. Δεν είναι γιορτή μεταμφιεσμένων.

59

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Ποια ήταν η πρώτη σου δουλειά;

— Αναλόγως την εποχή. Πότε ήμουν κεντήστρα, πότε δακτυλογράφος.

— Ναι, αλλά τι δουλειά ήθελες να κάνεις όταν ήσουν μικρή;

— Να γεννάω συμπόνια, να βοηθάω τους ανθρώπους. Εσύ;

— Ήθελα να γράφω βιβλία.

— Το ίδιο λέμε.

Βρισκόμαστε σε μια βιβλιοθήκη στρογγυλή και μισοσκότεινη σαν κοιλιά φάλαινας. Ράφια από κόκαλα ψαριού που ιριδίζουν. Στα σπλάχνα τα βιβλία συγγραφέων που αγαπώ. Πού βρίσκεται αυτό το μέρος;

— Στο κεφάλι σου, μπούφο.

— Με θεωρείς αφελή;

— Έτσι είμαι κι εγώ.

Η αρχειοθέτηση βασίζεται στο όνομα, όχι στο επώνυμο:

Τζέιν Μπόουλς, Τζιν Ρυς, Τζένη Μαστοράκη.

Μαρία Λαϊνά, Μαρία Λουίσα Μπομπάλ, Μαρία η Παρθένος.

— Τι είναι αυτό;

— Η τριλογία μου.

Είναι μια κασετίνα με τρεις τόμους: Αφοσιωμένη, Εξορισμένη, Αχειροποίητος. Λιτό βιογραφικό χωρίς φωτογραφία. «Η Μαρία Π. γεννήθηκε, πέθανε και αναστήθηκε. Έκτοτε ζει ανάμεσά μας».

Η τριλογία είναι γραμμένη με ιερογλυφικά. Ανοίγω σε μια σελίδα: γυναικείες κοτσίδες, βάρκες, μήλα, φίδια, αλυσίδες, μια Μπάρμπι, μια κουκουβάγια, ρόλεϊ, ρόδια, σερβιέτες, θήλαστρα, δαχτυλίδια, επίδεσμοι, κρέμες αραβοσίτου, ένας σταυρός, χειροπέδες, γαϊδούρια και τίγρεις.

— Δοκίμασες ποτέ να αφουγκραστείς ένα βιβλίο;

— Πώς;

— Πλησίασε.

Ακούγονται ποδοβολητά αλόγων, τσάπες, ουρλιαχτά κοριτσιών, δεκοχτούρες.

— Μύρισε.

Η Αφοσιωμένη μυρίζει λιβάνι. Η Εξορισμένη αλάτι. Η Αχειροποίητος παγωμένο αέρα. Γλείφω το εξώφυλλο. Τα γράμματα μουλιάζουν. Ο τόμος θρυμματίζεται.

— Δεν το έχω γράψει για να διαβαστεί, χαζούλα μου. Το έχω γράψει για να το γράψω.

— Αυτό δεν είναι λογοτεχνία, είναι ημερολόγιο.

— Όπως θέλεις πες το.

— Μπορείς να με βοηθήσεις να γράψω ένα βιβλίο;

— Τι βιβλίο;

— Ένα βιβλίο που να μη θρυμματίζεται.

60

Λένε πως τις αγγίζει ο τρόπος που μιλάω για τα κορίτσια και τις γυναίκες. Άλλοτε πλησιάζουν οι ευγενικοί τους σύζυγοι, οι γυναίκες τους έχουν διαβάσει κάτι δικό μου παλιά, θα είχα την καλοσύνη να υπογράψω ένα αντίτυπο, εκείνοι διαβάζουν αστυνομικά και βιογραφίες, όχι γυναικεία λογοτεχνία. Έχω έτοιμες φράσεις για τη βλακεία. «Οι γυναίκες ξέρουν επίσης τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος». «Άνθρωπος;» ρωτάνε και κοιτάζουν τριγύρω αν έρχεται κάποιος να τους γλιτώσει. «Μαντάμ Μποβαρύ υπήρχαν πριν τις πιάσει στα χέρια του ο Φλομπέρ». Όταν θυμώνω, θέλω να σκοτώσω, σαν τη λαίδη Μακμπέθ: «Ελάτε, πνεύματα, που τους φονικούς μου οδηγείτε συλλογισμούς, βγάλτε από δω μέσα τη γυναικεία μου φύση».

Γιατί παραδίδω σε αγνώστους μαθήματα ισότητας και χαρακτήρων; Αφού ξέρω ότι η μείωση των εξηγήσεων δρα υπέρ της πλοκής, υπέρ της ατμόσφαιρας. Γιατί δεν ακολουθώ το παράδειγμα του Σαίξπηρ; Μήπως είμαι, μήπως είμαστε ακόμη όλες μας οι αδερφές του, που μουντζουρώνουν χαρτιά στην αποθήκη με τα μήλα; Και το μυστήριο, τη συσκότιση του κινήτρου, την ιστορία του φύλου μας τα κάνουμε πλαδαρό κατηγορώ;

Οι αναγνώστριες ενδιαφέρονται για τη λεπτομερή λογοτεχνική περιγραφή του

γυναικείου πόνου. Αν σπουδάσουν τον πόνο, ίσως πονούν λιγότερο ή νιώθουν λιγότερο μόνες στον πόνο τους, ή αντιληφθούν γιατί πονούν. Δεν είναι σέξι να υποφέρεις και να γκρινιάζεις. Σέξι είναι να θηλάζεις με γόβες, ακόμη κι αν έχεις εκφυλιστική αρθρίτιδα. Σέξι είναι να διαβάζεις δίπλα στο αναμμένο τζάκι με μισοκουμπωμένο φόρεμα, στη θάλασσα με στρινγκ. Τα άρθρα για την ανάγνωση εικονογραφούνται με κορίτσια που διαβάζουν στην παραλία. Δεν είναι ακριβώς κορίτσια, είναι ζωάκια συντροφιάς που γουργουρίζουν στην άμμο. Αναγνώστριες – είδος φιλήσυχο, αισθησιακό. Αν ήξεραν πόσο σέξι είναι τυλιγμένες στη σιωπή τους, δεν θα ξανάβγαζαν άχνα.

Τι σκέφτονται οι αναγνώστριες όταν δεν διαβάζουν; Ξέρουν τίποτα για το σύμπαν των παιδιών τους ή νομίζουν πως ο κόσμος είναι όπως τον άφησαν; Με καλόβολα κορίτσια, σκληρά αγόρια; Τι ονειρεύονται για τις κόρες τους; Τους λένε ακόμη να παντρευτούν; Να μην αντιμιλούν; Να ντύνονται σύμφωνα με τον σωματότυπό τους; Να διαλέξουν σίγουρο επάγγελμα; Ακούς εκεί συγγραφέας, χορογράφος, σκηνοθέτις – εξερευνήτρια του Βόρειου Πόλου δηλαδή; Δικηγορίνα του τίποτα; Ανακαλούν οι μητέρες τις κόρες στην τάξη, όπως έκανε η δική μου; Τους λένε ότι δεν έχουν την ωριμότητα να επιλέξουν επιδιώξεις, ότι αυτό έρχεται σταδιακά, με την εμπειρία; Πρέπει να βρουν μια δουλειά να βγαίνει το μεροκάματο αν είναι φτωχές ή να σπουδάσουν κάτι που να τις εισαγάγει στον κόσμο των επιχειρήσεων, ή έστω στον πιο αβρό κόσμο της ιστορίας της τέχνης αν είναι πλούσιες. Να μια αξιοπρεπής δουλειά για γυναίκες, εκεί θα βρουν έναν επιχειρηματία, μαικήνα των τεχνών ή έστω γκαλερίστα, που είναι ένα είδος ρομαντικού, σέξι επιχειρηματία, έτσι θα μπορούν να πηγαίνουν για σκι τον χειμώνα και να στέλνουν τις δικές τους κόρες σε ιδιωτικά σχολεία, όπου θα γνωρίσουν με τη σειρά τους γόνους καλών οικογενειών, κι όταν πήξει το μυαλό τους και μεγαλώσουν τα παιδιά, ας εξασκήσουν το χόμπι τους από θέση ισχύος, δεν είναι η ισχύς εχθρός της τέχνης, απεναντίας, η ευγενής επιδίωξη αγιάζει τα μέσα, λίγη αγγειοπλαστική, λίγη ποίηση κάνει καλό στην ψυχή, άσε που ως πλούσιες οικοδέσποινες θα πουλάνε έργα σε ξενοδοχεία φίλων, θα εκδίδουν βιβλία σε αριθμημένα αντίτυπα, θα γράφουν για λίγους, θα ζωγραφίζουν για λίγους, για τους ανθρώπους της τάξης τους.

Το παράκανα. Καλύτερα να βάλω ετικέτες στις σπιτικές μαρμελάδες μου. «Προσοχή, ειρωνεία». «Προσοχή, περιγραφή αντιφάσεων». «Προσοχή, ταξικός πόλεμος». Στο επόμενο κεφάλαιο δεν θα αναρωτηθώ «τα παιδιά της Ζεβεδαίας ποιάνε είχανε μητέρα». Ούτε θα χαζοτραγουδήσω «ένα πρωινό η Παναγιά μου θα ’ρθει να με βρει στην ακρογιαλιά».

61

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Τι κάθεσαι και κοιτάς; Βοήθησέ με!

Ξεπατώνει έναν θεόστραβο ξύλινο σταυρό. Στη Σελήνη είμαστε; Η γαλάζια κοιλιά στο βάθος είναι η Γη;

— Δεν ήρθαμε εδώ για μαθήματα κοσμογραφίας.

Ο σταυρός έχει σφηνώσει σ’ έναν κρατήρα. Μπα, δεν είναι κρατήρας, είναι

γιγάντια μυρμηγκοφωλιά. Τα μυρμήγκια έχουν δόντια, μας τρυπάνε τους αστραγάλους. Το αγιάζι θερίζει. Πέφτει μια γκρίζα πηχτή βροχή.

— Δεν είναι βροχή, ανόητη, είναι ασβεστοχάλαζο. Γρήγορα, θα θαφτούμε ζωντανές!

Τα νύχια μου έχουν πληγιάσει από το σκάψιμο. Οι σκλήθρες του ξύλου μπήχτηκαν στις παλάμες μου, πάνω στη γραμμή της ζωής. Δεν είναι χέρια αυτά, είναι ο χάρτης της Google με dropped pin στη Σελήνη.

Add a missing place, γράφει. Add a missing person.

— Δεν θα έρθει κανείς να μας βοηθήσει;

— Σιωπή. Αυτή είναι δουλειά της μάνας.

— Μα είναι τρελό!

— Ακριβώς γι’ αυτό είναι δική μας δουλειά.

Ο σταυρός γκρεμίζεται.

— Είδες;

Δείχνει τριγύρω. Η Σελήνη είναι γεμάτη σταυρούς.

— Τι εννοείς; Αν τους ξεπατώσουμε, δεν θα πεθάνουν άλλα παιδιά;

— Ξέρω κι άλλο τρόπο, λέει. Έχεις σπίρτα;

— Και να είχα, δεν θα σου έδινα.

— Δεν πιστεύεις πως ο σκοπός αγιάζει τα μέσα; Εντάξει λοιπόν, ας ταχτοποιήσουμε σαν καλές νοικοκυρές.

Κατεβάζει το φεγγάρι μ’ ένα σχοινάκι. Το διπλώνουμε στα δύο και στα τέσσερα σαν να είναι τραπεζομάντιλο ροτόντας. Διπλωνόμαστε κι εμείς μέσα μαζί με τους σταυρούς.

62

Όλοι ξέρουμε ένα παιδί που χάθηκε. Έναν συμμαθητή ή μια συμμαθήτρια που έσπασε το κεφάλι με το μηχανάκι και πήγαμε στην κηδεία. Όταν πεθαίνει ένα παιδί, μια μαύρη τρύπα ανοίγει και πέφτουμε μέσα. Η κόρη μου λέει: «Ορκίσου ότι δεν θα γράψεις γι’ αυτό στο βιβλίο σου». Ορκίζομαι. Θα πω μόνο ότι τα ξένα παιδιά γίνονται δικά μας.

Η Μυρτώ Παπαδομιχαλάκη, δεκαπέντε ετών, είναι κόρη μας. Το καλοκαίρι του 2012 ο Αχμέτ Βακάς τής έλιωσε το κεφάλι με μια πέτρα στη Χρυσή Ακτή Πάρου. Ήθελε το κινητό της, ύστερα τη βίασε. Παρακολουθώ στο διαδίκτυο την πορεία της υγείας της. Ποιο δεκαπεντάχρονο κορίτσι δεν απομακρύνεται από το πληκτικό τοπίο των οικογενειακών διακοπών για να κάτσει σ’ ένα βραχάκι και να ακούσει μουσική στα ακουστικά του;

And when I’m dreaming, well I know I’m gonna dream
I’m gonna dream about the time when I’m with you

Εγώ την άφησα να πάει στην Ινδία στα δεκαπέντε, είπα εντάξει, ας πας, πήγαινε, αν με ρωτάτε, είπα στο οικογενειακό συμβούλιο, εγώ δεν πιστεύω ότι πρέπει να πάει, αν δεν γίνεται αλλιώς, μήπως γίνεται αλλιώς, μήπως υπάρχει Ινδία κοντινή που να πηγαίνουμε τα Σαββατοκύριακα με λεωφορείο ή τρένο, κι αν λέγεται αλλιώς, μπορούμε να τη λέμε Ινδία, γιατί να πάει σ’ αυτό το κολέγιο στην άκρη

του κόσμου, για να κάνει κάτι εκκεντρικό, ξεκολλάνε τα παιδιά από τα σπίτια τους και τους γεμίζουν το μυαλό με ιδέες μεγαλείου, αυτός είναι ο βρόμικος καπιταλισμός, να πηγαίνεις τόσο μακριά για να ανακαλύψεις τι; Αν ανήκεις σε μια γενιά ατσάλινων παιδιών που θα σώσουν τον κόσμο; Καλύτερα να μη σώσει τον κόσμο, να μισανοίγω την πόρτα το βράδυ και να βλέπω τα μαλλιά της χυμένα στο μαξιλάρι, η διαφορά Αθήνα-Μουμπάι δεν είναι τρεις ώρες, είναι τρία χρόνια αν υπολογίσουμε τον χωροχρόνο, ο χρόνος είναι πλανήτης, λέει η Παναγία, ο χρόνος είναι ρήμα κίνησης λέω εγώ, είναι μαύρη τρύπα, θα πέσουμε μέσα, γιατί θέλει να πάει, εσύ που είσαι ο πατέρας της καταλαβαίνεις γιατί θέλει να πάει, δεν μας λέει γιατί θέλει να πάει, κάτι λέει αλλά το ξεχνάω, επειδή δεν θέλω να πάει, δεν θέλω να πάει, δεν θέλω να πάει, παίζω στο κεφάλι μου τον δίσκο της μαμάς, τη μεγάλη επιτυχία «πάνω από το πτώμα μου», ο άντρας μου κι η κόρη μου δεν ακούνε το ρεφρέν, αν άκουγαν, θα γύριζαν να κοιτάξουν τουλάχιστον, θα ρωτούσαν τι έπαθες και τραγουδάς, έλα να στρώσεις τραπέζι, σε λίγο τρώμε, μαγειρεύουν στην ανοιχτή μας κουζίνα, γελάνε, σαν να μην ουρλιάζω, το ταβάνι έχει ανοίξει και πέφτουν βότσαλα, αποβοτσαλώνομαι

(δραματικές ανοησίες–
τι θα πει προστασία;
να κλειδώνεις έναν άνθρωπο στο σπίτι για πάντα;
να προβλέπεις κινδύνους για λογαριασμό του;
πιο χρήσιμο ρήμα από το «αποβοτσαλώνομαι» είναι το «συνειδητοποιώ»:
έκανε κάτι ριζοσπαστικό
που δεν το είχε τολμήσει άλλος στον κύκλο μας
ήμουν η φοβισμένη μητέρα της ατρόμητης κόρης

πρόοδος μηδέν
έμαθες να εκφράζεις συναισθήματα χώνοντας το κεφάλι στο μαξιλάρι
ή γράφοντας σαν να χώνεις το κεφάλι στο μαξιλάρι
για δοκίμασε τώρα να γράψεις σαν να μην έχεις μαξιλάρι
ούτε καν κεφάλι–
ψωροπερήφανη)

63

[από το ημερολόγιο ονείρων]

Σκαρφαλώνουμε σε μια χιονισμένη βουνοκορφή. Από μακριά ακούγεται ηλεκτρονική μουσική – κουταλομαχαιροπίρουνα που τρελάθηκαν. Βαδίζουμε όλο και πιο αργά κάτω από στροβοσκοπικά φώτα. Οι γυναίκες μπροστά μας φοράνε μαύρους μανδύες με κουκούλες. Έχουν πλάτη και πίσω και μπροστά. Είναι κλεισμένες στον εαυτό τους, σκέφτομαι. Η φίλη μου είναι τυλιγμένη σε μπλε βελούδινο μανδύα που καταλήγει σε κουκούλα. Εγώ φοράω τρία παλτά.

— Είμαι σωστά ντυμένη για κλάμπινγκ;

— Ναι, καλά, κλάμπινγκ στην κόλαση.

Η ηλεκτρονική μουσική έρχεται από τους κασμάδες. Ανοίγουν το μονοπάτι μπροστά μας. Το φεγγάρι φωτίζει τα χνάρια κάποιου μεγάλου ζώου στον πάγο.

— Βροντόσαυροι.

— Δεν έχουν εξαφανιστεί;

— Όχι στον δικό μου κόσμο.

— Κι αν έρθουν;

— Ας έρθουν.

Μάλλον χάσαμε το μονοπάτι. Δεν ακούγονται κασμάδες.

— Δεν υπάρχει μονοπάτι, χαζούλα.

— Μπορείς να μας προστατεύσεις;

— Από τα ζώα ναι, από τους ανθρώπους όχι.

— Σε τρομάζουν κι εσένα οι άνθρωποι;

— Δίνουν την εντύπωση ότι σκέφτονται, μα ζουν στον κόσμο των ενστίκτων.

— Κι ο γιος σου;

— Φυσικά.

— Φοβόσουν γι’ αυτόν;

— Ξέρεις τι κρύβει μέσα του ένα βουνό;

— Μιλάς για εκείνον;

— Όχι, για το βουνό.

Το βουνό αναποδογυρίζει στη στιγμή, γίνεται τεράστια σαλατιέρα. Πιασμένες από το χωμάτινο χείλος της, πηδάμε στη γη μ’ ένα σάλτο.

— Είδες πόσο σε βοήθησε η γιόγκα;

— Άσε τις εξυπνάδες και δώσε μου το χέρι σου. Μπαίνουμε σε επικίνδυνα νερά.

Μπροστά μας ανοίγεται ένα ασημένιο ποτάμι. Κι αν βουλιάξουμε;

— Μη φοβάσαι. Είναι ψεύτικα τα νερά, ζωγραφισμένα.

— Αμάν πια οι ζωγράφοι σου!

— Εσύ να τα βλέπεις, που τους υποστηρίζεις.

— Πασαλείφτηκα με νερομπογιές.

— Και τι θες να κάνω; Έρχονται επειδή νομίζουν πως κάτι σημαντικό θα συμβεί.

— Ενώ δεν θα συμβεί;

— Ό,τι έγινε έγινε.

Στην απέναντι όχθη καίει μια φωτιά. Είναι κι αυτή ζωγραφισμένη.

— Δεν μπορείς να τους διώξεις;

— Βλέπεις κανέναν; Ζωγραφίζουν κρυμμένοι.

Οι γαλάζιες φλόγες παραμορφώνουν το πρόσωπό της. Είναι μια θυμωμένη γριά.

— Ούτε γριά είμαι ούτε θυμωμένη.

— Είχες κακό προαίσθημα για τον γιο σου;

— Απλώς δεν μου άρεσαν οι παρέες του.

— Τι έκαναν;

— Πού να ξέρω, κλείδωναν την πόρτα.

— Έβαζαν δυνατά μουσική;

— Μπορείς να το πεις κι έτσι. Ήταν άβουλοι, τον ρωτούσαν για όλα. Κι εκείνος ήθελε να σώσει τον κόσμο.

— Ήταν αλτρουιστής.

— Να σου πω εγώ τι ήταν; Χαμένος από χέρι. Ο χαρακτήρας του ανθρώπου φαίνεται από νωρίς. Αν έχει έρθει στον κόσμο για να ικανοποιήσει τις προσδοκίες των άλλων ή να ζήσει μια απλή ζωή.

— Θα το προτιμούσες;
Με κοιτάζει επίμονα με τα κίτρινα μάτια της.
— Εσύ τι λες να θέλει μια μάνα για το παιδί της;
— Αν είναι η Ρόζα Λούξεμπουργκ;
— Η Ρόζα Λούξεμπουργκ δεν είχε παιδιά.
— Το θέμα είναι αν μπορείς να σταματήσεις ένα παιδί που θέλει να σώσει τον κόσμο.
— Το θέμα είναι πως από τότε που σε ξέρω κάνεις συνεχώς τα ίδια λάθη.
— Εγώ;
— Εσύ.
Φτύνει στη φλόγα. Η φωτιά σβήνει μονομιάς.
— Μα δεν ήταν ζωγραφιστή;
— Αν το πιστέψεις, ζωντανεύει.
— Τώρα θα πεθάνουμε από το κρύο.
— Μη γίνεσαι δραματική. Επιτέλους πες τα πράγματα με το όνομά τους.
— Φοβάμαι.
— Σημασία δεν έχει ότι κινδύνεψε, αλλά ότι σώθηκε. Γιατί γράφεις για όλα τ’ άλλα και δεν γράφεις γι’ αυτό;
— Δεν μπορώ να γράψω γι’ αυτό.
— Γράψ’ το σαν παραμύθι.

64

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν μια γυναίκα που νόμιζε πως ήταν σοφή, αλλά ήταν συνηθισμένη. Αγάπησε έναν συνηθισμένο άντρα και πέτρα πέτρα έφτιαξαν τον πύργο τους. Ένα βράδυ χτύπησαν την πόρτα τους τρεις κουρελιασμένες γερόντισσες. Το ζευγάρι τις φιλοξένησε με όλες τις τιμές. Μόλις ξημέρωσε, οι γερόντισσες τους φανέρωσαν πως ήταν οι Τρεις Μοίρες. Τους είπαν ότι θα φέρουν στον κόσμο ένα κορίτσι καλό αλλά βλάσφημο, που τρεις φορές θα κινδυνέψει και τρεις θα σωθεί. Η πρώτη Μοίρα έδωσε στη γυναίκα ένα κλαρί δέντρου. Η δεύτερη μια μαγική κλωστή. Η τρίτη ένα μαντίλι.

Όλα έγιναν κατά γράμμα. Μόλις το κορίτσι περπάτησε, άρχισε να κρύβεται στα κλιμακοστάσια και στις καταπακτές. Ανεβοκατέβαινε στα πηγάδια με πριγκιποβατράχους. Περνούσε μέρες και νύχτες στους προμαχώνες, κοιτάζοντας την πεδιάδα μέσα από τοξωτά παράθυρα. Πώς ξελαρυγγιαζόταν η πλάση, πώς την καλούσε!

Μια νύχτα με γεμάτο φεγγάρι μαζεύει τα μπογαλάκια της (τα *Κύματα* της Βιρτζίνια Γουλφ, το χτένι της με μια τούφα βρεφικά μαλλιά και το λούτρινο κουνέλι που είχε για τον ύπνο) και σελώνει το άλογό της. Δρόμο παίρνει, δρόμο αφήνει, γυρίζει τον μισό κόσμο. Γνωρίζει κοκκινοσκουφίτσες, λύκους και παπουτσωμένους γάτους, και τους μιλάει για τα δικαιώματα των κοριτσιών που γίνονται γυναίκες ή άντρες ή ζώα. Γράφει το *Επαναστατικό μανιφέστο για τη ζωή των κοριτσιών*, ένα κείμενο γεμάτο μαχαίρια, επιδέσμους και καραμέλες με γεύση πιπέρι. Φτιάχνει καταπλάσματα και αντικλείδια, στολίζει σαύρες στα μαλλιά της και στύβει πέτρες.

Η γυναίκα μάθαινε τα κατορθώματα του κοριτσιού από τα γράμματα που έφερναν τα ταχυδρομικά περιστέρια. Καμάρωνε, μα ένιωθε κι ένα τσίμπημα στην καρδιά – σαν τις κακές μητριές που ζηλεύουν τις προγονές τους. Ήθελε κι εκείνη να ζήσει στη ράχη ενός αλόγου μ’ ένα βιβλίο, ένα χτένι κι ένα λούτρινο κουνέλι.

Μια μέρα μπήκαν στο μυαλό της κόρης παράξενες ιδέες. Άφησε το άλογο στην όχθη ενός ποταμού και μπήκε ως τη μέση στα νερά να δει αν γίνεται ν’ αλλάξει τη ροή τους. Το άλογο βρήκε τον δρόμο του γυρισμού και τα ’πε στη γυναίκα χαρτί και καλαμάρι. Το πάει εκείνη το φουκαριάρικο στην ποτίστρα να πιει νερό, ξεκρεμάει ένα ωραίο χαλινάρι με φούντες, το φοράει στο άλογο και κινούν να βρουν το κορίτσι. Την απάντησαν στο γύρισμα των νερών, πριν από τον καταρράχτη. Βγάζει η γυναίκα από την τσέπη της το κλαρί, το πετάει στα νερά, φυτρώνει ένα δέντρο μεμιάς. Αρπάχτηκε το κορίτσι και σώθηκε.

Τη δεύτερη φορά εμφανίστηκε στον πύργο μια αρκούδα, η γυναίκα ρώτησε να μάθει τι γυρεύει εκεί. Μίλησε τότε η αρκούδα με ανθρώπινη φωνή και είπε πως το κορίτσι έχασε τ’ άλογό του και τρέχει στο δάσος βαστώντας την ξεριζωμένη του καρδιά. Μια και δυο, πιάνεται η γυναίκα στον λαιμό της αρκούδας και ξεκινάνε. Στον δρόμο είδε με άλλα μάτια τα αστέρια. Μικρή και μεγάλη Άρκτος ήταν δυο αληθινές αρκούδες, μάνα και κόρη, καρφιτσωμένες στον ουρανό. Όσο για το κορίτσι, το βρήκαν κάτω από ένα πεύκο με την καρδιά στα χέρια. Πιάνει η γυναίκα να τη ράψει με τη μαγική κλωστή που δεν ξηλώνεται. Κι όταν έδεσε η πληγή, αγκαλιάστηκαν και φιλήθηκαν και ξαναγύρισε η καθεμιά στη δουλειά της.

Την τρίτη φορά ανέβηκε το κορίτσι σ’ ένα ψηλό βουνό να πιάσει, λέει, τα σύννεφα. Μα μόλις τ’ άγγιξε, έπηξαν γύρω από το κεφάλι της σαν γιαούρτι. Ένα σμήνος πουλιά μήνυσε στη μάνα το κακό κι εκείνη ικέτευσε να την πάνε να δει με τα μάτια της. Έτσι κι έγινε. Δέκα κι άλλα δέκα ράμφη πουλιών την κράτησαν γερά στον αέρα, όπως τα μανταλάκια κρατάνε ένα φουστάνι που παραδέρνει στο σχοινί της μπουγάδας. Κάποτε έφτασαν. Τα σύννεφα είχαν πήξει κι άλλο στο μεταξύ, όπως παγώνει το χιόνι στην άκρη του δρόμου. Άρχισε τότε η γυναίκα να χτυπάει τα σύννεφα, να τα ξεσκίζει με τα νύχια. Του κάκου. Όταν είδε και αποείδε, έβγαλε το μαντίλι κι αγκάλιασε το βουνό. Από τη θέρμη της ανάσας της, από τα ζεστά της δάκρυα, έλιωσε ο πάγος και φάνηκε από μέσα το χλωμό πρόσωπο της κόρης. Σε λίγο καιρό το κορίτσι συνήλθε και ξαναγύρισε στη ζωή του. Συνήλθε κι η γυναίκα και γύρισε πίσω στον πύργο και στον άντρα της.

Έτσι τα έφερε η τύχη στο τέλος που η γυναίκα έχασε τον πύργο της κι έγινε αγωγιάτισσα. Ολημερίς κι ολονυχτίς κουβαλούσε δεματιασμένο σανό. Μια μέρα, εκεί που πήγαινε με το δεμάτι στην πλάτη, σταματάει δίπλα της μια άμαξα. Πίσω από το κόκκινο βελούδινο κουρτινάκι τής γνέφει ένα κορίτσι με κόκκινα μάτια κι ακόμη πιο κόκκινα μαλλιά. «Σάλτα πάνω, μαμά. Είδες που ξαναβρήκα το άλογό μου;»

Η αγωγιάτισσα ανοίγει το στόμα της – μπαίνει μέσα μπόλικη σκόνη και μια μέλισσα που κάνει τσουλήθρα στον οισοφάγο της. Οι δυο γυναίκες πέφτουν η μια στην αγκαλιά της άλλης και κλαίνε πικρά και κοιτάζονται σαν να μιλούσαν, και μιλούν σαν να κοιτάζονταν.

Σε όλο τον δρόμο έλεγε η κόρη τα δικά της: πως μπήκε στο ποτάμι για να καταλάβει καλύτερα τα *Κύματα* της Βιρτζίνια Γουλφ. Πως την καρδιά της την έραψε μόνη της με τα βρεφικά μαλλιά και το χτένι της. Πώς τα σύννεφα τα έσπασε ξανά και ξανά, χωρίς μαγικά, με το κούτελο, κι ύστερα καθάρισε τα

αίματα με το κουνελάκι της. Είχαν από μια ιστορία η καθεμιά τους που την έλεγαν και την ξανάλεγαν ώσπου οι ιστορίες τους μπερδεύτηκαν κι έγιναν ένα.

Βυθίστηκαν αποκαμωμένες στα ωραία καθίσματα κι ένιωσαν αυτές καλά κι εμείς καλύτερα. Η μέλισσα έφτιαξε ένα μελίσσι στο στομάχι της γυναίκας, που βούιζε κι αυτό χαρούμενο. Ο άντρας –τι παράξενο– καθόταν όλη αυτή την ώρα δίπλα στον αμαξά και σφύριζαν έναν παλιό σκοπό. Κι αν δεν έχουν πεθάνει, τότε ζουν ακόμη οι άνθρωποι και τα ζώα αυτής της ιστορίας.

65

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Περπατώ, περπατώ μέσα στο δάσος όταν η τίγρη δεν είναι εδώ.

Να την ξάφνου πίσω από τα δέντρα η φίλη μου.

— Τι σου έφταιξε η τίγρη μου;

Περνάμε αγκαζέ το γεφυράκι χωρίς να μιλάμε. Μπατσίζει τον αέρα κι ένα βαθύσκιωτο μονοπάτι ανοίγεται πλάι στο ρέμα.

— Πού πήγαν τα σπίτια της όχθης;

— Δεν χτίστηκαν ακόμη.

— Πότε θα χτιστούν;

— Όταν θα κοιμηθώ.

— Δεν κοιμάσαι ποτέ;

— Είναι υπερεκτιμημένος ο ύπνος.

— Το ίδιο είχες πει και για την ελευθερία.

— Έτσι είναι.

— Εγώ γιατί δεν κοιμάμαι;

— Πώς δεν κοιμάσαι; Αφού με ονειρεύεσαι.

— Όχι, σου λέω, κάτι δεν πάει καλά.

— Έχεις κάνει ορμονολογικές εξετάσεις;

— Ναι, έχω αυξημένες τιμές ανησυχίας.

Το ρέμα γέμισε νερό.

— Πρώτη φορά βλέπω κρινάκια.

— Το νερό ανθίζει όταν το κοιτάς.

Τώρα πήζει σαν ζελέ.

— Όχι έτσι, το τρομάζεις. Ανάλαφρα.

Το νερό αραιώνει πάλι.

— Ποιο είναι το αγαπημένο σου ζώο;

— Το γαϊδουράκι μου. Εσένα;

— Το αρκουδάκι. Πριν μεγαλώσει και γίνει αρκούδα.

— Το αγαπημένο σου λουλούδι;

— Ο κρίνος, λέμε με μια φωνή.

— Πόση ώρα περπατάμε; Πόνεσε το ισχίο μου.

— Έλα να σε κουβαλήσω.

Πιάνομαι από τον λαιμό της.

— Ωραία μυρίζεις. Έτσι μυρίζει η αγιοσύνη;

— Έτσι μυρίζει η φιλία.

— Μη φύγεις ποτέ σε παρακαλώ.
— Και πού να πάω;
— Εκεί που πας όταν δεν είσαι μαζί μου.
— Σημασία έχει τι κάνουμε μαζί με τους άλλους, όχι μακριά τους.
Βγαίνουμε σ’ ένα ξέφωτο. Στο βάθος δυο φλογίτσες. Είναι τα φωταγωγημένα παράθυρα μιας ξύλινης αγροικίας. Έξω από τον στάβλο οι κότες τσακώνονται με τα γουρούνια.
— Εδώ ερχόμουν στην ιστορία που μου έλεγε η μαμά για να κοιμηθώ.
— Τι μου λες; Αυτό είναι το σπίτι μου.
Προπορεύεται κουδουνίζοντας τα κλειδιά της, που είναι γλωσσίδια καμπάνας. Ο μαύρος όγκος του σπιτιού σχηματίζεται γύρω από τα παράθυρα. Η φιγούρα του Ιωσήφ εμφανίζεται φευγαλέα στον νεροχύτη. Πλένει τα πιάτα μ’ ένα κατακόκκινο λειρί κόκορα.
— Γιατί έχετε παντού λαμπάδες αναμμένες;
— Μας κόψανε το ηλεκτρικό.
Με το που γυρίζει το γλωσσίδι στην κλειδαριά, το σπίτι ξεπατώνεται κι ανεβαίνει στον ουρανό.
— Γρήγορα, πιάσου από δω!
Δείχνει τις ρίζες στα θεμέλια.
— Πιάσου, λέω!
Κρεμασμένες από τις ρίζες του σπιτιού ανεβαίνουμε στον ουρανό.
— Καταλαβαίνεις γιατί δεν πρέπει να κοιμόμαστε ή να φεύγουμε; Μόνο εμείς μπορούμε να σώσουμε το σπίτι μας.

66

Μια συνηθισμένη μέρα σαν τη σημερινή:
Σημειώνω το όνειρο της περασμένης νύχτας
Σκουντουφλάω στα έπιπλα από την αϋπνία
Νιώθω σαν ψάρι και σαν απόχη που δεν μπορεί
να πιάσει το ψάρι
Το δέρμα μου είναι τα λέπια του ψαριού
Οι πατούσες μου είναι η ουρά του
Τα άλλα ψάρια γύρω μου ελίσσονται και ξεφεύγουν
Παρκάρουν, ξεπαρκάρουν, κορνάρουν
Τα αυτοκίνητά τους κολυμπούν στην κυματιστή άσφαλτο
Όλα τα ψάρια ξέρουν να κολυμπούν
Εμένα με εμποδίζει το ψαρίσιο μυαλό μου
Θα έλιωνε πανεύκολα με το πιρούνι
Τα μάτια μου κοιτάζουν έξω, αλλά κυρίως μέσα
Σ’ ένα δωμάτιο χωρίς παράθυρα στο κεφάλι μου
Μ’ έναν θαμπό καθρέφτη
Το μυαλό μου καθρεφτίζει το μυαλό μου
χωρίς να σκέφτεται
Το μυαλό μου κοιμάται όση ώρα εγώ τρώω αμύγδαλα, κάνω βελονισμό για το

ισχίο, περπατάω στο ρέμα,
σκρολάρω στο Instagram, μιλάω στον κάδο του
πλυντηρίου: «Σκάσε γιατί θα πας από κει που ’ρθες»

Μια συνηθισμένη νύχτα σαν τη σημερινή:
Ξαπλώνω γύρω στα μεσάνυχτα
Κατά τις δύο το βιβλίο μού πέφτει από τα χέρια
Δεν καταλαβαίνω αν νυστάζει η σελίδα ή εγώ
Αν χορεύουν οι φράσεις ή τα βλέφαρά μου
Στις τέσσερις και μισή ξυπνάω
Το ξυπνητήρι ψιθυρίζει:
4:31
4:32
4:33
Ξανακλείνω τα μάτια
Το σκοτάδι μαυρίζει στις άκρες
Στο κέντρο εμφανίζονται φωτορυθμικά, σύρματα, ακρίδες
Τα μάτια μου εξακολουθούν να κοιτάζουν
μέσα στο κεφάλι μου
Ο καθρέφτης έχει ξεθαμπώσει
δίπλα του ξεφύτρωσε ένα τραμπολίνο
Το μυαλό μου διατάζει το μυαλό μου:
«Χόρεψε»
Αρχίζει να χοροπηδάει πάνω κάτω
Το δωμάτιο τραντάζεται κι αυτό
Το μυαλό μου τραβάει τα μαλλιά του
Από το χοροπηδητό και τις φωνές πήζει
Κανείς δεν μπορεί πια να το λιώσει με το πιρούνι
Είναι τσιμεντένιο
Ρίχνεται με μεγάλη φόρα στους τοίχους του δωματίου του
Θέλει να βγει από κει μέσα
Να ξεσκίσει το σκοτάδι με σκέψεις

Γυρνάω στην πλευρά του άντρα μου
Τον καβαλάω μ’ ένα πόδι
Βάζω το ένα χέρι κάτω από τη μέση του
το άλλο το τυλίγω στην κοιλιά του
Προσπαθώ να χωθώ στον ύπνο του
Σταματάει το ροχαλητό
Συντονιζόμαστε
Αναπνέουμε σαν να είμαστε ένα
Το χέρι που πλάκωσα κάτω από τη μέση του μουδιάζει
Δοκιμάζω να ξαναγυρίσω ανάσκελα
χωρίς να τον ξυπνήσω
Βάζω την παλάμη στο σλιπ μου
Χαϊδεύω τη μουσουδίτσα μου
Το χαρούμενο ζώο δεν αντιδρά
Η πιο σεξουαλική στιγμή της ημέρας

ήταν το λάστιχο του στρινγκ που μου χώθηκε στον κώλο
Στο μεταξύ ο άντρας μου ροχαλίζει αστεία
σαν πόρτα που τρίζει, σαν ύαινα που κλαίει
Ή σαν ύαινα που τρίζει, σαν πόρτα που κλαίει;
Κι αν το ροχαλητό είναι γλώσσα;
Του απαντώ με βαθιές κοιλιακές εισπνοές
Πάλι τραγουδιέται μέσα μου το τραγούδι του γάμου μας
Da Da Da Dun Diddle Un Diddle Un Diddle Uh Da Da
Με ποιον να τα συζητήσω αυτά;
Βαριέμαι τον εαυτό μου κι έχω χάσει τις φίλες μου
Θα κανονίσω να βγούμε ένα βράδυ όλες μαζί
Χωριστά δεν προλαβαίνω
Μου τρώει χρόνο η καινούρια μου φίλη
Συζητάω μαζί της όσα συζητούσα παλιά μαζί τους
Για το σπίτι και το γράψιμο, ακόμη και για τους άντρες
And I would roll 500 miles
And I would roll 500 more
Σταμάτα, τραγούδι, σταμάτα να τραγουδιέσαι!
Τι να κάνει τώρα;
Να πλέκει τις πλεξούδες της;
Να πλένει τα δόντια της;
Βρίσκεται εκεί που την άφησα;
Κρατιέται ακόμη από τη ρίζα του σπιτιού
που ανεβαίνει στον ουρανό;
Δεν πιάστηκαν τα χέρια της;
Άραγε κατάφεραν να κατεβάσουν το σπίτι;
Ή μόλις ξυπνάω το σπίτι βρίσκεται αυτομάτως
στη θέση του
κι ο κόκορας στο κοτέτσι
κι ο Ιωσήφ πλένει τα πιάτα με το σφουγγάρι;
Ή δεν πλένει καν τα πιάτα;
Είναι κάτι σαν θέατρο το όνειρό μου;
Κι η φίλη μου πρωταγωνίστρια;
Μήπως αυτοσχεδιάζει μαζί μου
και κοιμάται όταν ξυπνάω;
Πέφτει ξεθεωμένη στον δικό της καναπέ;
Πώς είναι ο καναπές της αλήθεια;
Δεν πρόλαβα να δω από το παράθυρο
Κι αν ζει σε ανάκτορα με μπαρόκ αγγελάκια στο ταβάνι και τούρτες με γύψινα;
Και τρώει πρωινό σε ασημένια σερβίτσια
με το μονόγραμμά της;
Και η τιγρέ ρόμπα της λαϊκής είναι για ξεκάρφωμα;
Δεν την έχω ικανή
Τη φαντάζομαι σ’ έναν χωμάτινο δρόμο
φτιαγμένη για να υποφέρει
Λες να μετακινείται ακόμη με το γαϊδουράκι της;
Να διασχίζει ένα ερημικό τοπίο
και να σκέφτεται τον γιο της;

Ή εμένα, τη φίλη της;
Με σκέφτεται;
Εγώ γιατί τη σκέφτομαι συνεχώς;
Επειδή η κόρη μου έχει φύγει από το σπίτι;
Επειδή ο άντρας μου είναι μελαγχολικός;
Αν δεν υπήρχαμε εμείς, θα υπήρχε η Παναγία;
Και τι όνειρο είναι αυτό που είδα;
Ακούς εκεί να ξεπατώνεται το σπίτι
Κι ο Ιωσήφ να πλένει τα πιάτα με το λειρί του κόκορα
Ευτυχώς που δεν είδα και τον κόκορα χωρίς το λειρί του
Με τρομάζει καθετί που δεν είναι
όπως έμαθα ότι πρέπει να είναι
Πώς να με πάρει ο ύπνος αν φοβάμαι για όλους
όσους αγαπώ
Και σχεδιάζω πώς θα τους στηρίξω
λες και είμαι σκαλωσιά;
Πόσες γυναίκες ξενυχτούν σε όλο τον κόσμο
κάνοντας την ίδια σκέψη;
Άραγε κοιμάται η Πρόεδρος της Δημοκρατίας;
Η Κέιτ Μπλάνσετ;
Η Μαρία Καρυστιανού, που έχασε την κόρη της
στα Τέμπη;
Η Ζιζέλ Πελικό, που τη νάρκωνε και τη βίαζε
ο άντρας της μαζί με αγνώστους;
Η Τέυλορ Σουίφτ;
Κοιμάται η κόρη και η αδερφή μου;
Κοιμάται η μαμά;
«Αχ, Παναγία μου, βοήθησέ με. Έλα ξανά τώρα που είμαι ξύπνια να μου αποδείξεις πως υπάρχεις».
Γιατί χρησιμοποιώ κτητική αντωνυμία;
Η μαμά έλεγε: «Αχ, Παναγία μου, σταματήστε τις φωνές επιτέλους»
Όταν μιλάμε έτσι, δεν την κατακρεουργούμε;
Τι θα μείνει στην ίδια αν την τραβολογάμε
και τη θέλουμε δική μας και διαρκώς της ζητάμε κάτι
ή απλώς την επικαλούμαστε;
Κι εγώ γιατί την κάλεσα;
Ας μη γελιόμαστε,
σχεδίασα λεπτομερώς τις επισκέψεις της
σ’ αυτό το μέρος που δεν έχει φύλο, ούτε αξίες, ούτε ταμπού,
και το λέμε ασυνείδητο
«Το ασυνείδητο δεν συνίσταται στο ότι το ον σκέφτεται, συνίσταται στο ότι το ον, μιλώντας, απολαμβάνει»
Ποιος το είπε αυτό;
Όποιος και να το είπε έχει δίκιο
Τη νύχτα απολαμβάνω ό,τι δεν απολαμβάνω την ημέρα
Το είδος συζητήσεων που μου αρέσουν
και δεν κάνω πια με τις φίλες μου
Η κουβέντα δεν εκτροχιάζεται

Στη μέση της φράσης λένε «συγγνώμη,
πρέπει να απαντήσω σε αυτή την κλήση»
Στέλνουν μηνύματα οι άντρες, τα παιδιά, οι εραστές τους ή άλλες φίλες τους
Και δεν θυμόμαστε πια για ποιο θέμα μιλούσαμε
Λες κι έχουμε ακόμη μωρά παιδιά
Μωρά κινητά που τα κρατάμε από το χέρι
Τα ταχταρίζουμε, τα καμαρώνουμε όλη μέρα,
τους αγοράζουμε ανθεκτική θήκη για να μη σπάσουν
Γιατί νομίζω πως θα σπάσω;
Είμαι τόσο εύθραυστη;
Γι' αυτό κάλεσα μια γυναίκα που θα με στηρίξει;
Ή την άμωμη θηλυκότητα, τη γυναίκα που υποφέρει;
Ή τη γυναίκα που έχει υποφέρει και κουβαλάει
το μαρτύριό της σαν σφραγίδα
στις ρυτίδες πικρίας γύρω από τα χείλη;
Κάλεσα μια γυναίκα που θεοποιήθηκε
επειδή υποτάχτηκε;
Ή μια γυναίκα που δεν χρειάζεται να αποδείξει τίποτα ούτε καν την εγκυμοσύνη της;
Που τα έχασε όλα, ακόμη και το παιδί της;
Ή μήπως δεν έχασε το παιδί της;
Αντίθετα με τις γυναίκες που χάνουν το παιδί τους
και υποφέρουν ώσπου να πεθάνουν κι οι ίδιες,
εκείνη το ξαναβρήκε, της το έφεραν από τους νεκρούς
Μήπως ονειρεύομαι τη μητέρα μου ως Παναγία
και προσδοκώ την παρηγοριά της κόρης
από μια μητέρα που καταλαβαίνει;
Ή ονειρεύομαι την κόρη μου, μεγάλη και σοφή,
όπως θα είναι όταν εγώ θα είμαι γριά ή δεν θα υπάρχω;
Σ' ένα ποίημά της γράφει πως εκείνη είναι η μητέρα
«Αβοήθητο κουτάβι γιατί γέρασες τόσο;»
Πού το 'βαλα αυτό το ποίημα;
Το φως διαπερνάει τις γρίλιες
Ακούω το ρέψιμο του αεροπλάνου
και τον αναστεναγμό του σκουπιδιάρικου
(ή το ρέψιμο του σκουπιδιάρικου
και τον αναστεναγμό του αεροπλάνου;)
Αυτό να το σημειώσω

Ανασηκώνομαι, ψαχουλεύω το μολύβι στο κομοδίνο.

— Τι ώρα είναι; ρωτάει ο άντρας μου με τη βραχνή πρωινή φωνή του.

— Δεν ξέρω. Ο χρόνος είναι πλανήτης.

Χαμογελάει με κλειστά μάτια, βρίσκεται στον ενδιάμεσο χώρο, στη συνέχεια του είναι-στον-κόσμο. Τέτοια ώρα μού αρέσει να του πιάνω κουβέντα επειδή συμφωνεί σε όλα.

— Μ' αγαπάς πιο πολύ κι από τη ζωή σου;

— Ναι.

— Τόσο πολύ που θα φτιάξεις καφέ;

— Ναι.
— Την παλεύουμε εμείς οι δύο;
— Ναι.

67

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Μουσείο είναι αυτό ή εκκλησία; Τα έργα μοιάζουν με εικονοστάσια, αλλά έχουν τίτλους, χρονολογίες, υλικά κατασκευής. Θα με ξεναγούσε εκείνη, αλλά άργησε. Τον κατάλογο που μου έδωσαν τον ξέχασα στην γκαρνταρόμπα.

Πού την ξέρω τη γυναίκα που ποζάρει; Σπάω το κεφάλι μου. Αλλά η τέχνη αποκαλύπτει λιγότερα απ’ όσα κρύβει. Μονάχα αν είμαι καλό κορίτσι, σκέφτομαι. Αν μου είχαν εξηγήσει νωρίτερα. Αν μου είχαν πει ότι μπορώ να ζήσω ελεύθερη. Με ακούει τώρα; Κοιμάται μέσα μου; Γίνεται να την ξυπνήσω; Περιφέρομαι στις αίθουσες με σταυρωμένα χέρια σαν πιστή, όχι σαν φιλότεχνη. Τα έργα περνάνε το ένα μέσα από το άλλο, μα πώς γίνεται, το καθένα γεννάει το επόμενο.

Η Παναγία η Κλαψοματούσα, η Παναγία η Χορεύτρια, η Παναγία με ρίμελ, η Παναγία με φόρμα γυμναστικής, η Παναγία με την Αγία Άννα στο εξοχικό, η Παναγία με μαργαριτάρια και μαύρο φόρεμα με αληθινούς κρίνους στην πασαρέλα της Chanel, η Παναγία στη μοτοσικλέτα με τον Ιωσήφ, η Παναγία στη μοτοσικλέτα μόνη της, η Παναγία με τη γιαγιά Εμερέντια βγάζουν βόλτα τον γάιδαρο, η Παναγία λιάζεται στην παραλία χωρίς αντηλιακό, η Παναγία ακούει παλιούς δίσκους της Πάττι Σμιθ, η Παναγία διαβάζει Σιμόν ντε Μποβουάρ γερμένη στο τραπέζι της κουζίνας, η Παναγία κόβει τα μαλλιά της για τη Μάχσα Αμίνι, η Παναγία ρωτάει «πού σταματάνε οι άλλοι και πού αρχίζω εγώ;», η Παναγία απαντάει «οι άλλοι δεν σταματάνε πουθενά, φτάνει πια, φτάνει», η Παναγία ανακάθεται στο κρεβάτι και γράφει ποιήματα για τον Ηρώδη μέσα της, για την Παλαιστίνη, για τον κατακλυσμό, ενώ ο γιος της, που χωράει στην καλαθούνα παρότι δεν είναι βρέφος αλλά κανονικός άντρας, βροντοφωνάζει «ιδού ο νυμφίος έρχεται», η Παναγία εμφανίζεται μπροστά στη Χίλντεγκαρντ φον Μπίνγκεν και την προτρέπει να ονομάσει το έργο της Universal Man και όχι Universal Woman, επειδή δεν έχει νόημα η επανάσταση, δεν υπάρχουν γυναίκες το 1165, γεννιούνται το 1620 στο πρόσωπο της Νινόν ντε λ'Ανκλό, που έλεγε πως είμαστε ζώα και πως η αγάπη είναι φανατισμός, όλοι ξέρουν τον Ρακίνα και τον Βολταίρο, ποιος μιλάει για τη Νινόν ή για την Παναγία που τσακώνεται με τον Πλάτωνα στη σπηλιά;

Να και η Παναγία η Αμφίθυμη, που κοιτάζει τον δίσκο του πρωινού επειδή δεν θέλει να σπάσει τη δίαιτα, αλλά το κρουασάν τής θυμίζει βόλτες στον Σηκουάνα τότε που ο γιος της ήταν μικρός και τον πήγαινε στην Ιλ Ντε Λα Σιτέ να του δείξει την Παναγία των Παρισίων ή στο Λούβρο να του δείξει την Παναγία των Βράχων, να και η Παναγία που βαρέθηκε να ποζάρει με τον γιο της και να τον κοιτάζει συνεχώς στα μάτια όπως της λένε οι ζωγράφοι, θα προτιμούσε να έχει μια κόρη, να πηγαίνουν για ζεστή σοκολάτα και να κοιτάζουν τη βροχή πίσω από την τζαμαρία του ζαχαροπλαστείου χωρίς λύπη, με την υπομονή και την αξιοπρέπεια που δίνει η κοινή μοίρα, ξέρουν κι οι δύο ότι αυτά δεν συμβαίνουν ούτε στην πιο

τολμηρή φαντασία, μια γυναίκα δεν θα μπορούσε να σώσει τον κόσμο, παρά μόνο να γεννήσει τον άντρα που θα σώσει τον κόσμο, η Παναγία στυλώνει το πόδι και λέει στον άγγελο «βρείτε άλλο ταψί για τον σωτήρα σας», η Παναγία ποτίζει είκοσι μία μέρες το Ρόδο της Ερήμου και προσεύχεται «θέλω να γίνω πρωταθλήτρια κολύμβησης», η Παναγία αποθεώνεται στους Ολυμπιακούς με το κύπελλο της πρωταθλήτριας στα χέρια, η Παναγία φοβάται πως δεν είναι η Παναγία, αλλά πρέπει να συνεχίσει να υποκρίνεται στους αιώνες των αιώνων αμήν, ή να μάθει να πιλοτάρει αεροπλάνο για να χυμήξει στους αιώνες των αιώνων και να ουρλιάξει πάνω από τα σύννεφα αμήν αμήν αμήν.

Τις μισές Παναγίες τις φαντάστηκα. Συχνά ξυπνάω πριν τελειώσει το όνειρο και το επιτηρώ ή το κατευθύνω για να ξανακοιμηθώ. Έφερα κι έναν φύλακα στην αίθουσα, του έβαλα μπλε ολόσωμη φόρμα υδραυλικού, είναι όμορφος σαν διάβολος κι έχει στο τσεπάκι ραμμένη μια καρδιά που φλέγεται – τον λογότυπο του μουσείου. Σφυρίζει με μια παιδική σφυρίχτρα. Θέλει να με απομακρύνει από την Παναγία Πιλότο.

— Απαγορεύεται να μπείτε μέσα στη ζωγραφιά, λέει.

— Δεν σκόπευα να κάνω κάτι τέτοιο, λέω.

— Μα πώς, αφού έχετε βάλει και τα δυο σας χέρια στην κορνίζα, λέει.

— Θα αστειεύεστε, λέω.

— Καταλαβαίνω πως σας ανήκουν τα έργα, αλλά δική μου δουλειά είναι η φύλαξη, λέει.

— Ποιος σας είπε ότι μου ανήκουν τα έργα, λέω.

— Η φίλη σας η διευθύντρια.

— Πώς λέγεται αυτή η έκθεση;

— Το μακρύ ταξίδι της μιας μέσα στην άλλη.

— Μήπως ξέρετε ποια ποζάρει;

Ο φύλακας γουρλώνει τα μάτια.

— Μα εσείς.

68

Γράφω σ' ένα καφέ με παστέλ τοίχους όπου συχνάζουν μαμάδες με καρότσια. Στην ηλικία τους είχα ξεχάσει να μιλάω. Κάθε συζήτηση σταματούσε μ' ένα «μαμά, έλα» ή με κλάματα. Το θέμα ήταν απλό. Το εμβόλιο πνευμονιόκοκκου, το ανησυχητικό χρώμα μιας μωρουδιακής κουράδας ή πόσες φορές ξυπνάνε τα μωρά μας μέσα στη νύχτα. Πιο σύνθετες σκέψεις έσπαγαν σαν σαπουνόφουσκες πριν τις αγγίξουμε. Η αϋπνία έκανε τη ζωή να μοιάζει με κακοφωτισμένο δρόμο.

Ξυπνούσε στη μέση της νύχτας για πιπί. Ερχόταν από την ενδοσυνεννόηση η κοιμισμένη φωνή της. «Μαμά, έλα». Είχαμε έναν μακρύ διάδρομο στο Βερολίνο, σηκωνόμουν με μάτια κλειστά, δεν περπατούσα, τσουλούσα ως το δωμάτιό της, κι εκεί που έβριζα, έσκυβα να την πάρω αγκαλιά και περνούσε ακαριαία ο θυμός. Τι ευωδιά, τι ευτυχία να περπατάς στον σκοτεινό διάδρομο μ' ένα κορίτσι που μυρίζει ζεστό ψωμί. Ακόμη κι ο ιδρώτας της μύριζε ωραία, τα πατικωμένα της κοτσίδια, οι πατούσες που δεν προλάβαμε να ξεπλύνουμε το βράδυ. Κατουρούσαμε η μια μετά την άλλη, αγκαλιασμένες και αμίλητες, με μάτια κλειστά. Μόνο λίγο τα άνοιγα

προς το τέλος να χαϊδέψω τ' αυτιά της, να καμαρώσω τα παχουλά χέρια που τυλίγονταν στον λαιμό μου αθώα, να ανεβάσω το βρακάκι της, αθώο κι αυτό, γεμάτο μαργαρίτες. Μόλις την ακουμπούσα στο κρεβάτι, την έπαιρνε ο ύπνος, ο ίδιος ύπνος που ξεκαρδιζόταν στο αυτί μου ψιθυρίζοντας «εσύ την πάτησες». Στον διάδρομο ξανάρχιζε ο θυμός. *Γαμώ τον διάολό μου, γαμώ*. Ο άντρας μου δεν ροχάλιζε ακόμη, κοιμόταν σαν μωρό. Οι γρίλιες και τα φώτα του δρόμου σχημάτιζαν στο ταβάνι ρίγες που χάνονταν μόλις περνούσαν τα αυτοκίνητα των λιγοστών ξενύχτηδων. Από τι γλέντια γυρνούσαν;

Το πρωί ξεκινούσε η μητρική ζωή που την έλεγα πρόγραμμα. Καθαρή πάνα, ντύσιμο – καρποί και δάχτυλα μπλεγμένα στην τρύπα της λαιμόκοψης, κλοτσοπατινάδα με το καλσόν, το μισό γάλα χυμένο στο τραπέζι. Αλλόκοτη βιασύνη να πάμε στο πάρκο, παρότι ήξερα πως θα κρύωνα και δεν θα έτρεχα όπως εκείνη για να ζεσταθώ. Μόλις βάζαμε τα σκουφιά μας και βγαίναμε στον δρόμο, ξανασυστηνόμασταν με τον ήλιο (ζα, ήλιε), τα παιδιά στα άλλα καρότσια (ζα, παιζάκια), τη βιτρίνα του φούρνου (ζα, σωμί). Οι λέξεις της έστηναν έναν κόσμο κεφάτο και τραγανό. Είχε αρχίσει να καταλαβαίνει πως ήταν νήπιο, πως το σώμα της κινείται ανεξάρτητα από τον ήλιο και το ψωμί και τα άλλα παιδιά. Αλλά ήταν ακόμη συνδεδεμένη με τον κόσμο, κι όλα φάνταζαν καινούρια: οι κουρτίνες στα παράθυρα, οι σκιές των δέντρων στο πλακόστρωτο, ο σκύλος γουφ γουφ, η γάτα νια νια, το βιβλίο – γκονγκάν όταν έπεφτε από το καρότσι της, γκον όταν δεν έπεφτε. Κι η σιωπή της – εκφραστική, χωρίς σκέψεις.

Κάθε μέρα πίστευα ότι έξω με περιμένει η λύση, ενώ με περίμενε το κρύο. Στη διαδρομή δεν κοιτούσα τον ουρανό, αλλά το πρόσωπό της ή το φανάρι των πεζών ή τα εμπόδια του δρόμου. Της τραγουδούσα το τραγούδι που είχα φτιάξει από ένα παλιό εμβατήριο.

Περνάει ο στρατός των μητέρων φρουρός
Του κάθε τους εχθρού ο σκληρός τιμωρός
Στο πέρασμά τους τρέμει η γη που πατούν
Και προς τις κούνιες περπατούν
Περνάει ο στρατός κι οι τρομπέτες ηχούν
Και δόξες κοριτσιών στην ψυχή μας ηχούν
Στο διάβα τους η πάνα πετά χαρωπά
Και μυρωδιές παφ πουφ σκορπά
Καμαρωτά περνούν τα καροτσάκια μας
Γεμάτο λεβεντιά το κατρουλιό
Πορδή τρελή ξεφεύγει απ' τα ποπάκια μας
Που στον εχθρό σκορπά θανατικό.

Η παιδική χαρά ήταν ο ζωολογικός μας κήπος. Μαϊμουδάκια στο δίχτυ αναρρίχησης, κοκκινολαίμηδες με πουπουλένια μπουφάν στο μονόζυγο, λασπωμένα γατιά στην αμμοδόχο, περιστέρια που κουτσουλούσαν στο ξύλινο δεντρόσπιτο και γουργούριζαν στο παράθυρο «μαμά, τα 'κανα».

Άλλες μαμάδες έβγαζαν από την τσάντα σπιτικό κέικ και καπιτονέ αλλαξιέρες, άλλες απίθωναν δυο τρία μωρά στο χώμα. Μωρά εξωγήινα με πεταχτά μάτια ψαριού, ή μάτια γορίλλα βαριά από το κλάμα, ή καταγάλανο παγωμένο βλέμμα σκύλου Σιβηρίας. Μάγουλα μπορντό, σαν τα αστροναυτένια παντελόνια του χιονιού. Μαμάδες γραφείου έρχονταν από τη δουλειά με ποδήλατο, κράνος,

παιδικό κάθισμα, κοστούμι εργασίας. Μαμάδες σπιτιού κατέφθαναν με ποδήλατο, κράνος, παιδικό κάθισμα, πουλόβερ με τρύπες. Από πάνω φορούσαν την μπαγιάτική τους σεξουαλικότητα.

Σκεφτόμουν: *Θα με πάρουν για τρελή αν τους πω ν' αρχίσουμε να κυνηγιόμαστε για να έχει νόημα ο προαυλισμός; Γιατί είναι χειρότερες μαμάδες από μένα και δεν τρέχουν πίσω από τα παιδιά τους; Γιατί είναι καλύτερες μαμάδες από μένα και ξέρουν από πού έρχεται ο κίνδυνος;* Φοβόμουν συνεχώς ότι κάτι θα σπάσει, θα χυθεί, θα χαλάσει.

Τα μεσημέρια ο άντρας μου διέσωζε την ημέρα. Ένα πολύχρωμο μποστάνι απλωνόταν στο ξύλο κοπής. Αρωματικοί κήποι τρεμούλιαζαν στο χείλος της κατσαρόλας. Μόνο τα αγριολούλουδα και οι παπαγάλοι συναγωνίζονταν τα χρώματα στα πιάτα μας. Πιπεριές, τραγανός αρακάς, ραπανάκια, σπαράγγια, γλυκοπατάτες. Μια μικρή Ανατολή με κάρι, πιλάφια, φακές μπελούγκα, δαμάσκηνα, μελιτζάνες. Τα φαγητά έλεγαν ησύχασε, μύρισε, νιώσε.

Δεν μπορούσα να χαρώ αδιάλειπτα ένα απλό γεγονός: Η ύπαρξή της εξευγένιζε τη δική μου ύπαρξη, εξευγένιζε τον πατέρα της που έφτιαχνε πάνκεϊκ με φέτες μπανάνας για μάτια, ολοστρόγγυλα σαν τα δικά της, εξευγένιζε τα υλικά μαγειρικής, την παραμικρή φέτα πιπεριάς που γινόταν χαμογελαστό στόμα, το δωμάτιο στο οποίο έπαιρνε τον απογευματινό της ύπνο ή τραγουδούσε μόνη της ή έκλαιγε, το σπίτι μας, τη γειτονιά, όλο το Βερολίνο με τις λίμνες και τα πατατοχώραφά του, τη Γερμανία απ' άκρη σ' άκρη, αλλά και την Αθήνα, τα αστραφτερά κόκαλα του Παρθενώνα, τις γάτες που ξεκοκάλιζαν ψάρια μπροστά στους κάδους σκουπιδιών, τις γιαγιάδες της που την περίμεναν κάθε καλοκαίρι. Πώς ένα πλάσμα μικροσκοπικό γεννάει τόση αγάπη, ακόμη κι όταν κοιμάται μπρούμυτα, με τα πόδια ανοιχτά σαν βατράχι; Ανέπνεε βαθιά, τυλιγμένη σε όνειρα που δεν μπορούσε ακόμη να διηγηθεί. Η ανάσα της έλεγε σε κάθε εισπνοή «η ζωή», σε κάθε εκπνοή «ζει».

Κι εγώ τι έκανα; Έπλενα τα πιάτα και φόρτωνα το απόγευμα δραστηριότητες. Ρυθμική για προνήπια, ζωγραφική για προνήπια, αγγλικά για προνήπια. Μαμάδες ξελαρυγγιάζονταν χέρι χέρι με τα παιδιά τους, «now we run and we run and we run and we stop».

Στο παιδικό τμήμα της δημοτικής βιβλιοθήκης φυλλομετρούσαμε βιβλία. Εκείνη ξαπλωμένη στο χαλί, εγώ στο χαμηλό σκαμπό δίπλα της. Δεν θυμόμουν πώς είναι να διαβάζεις ολόκληρο βιβλίο. Άνοιγα έναν τόμο στην τύχη και κοιτούσα τις ζωγραφιές. Της είχα μάθει το κόλπο: Μπαίνουμε στο βιβλίο από την άκρη της σελίδας, σκαρφαλώνουμε με μια σκάλα ή κρυβόμαστε στο δάσος και παρακολουθούμε τους ήρωες. «Τώα, μαμά, ο λαός τέχει και δε μποώ να το πάσω». «Τώα, μαμά, παιζάκια ε μιλάνε, τώνε σούπα τους». «Τώα, μαμά, αλεπού βάζει ύπνο αλεπουζάκια της, κουάααστηκαν». Έμπαινα χαμογελαστή στην αγιογραφία της κούρασης. Κι εκείνη λες και το 'ξερε, σκαρφάλωνε στην αγκαλιά μου.

Το 2004 οι μαμάδες χαμογελούσαν ενθαρρυντικά όταν το παιδί έβγαζε μια κουραδίτσα από τον ποπό του. Τα βιβλία ανατροφής έλεγαν πως η μαμά της νέας χιλιετίας βάζει το παιδί στο κέντρο του σπιτιού, στο κέντρο του σύμπαντος, χαμογελάει αβίαστα, κάνει τα πάντα αβίαστα, από κομπρέσες για τον πυρετό ως χειροποίητα στολίδια για το χριστουγεννιάτικο δέντρο. Όταν διασταυρωνόμουν με μουτρωμένες μαμάδες στον δρόμο, σκεφτόμουν ντροπή σου. Πάρε τη *θλίψη σου και βάλ'* την εκεί που ξέρεις.

Τα 'χα ξεχάσει αυτά, όπως ξεχνάς μέρες και νύχτες σε νοσοκομεία, θανάτους

στην οικογένεια, εξετάσεις για το πτυχίο, ένα βράδυ με σπαρακτικό κλάμα –ωτίτιδα, γαστρεντερίτιδα– που φοβάσαι ότι θα πεθάνεις ή εσύ ή το παιδί. Το σύστημα εξοικονομεί πολλά χρήματα από τη δύναμη της αγάπης. Δεν συμφέρει να βρεθεί ο καρυοθραύστης που θα σπάσει το καρύδι της πυρηνικής οικογένειας, μια μέθοδος ρεαλιστική, κράτα τα παιδιά μου, να κρατήσω αύριο τα δικά σου –ελάτε να μείνουμε μαζί σ’ ένα μεγάλο σπίτι–, σταματήστε τους εξοπλισμούς, πληρώστε τις μαμάδες.

Οι μαμάδες με τα καρότσια ανακατεύουν τη ζεστή σοκολάτα τους στο καφέ με τους παστέλ τοίχους. Φοράνε βελουτέ φόρμες με ξεραμένους λεκέδες από τα ρεψίματα των μωρών τους. Η γλώσσα τους πάει ροδάνι. Μου ’ρχεται να τις περιλούσω με καφέ, ή να γράψω ότι τις περιλούζω με καφέ. Μετράω από μέσα μου αν θ’ αφήσουν δυο δευτερόλεπτα κενό, μπα, μιλάνε η μια πάνω στην άλλη, θέλουν να τα πουν όλα μόλις τα μωρά γλαρώσουν, πριν πεταχτούν στην πρώτη στριγκλιά για να προσφέρουν στήθος ή πιπίλα.

Πάνω από τη μάσκα της ενοχής φοράω τη μάσκα του θυμού. Μπορεί να έχει δίκιο ο Αρεταίος ο Καππαδόκης και να κατέβηκε χαμηλά η μήτρα μου. Αρχίζει το πνίξιμο. Η απώλεια ελέγχου.

Μιλάτε, μιλάτε, και τι λέτε; Πώς να θηλάζετε και να κάνετε υπομονή να μεγαλώσουν; Πώς να πέσετε σε κατάθλιψη όταν φύγουν και το σπίτι αδειάσει, και ο σύζυγος νιώσει πρόωρα γερασμένος και βρει την επόμενη σύζυγο, είκοσι χρόνια νεότερη, για να επαναλάβει το σενάριο τεκνοποιίας; Θα είναι σχεδόν παππούς του νέου βρέφους, με φαλάκρα και υπομονή, χωρίς νεύρα πια, μια άλλη γυναίκα θα ξεθεωθεί θηλάζοντας και τραγουδώντας παιδικά τραγούδια την ώρα που ο πάτερ φαμίλιας θα καμαρώνει τη νέα σοδειά.

Όσο προλαβαίνετε. Σπάστε τις βιτρίνες των καφέ με τους παστέλ τοίχους, τα μέρη που πηγαίνετε για να ξεχάσετε, ε, λοιπόν να μην ξεχάσετε, δώστε το μωρό στους άντρες, ή στα αδέρφια, ή στους μπαμπάδες σας και πάρτε τους δρόμους. Φωνάξτε: «Κάτω η ύπουλη αγάπη, κάτω η απλήρωτη εργασία, κάτω η Σταχτοπούτα».

Φτιάξτε άλλο παραμύθι, ήταν μια φορά κι έναν καιρό ένα κορίτσι που ήθελε να γίνει κομμώτρια ή γιατρίνα, έκλεψε το στηθοσκόπιο ενός πλούσιου γιατρού που είχε πολλά, αυτό κάνουν οι πλούσιοι, συλλογές, το έκλεψε λοιπόν κι άρχισε να εξετάζει τα αδέσποτα γατιά και τους κύκνους στη λίμνη, κι όταν κατάλαβε πώς λειτουργεί η καρδιά – τι περιμένετε; Να σας πουν οι αδερφοί Γκριμ; Εμπρός, τι έκανε το κορίτσι με το κλεμμένο στηθοσκόπιο; Το πέρασε στον λαιμό της και μετά; Πού πήγε; Ποιες συνάντησε;

Και μετά;

Μια μέρα τα καφέ με τους παστέλ τοίχους όπου συχνάζετε, τα καφέ που μυρίζουν γάλα, πούδρα και απόγνωση, θα ξεριζωθούν και θα πετάξουν στον ουρανό, κι από τα παράθυρα θα πέφτουν πάνες και κουδουνίστρες και μαρκαδόροι και μαξιλάρια θηλασμού και καπουτσίνο και οι πάστες που μπουκωθήκατε για να μπει ζάχαρη στο αίμα και να το βουλώσετε. Κι η ασθένεια των ξεριζωμένων κτιρίων θα βγει από το όνειρό μου και θα χτυπήσει το σπίτι σας, που θ' ανέβει στον ουρανό σαν ρουκέτα κι από μέσα θα πέσουν τα κλαδιά των χριστουγεννιάτικων δέντρων που στολίζετε και οι φάτνες με το βαμβάκι και τα ζώα και όλη η Αγία Οικογένεια. Και οι πολυκατοικίες θα χαθούν στον ουρανό και δεν θα έχετε πια σπίτι να γυρίσετε, μόνο ένα στηθοσκόπιο.

— Για βάλε ένα χεράκι.

Την τραβάω να ξεσφηνώσει.

— Γεννήθηκα!

— Μα πώς πήγες και σφήνωσες στην κουφάλα;

— Εσύ να μου πεις που μ’ έφερες.

Νυχτώνει. Είμαστε κοντά στο σπίτι με τα φωτισμένα παράθυρα;

— Άσε το σπίτι. Φάε να στυλωθείς.

Στη ρίζα της βελανιδιάς είναι στρωμένη η μπλε κουβέρτα του μαιευτηρίου. Στο μισάνοιχτο καλάθι του πικ νικ παγούρια με νερό, βρασμένα κάστανα, μήλα, καρύδια. Αυγά, μανταρίνια, αμυγδαλωτά.

— Γιατί όλα τα φαγητά είναι ετοιμόγεννα;

Καθαρίζει με λύσσα τα χέρια της στην τιγρέ ρόμπα.

— Γέμισα βρομιές εκεί μέσα!

Στα κλαδιά του δέντρου κουρνιάζουν κουκουβάγιες. Οι κίτρινοι προβολείς που έχουν για μάτια ρίχνουν φως στην κουβέρτα με τα φαγητά μας. Ξεφλουδίζουμε κάστανα. Σπάμε καρύδια μ’ ένα μαρμαράκι.

— Γιατί δεν ήρθες χθες;

— Δεν θα με ρωτήσεις τι έγινε με το σπίτι μας;

— Τι έγινε με το σπίτι σας;

— Το κατεβάσαμε. Ήρθε ο γιος μου με τους φίλους του. Και μετά κοιμήθηκα. Χρόνια είχα να κοιμηθώ έτσι!

Τα μάτια της γελούν. Ακόμη και τα φρύδια της γελούν.

— Πόσες ώρες κοιμήθηκες;

— Δεν μετράω τον χρόνο με το ρολόι. Κοιμήθηκα. Και σε ονειρεύτηκα.

— Εμένα; Και τι έκανα;

— Είχες πάει σ’ ένα μουσείο. Ήταν να συναντηθούμε. Εγώ ήμουν η διευθύντρια.

— Εκεί ήμουν. Αλλά δεν ήρθες.

Μασουλάει κάστανα με μεγάλη όρεξη.

— Δεν βλέπω μπροστά μου από την πείνα.

— Πώς ήσουν μέσα στο όνειρό μου αφού δεν ήρθες;

— Ήμουν έξω από το όνειρό σου. Ερχόμουν να σε συναντήσω, αλλά, όταν έφτασα, είχες φύγει.

— Ξύπνησα στις τέσσερις και μισή.

— Ο φύλακας είπε πως προσπαθούσες να μπεις μέσα στους πίνακες.

— Ήθελα απλώς να καταλάβω τα έργα.

— Εδώ δεν καταλαβαίνεις ποια είμαι εγώ.

— Ποια είσαι εσύ;

— Θα ’πρεπε να ξέρεις.

— Να σου πω τι κάνω με τα όνειρά μας;

— Τα καταγράφεις. Ε, και; Το βιβλίο σου κάνει κοιλιά.

— Φταίει η εμμηνόπαυση.

— Όχι. Φταίει ο εγωισμός σου. Οι καλές συγγραφείς είναι μητέρες που γράφουν για ν’ αγαπήσουν, όχι παιδιά που γράφουν για ν’ αγαπηθούν. Άσε που δεν καταλαβαίνω ακόμη τι θέλεις να πεις.

— Μα δεν έχω τελειώσει.
— Υπάρχει στο βιβλίο σου Άγγελος; Από Μηχανής Θεός; Θεολογείο;
— Εσύ είσαι όλα αυτά! Εσύ!
— Υπάρχει Αναγνώριση;
— Πώς να υπάρχει, αφού πότε είσαι η μια και πότε η άλλη;
— Υπάρχει δραματική οικονομία, ενότητα τόπου και χρόνου;
— Δεν γράφω αρχαία τραγωδία. Ο χρόνος είναι πλανήτης, εσύ το είπες.
— Όταν σε συμφέρει.
— Έχω μονωδίες, κομμούς, στάσιμα. Έχω τραγική ειρωνεία.

Μια μικρή κουκουβάγια μού τσιμπολογάει τους αστραγάλους. Το δέρμα μου ματώνει, το κόκαλο τρίβεται.

— Κάτσε λίγο ακίνητη. Πεινάει.
— Να κάτσω να μου φάει το κόκαλο;
— Δεν έχει μάνα το καημένο το ορφανό.
— Ε, τότε να το απαλλάξω από τον πόνο του.

Αρπάζω το πουλί, του στρίβω τον λαιμό. Σβήνουν οι κίτρινοι προβολείς των ματιών του. Η Παναγία σκοτεινιάζει. Μέσα από την τιγρέ ρόμπα χυμάει καταπάνω μου μια αληθινή τίγρη με καφετιά γούνα, μαύρες ρίγες και κίτρινα μάτια. Αντί για κυνόδοντες έχει δυο μυτερά καλοξυσμένα μολύβια που με καρφώνουν. Κατεβαίνω με μια τσουλήθρα στην κοιλιά της.

Και ποια με περιμένει εκεί; Η Ρόζα! Στο καρότσι ο Μπενίτο δαγκώνει τον *Αγώνα* με το φαφούτικο μωρουδιακό στόμα του.

— Μην αρχίσεις τις χαζές ερωτήσεις, λέει η Ρόζα. Το παιδί μου εξαπατήθηκε οικτρά. Κάτσε να σου πω, έχουμε χρόνο.

— Αποκλείεται. Ο αγώνας για την απελευθέρωση των γυναικών είναι αγώνας εναντίον του φασισμού.

Σκαρφαλώνω ανάποδα στην τσουλήθρα. Με τα σουβλερά μου νύχια καταξεσκίζω το στόμα της τίγρης. Σπάω το μολύβι-κυνόδοντα, το παλουκώνω στη γνάθο για να φρακάρει και να βγω. Είμαι μια κοντότριχη μπάλα που ξεδιπλώνεται. Τώρα την ακινητοποιώ στο έδαφος με τα μπροστινά μου πόδια, τη δαγκώνω στον τράχηλο.

Είμαι τίγρη κι εγώ.

70

Αν είσαι έγκυος και δεις στον ύπνο σου τίγρη, θα πάρεις καλά νέα. Αν δεις τίγρη που απομακρύνεται, θα ξεπεράσεις τις δυσκολίες. Αν δεις πως σου επιτίθεται τίγρη, έχεις καταπιέσει τα αισθήματά σου. Αν η τίγρη σε φάει, βρίσκεσαι σε στασιμότητα. Τι σημαίνει όμως αν σε φάει και μετά τη φας κι εσύ; Αν γίνεις κι εσύ τίγρη;

Στον κόσμο των συμβόλων η τίγρη εμφανίζεται για να μας μάθει να φροντίζουμε τον εαυτό μας. Αντιπροσωπεύει τη θηλυκή σεξουαλικότητα, την όρεξη για ζωή, το θάρρος, την απώλεια ελέγχου, το απρόβλεπτο των αισθημάτων. Την αγριότητα και τον θυμό.

Ο θυμός είναι σαν την πείνα: Δεν συνειδητοποιείς πόσο πεινάς παρά μόνο όταν

αρχίσεις να τρως. Έχω θυμώσει και μ’ εκείνη και με τον εαυτό μου. Έχω θυμώσει και με το μυθιστόρημα. Με τραβολογάει, μου ξεχειλώνει τη ζακέτα, φωνάζει «όχι εδώ. Ούτε εκεί». Μήπως είναι αλλήθωρο το βιβλίο μου; Μήπως κοιτάζει εδώ κι εγώ νομίζω ότι κοιτάζει αλλού; Μήπως έχει μια σπάνια αρρώστια του αίματος, μήπως ανήκει στο φάσμα του αυτισμού; Κι αν απλώς είναι αναίσθητο; Τα μεγαλώνεις με αυταπάρνηση, βάζεις τις ανάγκες τους πάνω από τις δικές σου, και ποιο είναι το ευχαριστώ; Σου βγάζουν γλώσσα. Δεν τους αρκεί η πείρα σου, οι συμβουλές σου, η ζεστή φωλιά στην καρδιά σου. Θέλουν να σε λαχταρίσουν ξανά και ξανά τα παλιόπαιδα. Να τα δοκιμάσουν όλα.

Το βιβλίο είναι επίσης θυμωμένο μαζί μου. Μόλις μαλάκωσε ο πόνος στο ισχίο, άρχισα να το παρατάω για να βάλω πλυντήρια, να πάω στο φαρμακείο, στο καθαριστήριο, στο βιβλιοπωλείο. Ξεχνιέμαι στο τηλέφωνο με την κόρη μου, μιλάμε πολύ τελευταία. Με τον άντρα μου ξαναπηγαίνουμε σε εκθέσεις, στον κινηματογράφο. Τον κοιτάζω μέσα από τα μάτια των άλλων. Όταν μιλάει με γυναίκες, σκέφτομαι *αν ήταν παντρεμένος μαζί τους, θα διέλυα τον γάμο τους, θα τον αποπλανούσα. Θα μου φαινόταν αφύσικο να μην ήταν δικός μου αυτός ο άντρας.*

Τα βράδια βάζω το βιβλίο σ’ ένα κρεβάτι με κάγκελα για να μη δραπετεύσει από την παιδική του ηλικία. Ανακόπτω τη φυσική του τάση να εξαπλωθεί. Φοβάμαι όταν θέλει να κυριεύσει τον κόσμο. Είναι τόσο πολύπλοκο. (Η πλοκή προέρχεται από το ρήμα «πλέκω»; Δουλεύω σ’ ένα πλεκτήριο πλεκτάνης;) Αλλά η δημιουργία δεν έρχεται πια με το αίμα της, όπως η περίοδος. Δεν μπορώ να πάρω το αίμα μου πίσω. Δεν ξέρω αν γράφω μυθιστόρημα ή μυθυστέρημα. Διαβολοστόρημα, εμμονιστόρημα, ενοχηστόρημα, μυθορυβοστόρημα, μηφυγειστόρημα. Ή αν απλώς έχω σαλπάρει χωρίς χάρτη στο μυθιστιοφόρο.

Γόνιμη φαντασία, σου λένε. ΜΙΘΟΡΙΜΑ. Αλλιώς πλέκουν τα χέρια της κόρης μου, αλλιώς τα αρθριτικά χέρια της μαμάς. Το φάντασμα του Τζορτζ Στάινερ κρατάει την κοιλιά του από τα γέλια. «Εφόσον ένας άνθρωπος μπορεί να δημιουργήσει ζωή, εφόσον μπορεί να δημιουργήσει ένα παιδί, είναι πολύ πιθανό η αισθητική, ηθική, φιλοσοφική δημιουργία να έχει γι’ αυτόν τον άνθρωπο πολύ μικρότερη σημασία».

Τι περίεργο, Τζορτζ. Οι γυναίκες προσπαθούν διπλά και τριπλά. Έτσι γίνεται στην ιστορία του φύλου τους. Είχαν για αιώνες δίπλα τους έναν πατέρα Τζορτζ, έναν αδερφό Τζορτζ, έναν σύζυγο Τζορτζ, που τις αποθάρρυνε όπως εσύ και χειρότερα. Από αυτά τα κορίτσια γεννιούνται νέοι Τζορτζ που ακούνε αυτά που λες και γελάνε, Τζορτζ, οι μαμάδες τους δεν αντέχουν να κάνουν όλες τις δουλειές. Είναι πολύ θυμωμένες, και τα βράδια μιλάνε με τις προγιαγιάδες τους, τις κουρντίζουν κι αυτές. Να προσέχεις, Τζορτζ, εκεί στη χώρα των φαντασμάτων.

71

[από το ημερολόγιο ονείρων]

Στη σκιά της βελανιδιάς ξανά.

— Εδώ είμαι, εδώ είμαι, εδώ είμαι.

Τι χορωδία είναι τούτη; Λες κι όλες οι Παναγίες του κόσμου μαζεύτηκαν να τραγουδήσουν. Η ψιλή φωνούλα τους δυναμώνει σαν σούσουρο, σαν βροχή.

— Πού είσαι;
— Εδώ, εδώ, εδώ.
Το πρόσωπό της με κοιτάζει μέσα από κάθε φύλλο. Εκατοντάδες κεφαλάκια σαν τις οβάλ φωτογραφίες στα παλιά μενταγιόν ή στο Instagram. Μόνο που εδώ, πάνω στα δερμάτινα χνουδωτά φύλλα, τα στόματά της ανοιγοκλείνουν. Από μέσα βγαίνουν συριχτές φωνούλες.
— Ερχόμαστε, μας βλέπεις; Ερχόμαστε.
— Γιατί με κοροϊδεύεις;
— Στ' αλήθεια ερχόμαστε. Είμαστε πολλές. Κάθε φορά το ξεχνάς και ξαναρχίζουμε.
— Μα εσύ δεν είπες ότι θέλεις να γίνουμε φίλες;
— Ποιος είπε ότι δεν είμαστε φίλες;
— Έχεις αλλάξει.
— Αλλάζουμε. Καμιά δεν μένει ίδια.
— Βρήκες άλλες φιλενάδες που σου μοιάζουν και με ξέχασες.
— Μη γίνεσαι παιδί, ψιθυρίζουν οι φωνούλες.
— Κι εσύ μη γίνεσαι μαμά και μου λες πώς να φέρομαι.
— Αντιστέκεσαι στην αλλαγή.
— Κι εσύ αντιστέκεσαι στην αγάπη.
Ξεσπούν όλες μαζί σε χάχανα.
— Εμείς; Στην αγάπη; Εμείς τη διαλαλούμε!
— Σε ποιον;
— Ποια είναι η τρίτη που περπατάει πάντα στο πλάι σου; Αυτή να ρωτήσεις.

Ποια είναι η τρίτη που περπατάει πάντα στο πλάι μου;
Και στην οποία η χορωδία των φύλλων διαλαλεί την αγάπη;
Τι εννοεί;
Ότι ανάμεσα σ' εμένα και στη γυναίκα για την οποία γράφω γλιστράει και μια τρίτη γυναίκα που δεν την ξέρουμε αλλά μας ξέρει;
Ή είναι φτιαγμένη από την απουσία μας;
Κοιμάται όταν εμείς συναντιόμαστε και ξυπνάει όταν χωριζόμαστε και μας παρατηρεί;
Κάτι σαν κοινός παρονομαστής;
Και τι καταλαβαίνει αυτή η τρίτη γυναίκα, αν υποθέσουμε ότι υπάρχει τρίτη γυναίκα, για μια γυναίκα που δεν είναι ακριβώς γυναίκα; Πότε γίνεται άγαλμα, πότε φύλλο και πότε τίγρη, πότε φοράει λευκά φορέματα και πότε ωμοπλάτες του ράγκμπι, βαδίζει στα γηρατειά με τη ρόμπα της λαϊκής κι ορμάει να πιαστεί από το σπίτι της που ανεβαίνει στον ουρανό, την ώρα που μια άλλη γυναίκα, η πρώτη, εκείνη που βλέπει τα όνειρα, πιάνεται από τις μακριές γκρι και μπλε κοτσίδες της γυναίκας που πιάνεται από το σπίτι της;
Μήπως η τρίτη γυναίκα μάς κοιτάζει και γράφει αυτή την ιστορία;
Ή μήπως η ιστορία είναι η τρίτη γυναίκα;
Ή μήπως η ιστορία είναι απλώς η ιστορία και γράφεται μόνη της την ώρα που

οι γυναίκες πίνουν τσάι, ή Bloody Mary, ή πλέκουν μπλε κασκόλ και μυθιστορήματα κουρελούδες;

Ποια είναι η τρίτη που περπατάει πάντα στο πλάι μου;

Κάτι μου θυμίζει αυτή η ερώτηση.

Δεν είναι ερώτηση, είναι στίχος του Τ.Σ. Έλιοτ από την Άγονη γη.

Ποιος είναι ο τρίτος που περπατάει πάντα στο πλάι σου;
Όταν μετράω, είμαστε μόνο εσύ κι εγώ μαζί
όμως όταν κοιτάζω μπροστά μου στον κατάλευκο δρόμο
υπάρχει πάντα κάποιος που περπατάει πλάι σου
γλιστρώντας, τυλιγμένος σε καστανό μανδύα,
κουκουλωμένος,
άντρας ή γυναίκα δεν μπορώ να πω
– μα αυτός ποιος είναι στο άλλο σου πλευρό;

Ο Έλιοτ αναφέρεται στους εξερευνητές της Ανταρκτικής. Διέσχιζαν την παγωμένη ήπειρο μέσω του Νότιου Πόλου ώσπου το πλοίο τους με το όνομα *Endurance* (Αντοχή) παγιδεύτηκε στον πάγο και συνεθλίβη. Ο εξερευνητής Έρνεστ Σάκλετον κατάφερε να απεγκλωβίσει το πλήρωμα. Στα έσχατα όρια της αντοχής τους άρχιζαν οι παραισθήσεις. Έβλεπαν ένα τρίτο πρόσωπο, φασματικό, να τους συντροφεύει στον πάγο.

Αν αυτή η ιστορία είναι μια παραισθητική εξερεύνηση (ή μια εξερευνητική παραίσθηση;) κι αν ο πάγος που τρίζει κάτω από τα πόδια μάς κάνει να φανταζόμαστε κι άλλα πρόσωπα, ποια είναι η τρίτη γυναίκα; Η Θεία Πρόνοια; Ή η αναγνώστρια που μια μέρα θα διαβάσει αυτό το βιβλίο;

Αλλά γιατί είπε «τρίτη» κι όχι «τρίτος»;

Γιατί άλλαξε τον στίχο;

Πιστεύει πως ένα βιβλίο για γυναίκες διαβάζεται μόνο από γυναίκες;

Εκείνη, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη, θα ’πρεπε να ξέρει πως ο κόσμος θ’ αλλάξει μόνο αν οι άντρες διαβάσουν για τη ζωή των γυναικών με την ίδια φυσικότητα που διάβαζαν ανέκαθεν οι γυναίκες για τη ζωή των αντρών.

73

[από το ημερολόγιο ονείρων]

Καθόμαστε σ’ έναν βράχο πάνω από την αφρισμένη θάλασσα.

— Τι μουσική θα έπαιρνες σε ένα έρημο νησί;

— Μου φτάνουν τα κύματα, λέει η Παναγιά η Γοργόνα.

Βγήκε από την εικόνα των γονιών μου, μόνο που έχει μπλε μακριά μαλλιά και η φολιδωτή ουρά της σπαρταράει. Δεν φαίνεται αφαλός, να καταλάβω αν τη γέννησε μάνα κι εκείνη.

— Φυσικά με γέννησε μάνα κι εμένα. Το ξέρεις.

— Και τι την κάνεις την ουρά αφού δεν κολυμπάς;

— Θα κολυμπήσω.

— Μα είπες ότι δεν ξέρεις κολύμπι.

— Τα παίρνεις όλα κατά γράμμα.

— Πιστεύω στη γλώσσα.

— Αυτή είναι η διαφορά μας. Εγώ πιστεύω στην αγάπη.
— Η γλώσσα είναι αγάπη.
— Όχι, η αγάπη είναι γλώσσα. Κι εσύ δεν τη μιλάς. Δεν ξέρεις ν’ αγαπάς σαν μάνα.
— Εγώ–
— Ξεκίνα χωρίς εγώ.
Χαμηλώνω το βλέμμα. Έχω κι εγώ ουρά! Με μερικές απλωτές θα ξεφύγω μακριά της.
— Πάλι σκέφτεσαι πώς θα ξεφύγεις;
— Έτσι είμαι. Κι αν σ’ αρέσω.
Δίνω μια και βουτάω από τον βράχο. Τι σκληρή που είναι μαζί μου, σε όλα βρίσκει λάθος. Δεν έπρεπε να γνωριστούμε.
Κάνει τα χέρια της χωνί:
— Δεν γνωριζόμαστε! Δεν ξέρεις τίποτα για μένα, τίποτα για τον κόσμο! Κοίτα γύρω σου.
Κολυμπάω σ’ έναν όρμο με φύκια, σταφίδες και πορτοκαλιές καραμέλες, δεκάδες καραμέλες. Έχω μικρό παιδί, θα τις μαζέψω.
Δεν είναι καραμέλες. Είναι σωσίβια πνιγμένων μωρών. Τα κορμιά τους επιπλέουν μπρούμυτα στο νερό. Κι αυτά δεν είναι φύκια, είναι τα μαλλιά τους. Σταφίδες είναι τα μάτια τους.
— Πάρε με από δω, θέλω να φύγω!
Με καρφώνει με τα κίτρινα μάτια της.
— Δεν έχεις να πας πουθενά. Θα βοηθήσεις να τα θάψουμε.

74

Μπορείς να περιγράψεις κάτι χωρίς να το κατονομάσεις; Να μιλήσεις με σιωπή; Κάτω από τα πόδια μου είναι θαμμένη μια αρχαία πόλη. Η απουσία της υποσκάπτει την παρουσία της. Τα κτερίσματα βουρκώνουν, οι τάφοι αναστενάζουν, κόρες και κούροι βαρυγκομούν. Από τι υλικά είναι φτιαγμένος ο μητρικός φόβος; Σ’ ένα παλιό σημειωματάριο βρήκα κάτι σχετικό:

Την κρατάω από το χέρι, εισπνέω.
Την κρατάω από το χέρι, εκπνέω.
Βλέπει τη φιλενάδα της στην παιδική χαρά, εισπνέω.
Ανεβαίνουν στο τραμπολίνο, εκπνέω.
Φοβάμαι το τραμπολίνο, εισπνέω.
Έτσι δάγκωσε τη γλώσσα της, εκπνέω.
Πάλι αφαιρείσαι, εισπνέω.
Εξέπνευσε, εκπνέω.
Παίζουν χαρούμενες, εισπνέω.
Περνάει ένα σύννεφο, εκπνέω.
Θα καθίσω στο παγκάκι, εισπνέω.
Κάθομαι, εκπνέω.
Κοιτάζω το λυμένο κορδόνι μου, εισπνέω.
Κοιτάζω το λυμένο κορδόνι μου, εκπνέω.

Παίζουν χαρούμενες, εισπνέω.
Περνάει κι άλλο σύννεφο, εκπνέω.
Δένω το κορδόνι μου, εισπνέω.
Δένω το κορδόνι μου, εκπνέω.
Πλησιάζει η μαμά της φιλενάδας της, εισπνέω.
Πάει ο *διαλογισμός*, εκπνέω.
Ας *μη μου μιλήσει,* Θεέ *μου*, εισπνέω.
Θα μου μιλήσει, εκπνέω.
Είναι υποψήφια για Νόμπελ μητρότητας, εισπνέω.
Όλο πλάθει κουλούρια για τα τρία παιδιά της, εκπνέω.
Κάτι λέει, εισπνέω.
Τι λέει, εκπνέω.
— Βι γκετ ες όιχ; εισπνέω.
— Άλες ιν όρντνουνγκ, εκπνέω.
Ουντ όιχ; εισπνέω.
Όιχ, όιχ, εκπνέω.
Ακούγεται *σαν αναστεναγμός*, εισπνέω.
Ή *σαν* επι*φώνημα* τρόμου, εκπνέω.
Λέει πως φτιάχνει χριστουγεννιάτικα στολίδια
από γκοφρέ χαρτί, εισπνέω.
Θέλει να μου τα δείξει, εκπνέω.
— Μπράβο, πολύ ωραία, εισπνέω.
Πάλι *δεν* κοιμήθηκα, εκπνέω.
— Κλαις; εισπνέω.
— Όχι, τρέχουν τα μάτια μου από το κρύο, εκπνέω.
— Μα δεν έχει τόσο κρύο, εισπνέω.
Λες *να κλαίω;* εκπνέω.
— Φταίει που ξέχασα τα γάντια μου, εισπνέω.
Κι έχουν παγώσει τα δάχτυλά μου, εκπνέω.
— Πάρε τα δικά μου, εισπνέω.
Εγώ είμαι σκληραγωγημένη Γερμανίδα, εκπνέω.
Χρειάζομαι ζεστό *μπουφάν σαν* το *δικό* της, εισπνέω.
Και *αδιάβροχα* γάντια για το χιόνι, εκπνέω.
Παίζουν χαρούμενες, εισπνέω.
Όταν *φύγει, θα* κλείσω λίγο τα *μάτια*, εκπνέω.
— Κορίτσια, φρουτάκια! εισπνέω.
Δεν *θα φύγει*, εκπνέω.
Έχει κόψει μήλα σε τέλειους κύβους, εισπνέω.
Οι μικρές τρέχουν, εκπνέω.
Μαγουλάκια για ζούπηγμα, εισπνέω.
Κατακόκκινα από το παιχνίδι, εκπνέω.
Πέφτει και τσακίζεται, δεν εισπνέω.
Κλαίει, δεν εκπνέω.
— Μαμά, μαμά! δεν εισπνέω.
— Αγάπη μου; δεν εκπνέω.
Τρέχω προς το μέρος της, δεν εισπνέω.
Άνοιξε η μύτη της, δεν εκπνέω.
— Δεν έπαθε τίποτα, δεν εισπνέω.
— Δεν έχω χαρτομάντιλα, δεν εκπνέω.
— Έχω εγώ, εκπνέω.

Καμιά μας δεν πνίγηκε. Τα δικά μας μαλλιά, τα μάτια μας βρίσκονται ακόμη στη θέση τους. Φορέσαμε την αγάπη μας για σωσίβιο και σωθήκαμε. Θα ’πρεπε να είμαι ευγνώμων γι’ αυτό.

75

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Πνίγετε τον εαυτό σας μέσα στον εαυτό σας.

Η φωνή της έρχεται πίσω από την πλάτη μου.

— Δεν θα απελευθερωθείτε επιστρέφοντας στο τραύμα.

Γιατί μιλάει σαν ψυχαναλύτρια; Γιατί είμαι ξαπλωμένη στον καναπέ; Μα τι κάνει; Πλέκει;

— Όχι, μη γυρνάτε, σας παρακαλώ. Θεωρήστε πως είμαι απούσα για σας.

— Ξαναλέω την ιστορία επειδή δεν ξέρω τι άλλο να κάνω.

— Ποιος το είπε αυτό; Ότι δεν ξέρετε τι άλλο να κάνετε;

— Μιλάτε σαν να μη με γνωρίζετε, σαν να συναντιόμαστε πρώτη φορά.

— Εσείς ξέρετε ποια είστε;

— Δεν ακούτε τι λέω;

— Ακούω. Με ελεύθερη, μετέωρη προσοχή.

— Μα δεν μπορώ να υποχωρήσω από τις εμπειρίες μου. Τις ξαναζώ για να τις καταλάβω.

— Η μνήμη είναι εργαλείο κατανόησης για όσα ζήσαμε. Η αφήγηση δεν γεμίζει το κενό. Δίνει απλώς στο κενό μια σελίδα για να γράφει τις κενότητές του. Η μόνη θεραπεία είναι να ζείτε, να αγαπάτε και να εργάζεστε.

Χρατς χρουτς οι βελόνες.

— Μπορείτε σας παρακαλώ να μην πλέκετε;

— Και τι να κάνω;

— Να με βοηθήσετε.

— Πολύ ωραία. Τι σκέφτεστε όταν ακούτε τη λέξη «μπλε»;

— Τον ουρανό; Τη θάλασσα;

— Εγώ σας ρωτάω.

— Γιατί το θαλασσινό νερό είναι λευκό στο ποτήρι και μπλε στη θάλασσα;

— Αυτό θα το βρείτε σ’ ένα οποιοδήποτε βιβλίο φυσικής.

— Γιατί στις διαφημίσεις για σερβιέτες το αίμα είναι μπλε; Το αίμα ρέει άφθονο στους πολέμους, θα έπρεπε να έχουμε εξοικειωθεί.

— Εσείς τι πιστεύετε;

— Ό,τι απομακρύνεται γίνεται μπλε.

— Άρα λέτε ότι το μπλε είναι το χρώμα του ορίζοντα, της μακρινής επιθυμίας. Τι επιθυμείτε;

— Την αγάπη. Και τη συγχώρεση.

— Ησυχάστε, αγαπιέστε. Και από την κόρη και από τη μητέρα σας.

— Πονάω.

— Ο πόνος είναι εκδραμάτιση, ναρκισσιστική υπερχείλιση.

— Μιλάω για το ισχίο μου τώρα.

— Κι εγώ μιλάω για την ισχύ του ισχίου. Σπάστε τα δεσμά.
— Και τότε ποια θα είμαι;
— Μια ελεύθερη γυναίκα. Κοιτάξτε τη βάρκα που χάνεται στον μπλε ορίζοντα πίσω από τα σύννεφα.
— Ποια βάρκα; Ποια σύννεφα;
— Μεταφορικά μιλάω. Γράψτε ένα ποίημα που να μη μιλάει για σας.
— Δεν γράφω ποιήματα.
— Αυτό είναι πολύ σοβαρό για να το πάρουμε σοβαρά.

— Μόνη σου μιλάς;

Στην τραπεζαρία της μαμάς δουλεύω καλύτερα. Στη ροτόντα της έλυνα ασκήσεις στο δημοτικό. Χάζευα τις γάτες έξω από το παράθυρο. Δάγκωνα μολύβια. Έξυνα με το νύχι τις βελούδινες καρέκλες να δω αν χαλάει το πέλος. Κάθε Κυριακή το μικρό τραπέζι από ξύλο καρυδιάς γεννούσε ένα μεγάλο: άνοιγαν δυο προεκτάσεις μασίφ κι έβγαιναν πτυσσόμενα ποδαράκια. Αδέρφια, ξαδέρφια, γιαγιάδες τρώγαμε μαζί.

Ένα δωμάτιο όλο κι όλο έχει πια η μαμά. Λοφτ για ηλικιωμένες. Χώρεσε το σκρίνιο με το σερβίτσιο τσαγιού και τις κινέζικες πιατέλες, τον πράσινο βελούδινο καναπέ, την έκθεση οικογενειακών φωτογραφιών, τις πορσελάνινες γάτες, το ζευγάρι που τρέχει κάτω από τη βροχή, μέσα στην επίχρυση κορνίζα με τα ανάγλυφα φύλλα ακάνθου.

Κάθομαι και μεταφράζω όσο περιμένω να τελειώσει ο κύκλος της πλύσης. Παραγγείλαμε καινούριο πλυντήριο, αλλά μαζεύτηκαν πολλά ρούχα στο μεταξύ. Τα βάζω σε σακούλες και τα πλένω εδώ, λες και είμαι φοιτήτρια που φέρνει τα άπλυτα σπίτι.

Η μαμά μού προσφέρει ακόμη ζεστασιά. Βάζει κλιματισμό στο φουλ. Το δικό μας σπίτι είναι παγωμένος πύργος από τότε που κόψαμε το πετρέλαιο. Καίμε ξύλα στο τζάκι για οικονομία. Κυκλοφορούμε με μοχέρ πουλόβερ και κασκόλ μέσα στο σπίτι. Διαβάζουμε στο κρεβάτι, με την ηλεκτρική κουβέρτα.

— Μιλάω μόνη μου επειδή διορθώνω. Μεταφράζω ένα ποίημα της εγγονής σου.
— Γράφει και ποιήματα το παιδάκι μας;
— Κάθε μέρα, μηχανή ποιημάτων είναι.
— Αχ, διάβασέ μου.

η γάτα πηδάει
το σκαθάρι πετάει

ήσυχοι πυροβολισμοί από την ταινία που βλέπει
ο μπαμπάς
τα πιάτα σφυρίζουν την ώρα που η μαμά τα βάζει
στο πλυντήριο

αν είχα να διαλέξω ανάμεσα σε μια μητέρα και

μια φεμινίστρια
θα διάλεγα τη μητέρα
γιατί η μαμά πρέπει να είναι φεμινίστρια;
θα προτιμούσα να μην ξέρει
πως είναι γυναίκα
θα προτιμούσα να ήταν ήσυχη
αλλά τρίζει όπως τα πιάτα που ταχτοποιεί

θα προτιμούσα μια μητέρα που να είναι μόνο μητέρα

μερικές φορές είναι το παιδί
κι εγώ είμαι η μητέρα
της φωνάζω
με ακούει
ζητάει συμβουλές
της λέω τι να κάνει
αβοήθητο κουτάβι γιατί γέρασες τόσο;

μητέρα! φτάνουν τα πάρτι
σταμάτα σε παρακαλώ
γίνε δική μου

πίνει ένα ποτήρι γάλα
σε κρασοπότηρο
ξαποσταίνει

(γιατί δεν μπορώ να σπουδάσω ποίηση;
αν είσαι το κοινό μου
τότε ποια είμαι εγώ;)

πλύνε πιάτα
άπλωσε ρούχα
είμαι κουρασμένη

άσπρα σεντόνια στην απλώστρα
δεν έχω χρόνο να τελειώσω την εργασία μου στο θέατρο

δεν έχεις εργασίες δεν καταλαβαίνεις

όλη μέρα γράφεις αλλά δεν κάνεις και τίποτα

ταξιδεύεις και ποστάρεις στο Instagram
χρειάζεσαι ένα διάλειμμα από μένα
χρειάζομαι ένα διάλειμμα
από μένα

μείνε σε παρακαλώ
φύγε σε παρακαλώ

η γάτα πετάει

το σκαθάρι πηδάει

— Σου τα σέρνει ποιητικά, ε; Στα γερμανικά το έγραψε;
— Στα αγγλικά. Μη με ρωτήσεις γιατί δεν γράφει στα ελληνικά, δεν θα μπω σ' αυτή τη συζήτηση.
— Άλλο πήγαινα να πω. Κοίτα αυτόν τον πίθηκο που καπνίζει.
— Πού;
— Εδώ, εδώ. Πάει τώρα, έγινε μωρό. Αλλά καπνίζει ακόμη, το βλέπεις;
Είναι η καλοκαιρινή μας συνήθεια. Όταν δεν έχουμε τι να πούμε, η μαμά κι εγώ κοιτάμε τα σύννεφα έξω από το παράθυρο. «Κοίτα τον βάτραχο με το καπέλο» λέμε, «κοίτα τον γέρο που τρώει πουλιά».
Κάποτε έγραφα κι εγώ ένα ποίημα την ημέρα, τώρα το ποιητικό μου σύμπαν εξαντλείται σε συζητήσεις για τα σύννεφα. Αν πιω λίγο παραπάνω, λέω το φλιτζάνι στις φίλες μου. Ό,τι μου κατέβει στο μυαλό. «Κοίτα αυτή την πόρτα που βγάζει στη θάλασσα. Ένα, δύο, τρία κύματα θα περάσεις, τα βλέπεις; Βλέπεις κι αυτά τα μικρά κεφαλάκια; Είναι μια διμοιρία εραστών, παίρνουν το τρένο, να τοι, κρέμονται στις πόρτες των βαγονιών. Έρχονται να σε βρουν. Κι εσύ διαλέγεις, για να δούμε ποιον διαλέγεις, μια κουκουβάγια διαλέγεις! Να τη, παιδί μου, εδώ, ολόκληρη κουκουβάγια. Και μου φαίνεται λίγο αλλήθωρη».

77

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Αχούρι έγινε εδώ μέσα.
Σκουπίζει με μια παρασύρα νταρένια το σπίτι στο ξέφωτο. Είναι διπλωμένη στα δύο, τα μαλλιά της σέρνονται στο πάτωμα. Το λειρί του κόκορα πάνω στο Άζαξ, δίπλα ο καναπές της μαμάς, παραδίπλα η βιβλιοθήκη της αδερφής μου με το θρανίο και τους Σπιρτούληδες. Στο μεσαίο ράφι, φωτισμένη σαν έκθεμα μουσείου, η μαγκούρα της γιαγιάς.
— Τι χαζεύεις; Έλα να βάλεις ένα χεράκι.
Σ' εμένα μιλάει;
— Σ' εσένα, βλίτο, βλέπεις καμιά άλλη εδωνά;
Πέφτω στα τέσσερα και σφουγγαρίζω με τη γλώσσα. Το στόμα μου γεμίζει ψόφια μυγάκια και τούφες μαλλιών.
— Ου να μου χαθείς, τίποτα πιο αηδιαστικό δεν βρήκες να κάνεις;
Μα πώς με βλέπει με τέτοια καμπούρα;
— Όλα τα βλέπω. Έχω μάτια στην πλάτη εγώ.
Πράγματι, η πλάτη της είναι γεμάτη τρομακτικά κίτρινα μάτια που ανοιγοκλείνουν.
— Γιατί τρομακτικά; Μάτια είναι και κοιτάζουν. Εμπρός, τι κάθεσαι;
— Έχεις άλλη σκούπα;
— Για ποια με πέρασες, για καμιά εμπόρισσα; Σύρε φτιάξε τη σκούπα σου, αχαΐρευτη!
Δείχνει μια ντάνα με σπαθόχορτα και ρείκια.

— Σύρμα έχω στο συρτάρι, εδωνά.

Μιλάει σαν τη γιαγιά μου.

— Γιαγιά να πεις τη μάνα σου. Ορίστε μας. Δεν έχω τη δική σου σκοτούρα!

Δένω το ματσάκι όπως όπως. Είμαι μικρή. Τα γόνατά μου έχουν γεμίσει ξεραμένο αίμα απ' το ποδήλατο.

— Ποιο ποδήλατο; Τι χαζοπούλι είσαι εσύ; Η περίοδος σου ήρθε! Δεν σου τα 'πε η μάνα σου; Έτσι μετράνε οι γυναίκες τον χρόνο. Να μην το μάθει κανείς, ειδικά οι άντρες. Άντε, τη γλίτωσες, σύρε να πλυθείς.

Στο μπάνιο έχει σερβιέτες έξτρα λαρτζ για την ακράτεια.

— Αυτές να πάρεις, μην τρέχουν τα αίματα.

Ξαπλώνω στον καναπέ. Όλα γυρίζουν. Το σπίτι αλλάζει συνεχώς. Υπάρχουν κι έπιπλα της οικογένειας του άντρα μου. Δερμάτινες πορτοκαλιές πολυθρόνες και μεταλλικά τραπέζια.

— Γιατί σκουπίζεις;

— Για να είναι καθαρό το δωμάτιο. Να μπορούμε μετά να κάτσουμε εδωνά να καταλάβουμε τι είναι η ζωή.

— Ζωή είναι ο σκουπισμένος χώρος;

— Ωχ, άρχισε πάλι ο σοφός γυμνοσάλιαγκας! Κοίτα εδώ τι μαζεύτηκε.

Ένα βουνό σκουπιδιών φράζει την εξώπορτα. Σκισμένες σελίδες βιβλίων, ψαροκόκαλα, πόδια της Μπάρμπι, φύλλα δέντρων, κοπριές, λεμονόκουπες, πάνες μωρών τίγκα στα τσίσα, και στην κορφή η σκούπα που έφτιαξα.

— Σκούπισες και τη σκούπα μου!

— Σκούπα το λες αυτό;

Γυρίζει απότομα προς το μέρος μου. Είναι η ζωγράφος Λουίζ Μπουρζουά! Όχι, είναι η γιαγιά του άντρα μου, που μοιάζει στη Λουίζ Μπουρζουά. Βάζω τα κλάματα, τρέχω να την αγκαλιάσω.

— Όχι αγκαλιές! Κυκλοφορούν και μικρόβια.

Κάποιος προσπαθεί να μπει. Η εξώπορτα έχει μπλοκάρει από τα σκουπίδια.

— Από το παράθυρο, μπες από το παράθυρο, φωνάζουμε.

Είναι η μάνα του άντρα μου. Σπάει το τζάμι μ' ένα λάκτισμα ζίου ζίτσου. Μπαίνει από την κάσα.

— Γιατί έσπασες το παράθυρο, παιδί μου; Μπορούσαμε να σου ανοίξουμε, λέει η γιαγιά του άντρα μου με άλλη φωνή, ευγενική.

— Ήθελα να σας εντυπωσιάσω.

Η μάνα του άντρα μου φοράει κυνηγετική στολή και έχει μια γούνα περασμένη στον λαιμό. Όχι, δυο φασιανοί είναι, δεμένοι μεταξύ τους από τα πόδια. Τους αναγνωρίζω από το χαλκόχρωμο φτέρωμα και τη λευκή ταινία στον λαιμό.

— Θα τους ξεπουπουλιάσεις, μάνα;

— Η μικρή από δω. Να κάνει και καμιά δουλειά.

— Εγώ δεν τρώω πουλιά!

— Δεν σου είπαμε να τα φας, σου είπαμε να τα ξεπουπουλιάσεις, λέει η μάνα του άντρα μου και πετάει τους φασιανούς στο τραπέζι.

— Μπαινοβγαίνουν τα σπίτια το ένα μέσα στο άλλο; Αυτό εδώ δεν είναι το τραπέζι της Παναγίας;

— Σιγά μην είναι και του Χριστού.

Βγάζει τις γαλότσες, τις εκσφενδονίζει στην άλλη άκρη του δωματίου.

— Έλειψα τρία χρόνια, ρε μάνα, το κατάλαβες;

Η γιαγιά σκουπίζει, εγώ χαϊδεύω τα φτερά του φασιανού.

— Χαμπάρι δεν πήρατε. Πού είναι ο γιος μου;
— Παίζει στο ρέμα. Όταν μεγαλώσει, θα τον παντρευτώ.
— Ναι, κάνε όνειρα, λένε με μια φωνή.

78

Δεν την αποκαλώ πεθερά. Η μάνα του άντρα μου είναι ένα κορίτσι που έκανε διάλειμμα για να γεννήσει τον άντρα μου και την αδερφή του και ξαναγύρισε στην κατάσταση του κοριτσιού. Γελάει σαν κορίτσι και υπεκφεύγει σαν κορίτσι και έχει όνειρα κοριτσιού. Η πανδημία την τσάκισε, εκείνη, που έπαιρνε τους δρόμους. Κουρνιάζει στην τηλεόραση όπως κούρνιαζαν οι άνθρωποι κάποτε δίπλα στη φωτιά. Έχει ένα τετραδιάκι. Μετράει νεκρούς.

Όταν ήταν νέα, έμοιαζε με σταρ του Χόλλυγουντ, όπως η μαμά μου. Της άρεσε να περπατάει και να χάνεται σε ονειροπολήσεις, σαν την ηρωίδα της Βιρτζίνια Γουλφ που βγαίνει ν' αγοράσει ένα μολύβι, αλλά θέλει να δει τον Τάμεση και τους ερωτευμένους. Ίσως γι' αυτό με ερωτεύτηκε ο άντρας μου. Μοιάζω στην ονειροπαρμένη του μητέρα.

— Πώς ήταν ο τοκετός σας;

Της μιλάω στον πληθυντικό σαν να ζούμε στη βικτωριανή Αγγλία.

— Παιχνιδάκι. Στο δωμάτιο των ωδίνων με ρωτούσαν «καλά, δεν θα φωνάξεις εσύ;». Γιατί να φωνάξω αφού δεν πονούσα; Κοιτούσα το ρολόι απέναντί μου, σκεφτόμουν *αν με ρωτήσει ο γιος μου, θα του πω την ώρα που βγήκε, μία παρά δέκα ακριβώς*.

Βγήκε. Βγήκε από μέσα της. Είναι η μόνη γυναίκα που ξέρει τον άντρα μου από μέσα προς τα έξω, δάχτυλο το δάχτυλο. Στο σώμα της χτύπησε η καρδιά του και δέθηκαν τα κόκαλά του. Εκείνη πρώτη τον αγκάλιασε και τον παρηγόρησε. Αν δεν υπήρχε, δεν θα υπήρχε ούτε ο άντρας μου, ούτε η κόρη μας, ούτε η ζωή που ξέρω.

— Τι νιώσατε όταν τον πρωτοείδατε;

— Στην αρχή δεν καταλαβαίνεις πολλά, σιγά σιγά έρχεται η αγάπη. Τον πήρανε να τον πλύνουν κάτω από τη βρύση. Έλεγα μέσα μου τι κάνουν, *από τι τον καθαρίζουν;*

— Τους το είπατε;

— Τι να πω; Γιατροί ήταν. Μου τον φέρνανε οι νοσοκόμες με το μαλλί γλειμμένο, με χωρίστρα, είχε και πολύ μαλλί. Του φορούσαν ροζ, δεν είχαν άλλα χρώματα στην κλινική. «Να σας ζήσει το αγοράκι». «Πού το καταλάβατε» ρωτούσα «μέσα στα ροζ;». «Μόνο το αγόρι μοιάζει τόσο στη μάνα» λέγανε. Πράγματι. Στις νεανικές της φωτογραφίες είναι σαν να βγήκε βόλτα ο άντρας μου με γόβες και τσάντα. Ήταν κι εκείνος παιδί της δικτατορίας, σαν εμένα. Έπαψε να τον θηλάζει επειδή της πίκρισε το γάλα. Κυνηγούσαν τον πατέρα και τον άντρα της οι αστυφύλακες.

— Μια μέρα μπήκαν στο σπίτι σαν τους Γερμανούς, γιατί τους έζησα κι αυτούς, νταπ ντουπ οι μπότες, κι άρχισαν να ψάχνουν. Πάει ο αξιωματικός της αστυνομίας στο δωμάτιο που κοιμόταν το μωρό, στέκεται πάνω από την κούνια, σκύλα έγινα. Τον πιάνω από το πέτο, «δεν τις έχουμε εδώ τις βόμβες» του φωνάζω, «αυτό είναι το παιδί μου, μ' ακούς;». Κάτι έγινε τότε, χαμήλωσε το

κεφάλι, «συγγνώμη» είπε, «έχω κι εγώ παιδί». Περνούσε χρόνια έξω από το μαγαζί του πατέρα μου, μας χαιρετούσε με συστολή, ρωτούσε «είναι καλά το παιδί;».

Γελάει στο τηλέφωνο που μου τα λέει αυτά, πάντα γελάει ψευδά, κοριτσίστικα, έχει χάσει και μερικά δόντια. Για όσα την ενδιαφέρουν –αρρώστιες και οικογενειακές αναμνήσεις– μιλάει με τις ώρες. Τα υπόλοιπα δεν τα ακούει, ή, κι αν τα ακούει, τα αγνοεί. Δεν ξέρει τίποτα απ' όσα μας συνέβησαν τα τελευταία χρόνια. Τα παιδιά της την προστάτευσαν από την πραγματικότητα σαν να ήταν οι γονείς της.

«Αχ, το πουλάκι μου» λέει για την εγγονή της. Δεν έχουν σχέση βαθιά. Πώς θα γινόταν ένα κορίτσι που θέλει να περπατάει να σχετιστεί μ' ένα πουλί που θέλει να πετάει;

79

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Λιαζόμαστε στο ξενοδοχείο Απόλλων της Αίγινας. Στις ξαπλώστρες πάνω από τον βράχο. Φοράει μακρύ άσπρο μπουρνούζι, εγώ μπικίνι. Διαβάζει Νίτσε, εγώ Χούσσερλ.

— Δεν μπορούμε να ξαναβρούμε τον αληθινό κόσμο παρά μόνο αφού τον εγκαταλείψουμε, λέω.

— Αυτό δεν είπα κι εγώ μόλις τώρα; Να επιστρέψουμε από μακριά, πολύ μακριά, για να ξαναβρούμε την πρωταρχική έκπληξη. Να κοιτάμε την παλάμη μας και να λέμε τι είναι αυτό;

Η παλάμη μου είναι δεντράκι μπονζάι, τα δάχτυλά μου κλαδιά.

— Δεν γίνεται τη μια να χιονίζει και την άλλη να φοράμε μαγιό.

— Φταίει η κλιματική αλλαγή.

— Εσύ φταις. Πρέπει να βάλεις λίγη τάξη στο μυαλό σου.

— Δεν είναι μυαλό. Είναι το ασυνείδητο. Μπορώ να λέω και να κάνω ό,τι θέλω.

— Όμως εμένα με θέλεις με φωτοστέφανο. Για να ξεχωρίζεις.

— Δική σου είναι η ζωή. Ό,τι θέλεις κάνε.

— Πολύ καλά λοιπόν.

Βγάζει το μπουρνούζι, από μέσα φοράει ένα στενό ολόσωμο μαγιό κατακόκκινο, που αναδεικνύει τις καμπύλες της.

— Μέριλυν;

— Παρακαλώ;

Έχει γένια κάτω απ' τις μασχάλες.

— Πάντα είχα γένια, απλώς μου τα μάζευαν με λαστιχάκι όταν έπαιζα σε ταινίες.

— Καλά έκαναν. Δεν είναι ωραίο να σου κρέμονται τρίχες από τις μασχάλες σαν να δουλεύεις στο τσίρκο.

— Μα δουλεύω στο τσίρκο! Στο τσίρκο της γυναικείας ομορφιάς.

— Μίλα μου για τον πλατωνικό έρωτα.

— Πλατωνικός έρωτας είναι να ερωτεύεσαι τον Πλάτωνα ξανά και ξανά, παρότι ξέρεις ότι δεν πηγαίνει με γυναίκες.

— Εγώ πηγαίνω με γυναίκες.

— Ναι, στον ύπνο σου!

Σκύβω από πάνω της και της δίνω ένα παθιασμένο φιλί. Είναι εκθαμβωτικά όμορφη.

— Αν όλες οι γυναίκες πήγαιναν με γυναίκες, οι άντρες θα πρόσεχαν περισσότερο πώς φέρονται.

— Ανοησίες, λέει η Μέριλυν. Όταν ερωτεύεσαι μια γυναίκα, δεν τιμωρείς τους άντρες, απλώς ερωτεύεσαι.

Βγάζει ένα καρύδι από την τσέπη του μπουρνουζιού και λιμάρει τα νύχια της.

Πιάνω το κινητό από το τραπεζάκι ανάμεσά μας για να μην καταλάβει πόσο υποφέρω.

— Υποφέρεις, ε; Όλο μεγάλα λόγια.

— Μα σε αγαπώ! Όχι στα όνειρα. Στην πραγματικότητα.

Μου αρπάζει τη συσκευή από τα χέρια, την κοπανάει στο τραπεζάκι.

— Πάρε την πραγματικότητα και χτύπα την εδώ κι εκεί σαν να είναι ένας άντρας που σου επιτίθεται για να σου πάρει το κινητό στην Πάρο.

Δείχνει πώς χτυπάμε την πραγματικότητα σπάζοντας το τηλέφωνο σε κομματάκια.

— Μα ήταν μόνο δεκαπέντε χρονών, λέω.

— Επεκτείνονται.

Τρώει τα σπασμένα κομμάτια σαν να είναι τσιπς.

— Τι εννοείς;

— Θέλουν όλο τον χώρο. Κοίτα πώς σταυρώνω τα πόδια.

— Και γιατί δεν τα ξεσταυρώνεις;

— Δεν μπορώ, έτσι μου έμαθαν.

Μοιάζει με φιγούρα από πλαστελίνη. Κάνει πηδηματάκια επιτόπου.

Την ξε-ερωτεύομαι.

— Έρωτας είναι να αγνοείς ότι δεν περπατάω κανονικά. Να με κοιτάς στα μάτια και να νομίζεις ότι πετάω.

πώς κάνουν έρωτα οι άνθρωποι, όχι στο σινεμά, ή στις ταινίες, ή στα τραγούδια, ή πολύ περισσότερο σε πορνοταινίες, όπου μασουλάνε στήθη και πισινούς σαν να δυσκολεύονται ν' αποφασίσουν από πού θα φάνε το σάντουιτς, λένε εδώ κι εκεί εδώ κι εκεί, όχι με λέξεις, αλλά με σφυροκοπήματα ή με γλειψίματα ή με ξυλιές

η αναπάντεχη διέγερση όταν ο εργάτης του δήμου άνοιγε ένα κανάλι στον δρόμο με τσάπα ή ανεβοκατέβαζε το τρυπάνι για να σπάσει το τσιμέντο, εδώ κι εκεί εδώ κι εκεί, ή όταν η υπάλληλος στο ταχυδρομείο σάλιωνε γραμματόσημα ή χτυπούσε τη σφραγίδα στο χαρτί λες και ήθελε να γκρεμίσει το τραπέζι, εδώ κι εκεί εδώ κι εκεί, με σφοδρότητα, εδώ κι εκεί εδώ κι εκεί χωρίς προσχήματα, *fort da*, σαν τον δίχρονο Χανς που τσουλούσε το παιχνίδι του στην ιστορία του Φρόυντ, χάνοντας και ξαναβρίσκοντας τη μαμά, χάνοντας και ξαναβρίσκοντας τη χαρά

τώρα γύρνα από την άλλη, στην πορνοταινία αλλάζουν στάσεις χωρίς μετάβαση, σαν να κουράστηκαν ή να βαρέθηκαν, ή να θέλουν να ξυστούν, για να βλέπουν καλύτερα οι θεατές που δεν κάνουν σεξ, αλλά θέλουν να κάνουν σεξ, ή μπορεί να άρχισαν να κάνουν σεξ κοιτάζοντας αυτούς που κάνουν σεξ, με πόσους ανθρώπους κάνουν σεξ οι άνθρωποι, ποια είναι η αναλογία αληθινών και φανταστικών εραστών;

πώς κάνουν έρωτα οι άνθρωποι όταν κανείς δεν κοιτάζει, εκτός αν τους αρέσει να τους κοιτάζουν, πώς το κάνουν στο κρεβάτι τους, στο χαμηλό ψυγείο, στην μπανιέρα, στο ξενοδοχείο, στην παραλία, σ' ένα αυτοκίνητο στην ερημιά, σε μια κουφάλα δέντρου, στην ταράτσα, στην αιώρα, στις τουαλέτες, στο ασανσέρ, στα πίσω δωμάτια του μπαρ, στο αντίσκηνο, στις υπόγειες διαβάσεις, στο γραφείο όταν φεύγουν οι συνάδελφοι, γδύνονται ή τους γδύνουν οι εραστές και οι ερωμένες τους, ή μισογδύνονται, ή απλώς ξεκουμπώνουν το παντελόνι, ή κατεβάζουν το φερμουάρ και παραμερίζουν το εσώρουχο, τι ήχους βγάζουν από το στόμα τους, πώς απαντούν στην καταπιεσμένη αντάρα, σαν ν' ανεβαίνουν στο βουνό για να ουρλιάξουν ή σαν να τους πιάνει τρομερό υπαρξιακό κέφι όταν ανεβάζει ντεσιμπέλ ο ντι τζέι της καύλας;

μουγκρίζουν, δαγκώνουν, διεκπεραιώνουν, έχουν πολλαπλούς οργασμούς, παλεύουν, κινούνται λίγο ή διαρκώς, έχουν υγρά, ξηρό κόλπο, τους σηκώνεται και τους πέφτει μετά από λίγο, ή δεν τους πέφτει ποτέ κι είναι πρίαποι πρωταθλητές, αγκομαχούν, κλαίνε ή γελάνε, σιελόρροια ή στεγνά στόματα, μιλάνε μετά ή χασμουριούνται, ανάβουν τσιγάρο, καίνε τα σεντόνια, καίγονται;

τι είναι το σεξ όταν σταματάμε να σκεφτόμαστε το σεξ ή να επιθυμούμε το σεξ ή να νοσταλγούμε το σεξ;

ελεύθερη μετέωρη προσοχή;

ποιος είναι ο βαθμός μηδέν του σεξ, να κάνουμε σεξ χωρίς να σκεφτόμαστε ότι κάνουμε σεξ ώσπου να ξεχάσουμε ότι κάνουμε σεξ;

να κοιτάμε την παλάμη μας και να σκεφτόμαστε τι είναι *αυτό*;

ποιος δεν ονειρεύτηκε να γίνει αόρατος και να μπει σε ξένα σπίτια, σε ξένα μυαλά, να δει αν οι άνθρωποι ξεχνούν τι κάνουν, πώς το κάνουν, μήπως κάνουν κάτι που δεν έχουμε ξαναδεί, κάτι που θα μας κάνει να σκεφτούμε πώς τους ήρθε, *μάλλον υστερώ σε φαντασία*, πώς ξεφεύγει το μυαλό τους κι αρχίζουν να φαντάζονται άλλους ανθρώπους από αυτούς που αγκαλιάζουν, υπάρχει ειδική ποιότητα στο βλέμμα εραστών που σκέφτονται άλλους εραστές ή αγνώστους, σαν να προσπαθούν να κάνουν μια πολύπλοκη μαθηματική πράξη ή σαν να μπήκαν σ' έναν λαβύρινθο και χάθηκαν, εκτός αν έχουν τα μάτια κλειστά, ή είναι σκοτάδι, ή φοράνε μάσκα

χρησιμοποιούν ντίλντο με βεντούζα, δονούμενα δαχτυλίδια και τρόμπες πέους, σφιγκτήρες θηλής και κλειτορίδας, super hero delay serum, πρωκτικές σφήνες ή μπίλιες, δονητές, χειροπέδες, μαστίγια, κολάρα με αλυσίδες, μεταλλικά κλουβιά

πέους, φίμωτρα από σιλικόνη, δένουν, δένονται, τους αρέσουν τα όργια, η ερωτική ταπείνωση, η κυριαρχία, ο στραγγαλισμός, είναι ποδολάγνοι, ουρολάγνοι, ηδονοβλεψίες, μεταχειρίζονται το σπέρμα σαν γαλάκτωμα μαλλιών, έχουν διαβάσει τη *Λαίδη Τσάττερλυ* ή την *Ευτυχισμένη πόρνη* της Ξαβιέρα Χολλάντερ, ή τις κοπρολαγνείες του Πασκάλ Μπρυκνέρ στα *Μαύρα φεγγάρια του έρωτα*;

ταξιδεύουν με μια βάρκα που πηγαινοέρχεται δεμένη στην προκυμαία *fort da fort da*, με αεροπλάνο σε κενά αέρος, με ποδήλατο πισωπεταλιά, με αυτοκίνητο που αλλάζει απαλά ταχύτητες ή με αγωνιστικό που μουγκρίζει στην άσφαλτο, έσπασε η εξάτμιση ή πυροβόλησε κάποιος, πείραξαν τον καταλύτη ή είναι παιδικό αυτοκινητάκι στα πανηγύρια, εδώ κι εκεί *fort da*;

φωνάζει ένα στόμα στα σπλάχνα τους «υπάρχω» ή «δεν υπάρχω» ή «εξαερώθηκα» ή «πού πάει η ατρόμητη τίγρη μέσα μου όταν καθαρίζω πατάτες;»

και πώς ένιωθαν οι παρθένες της οικογένειας, η θεία Φ, η θεία Χ, πώς είναι να μη διαρραγεί ο υμένας, πώς είναι να μην ξέρεις ακόμη, ερωτήσεις προϊστορικές, πού να βάλω τα χέρια μου, γιατί δεν χωράει, κλείνω τα μάτια ή τ' αφήνω ανοιχτά, μήπως μένεις έγκυος από το στόμα, τον πρωκτό, το αυτί;

υπάρχει αναπαραγωγικό σεξ ή, όταν το ζευγάρι θέλει παιδί, η επιθυμία τους φτιάχνει από τα ανθρώπινα υγρά κάτι νέο, κι αν αγαπιούνται δυο άντρες ή δυο γυναίκες, σπρώχνει ο άγγελος πιο βαθιά τον κρίνο ή στέκεται ο πελαργός στο ένα πόδι στην καπνοδόχο, με τον ντορβά περασμένο στο ράμφος, την παχουλή γάμπα του μωρού να αιωρείται στον αέρα;

ρώτα τον πελαργό, έλεγαν οι μητέρες στα παιδιά, αλλά οι πελαργοί δεν μιλάνε, δεν έχουν φωνητικά όργανα, μόνο κρότο παράγουν με το ράμφος

πώς γεννιούνται τα παιδιά, χτυπάνε μια πόρτα στο υπερπέραν, κωπηλατούν στη λίμνη, κολυμπούν ως τον μόλο μπροστά στο σπίτι, έρχονται στα γόνατα από την έρημο, κλαίνε ξεθεωμένα από το μπουσουλητό, μήπως κατεβαίνουν από τα σύννεφα με μια σκάλα και μπαίνουν στα σπίτια από τα παράθυρα, μήπως πέφτουν από τη μασχάλη της γυναίκας του Θεού, από το κεφάλι του Δία, ή τα φέρνει η Αφροδίτη, τυλιγμένα στα μακριά μαλλιά της, η Άρτεμις η Κουροτρόφος στη φαρέτρα της, μήπως τα κουβαλάει ο Βούδας στην κοιλιά του ή ο Κρόνος, ή τα ξέρασε από τα σωθικά του ο Κονγκολέζος Θεός Μπούμπα, μήπως ο Ατούμ έπαιξε το πουλί του πάλι ή ο μπαμπάς δαγκώνει τη μαμά και φτύνει ένα μωρό, όπως στην Παλαιά Διαθήκη ο Θεός τσιμπάει τον Αδάμ σαν να είναι καρβέλι και φτιάχνει την Εύα από το πλευρό του, μήπως τα σπερματοζωάρια και τα ωάρια είναι «τα φαντάσματα των πρώτων συνουσιαζόμενων αρχέγονων κυττάρων», ή αυτά τα λένε ψυχαναλυτές που θα ήθελαν να είναι ποιητές, ή είναι η ποίηση οδηγία χρήσης και το ζευγάρι συλλαμβάνει παιδί στο όνειρό του, ή με φιλί, ή όταν πέφτει ένα αστέρι, μια γλάστρα, ένας κεραυνός, ή αν κάποιο βράδυ φάνε ρυζόγαλο με το ίδιο κουταλάκι;

όχι, οι γονείς ενώνουν τα δάχτυλά τους κι ανάμεσα φυτρώνει ένα μωρό μπονζάι, όχι, τα βρίσκουμε στα λάχανα, στα παρτέρια με τα ξυλάγγουρα, αρχίζουν τη ζωή

τους στα ενυδρεία, όχι, είναι μωρά αμοιβάδες, διχοτομούνται στο μυαλό των γονιών τους, όχι, όχι, οι γυναίκες κάνουν μωρά με κάθε άντρα που ερωτεύονται και του τα στέλνουν μετά να τα μεγαλώσει, τα βλέπουν μόνο Χριστούγεννα, Πάσχα και δυο εβδομάδες το καλοκαίρι, όχι, όχι, όχι, οι Αμαζόνες ακρωτηριάζουν το δεξί τους στήθος και φτιάχνουν ένα μωρό, το πλάθουν με τα χέρια σαν μπιφτεκάκι, η θηλή τους σχηματίζει το μωρουδίσιο στόμα και οι τρίχες της μασχάλης τα μωρουδίσια μαλλιά, περνάνε έξω από τα σπίτια ενός ακριτικού χωριού, κι όταν δουν μια γυναίκα μελαγχολική στο παράθυρο, έναν άντρα μόνο, τραβάνε τα γκέμια του αλόγου, σκύβουν και πετάνε το μωρό στην αγκαλιά των ανθρώπων, το αφεντικό τρελάθηκε, μοιράζει παιδιά, πάρε να έχεις ζώα συντροφιάς, ζώα αγκαλιάς, θα μεγαλώσουν, να το ξέρεις, και μια μέρα θα σε βγάζουν εκείνα βόλτα

η κόρη μου λέει ότι δεν της μίλησα για το σεξ, λέει πως αν οι μαμάδες μιλούσαν στις κόρες για τους οργασμούς τους όπως μιλάνε οι πατεράδες με τ' αγόρια τους, η γυναικεία απόλαυση θα ήταν πιο φυσική και πιο αναγκαία, νόμιζα πως τα ήξερε όλα, στο μάθημα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης έβαζαν κι έβγαζαν προφυλακτικά σε μια μπανάνα, τι να πεις μετά από αυτό

τα παρακολουθείς να ετοιμάζονται το βράδυ και στέλνεις ευχές, να προσέχεις, ν' αγαπάς και ν' αγαπιέσαι, να δίνεις και να παίρνεις χαρά, ελεύθερη μετέωρη προσοχή, φιλιά, πολλά φιλιά, το σώμα μιλάει, το στομάχι, η καρδιά και η άλλη βαθιά καρδιά, ο κόλπος μιλάει, η κλειτορίδα μιλάει, τα χέρια, τα αυτιά, τα νεφρά μιλάνε, τι άλλο να σου πω, όλα λένε «θέλω» ή «δεν θέλω» ή «δεν ξέρω», αφουγκράσου – η επιθυμία δεν είναι εκπλήρωση ούτε καταστολή, ωραία το λέει η φίλη μου, επιθυμία θα πει να πίνεις ζωή – κι αν θες να ξέρεις, παιδί μου, εγώ είμαι ακόμη εννιά ετών κι εξιδανικεύω, σαν τη γιαγιά σου, που απαντά στον Άντριου «σε παρακαλώ, μη μου ξαναγράψεις, παρά μόνο αν θέλεις να είμαστε φίλοι»

ο Άντριου είναι μια θολή ταυτότητα στο διαδίκτυο. Έστειλε στη μαμά ένα κείμενο με αυτόματο μεταφραστή: «Φαίνεσαι να είσαι καλός άνθρωπος. Έκανα scroll στο facebook όταν έπεσε στη σελίδα σας. Οι αναρτήσεις σας είναι πάντα ενδιαφέρον και αξίζει να τις διαβάσετε. Θα ήθελα να γίνει φίλος σας και να μοιραστώ ιδέες. Θα ήταν ωραίο να γνωρίσω ένα νέο φίλο όπως εσένα»

κι η μαμά, προϊστορικός άνθρωπος του ψηφιακού πολιτισμού, το 'χαψε σαν εννιάχρονο κορίτσι, η μαμά πιστεύει στο παιδικό φλερτ, «πώς σε λένε, κοριτσάκι, θέλεις να παίξουμε;», κι άρχισε να γράφει σ' αυτόν τον Άντριου για τα παιδιά και τα εγγόνια της, κι εκείνος διάνθισε την ιστορία κατάλληλα, Έλληνας της διασποράς γράφει, Ανδρέας στα ελληνικά γράφει, θα έρθει το καλοκαίρι να τη γνωρίσει γράφει, η μαμά έχει γνήσια χαρά, παλιά κοριτσίστικη χαρά, τιτίβισμα πουλιού πριν το twitter, πριν τα ρομπότ, πριν την τρύπα του όζοντος, μπανάλ χαρά, να σου κουβαλάει το αγόρι τα τετράδια, να σου γράφει ποιήματα ο καταραμένος ποιητής, να είσαι η αλυσοδεμένη σκλάβα του άνανδρου Ανδρέα, να σου ανοίγει την πόρτα του αυτοκινήτου, που παλιά το λέγανε αμάξι και πιο παλιά άμαξα, δεν είχε πει ακόμη η Ανιές Βαρντά «η πρώτη φεμινιστική χειρονομία είναι να σκεφτώ ότι με κοιτάζουν, αλλά τους κοιτάζω κι εγώ. Αποφασίζω να κοιτάξω, αποφασίζω ότι ο κόσμος δεν καθορίζεται από το βλέμμα τους πάνω μου, αλλά από το βλέμμα

μου πάνω τους», μα κι αν το είχε πει, η μαμά σκούπιζε με την ηλεκτρική, δεν πήγαινε στον κινηματογράφο

ο Άντριου είναι όμορφος στην ψεύτικη φωτογραφία του, πενηντάρης με μούσια και βλέμμα λύκου, σαν μοντέλο του Αρμάνι, κι η μαμά είναι χρόνια μόνη

81

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

Τσουλάμε τα καρότσια των μωρών μας στην έρημο. Στο δικό της κοιμάται η μαμά κι ο γιος της με χάρτινα φωτοστέφανα. Στο δικό μου η μαμά κι η κόρη μου με ψάθινα καπελάκια.

Είμαστε νέες. Γερά μπράτσα, άβαφα μαλλιά, νύχια που λάμπουν. Καυτός αέρας τρυπώνει από τα μανίκια της κελεμπίας. Τα λεπτά χρυσά βραχιόλια μας κουδουνίζουν. Τα δόντια μας τρίζουν από την άμμο.

— Ωραία δεν είναι όταν κοιμούνται;

— Ναι, αλλά θα ξυπνήσουν.

— Τι θες να κάνουμε; Δικό σου είναι το όνειρο.

— Πάμε στο μπαρ;

— Σε ποιο μπαρ; Στο δικό σου ή στο δικό μου;

— Στο δικό μας.

Φτάνουμε στην όαση. Είναι μια πλατεία με φοίνικες. Στη μέση παιδική χαρά και τριγύρω σπίτια με στέγες στενόμακρες, ολλανδικές, με απλωμένες μπουγάδες. Το μπαρ βρίσκεται στο σπίτι της, στο σπίτι που ονειρεύομαι από παιδί, αλλά μέσα έχει τη διαμόρφωση του παλιού σπιτιού της γιαγιάς μου με τα ελενίτ. Χαμηλός φωτισμός, απαλή μουσική και το πάτωμα φελλού που είχαμε στο Βερολίνο. Η σιδερώστρα της γιαγιάς εκτελεί χρέη πάγκου. Τα σκαμπό από φορμάικα ήρθαν από την κουζίνα του διαμερίσματος που νοικιάζαμε στα Εξάρχεια. Το κρυστάλλινο μπολ με τα παγάκια και την ασημένια λαβίδα ανήκει στη θεία μου. Στις ξύλινες ραφιέρες του Ιωσήφ ιριδίζουν ποτά. Όχι, δεν είναι ποτά, είναι έμβρυα διατηρημένα στη φορμόλη.

Καθόμαστε αντικριστά στη σιδερώστρα. Φτιάχνει κοκτέιλ χωρίς αλκοόλ. Πηγαινοέρχεται μ’ ένα τσιγάρο στο στόμα.

— Μα εσύ δεν καπνίζεις!

— Θυμίαμα είναι.

— Ωραίο ποτό. Πώς λέγεται;

— Tristesse Royale. Ανακατεύεις χυμό ροδιού, κανέλα, στάχτη και λίγα δάκρυα.

— Κι αν δεν έχεις τσιγάρο και δάκρυα;

— Ξέρω γω; Αποκαΐδια από το τζάκι; Θαλασσινό νερό;

— Παναγία μου! Το δέρμα σου τσαλακώθηκε.

— Ξέχασα να βάλω κρέμα.

— Θέλεις να μετρήσουμε τις ρυτίδες μας;

— Καλύτερα να μετρήσουμε τα παιδιά μας.

Τα μωρά ξύπνησαν και κλαίνε, δεν είναι τέσσερα, είναι πολλά, τους δίνουμε μπιμπερό. Το δωμάτιο γέμισε φασκιωμένα βρέφη, νιαουρίζουν στον καναπέ,

μπουσουλάνε στο πάτωμα, στον καναπέ, στη σιδερώστρα. Ξεσκατίζουμε, αλλάζουμε πάνες, πετάμε τα καθαρά μωρά η μια στην άλλη.

— Πες μου κάτι ριψοκίνδυνο που άλλαξε τη ζωή σου.

— Κοιμήθηκα τρεις μέρες.

— Γιατί ήταν ριψοκίνδυνο;

— Παρέδωσα τον έλεγχο.

— Πες μου έναν κανόνα που θα ’θελες να παραβείς.

— Τη συμβατικότητα στην οποία με έχεις καταδικάσει.

Πετάμε τα μωρά μας ψηλά. Ξεκαρδίζονται. Αιωρούνται στο ταβάνι σαν νάνοι αστροναύτες.

— Τι θα ψιθύριζες στο αυτί του νεότερου εαυτού σου;

— Μη δέχεσαι κρίνους από αγνώστους! Σειρά σου τώρα. Κάτι ριψοκίνδυνο που άλλαξε τη ζωή σου;

— Έγινα μητέρα.

— Ο κανόνας που θα ήθελες να παραβείς;

— Όλους τους κανόνες.

Τα μωρά κρέμονται τσαμπιά τσαμπιά στις γωνίες του ταβανιού σαν φασκιωμένα αγγελάκια. Ψέλνουν με σοβαρότητα γέρων: «Αχ, κουνελάκι, κουνελάκι, ξύλο που θα το φας».

— Ένα πράγμα που θα έλεγες στον νεότερο εαυτό σου;

— Μάθε να οδηγείς, μόλις τελειώσεις το σχολείο
πήγαινε να ζήσεις σε μια ξένη χώρα, γράψε τα μισά βιβλία απ’ όσα έγραψες, αλλά γράψε καλύτερα, κάνε σεξ με τριακόσιους εξήντα πέντε ανθρώπους χωρίς να μετράς, σήκωσέ τους σαν να είναι παλτά σ’ ένα πάρτι και βρες από κάτω τον άντρα σου, μεγαλώστε το παιδί σας χωρίς φόβο, κάντε του άλλα δυο αδερφάκια να μη νιώθει μόνο, κι όταν φύγουν απ’ το σπίτι, πηγαίνετε να ζήσετε σ’ ένα άσραμ στο Μπαλί ή σ’ ένα ξύλινο σπίτι στη Σουηδία, με κεριά και μαξιλάρια και σκύλους.

— Ένα πράγμα σού ζήτησα.

— Ένα είπα.

82

Γιατί οι γυναίκες της γενιάς μου ονειρεύονται σπίτια; Φταίνε τα δώρα που έφερναν οι θείες και οι νονές; Ψυγεία, σιδερώστρες, πισίνες της Μπάρμπι; Φταίει το κουκλόσπιτο στο διήγημα της Κάθριν Μάνσφιλντ; Το Κουκλόσπιτο του Ίψεν; Γιατί μας αρέσουν οι κουζίνες, τα αμπαζούρ με χαμηλό φωτισμό, οι εσωτερικές σκάλες, τα κεριά, οι τριανταφυλλιές στον κήπο;

Τι είναι το σπίτι, η πόρτα, τα παράθυρα; Γιατί χωρίζουμε τον κύβο σε μικρότερους κύβους, να μη μας βλέπει κανείς, πέρα από τους ανθρώπους που μας βλέπουν συνεχώς, την οικογένειά μας; Είναι το σπίτι απομίμηση ζεστής κοιλιάς; Κι αν δεν έχει θέρμανση, είναι κοιλιά ψυχρής μάνας; Γιατί φτιάχνουμε από το σπίτι μια οικουμένη; Μυρμηγκοφωλιές για υπομονή, σπηλιές αρκούδων για βαθύ ύπνο, φωλιές πουλιών, φάτνες, κοτέτσια;

η γιαγιά διαλέγει αυγά στο κοτέτσι
είναι ζεστά ακόμη
μου τα βάζει στην ποδιά
γελάει με τα στραβά της δόντια
«τι λες, Μαντούλα, πάλι, όλο μόνη σου μιλάς»
τίποτα, γιαγιά
θα πάω τα αυγά στην κουζίνα
και μετά θ' ανέβω στην αμυγδαλιά μας
να ονειρευτώ τη ζωή μου
θα φτιάξω ένα δεντρόσπιτο

από το δεντρόσπιτο σε βλέπω, γιαγιά
κάνεις δουλειές με φούρια
αλευρώνεις σαλιγκάρια πριν τα ρίξεις στο τηγάνι
τσιγαρίζεις κρεμμύδια
φυτεύεις βασιλικούς στη σειρά
καπνίζεις Καρέλια και βήχεις
διαβάζεις συνταγές για καταπλάσματα στον Καζαμία
από το δεντρόσπιτο φαίνεται το μέλλον
«δεν είναι δεντρόσπιτο, Μαντούλα, στο βουνό ανέβηκες»
έχεις δίκιο, γιαγιά
είμαι η αρχηγός των Ινδιάνων
συνήθισα το άλογό μου
κι όταν μου το πήραν, καβάλησα το βουνό
οι καουμπόηδες έχουν κλέψει τη γη μας
θα τους εκδικηθώ
«δεν έχουμε Ινδιάνους εδώ, παιδί μου,
ούτε καουμπόηδες»
έχεις δίκιο, γιαγιά
είμαι η αρχηγός των Αμαζόνων
έχουν κλέψει τις ζώνες μας
«ούτε Αμαζόνες έχουμε»
δεν πειράζει, εγώ θα εκδικηθώ
για όλες τις κλεμμένες ζώνες
«πάνε, παιδί μου, αυτά, περάσανε»
καθόλου δεν περάσανε, γιαγιά
μην τραγουδάς στη δισέγγονή σου
«σαν τη νύφη σαν τη νυφούλα»
μην καμαρώνεις –πώς το έλεγες;– σαν γύφτικο σκεπάρνι
δεν λέμε πια «γύφτικο», γιαγιά, δεν λέμε
«θα σε δώσω στους γύφτους»
πρέπει να ξαναμάθεις πώς μιλάμε το 2023
ακούς;
δεν ακούς
ανοίγεις την ντιβανοκασέλα να δούμε την προίκα μας
άσπρα σεντόνια για παρθένες του 1979
φιλέ, σεμέν, δαντέλες, τρέσες για κουρτίνες
ρίχνεις πόντους με αγκιστρωτό βελονάκι

φοράς γυαλιά πρεσβυωπίας
φτυστή η Γερτρούδη Στάιν
«ένα τριαντάφυλλο είναι ένα τριαντάφυλλο
είναι ένα τριαντάφυλλο»
λες στη Βουλγάρα οικιακή βοηθό
δεν μιλάει ακόμη ελληνικά
τώρα δα ήρθε από το Καζανλάκ
χώρισε τον άντρα της που τη χτυπούσε
άφησε τα παιδιά στη μάνα της
κι εσύ κρατάς το τριαντάφυλλο να το μυρίσει
«ρόζα» λέει
έτσι θα λένε το τριαντάφυλλο στα βουλγαρικά
σε τι θα της χρησιμεύσει η λέξη «τριαντάφυλλο»
δεν είναι ρομαντική γνωριμία
είναι η γυναίκα που σε φροντίζει
πρώτα να της μάθεις τη λέξη «ψυγείο» ή «χαμομήλι»
ή «ξεσκονόπανο»
γιαγιά, μήπως είσαι ποιήτρια
δεν εννοώ ότι μια ποιήτρια
περιφρονεί το ψυγείο ή το χαμομήλι ή το ξεσκονόπανο
και μυρίζει λουλούδια
αλλά η δυσανεξία της στην πραγματικότητα
η ανάγκη της να την ξεπατώσει
μου θυμίζει πώς ξερίζωνες χόρτα μ’ ένα μαχαιράκι
καθισμένη ανακούρκουδα στο χώμα
το ξέρεις πως έχεις τεράστια κοιλιά;
εσύ έφαγες τον λύκο, όχι ο λύκος εσένα
η κοιλιά σου γέμισε ποιήματα
κάθε μέρα σαλιώνεις το δάχτυλο και σκίζεις μια σελίδα στον ημεροδείκτη:
«δεν επρολάβαινε ο Θεός / όλους να μας φροντίζει
κι έτσι τη μάνα έκανε / που πάντα μας στηρίζει»
αγοράζουμε ακόμη ημεροδείκτες της νέας χρονιάς
ποιηματάκια της συμφοράς
για να σε θυμόμαστε
δεν σου διάβασα ποτέ την ποίηση που γράφτηκε για σένα:
«Δέσποινα των σιωπών / Ήρεμη και καταπονημένη / Κομματιασμένη και τελείως άρτια / Ρόδο της ανάμνησης / Ρόδο της λήθης / Εξουθενωμένη και ζωοδότρια / Βασανισμένη αναπαυμένη / Το μόνο ρόδο είναι τώρα ο Κήπος / Που όλες οι αγάπες τελειώνουν»

δεν προλαβαίνουμε σε αυτή τη ζωή, γιαγιά
είσαι όλο και περισσότερο έγκυος
έγκυος 94 ετών
Βούδας χωρίς την επιφοίτηση
άραγε πότε πεθαίνει κανείς
όταν ψευτοζεί ή όταν παύει να αναπνέει
ή όταν παύει να πιστεύει πως μια γυναίκα
που μυρίζει τριαντάφυλλα

θα μάθει τη λέξη «τριαντάφυλλο»

σου γράφω από το παστέλ καφέ των νέων μαμάδων
το έχουν χτίσει μετά το γεφυράκι
κοντά στο μαγαζί με τα ορθοπεδικά στρώματα ύπνου
πού να σ’ τα λέω
η θυγατρική εταιρεία επεκτάθηκε
βγάζει τα στρώματα στο πεζοδρόμιο
και δεν χωράμε να περάσουμε
να μη μιλήσω για τις μαμάδες με τα καρότσια
βλαστημάω τα στρώματα
ψιθυρίζουν κοιμήσου κοιμήσου κοιμήσου
κοιμάμαι άθλια τελευταία
όταν περνάω μπροστά από το μαγαζί,
θυμάμαι το στρώμα της Βουλγάρας
εδώ το αγοράσαμε, θυμάσαι;
έφυγε νύχτα
κάτω από το κρεβάτι της βρήκαμε
μια εικαστική εγκατάσταση
εκατόν είκοσι άδεια κουτάκια μπίρας
έπινε για να ξεχάσει τον άντρα της
και τα παιδιά που άφησε πίσω στο Καζανλάκ
στην Κοιλάδα των Ρόδων
λες και το ήξερες
το Καζανλάκ φημίζεται για τα τριαντάφυλλά του

πήραμε καινούριο πλυντήριο, γιαγιά
αυτό που μας αγόρασες το 1994 στρίγκλιζε τα βράδια
και χτυπιόταν
κόντευε να βγει από το πλυσταριό
πού ακούστηκε πλυντήριο να το σκάει από το σπίτι
ήρθε ο τεχνικός για τη σύνδεση
«μα γιατί το δώσατε
βάζουν υλικά της πλάκας
ήταν απλό να φτιάξετε τον κάδο»
μπήκα στο διαδίκτυο να δω τι εννοεί
στα αγγλικά λέγεται planned obsolescence
στα ελληνικά προγραμματισμένη απαρχαίωση
πετάς το παλιό για ν’ αγοράσεις καινούριο
ενώ μπορείς ν’ αφαιρέσεις τις ασφάλειες που συγκρατούν τον κάδο
χαλαρώνεις τα ποδαράκια στήριξης
ελέγχεις με αλφάδι αν η συσκευή βρίσκεται
σε ευθεία θέση
εξισορροπείς το φορτίο
κι αν όλα αποτύχουν, αντίο, ωραίο μου πλυντήριο
δεν είναι οδηγία για κάδους αυτή–
ασφάλειες, ποδαράκια, φορτίο
έχουν όλα όσα γερνούν

γονείς, γάμοι, σπίτια, παλιά στρώματα

πρώτη φορά σε βλέπω ξαπλωμένη στο στρώμα
καθόσουν στητή κι έπινες ελληνικό καφέ
με το φιλέ στα μαλλιά και τις ελαστικές κάλτσες
τα πόδια σου κρέμονταν
τα κοριτσίστικα γόνατά σου λαμποκοπούσαν
κάτω από το στρίφωμα
σαν πορτοκάλια έτοιμα για στύψιμο
μ’ αυτά σκαρφάλωνες στις ελιές
όταν σε κυνηγούσε η μάνα σου
κι έκανες πως είσαι κλαδί
τι δύναμη τι φαντασία γιαγιά

είσαι ξαπλωμένη επειδή πέθανες
το ξέρω
βλέπω το μέλλον από την αμυγδαλιά μου
από το βουνό της Ινδιάνας και της Αμαζόνας
η κόρη σου –η μαμά μου– σου κλείνει το στόμα
μη βγουν οι τελευταίες λέξεις και τρομάξουμε
τα μάτια τα έκλεισες μόνη σου
ό,τι ήταν να δεις το είδες
πού είσαι, γιαγιά
ξέρεις πως γέμισα ρυτίδες
ξέρεις πως η μαμά μένει στο σπίτι σου
κοιμάται στο κρεβάτι σου
ακούμε την τηλεόραση από τη μεσοτοιχία
όπως ακούγαμε τη δική σου και κοπανάγαμε τον τοίχο
«λίγο ησυχία, γιαγιά, το παιδί διαβάζει»

«η εγγόνα μου» έλεγες, «η δισεγγόνα μου»
λέξη στρογγυλή σαν κοιλιά

όταν πεθάνει η μαμά, λες να κοιμάμαι κι εγώ
σ’ αυτό το κρεβάτι
στο κρεβάτι της μεγάλης γκαρσονιέρας
το κρεβάτι των γιαγιάδων
το παράσπιτο της πραγματικής ζωής
κολλητά στο σπίτι των οικογενειών
που κάνουν χρήσιμα πράγματα
βάζουν πλυντήρια
κλαδεύουν τη λεμονιά
συμπληρώνουν φορολογικές δηλώσεις
στέλνουν διαμαρτυρίες στην αντιπεριφερειάρχη
ψωνίζουν στο σούπερ μάρκετ
κλείνουν οικονομικά εισιτήρια στο eDreams
να έρθει η κόρη τους το Πάσχα
αγκαλιάζονται στον καναπέ

βλέπουν ταινίες και γλαρώνουν
ώσπου να πάνε στο κρεβάτι έχει φύγει ο ύπνος
γιατί δεν κοιμούνται οι γυναίκες της οικογένειας, γιαγιά
γιατί βλέπουν οράματα
μια Παναγία να φτεροκοπάει στο δωμάτιο

Λες να πεθάνω στο κρεβάτι σου
δίπλα στο κομοδίνο με τα φάρμακα
θα έχω σαν εσένα εγγόνια και δισέγγονα
θα έρχονται επίσκεψη
θα τους τραγουδάω «αχ, κουνελάκι,
ξύλο που θα το φας»
θα τους μαθαίνω να τρώνε με το εργονομικό κουτάλι
ώσπου να με φάει κι εμένα με το εργονομικό κουτάλι
ο χρόνος;

αγκάλιασέ με όπως αγκάλιαζες παλιά
νανούρισέ με
παράγγειλε στην Πόλη τα προικιά μου
στα Γιάννενα τα ρούχα μου και τα χρυσαφικά μου
ένα τριαντάφυλλο είναι ένα τριαντάφυλλο είναι
ένα τριαντάφυλλο
και μια γιαγιά είναι μια γιαγιά είναι μια γιαγιά
ιδρωμένη και χωμάτινη από τις δουλειές στο κτήμα
σε αγαπώ, γιαγιά
φοβάμαι, γιαγιά
η ζωή είναι τόσο ωραία

83

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Σου έφερα ένα δώρο.

Μου βάζει στα χέρια μια συσκευασία ηλεκτρικής σκούπας που γράφει: «Όπως τη διαφημίζουν στην τηλεόραση. Μαζεύει τη σκόνη από το μυαλό!».

— Δεν ήξερα ότι υπάρχει τέτοια σκούπα.

— Βρε κουτορνίθι, στα σκουπίδια του Ιωσήφ βρήκα τη συσκευασία. Άνοιξε.

Το κουτί είναι γεμάτο πολύχρωμα τσιγαρόχαρτα και κόκκους ζάχαρης καστανής.

— Δεν είναι ζάχαρη, άμμος είναι. Για να θυμάσαι την έρημο. Ξετύλιξε.

Ξετυλίγω. Στο βάθος του κουτιού τα χρυσαφένια κρόσσια του μπλε κασκόλ που μου έπλεκε. Τόσο μακρύ, που το πατάω.

Το τυλίγει πολλές πολλές φορές γύρω από τον λαιμό μου.

— Επειδή σκεφτόσουν τη γιαγιά σου.

— Πού το ξέρεις;

— Όλα τα ξέρω. Όταν το φοράς, να θυμάσαι ότι η επιθυμία είναι μπλε σαν τη θάλασσα.
— Εγώ το είπα αυτό.
— Σήκω λίγο. Το φοράς και στη μέση αν θες.
Όρθιες μπροστά στον καναπέ, δοκιμάζουμε δεσίματα. Ζώνη με τελείωμα χρυσό. Μαντίλι με τα κρόσσια στον άνεμο. Εσάρπα που γλιστράει πάνω από το νυχτικό, στους ώμους. Μάρσιπος με ένα γατάκι μέσα.
— Πού το βρήκες το γατάκι;
— Δεν είναι γατάκι, είναι τιγράκι.
— Και τι θα το κάνω όταν μεγαλώσει;
— Αυτό που κάνεις πάντα, θα το ιππεύσεις.
— Κι αν με φάει;
— Δεν θα σε φάει αν το μεγαλώσεις με αγάπη.
— Εγώ τι δώρο να σου κάνω, που τα έχεις όλα;
Σκύβει στο αυτί μου και ψιθυρίζει:
— Δώσε μου την κόρη σου, να την αναθρέψω σωστά, να γίνει ένα κορίτσι υπόδειγμα, όμορφο και σοφό.
— Αυτά που λες τα έχει ήδη.
— Θα της μαγειρεύω κάθε μέρα, θα τη διαβάζω, θα έχω χαρτομάντιλα στην τσάντα μου να καθαρίζω μύξες και αίματα.
— Μα εσύ είσαι αδίσταχτη!
— Θα δεις, θα αγαπάει και θα την αγαπούν, θα είναι ατρόμητη.
Το κασκόλ με πνίγει, δίνω μια και το πετάω πίσω από τον καναπέ.
— Πάνω από το πτώμα μου. Το παιδί έχει μητέρα.

84

Στη δεκαετία του ’80 και του ’90 δεν ανταλλάσσαμε δώρα γενεθλίων. Στην οικογένεια που φτιάξαμε με τον άντρα μου τα γενέθλια ήταν πιο σημαντικά από τα Χριστούγεννα. Ξεκινούσαμε με δίσκο πρωινού στο κρεβάτι και λουλούδια σε βάζο. Ακολουθούσαν πακέτα δώρων, περίτεχνα δείπνα, προπόσεις.

Στην κόρη μου έπαιρνα δώρα της στιγμής. Είδα αυτό και σε σκέφτηκα, ματάκι πλεκτό για τον καρπό, βιβλία με αρκουδάκια στο εξώφυλλο, μάλλινες σόλες για τις γαλότσες, ζελέ για την ακμή, tiger balm για τα πιασίματα, ποιήματα της Άντριεν Ριτς, προστατευτική θήκη για το κομπιούτερ, κασετίνα υφασμάτινη «if you go home with somebody and they don’t have books don’t fuck them», βότσαλο πλακέ για τη χαρτούρα, αυστραλέζικο έλαιο τεϊόδεντρου, μια σταγόνα στη μύτη πριν μπεις στο μετρό, κυκλοφορούν ιώσεις.

Τον Δεκέμβρη έφτιαχνα Adventskalender – μια γιρλάντα με είκοσι τέσσερα δώρα που καλμάρουν τα παιδιά ώσπου να γεννηθεί ο Χριστός. Στις υφασμάτινες θήκες έκρυβα σοκολατένια κουνέλια, σβούρες, μολύβια με μονόκερους. Στην εφηβεία οδοντόβουρτσες από μπαμπού, κρέμες χωρίς ζωικά παράγωγα, μαύρο μανόν. Σήμερα δαντελωτά καλσόν, κόκκινο κραγιόν, δαχτυλίδια από μάτι τίγρη, γάντια με κομμένα δάχτυλα, που της αρέσουν.

Από τα δώρα της θυμάμαι ζωγραφιές (μαμάδες με μαλλιά από ξυλάκια κανέλας,

μάτια από σταφίδες) και τις χειροποίητες δωροκάρτες που μου χάρισε στην τρίτη δημοτικού: «να σου κάνω μασάζ στο κεφάλι» / «να σου τραγουδήσω ό,τι θες» / «να κλείσεις τα μάτια, να σε πηγαίνω». Όταν της μίλησα για το βιβλίο, μου αγόρασε σετ χρυσοκέντητης Παρθένου –νεσεσέρ και τετράδιο– από ένα περίπτερο του Συντάγματος.

Πριν από λίγα χρόνια ρώτησα τη μαμά γιατί δεν μου έκανε δώρα γενεθλίων όταν ήμουν παιδί. Το πήρε κατάκαρδα και ξεκίνησε συστηματική δωροθεσία: εσώρουχα, κρέμες αντιρυτιδικές, αρτοποιητής, ηλεκτρική ζυγαριά. Όταν μειώθηκε η σύνταξή της, ξεκλήρισε το σπίτι – ασημένια κουταλάκια του γλυκού, κινέζικα βάζα, ένα δαχτυλίδι με ορθογώνια καφετιά πέτρα. Λάμπει στο συρτάρι του κομοδίνου σαν βιεννέζικο σοκολατάκι.

Εγώ της χαρίζω δώρα συμβολικά. Μαξιλάρι για μασάζ, κρέμα για το πρόσωπο με βιταμίνη C, αντιθαμβωτικό πανάκι καθαρισμού γυαλιών με την πριγκίπισσα Σίσσυ – το καλοκαίρι βλέπαμε μαζί την τηλεοπτική σειρά στο εξοχικό. Έχει ακόμη το πανάκι συσκευασμένο. Μπορεί να φτιάχνει Μουσείο Θυγατρικών Δώρων.

Της έκανα δώρο ένα ταξίδι στη Σύρο. Πήγαμε μαμά, κόρη κι εγγονή για αναπαράσταση της παιδικής της ηλικίας. Εστιατόρια με θαλασσινά, παραλίες με ομπρέλες. Στη σκιά τους η γιαγιά έλυνε σταυρόλεξα, η εγγονή διάβαζε μυθιστορήματα. Ψάξαμε το σπίτι, δεν το βρήκαμε. Μόνο τα σκαλιά της εκκλησίας θυμόταν.

— Εδώ είναι που δεν σε άφηναν να γυρνάς γύρω γύρω για να μη φαίνεται το βρακάκι σου;

— Εδώ.

— Κάνε μια στροφή να πάρεις το αίμα σου πίσω.

— Μα θα πέσω, παιδί μου. Και δεν φοράω πια φούστες.

— Θα κάνουμε ότι φοράς! Σε κρατάω.

Το δώρο ήταν ότι με γέννησε. Το ωάριο της κόρης μου υπήρχε στο σώμα μου ως γεννητικό κύτταρο. Γονιμοποιήθηκε στη μήτρα μου από το σπερματοζωάριο του άντρα μου, αλλά δημιουργήθηκε στη δική της μήτρα.

85

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Θα ρίξω ταρό στην κόρη σου.

— Εσύ δεν είπες ότι δεν πιστεύεις στα χαρτιά και στις προφητείες;

— Ποια είμαι εγώ; Σε ποιαν απευθύνεσαι;

— Πάλι ξεγλιστράς;

Ρίχνει πίσω το κεφάλι, γελάει ασυγκράτητα, τρομακτικά. Το μαύρο μαντίλι στο κεφάλι της ρυτιδιάζει από τον αέρα. Τα μοβ νύχια της είναι από άνθη αγριοθύμαρου. Ένα φεγγάρι παιδικής ζωγραφιάς, κατακίτρινο, ανεβαίνει στο ταβάνι.

— Ποια είσαι; Η κακιά μάγισσα;

— Όποια θέλω είμαι! Μου ζήτησες ή δεν μου ζήτησες να σου πω το μέλλον; Ανακάτεψε και κόψε.

Οι Αρκάνες είναι τρισδιάστατες. Ο Τροχός της Τύχης κυλάει μπροστά στα μάτια

μας. Το Άστρο μάς λούζει σε φως μεταλλικό. Από το χαρτί των Ερωτευμένων ένα παχουλό μωρό μάς σημαδεύει με το βέλος του.

— Το παιδί σου είναι παλιά ψυχή. Ήρθε στον κόσμο για να προσφέρει.

— Και τι πρέπει να κάνω εγώ;

— Να κατεβάσεις δυο οκτάβες τη φωνή σου. Να μη μιλάς, μόνο ν' ακούς. Δες εδώ! Το χαρτί της Δύναμης.

Στο χαρτί αυτό ένα μωρό με πάνες ανοίγει με τα παχουλά του χέρια το στόμα του λιονταριού.

— Αυτοπεποίθηση. Συγκέντρωση δυνάμεων. Υπόσχεση γαλήνης.

Με κοιτάζει σιωπηλή. Πλησιάζει το πρόσωπό της στο δικό μου. Ποια είναι αυτή η τρομακτική γυναίκα;

— Αυτή η τρομακτική γυναίκα είναι η Μονάδα, η Φύση των Πραγμάτων. Αν μου δώσεις την κόρη σου, θα την κάνω αρχηγό των μαγισσών κι η φήμη της θ' απλωθεί στην οικουμένη.

Το μαύρο μαντίλι δεν ρυτιδιάζει από τον αέρα αλλά από τα αραχνομωρά που τρέχουν στα μαλλιά της.

— Αποκλείεται. Το όχι είναι όχι.

— Να ρίξουμε ένα νόμισμα; Κορόνα κερδίζω, γράμματα χάνεις.

86

Στην πρώτη σελίδα της φετινής ατζέντας σημείωσα μια φράση: «Η αγάπη χρειάζεται ταπεινότητα, κουράγιο, πίστη και πειθαρχία». Την έγραψε ο Έριχ Φρομ, αλλά θα μπορούσε να την έχει γράψει η ίδια η Παναγία.

Όταν πονάω ή φοβάμαι, αντιγράφω τέτοιες φράσεις. Πηγαίνω σε ψυχολόγους, ψυχιάτρους, φυσιοθεραπευτές, βελονιστές. Ψυχανάλυση, σωματική θεραπεία, τραυματοθεραπεία, συστημική, γκεστάλτ, στουρμ ουντ ντρανγκ, θύελλα και ορμή, Βάγκνερ, Σίλλερ.

Κρυφά από τον άντρα μου –που πιστεύει ότι η μεταφυσική ροπή είναι αντιπολιτική στάση– παίρνω τον κατήφορο: καφετζούδες, μέντιουμ, δεν έχει πάτο. Μου έχουν ανοίξει ακασικά πεδία για να δω αν το παιδί κι εγώ ζήσαμε τον δέκατο όγδοο αιώνα στην Ούμπρια ή σε μια αγροτική οικογένεια με εννιά παιδιά στο Ουισκόνσιν. Μήπως στον Μεσαίωνα η κόρη μου ήταν ο πατέρας που με στραγγάλισε ή η μικρή μου αδερφή που πέθανε από τύφο; Μήπως ήμουν Ρωμαίος στρατηγός που τη σκότωσε στον ύπνο της για να μην καταχραστεί την εξουσία;

Έχετε αγαπήσει τόσο, που να πιστεύετε τα πάντα;

Έχετε φοβηθεί τόσο, που να στηρίζεστε πάνω σε λέξεις για να μην πέσετε;

«Να μην την αφήσετε να φύγει, δέστε τη με αλυσίδα από το πόδι».

«Ο Κρεμασμένος περιτριγυρίζεται από μπουμπούκια. Αυτό σημαίνει πως η άνοιξη θα έρθει χωρίς σπρώξιμο. Αν γυρίσω ανάποδα τον Κρεμασμένο, δείτε, γίνεται Χορευτής!»

«Έχει κλειστά ντουλαπάκια».

«Να μην κλειδώνει τον εαυτό της μέσα στον εαυτό της».

«Ναυαγός που μόνη της ναυάγησε».

Μπορώ να κάνω συλλογή από συμβουλές που δεν άκουσα.

Ο άντρας μου φέρνει το δελτίο τύπου για τη νέα του έκθεση. Θέλει μια γνώμη.

— Πες μου ειλικρινά, βγάζει νόημα; Καταλαβαίνεις τι θέλω να πω;

Η σειρά έργων «Ναυάγιο με θεατή – Αυτοπορτρέτο» εμπνέεται από το ομώνυμο δοκίμιο του Χανς Μπλούμενμπεργκ. Ο Γερμανός φιλόσοφος αναλύει τη χρήση των μεταφορών στο θαλασσινό ταξίδι και στα ναυάγια. Τη συσχετίζει με την ανθρώπινη πορεία στον χρόνο, τις τραγωδίες που συνοδεύουν την ύπαρξή μας, ατομική και ιστορική, και τον ηθικά μετέωρο ρόλο του θεατή. Χάρη στην ικανότητα της αποστασιοποίησης, ο θεατής στέκει εκτός κινδύνου, στο στέρεο έδαφος της ακτής. Επιβιώνει εξαιτίας μιας άχρηστης ιδιότητας: της ικανότητας να είναι θεατής.

Το αυτοπορτρέτο είναι μια αμφίβολη καλλιτεχνική στρατηγική που «θολώνει» τα νερά. Ισορροπεί μεταξύ ναρκισσισμού και αυτογνωσίας, αποδοχής και απελπισίας, εναλλάσσοντας διαρκώς τη θέση δημιουργού και θεατή. Αποσταθεροποιώντας τους ρόλους, επαναφέρει πολλαπλά τον κίνδυνο. Αυτή η σειρά έργων χρησιμοποιεί το τοπίο και τα αντικείμενα ως αυτοπορτρέτα, και το αυτοπορτρέτο ως τοπίο και αντικείμενο.

Το συμβολικό γίνεται άμεσο. Ουσιαστικός κίνδυνος για τη ζωή του υποκειμένου. Το να γράφεις για τον εαυτό σου μπορεί να φανεί υπεροπτική ιδέα. Αλλά είναι συνάμα μια απλή ιδέα: απλή όσο μια ιδέα αυτοκτονίας (Ο Ρολάν Μπαρτ *για* τον Ρολάν Μπαρτ).

Ή, όπως το θέτει ο Ντεριντά στο Μνήμες *τυφλού: η αυτοπροσωπογραφία και άλλα ερείπια*, ο άνθρωπος που απεικονίζει τον εαυτό του και προσπαθεί να συλλάβει την αντανάκλασή του αντικρίζει μόνο την εξαφάνισή του. Κοιτάζει τον εαυτό του τυφλά, γιατί είναι απών, έχει ήδη ερειπωθεί. Το πορτρέτο κατάγεται από το ερείπιο, ο εαυτός που απεικονίζεται –ο «άλλος»– δεν υπήρξε ποτέ παρών: είναι ένα φάσμα.

Σήμερα που τα φάσματα κυριαρχούν και η κατασκευή «άλλων» ταυτοτήτων με τη χρήση κοινωνικών δικτύων και εφαρμογών έχει φτάσει σε πρωτοφανή επίπεδα, το Ναυάγιο *με θεατή* επείγεται να μιλήσει για το πρόσωπο ως μάσκα, για τον εαυτό ως τοπίο, για το τοπίο ως ταύτιση, ως μοίρα και τραύμα, για την κωμικοτραγωδία του χρόνου που κυλάει και των γηρατειών. Για την κοινότοπη ανθρώπινη μοίρα.

Σε μια εποχή πολλαπλών ναυαγίων, την ώρα που οι θάλασσες όπου κολυμπάμε έχουν μετατραπεί σε νεκροταφεία, οι μηδαμινές ατομικές τραγωδίες μοιάζουν ναυάγια σε ποτήρι – ναυάγια πάντως. Μόνη λύση είναι να συνεχίσουμε να κολυμπάμε. Να συνοδεύουμε την Περσεφόνη, τραγουδώντας τον σκοπό της Βιρτζίνια Γουλφ: «Να χορεύουμε στα ερείπια που καίγονται ώσπου να πεθάνουμε».

— Τι έπαθες, κλαις;
— Μπορώ να το βάλω στο βιβλίο μου;
— Ποιο;
— Το ναυάγιο στο ποτήρι.
— Μα είναι δελτίο τύπου.
— Όχι, είναι όσα ζήσαμε.

Το κεφάλι μου γέρνει στον ώμο του άντρα μου σαν μια μπάλα που μπορεί και να πέσει. Η ωμοπλάτη του δεν μπορεί να με στηρίξει. Είναι απόδειξη της πρότινης παρουσίας του, όπως το πουκάμισο του φιδιού σ’ ένα χωράφι δείχνει το πέρασμα του ερπετού.

Είναι αδύνατος και ελαφρύς. Δεν μένει μέσα στο σώμα του, ούτε έχει αφήσει

ένα σημείωμα με την καινούρια διεύθυνση ή μια ταμπέλα «επιστρέφω σε λίγο». Μήπως αυτό σημαίνει αυτοπορτρέτο; Να αδειάζεις τον εαυτό σου από κάθε σημασία και να τον παρατηρείς ήσυχα με ένα μεγάλο, απαθές μάτι που δεν ήξερες ότι διαθέτεις; Ωστόσο οι λύσεις που προτείνει στο δελτίο τύπου είναι η αρχή της αυτοΐασης.

Ζούμε σ' ένα σκοτεινό γερμανικό παραμύθι. Μια κακιά μάγισσα μας καταράστηκε να μείνουμε ασάλευτοι στον καναπέ, με τη μοχέρ κουβέρτα στα πόδια. Μας βρίσκουν μετά από χρόνια στην ίδια θέση κόβοντας τους φράχτες με τις αγριοτριανταφυλλιές που τοποθέτησε η μάγισσα γύρω από το σαλόνι. Πεθάναμε; Ή ζούμε ακόμη; Αν μας καλέσουν να διηγηθούμε τις περιπέτειές μας στο κεντρικό δελτίο ειδήσεων, θα το κάνουμε; Ό,τι μας ζητήσουν. Αρκεί να επιστρέψουμε από το δάσος των παραλίγο νεκρών.

87

[από το ημερολόγιο ονείρων]

— Θα σας δώσω μια τελευταία ευκαιρία, λέει.

Κάθεται στο γραφείο του Χρύσανθου Χρήστου, φοράει τα γυαλιά του και το μπεζ κουστούμι του.

Εγώ φοράω το φουσκωτό μπουφάν των φοιτητικών μου χρόνων. Κίτρινο και γαλάζιο, κοντό, με μεγάλες τσέπες και χαμηλή μανικοκόλληση. Μας χωρίζει ένα θρανίο με χαραγμένες καρδιές και βρισιές.

«Το μουνί της μάνας σας». «Πουτάνας γιοι». «Αστέρας θρησκεία / γαμιέται η –», με το χέρι μου κρύβω το όνομά της.

— Ήμουν άρρωστη, κυρία.

— Φέρατε χαρτί από τον γιατρό; Από τη μαμά σας;

— Η μαμά σκουπίζει με την ηλεκτρική. Γιατρός θα γινόμουν εγώ. Αλλά πάτωσα στα μαθηματικά.

— Τότε θα εξεταστείτε κανονικά, δεσποινίς.

— Απαγορεύεται να με ονομάζετε έτσι.

— Γιατί; Είστε παντρεμένη;

Είναι άντρας, γυναίκα, τι διάολο είναι; Μάλλον γυναίκα, αλλά μοιάζει με τον Χρύσανθο Χρήστου, τον Τζορτζ Στάινερ και τον Ζακ Λακάν. Έχουν τα ίδια γυαλιά αυτοί οι τρεις. Πίσω από τον κοκάλινο σκελετό με καρφώνουν τα κίτρινα μάτια της.

— Λοιπόν, δεσποινίς, ας μιλήσουμε για πραγματικές κυρίες. Ποιος έγραψε τη *Μαντάμ Μποβαρύ*;

— Η Μαντάμ Μποβαρύ. Ο Φλομπέρ τής έκλεψε το χειρόγραφο όταν αυτοκτόνησε και άλλαξε την ιστορία.

— Τη Λωξάντρα;

— Η εγγονή της, η Μαρία.

— Τι σημαίνει «Λωξάντρα»;

— Αυτή που προστατεύει τους άντρες.

— Τι σας φταίνε οι άντρες;

— Τίποτα, τους αγαπώ.

— Ονομάστε πέντε άντρες που αγαπάτε.

— Τον Δημήτρη, τον Μάρκο, τον Ηλία, τον Μανόλη, τον Γεράσιμο.

— Και πέντε που θαυμάζετε.

— Τον Ίταλο Καλβίνο, τον Μίλτο Σαχτούρη, τον Φραντς–

— Όχι συγγραφείς παρακαλώ!

— Τον Μότσαρτ, τον Ντέιβιντ Μπάουι–

— Δεν είναι πρότυπο άντρα ο Μπάουι.

— Εμένα αυτοί οι άντρες μού αρέσουν.

— Πώς μπορούμε ν’ αγαπάμε έναν άντρα;

— Πάντως όχι ως μητέρες. Εκτός αν είμαστε η μητέρα του.

— Πώς μπορούμε να αγαπάμε μια γυναίκα;

— Να μην τη διακόπτουμε. Να περιμένουμε να τελειώσει.

— Πώς μπορούμε να αναθρέψουμε μια γυναίκα;

— Με το παράδειγμά μας.

— Κλίνετε παρακαλώ το παρελθόν.

— Εγώ ήμουν κόρη,
Εσύ ήσουν μάνα,
Αυτόν / Αυτή / Αυτό δεν το είχα γνωρίσει ακόμη.
Εμείς ήμασταν οικογένεια,
Εσείς παίζατε κρυφτό,
Αυτοί / Αυτές / Αυτά χάθηκαν στα δάση.

— Κοπήκατε, δεσποινίς. Του χρόνου να έρθετε διαβασμένη.

— Ναι, μαμά, τρώω. Φτιάχνω τη σούπα που έλεγες, με κόκκινες φακές και γάλα καρύδας.

— Γιατί αναστενάζεις, τοχτεράκι μου;

— Έχω τρελό άγχος, ρε μαμά. Δεν προλαβαίνω να κοιμηθώ, δεν προλαβαίνω να πάρω ανάσα.

— Ανάπνευσε βαθιά. Όλα θα τα προλάβεις.

— Ουφ, δεν ξέρω.

— Ρουφάς τη μύτη σου; Κλαις;

— Κόβω κρεμμύδια.

— Έχεις κύμινο;

— Αυτές τις συζητήσεις τις κάνω με τον μπαμπά.

— Ποτέ δεν είναι αργά, αγάπη μου.

— Μαμά, με αγαπάς;

— Ως τον ουρανό.

Θα ήθελα να της πω:

Η αγάπη μου διαπερνά τους πλανήτες, διαπερνά το σύμπαν, φτάνει σε ένα μέρος που δεν ξέρουμε και λέγεται Κι Όμως Υπάρχει, εκεί αγαπούν αλλιώς, αγκαλιάζουν αλλιώς, φροντίζουν αλλιώς, δεν υπάρχουν κίνδυνοι ή λύπες, υπάρχει μόνο το δάσος που λέγεται Προσοχή Κίνδυνος, περνάμε απέξω και σου

δείχνω τα δέντρα που περπατάνε, πώς δένουν τα παιδιά χειροπόδαρα με τις ρίζες και τα κλαδιά τους, σε τραβάω από το χέρι και ακολουθείς υπάκουα, χωρίς ερωτήσεις. Έτσι συμβαίνει στο μέρος που λέγεται Κι Όμως Υπάρχει, τα παιδιά δεν είναι χαζά, αλλά ούτε ριψοκίνδυνα, μαθαίνουν μέσω των εμπειριών που αφηγούνται οι μητέρες τους, ζουν μια ζωή που λέγεται Νόημα, απέξω μπορεί να φαίνεται κενή ή χαζοχαρούμενη, αλλά αν την ξεφλουδίσεις, θα βρεις στο κέντρο το κουκούτσι που ονομάζεται Ευτυχία.

Κι εκείνη θ' απαντούσε:

Ξέρεις πόσο με ενοχλεί η άποψή σου για την ευτυχία, ρε μαμά; Εσύ λες Κι Όμως Υπάρχει κι εγώ ακούω Προσοχή Κίνδυνος.

Στην άλλη άκρη της γραμμής συνεχίζει να ψιλοκόβει κρεμμύδια.

— Θέλω να είσαι ευτυχισμένη, κοριτσάκι μου.

— Έχεις σκεφτεί πως είναι επικίνδυνη η πάρα πολλή ευτυχία;

— Αυτός είναι τίτλος διηγήματος της Άλις Μονρό.

— Όλο μιλάς με τίτλους, το ξέρεις; Με φράσεις άλλων. Να σου πω με δικά μου λόγια γιατί είναι επικίνδυνη η πάρα πολλή ευτυχία; Επειδή δεν μας αφήνει να ουρλιάξουμε, να κλάψουμε, να πούμε «φτάνει». Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου δεν με αφήνεις να θυμώνω και να κλαίω. Το θεωρείς προσβολή.

— Το θεωρώ συναισθηματική τεμπελιά, ναι. Χαμένο χρόνο πάνω στη γη.

— Φτάνει, ρε μαμά! Έχουμε άπειρο χρόνο χωρίς οδύνη και στεναγμό, που λένε κι οι παπάδες.

— Δηλαδή, η αταραξία είναι κατά τη γνώμη σου η κατάσταση των νεκρών;

— Όχι μόνο κατά τη γνώμη μου. Κοίτα γύρω σου. Ο κόσμος βράζει. Το κλίμα, οι φωτιές, ο πόλεμος στη Γάζα, στην Ουκρανία, στη Συρία, στην Υεμένη, η λατρεία του χρήματος, η υπεκφυγή του νοήματος.

— Σταμάτα να μου κάνεις μάθημα!

— Κι εσύ σταμάτα να είσαι η γελωτοποιός μου!

— Να σε ρωτήσω κάτι; Σκέφτεσαι ποτέ πώς θα εξασφαλίσεις λίγη ευτυχία; Πώς θα διαλέξεις ανθρώπους που θα σε αγαπούν και θα τους αγαπάς;

— Μαμά, μαγειρεύω κι έχω εξεταστική. Δεν έχω χρόνο για τραλαλά.

— Καλά, βάλε το τηλέφωνο σε ανοιχτή ακρόαση και θα μιλάω μόνη μου.

Ν' αγαπάς τους άντρες και τις γυναίκες που κλαίνε στο σινεμά, που ποτίζουν τα λουλούδια, που έκλεψαν κάποτε ένα ποδήλατο και το επέστρεψαν. Μαζεύουν τα πόδια σαν χελωνάκια για να διευκολύνουν αυτόν που πάει να καθίσει δίπλα τους, σου λένε «έχεις μαϊντανό στα δόντια, όχι εκεί, στον κυνόδοντα», ξέρουν ποια έγραψε τον στίχο για «τα μυρμήγκια που πεθαίνουν από αγάπη».

Έχουν φτιάξει σπίτια από τούβλα και πευκοβελόνες, έχουν ρουφήξει ψεύτικη σούπα από τα κατσαρολικά μικρότερων παιδιών κι έσπασαν κάποτε το χέρι τους πηδώντας σαν τον Σπάιντερμαν από δέντρο σε δέντρο. Ρίχνουν το μικρό ψάρι στο νερό, ξέρουν να φιλετάρουν το μεγάλο. Δεν λιώνουν τις κάμπιες, τις μεταφέρουν σε μια γλάστρα στο μπαλκόνι. Κρατάνε τα γράμματα που τους έστειλες και δεν πετάνε άδειες μπαταρίες στα σκουπίδια. Σε μια άγνωστη πόλη βρίσκουν ενστικτωδώς την κεντρική πλατεία. Το πρώτο που κάνουν στη θάλασσα είναι να ψάξουν πλακέ βότσαλα για «ψαράκια».

Ν' αγαπάς τους άντρες και τις γυναίκες που δεν νιώθουν μόνο άντρες ή γυναίκες. Δεν γελούσαν στα ανέκδοτα για τις ξανθιές, δεν έσβησαν από τη μνήμη

του κινητού τα τηλέφωνα των παλιών εραστών ή των νεκρών. Δεν λένε «έφυγε» για τους πεθαμένους, ούτε «να ζήσετε να τη θυμάστε». Λένε «πέθανε και δεν ξέρω πώς να ζήσω χωρίς αυτήν».

Σε αγκαλιάζουν χωρίς να σε πνίγουν, κι η αγκαλιά τους μυρίζει ιδρώτα και πράσινο σαπούνι. Φοράνε άσπρα πουκάμισα λίγο τσαλακωμένα και γυρίζουν τα μανίκια για να κάνουν άχαρες δουλειές – να μαζέψουν τις τρίχες στην μπανιέρα, να κατεβάσουν το καπάκι της λεκάνης. Ξέρουν να φτιάχνουν γλυκό από το τίποτα, να πλένουν ένα νεογέννητο, να καψαλίζουν πιπεριές, ν' ανοίγουν λάκκο για τον σκύλο ή το σπουργίτι που έπεσε από τη φωλιά του. Σφυρίζουν μόλις μπουν στο σπίτι και τραγουδάνε το τραγούδι που σφυρίζεις. Λένε «απλώς αναρωτιόμουν» και δεν ξέρουν τι θα πει ευθιξία. Σου φέρνουν καφέ στο κρεβάτι, νερό όταν πνίγεσαι, ουίσκι αν κλαις, αλατόνερο αν πονάει ο λαιμός σου. Ελπίζω πως το ίδιο κάνεις κι εσύ για τους ανθρώπους σου.

Ν' αγαπάς τους άντρες και τις γυναίκες που αναστενάζουν διαβάζοντας Μάτση Χατζηλαζάρου κι αναρωτιούνται αν τους αγαπάς όπως αγαπάει στα ποιήματά της η Μάτση Χατζηλαζάρου. Κάνουν σεξ με τα μάτια και τις μασχάλες και το μεγάλο δάχτυλο του ποδιού, βγάζουν την καρδιά τους από τη θέση της για να τη δεις καλύτερα, μένουν στον άδειο χώρο μέσα σου ακόμη κι αν φύγουν για πάντα από τη ζωή σου. Θυμάσαι τον αντίχειρά τους, το γέλιο τους, τον τρόπο που έλεγαν «θυμάσαι;».

Αυτό θα σου έλεγα, κόρη μου, αν είχες χρόνο. Πώς να βρίσκεις τον σωστό άντρα, τη σωστή γυναίκα. Πριν το διαδίκτυο, πριν τις στήλες συμβουλών στα περιοδικά, πριν την ποίηση συμβουλές έδιναν οι μητέρες. Δεν χρειαζόταν να πεις δι' ευχών των αγίων μητέρων ημών. Το θεωρούσαν δουλειά τους να συμβουλεύουν.

Κι εμένα με συμβούλευε η γιαγιά σου. Η φωνή της ζούσε στο μυαλό μου, σ' ένα δωμάτιο πρώτων βοηθειών. Κατάφερα να το αλλάξω αυτό το δωμάτιο, να το βάψω, να το επιπλώσω από την αρχή. Ξέρω πώς είναι να σου δίνουν συμβουλές και ν' ακούς αφηρημένη τσιγαρίζοντας κρεμμύδια, σπάζοντας τα μπιμπίκια σου. Ξέρω πώς είναι να αισθάνεσαι και να υποκρίνεσαι ότι δεν αισθάνεσαι.

Μήπως ήρθε η ώρα να ζητήσουμε συγγνώμη – εγώ από σένα, εσύ από μένα, η γιαγιά σου από μένα, εγώ από τη γιαγιά σου; Ν' αγκαλιαστούμε χωρίς να πνίγει η μια την άλλη; Είμαστε τρεις ενήλικες γυναίκες.

Θα προσπαθήσω να κόψω τις συμβουλές. Να ράψω το στόμα μου. Να γίνω ένα αυτί που ακούει.

89

[*από το ημερολόγιο ονείρων*]

— Φεύγω και δεν θα με ξαναδείς ποτέ.

Φοράει το αδιάβροχο και τις γαλότσες από το όνειρο με τα βότσαλα. Φτιάχνει βαλίτσα όπως οι πικραμένες γυναίκες στις ιταλικές ταινίες. Ρίχνει μέσα νυχτικό, ρόμπα τιγρέ, το μαγιό της Μέριλυν, βαφές μαλλιών, την κρέμα από γάλα γαϊδούρας, το κέντημα, τις ωμοπλάτες του ράγκμπι, το πλεκτό καπέλο για το χαρτί τουαλέτας, το άλλο, το ψάθινο, με τους σπόρους ροδιών, μια πλαστική ουρά

γοργόνας και τα σύνεργα της μπαργούμαν.

Βρισκόμαστε σ’ ένα δωμάτιο ξενοδοχείου με ξέστρωτο κρεβάτι. Τρεις σειρές ελάφια τριποδίζουν στο κεφαλάρι. Στο βάζο της μαρμελάδας φυτρώνουν σαπισμένα φύλλα φράουλας. Τα κρουασάν ξεράθηκαν στον δίσκο του πρωινού.

— Βαρέθηκα την ψευτοεπανάσταση, τα δεσποινίς και κυρία. Ακόμη ψάχνεις τη μαμά σου.

— Τι έπαθες; Μύγα σε τσίμπησε;

— Γιατί μακραίνεις τα μαλλιά σου; Για να σκαρφαλώσει ο ιππότης στο παράθυρο και να ζήσεις μια τελευταία ιστορίας αγάπης;

— Εσύ μ’ έβαλες να σκαρφαλώσω στα μαλλιά σου.

— Βρε ανόητη, εσύ με έβαλες να σε βάλω να σκαρφαλώσεις! Δικά σου είναι τα όνειρα. Τι ιστορίες θα διηγείσαι στα εγγόνια σου; Το ξέρεις ότι εξηνταρίζεις; Μην κλείνεις τ’ αυτιά. Θα φοράς πλαστικά παπουτσάκια θαλάσσης και θα μπατάρεις σαν βάρκα.

— Εσύ δεν μπήκες καν στη βάρκα!

— Μπήκα στη βάρκα! Αλλά δεν έλυσα το σχοινί. Η βάρκα ήταν κομμάτι του δέντρου από το οποίο κόπηκαν τα ξύλα της. Ήταν κομμάτι μιας άλλης ιστορίας που ανήκει στο δέντρο, ανήκει στο δάσος. Ήμουν δώδεκα χρονών και το ήξερα. Κι εσύ δεν ξέρεις πώς να χαλαρώνεις με το κλειδί τα ποδαράκια του πλυντηρίου. Στις ιστορίες σου όλοι μπαίνουν σε μια βάρκα και φεύγουν. Μήπως είναι τίμιοι άνθρωποι που θέλουν να ξεφύγουν από ένα καταπιεστικό καθεστώς; Όχι, από τη μαμά τους θέλουν να το σκάσουν, από την ενηλικίωση.

— Τι σημαίνει ενηλικίωση; Ρυτίδες; Βάσανα; Να κοροϊδεύεις τις λέξεις της νέας γενιάς;

— Ενηλικίωση σημαίνει να ποδοπατήσεις το εικόνισμα του εαυτού σου. Εσένα, που σου αρέσουν οι λέξεις, ξέρεις από πού βγαίνει η λέξη «εικόνα»; Από το είκω, υποχωρώ.

— Να κοιτάς τη δικιά σου καμπούρα.

— Κι εσύ τη δικιά σου! Έμαθες τίποτα κολυμπώντας με τους πνιγμένους;

— Τώρα θα κλάψω από συγκίνηση. Μιλάει η μητέρα των καταφρονεμένων;

— Στην κόρη της καταφρόνιας. Σε λυπάμαι, καημένη μου. Δεν ξέρεις τι θα πει ζωή.

— Και ξέρεις εσύ; Προστατευμένη από την κορνίζα της αγιογραφίας;

— Προστατευμένη; Ή ποδοπατημένη; Νομίζεις πως αναπνέω κάτω από τα τζάμια των ζωγράφων που με φαντάστηκαν άσπιλη; Όπως κάθε καλός χριστιανός φαντάζεται τη μαμά του;

— Μα αυτό δεν είσαι; Μια ιδανική γυναίκα για όλες τις εποχές;

— Ξέρεις πόσες εποχές υπάρχουν στο κόσμο, άσχετη; Εκατόν πενήντα εφτά! Η εποχή του δρυοκολάπτη και της χήνας, της κοιμισμένης τίγρης, του σκουληκιού, της Αρτεμίζια Τζεντιλέσκι, του σκόρδου που καίγεται, της ελεύθερης μετέωρης–

— Φτάνει!

— Όχι, θα σου τα πω για να τα πεις κι εσύ στους ζωγράφους σας. Πες τους λοιπόν χαιρετίσματα, ότι μέτρησαν λάθος τις εποχές για να πηγαίνουν στις σημαντικές δουλειές τους, στα εργαστήρια με τους δεκάδες βοηθούς, τότε που οι γυναίκες δεν μπορούσαν ν’ αγοράσουν χρώματα για να ζωγραφίσουν το μόνο θέαμα που έβλεπαν στη σκοτεινή τους κουζίνα, ξεπουπουλιασμένους φασιανούς και κρεμμύδια. Τι με κοιτάς; Νομίζεις πως μου έδωσες ένα όνομα και ξεμπέρδεψες; Πως είμαι η Παναγία και ζω στο εικόνισμα της μαμάς σου;

— Ποια είσαι λοιπόν; Γιατί δεν μου λες ποια είσαι;

— Σ’ το είπα και δεν σου άρεσε. Είμαι η Φύση των Πραγμάτων. Είμαστε πολλές. Ήρθε η ώρα να ενωθούμε, να θυμηθούμε. Κι εσύ ξεχνάς από το ένα όνειρο στο άλλο.

— Πώς σε λένε; Δεν μπορεί να σε λένε Φύση των Πραγμάτων.

— Ξέρεις πόσα ονόματα έχω; Πόσο παλιά είμαι; Υπεραιωνόβια! Και δεν σου έχω ζητήσει ούτε ένα ποτήρι νερό. Όχι, μην πας να μου φέρεις νερό, μεταφορικά μιλάω. Μόνο εσύ θα φτιάχνεις μεταφορές;

— Το μόνο που κάνεις είναι να με εξαπατάς και να με προσβάλλεις. Δεν πας από κει που ’ρθες;

Αναποδογυρίζει τον δίσκο του πρωινού, οι μαρμελάδες κυλάνε στα σεντόνια, τα φύλλα της φράουλας αναρριχώνται στο κεφαλάρι, τυλίγονται γύρω από τον λαιμό των ελαφιών.

— Φεύγω αυτή τη στιγμή, φωνάζει και κλείνει το φερμουάρ της βαλίτσας.

Τα δάκρυά της πέφτουν βροχή. Το δωμάτιο ξεχειλίζει. Τα ελάφια πνίγονται, επιπλέουν τουμπανιασμένα γύρω από το κρεβάτι. Θα πνιγώ εδώ μέσα κι εκείνη ούτε γυρίζει να κοιτάξει. Ανοίγει την ομπρέλα και διαπερνά την οροφή. Η πόρτα του δωματίου έχει φρακάρει.

— Βοήθεια, πνίγομαι!

Ο άντρας μου με αγκαλιάζει.

— Σουτ, ησύχασε. Όνειρο ήταν. Μα τι έβλεπες; Έβριζες τη Μαίρη Πόππινς.

Αν αρχίσω να κλαίω, δεν θα σταματήσω ποτέ, θα τα κάνω όλα κλαίγοντας, θα ψωνίζω στο σούπερ μάρκετ κλαίγοντας, θα περπατάω κλαίγοντας, θα διαβάζω και θα γράφω κλαίγοντας, θα πλένω τα δόντια κλαίγοντας, θα σκλοράρω κλαίγοντας, θα τρώω και θα κοιμάμαι κλαίγοντας. Καλύτερα να μην αρχίσει μια γυναίκα να κλαίει στην εμμηνόπαυση. Φαντάσου τι έχει να γίνει αν τα κολπικά υγρά, οι βλέννες της εγκυμοσύνης, το αίμα της περιόδου αντικατασταθούν από δάκρυα. Ποτάμια θα φτιάξουμε.

Κάθε βράδυ την περιμένω.

Τη φωνάζω με τα πολλά της ονόματα: Stella Maris, Μαρία Θηρεσία, Μαρία Αντουανέττα, Μαρία Μαγδαληνή, Μαρία Άννα της Σαβοΐας, Μαίρη Γουόλστονκραφτ, Μαίρη Σέλλεϋ, Μαίρη Μάρσυ, Μαρία Πολυδούρη, Μαρί Κιουρί, Μαρίζα Τζιμπούτας, Μαρία Κάλλας, Μαίρη Όλιβερ, Μαρία Στιούαρτ, Belle Marie, Μαίρη Λίντα, Μαίρη Μίτζλυ, Μαίρη ΜακΚάρθυ, Μαρία Κοδάμα, Μαρία Μήτσορα, Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου, Μαίρη Καρ, Μαρίζα Κωχ, κυρα-Μάρω, Παναγία των Λουλουδιών, Μαρία Στεπάνοβα, Μαρία Πενταγιώτισσα, Μαράια Κάρεϋ, Μαρία με τα κίτρινα, Μαριάνα Ενρίκες, Μαρία Λαϊνά.

Προσπαθώ να κοιμηθώ για να έρθει. Κι επειδή δεν κοιμάμαι και δεν έρχεται, έχω χάσει και τον ύπνο μου κι εκείνη.

Τι θα της έλεγα αν γύριζε:

Ότι η τέχνη είναι έργο της φαντασίας. Όποιος βλέπει την Παναγία στο γαϊδούρι βλέπει μια γυναίκα στον έρημο κόσμο. Όποιος βλέπει μια γυναίκα περιτριγυρισμένη από πισινούς βλέπει δυνατότητες.

Ότι τα κορίτσια θεωρούνται ακόμη περιφερόμενες ζωγραφιές. Τα κορίτσια και ο κώλος τους, τα κορίτσια και ο κρίνος τους, τα κορίτσια και το μωρό τους. Όταν οι γυναίκες εξηνταρίζουν, γίνονται αόρατες. Αυτός είναι ο λόγος που γράφουν καλύτερα βιβλία μεγαλώνοντας. Δεν χρειάζεται να είναι ελκυστικές. Ούτε να το παίζουν ηλίθιες.

Ότι αλλιώς είχε φανταστεί η Θεά τον κόσμο. Ονειρευόταν πλάσματα που θα έτρωγαν από τα χείλη του κόλπου και θα έπιναν μ' ένα πέος καλαμάκι. Ρούχα δεν υπήρχαν στο σχέδιό της, ούτε ντροπή, ούτε Θεός. Θεός ήταν ο δίδυμος αδερφός της, ένας αχαΐρευτος που δεν είχε ακόμη φιλοδοξίες. Γεννήθηκαν από μια τυχαία συμπαντική ζαριά, κάτι σαν εξάρες. Γονείς πουθενά. Εξέλιξη άφαντη. Ο χρόνος ήταν πλανήτης.

Σχεδίαζε λοιπόν η Θεά στο χαρτί ζώα και ανθρώπους, που δεν τους έλεγε ανθρώπους. Την απασχολούσε η δράση και η παθητικότητα, το γιν και το γιαν. Αισθήσεις θα ξεπηδούσαν από παντού, χέρια και πόδια και κοιλιές και στόματα θα έμπαιναν εδώ κι εκεί, οι σιδηροδρομικές γραμμές των νευρώνων θα διακλαδίζονταν και οι απολήξεις τους θα έβγαιναν από το σώμα και θα περιελίσσονταν στα δέντρα.

Κάθε μέρα θα τρίβονταν τα σώματα και θα χαίρονταν, παντού θα έβρισκαν διόδους ζευγαρώματος στην κοσμογονία της. Θα έκαναν την ανάγκη τους από τις πατούσες για να βρίσκονται τα απόβλητα κοντά στη γη. Θα είχαν δυο μάτια μπροστά κι ένα τρίτο στην πλάτη. Μοβ τα ήθελε και σκληρά, μπηγμένα στο δέρμα. Οι γλώσσες θα φύτρωναν κάτω από τις μασχάλες για να γλείφουν τον ιδρώτα. Το κεφάλι θα προστατευόταν στη θέση του στήθους, να μην πέφτουν πάνω του οι γλάστρες κι ο ουρανός.

Ώσπου ήρθε αυτός που ξέρουμε και της είπε τις ιδέες του, η Θεά αρνήθηκε με σταθερότητα, πώς του ήρθε, εκείνος που όλη μέρα κοιτούσε έξω από τον κόσμο και φοβόταν μην πέσει;

Ένα βράδυ που κοιμόταν κουρασμένη πάνω στα χαρτιά της στάθηκε από πίσω της, κι ενώ ήταν αδερφός της, δεν ένιωσε αδερφικά απέναντί της, μόνο έδωσε μια και την τύλιξε ρολό μέσα στα χαρτιά ξανά και ξανά και ξανά, κι έγινε η Θεά ένα τεράστιο ρόλο κουζίνας από αυτά που χρησιμοποιούν οι γυναίκες όταν σκουπίζουν εμετούς μωρών ή όταν κλαίνε. Ύστερα την πέταξε έξω από τον θεϊκό κόσμο και είπε: «Εν αρχή ην ο λόγος». Όταν συνήλθε εκείνη κι ελευθερώθηκε, όλα ήταν όπως τα ξέρουμε. Ο Θεός ήθελε πράγματα ξεκάθαρα, κάτι να μπαίνει και κάτι να βγαίνει. Ήταν και ανασφαλής, όπως όλοι οι αντιγραφείς, σε θέματα χρησικτησίας.

Ότι ο Θεός έγινε η μάνα μας κι η μόνη λύση είναι η αποδοχή. Έχουμε τη μάνα που

μας κληρώθηκε, μας ανάθρεψε όσο καλύτερα μπορούσε. Ας δεχτούμε ότι είχε τους λόγους του που γέννησε τον ουρανό και τα σύννεφα και τις θάλασσες να μπαινοβγαίνουν στις στεριές. Γονιμοποίησε τον κόσμο με το βλέμμα και τον συνειρμό, δημιούργησε το νερό, το χώμα που ρουφάει βροχή, το ίδιο χώμα που μας σκεπάζει όταν πεθαίνουμε. Πώς θα τα ήξερε αυτά ο Θεός αν δεν κοιτούσε προσεκτικά, αν δεν πλησίαζε με το μικροσκόπιο την απελπισία που εμείς ονομάζουμε θάνατο, κι εκείνος δικαιοσύνη, αν δεν είχε μάθει ν' αντιγράφει; Μας κληροδότησε τον χαρακτήρα και τις συνήθειές του, την αναπαραγωγή των πάντων. Από τότε η οικουμένη γεννά τον εαυτό της. Τα σύννεφα γεννούν βροχή, τα δέντρα βλαστούς, οι αρκούδες αρκουδάκια, οι σκύλες κουτάβια. Ζούμε σ' ένα εργοστάσιο αναπαραγωγής τοπίων, σωμάτων, συναισθημάτων.

Ότι η Παναγία δεν υπάρχει στην Αγία Γραφή επειδή η μητέρα δεν υπάρχει στον κόσμο. Οι άντρες δεν ξέρουν να φτιάξουν μια αληθινή κι ελεύθερη μητέρα. Τη σκέφτονται όταν γεννάει, ή όταν κάτι τραγικό συμβαίνει σ' εκείνη ή στο παιδί της, ή τις Κυριακές που ταπεινώνουν την αντίπαλη ομάδα στα γήπεδα. Κατά τα άλλα, η μητέρα είναι σιωπηλό δοχείο. Σκλάβα ικανοποιημένη με τη σκλαβιά της.

Ότι μόνο εκείνη μπορεί να με βοηθήσει να γράψω ένα βιβλίο που να εμφανίζεται στην άκρη του δρόμου όπως η εικόνα που είδε η μαμά στην Παναγία της Κορυφής. Κι ας πουν μετά «εγώ θα ήθελα την Παναγία χαμογελαστή, εγώ πιο θυμωμένη, πιο ευγενική, πιο εκδικητική, πιο κοντά στις Γραφές, πιο κοντά στη Μητέρα Φύση ή στη Φύση των Πραγμάτων».

Ας πουν «αφήστε τη να γράψει για γυναικεία θέματα, τη μητρότητα της τη δίνουμε, είναι της μόδας ο φεμινισμός, ο δικαιωματισμός, θυμήθηκαν ξαφνικά ότι το σώμα τους είναι δικό τους, τα βγάζουν όλα στη φόρα, βυζάρες παντού και δεν ξέρεις από πού να τις πιάσεις, στριγκλίζουν σαν ύαινες, ακόμη και μικρά κορίτσια, αν τους σφυρίξεις "ωραίος κώλος", απαντάνε "σε ρώτησα εγώ για τον κώλο μου;" αντί να χαμογελάσουν με νάζι ή να απομακρυνθούν διακριτικά αν δεν θέλουν, ποιος τις αναγκάζει, ξεκαυλώσαμε πια, αμάν η χορωδία, κι εγώ, κι εγώ, me too, me–»

Ορίστε. Θύμωσα και ξύπνησα εντελώς.

Αφού δεν κοιμάμαι, θα πιάσω δουλειά. Έχω να ετοιμάσω ένα βίντεο για το μάθημα δημιουργικής γραφής «Εισαγωγή στο μυθιστόρημα».

Θα τους μιλήσω με μεταφορές:

«Η εισαγωγή στο μυθιστόρημα είναι μάλλον εξαγωγή από το μυθιστόρημα, πετάμε με αεροπλάνο πάνω από τις άγραφες σελίδες ώσπου να βρούμε μια πεδιάδα και να τη γονιμοποιήσουμε με δέντρα, πουλιά, μια εκκλησία εδώ, πιο πέρα το σχολείο, το μαιευτήριο, ο φούρνος, η τράπεζα, μερικά σπίτια σαν παράγραφοι κι ανάμεσα άδειοι δρόμοι όπου θα–»

Όχι, θα τους μιλήσω με χιούμορ:

«Η εισαγωγή στο μυθιστόρημα είναι σαν την τεκνοποίηση, θα μάθουμε πώς συλλαμβάνουμε μια ιδέα με ανεμογγάστρι και πώς ακολουθούμε τον δρόμο της φύσης με σωστή διατροφή και ξεκούραση για να υποδεχτούμε το έμβρυο

μυθιστόρημα. Θα αντιμετωπίσουμε ναυτίες νοήματος, συναισθηματικές μεταπτώσεις ηρώων, δυσχρωμίες στην εξωτερική στιβάδα της πλοκής, αύξηση βάρους των σελίδων. Τα σχεδιαγράμματα για την ανάπτυξη του εμβρύου μυθιστορήματος δεν ωφελούν, το μόνο που έχει νόημα είναι πόσο πολύ θέλετε αυτό το παιδί, όχι πώς θα είναι ο σκελετός του ώστε να σταθεί κάποτε στα πόδια του, καλύτερα να σκεφτείτε πώς θα λυγίζετε τα δικά σας πόδια για να σηκώσετε έναν χαρακτήρα με τάσεις υπερβολής χωρίς να πιαστεί η μέση σας, ή τι θα κάνετε με την κατακράτηση άχρηστων πληροφοριών, με τους κιρσούς και τις αιμορροΐδες, που είναι μια μορφή κιρσών. Πρέπει να σηκώνεστε συχνά από την καρέκλα για αργές περιστροφές λεκάνης, να τρώτε βατόμουρα και ντομάτες αράντιστες, να φοράτε κάλτσες συμπίεσης για να μην ξεχειλώσει η πλοκή. Κάποια στιγμή θα σπάσουν τα νερά και το μυθιστόρημα θα αποκτήσει την αμετάκλητη μορφή του. "Γιατί να είναι μια αληθινή καρέκλα καλύτερη από έναν φανταστικό ελέφαντα;" ρωτούσε η Βιρτζίνια Γουλφ. Εσείς ρωτήστε: Γιατί να είναι μια αληθινή εγκυμοσύνη καλύτερη από ένα φανταστικό μωρό;»

Όχι, όχι, θα τους μιλήσω με πικρία και σαρκασμό:

«Εμένα που με βλέπετε προσπαθώ να γράψω ένα μυθιστόρημα για τη μητρότητα και τη θυγατρικότητα, κάθε ιστορία ξεκινάει με μια ριζοσπαστική υπόθεση εργασίας, με μια ερώτηση που πρέπει να θέσουμε στον εαυτό μας πριν ξεκινήσουμε: Μπορούμε να απαρνηθούμε τον ύπνο μας, συγγνώμη, τον εαυτό μας, για να γράψουμε ένα μυθιστόρημα; Για κοιτάξτε με προφίλ στην κάμερα του videocall: Μου φαίνεται πως μπαίνω στον έκτο μήνα; Βέβαια, μπορεί να περάσουν δύο, τρία χρόνια, μπορεί να γεννήσετε σε έξι εβδομάδες, τόσο πήρε στον Φόκνερ να γράψει το *Καθώς ψυχορραγώ*.

»Ο χρόνος δεν είναι εγγύηση ποιότητας, αλλιώς οι γυναίκες θα κρατούσαν τα παιδιά στην κοιλιά τους ως την ενηλικίωση και θα τα έβγαζαν στην κοινωνία αστραπατσάριστα. Μη ρωτάτε τι θα συνέβαινε στις μητέρες που θα είχαν δυο μέτρα άνθρωπο στην κοιλιά, δεν είναι απλό, άσε που το παλαιωμένο τυρί βρομάει και το παλαιωμένο μυθιστόρημα επίσης· από την άλλη, δεν θα αντιμιλούσαν τα σκασμένα όλη μέρα, θα ήταν ήσυχα βιβλία του συρταριού, πλάσματα του ονείρου. Άντε να γράψετε, πουλάκια μου, γεννήστε χωρίς πολλή σκέψη, ώσπου να πεις "γεννάω", το παιδί έχει φύγει από το σπίτι, όσο για το βιβλίο, έχει κάνει τον κύκλο της μικρής ζωής του και έχει πολτοποιηθεί. Γιατί τι είμαστε; Χους και εις χουν».

Καλύτερα απομάγευση από την αρχή, να ξέρουν πού μπλέκουν:

«Το μυθιστόρημα είναι ένας ύπουλος μηχανισμός υπαρξιακής εγρήγορσης που σε πείθει ότι ξαναβρήκες το νόημα της ζωής. Θα επιχειρήσω να σας εξηγήσω την ψευδαί–»

Ή ένα σύνθημα;

«Είδη πρώτης ανάγκης για μυθιστόρημα, ανοιχτό 24 ώρες το 24ωρο».

Ή πειστικά επιχειρήματα από διάσημους άντρες;

«Όπως το θέτει ο Ντεριντά, ο άνθρωπος που απεικονίζει τον εαυτό του αντικρίζει μόνο την εξαφάνισή του».

91

Το καλοκαίρι είπε:

— Σταμάτα να γράφεις. Ζήσε λίγο, κοιμήσου.

Ο ήλιος με χάιδευε. Ο άντρας μου με ξυπνούσε με τα ποιηματάκια του ημεροδείκτη.

Η Αφροδίτη πιο λαμπρό
λένε πως είναι αστέρι
Φαίνεται δεν σε έχουν δει
Μικρό μου περιστέρι.

Το μεσημέρι τα τζιτζίκια έπιαναν το παραμιλητό. Ξαπλώναμε στο δροσερό μας δωμάτιο. Η επιθυμία δεν ήταν μακρινός μπλε ορίζοντας αλλά νερό στο ποτήρι. Οι καβγάδες έπαψαν να είναι δραματικοί κι επικίνδυνοι. Τέλειωναν λίγο αφού άρχιζαν, μ' έναν συνδυασμό κατανόησης και ευλογοφάνειας. Όταν πηγαίναμε στη θάλασσα, τα αλμυρίκια κουνούσαν τα κλαδιά τους, ψιθύριζαν «ναι ναι ναι». Η άδεια φωλιά μας απέκτησε φύλλα.

Μια μέρα που ξεφύλλιζα το χιλιοτσακισμένο βιβλίο του Λακάν έπεσα στην εξής παράγραφο: «Ονειρεύτηκα τη νύχτα, πως όταν ήρθα εδώ, δεν υπήρχε κανένας. Κι έτσι επιβεβαιώνεται ο χαρακτήρας πόθου του ονείρου. Αν και ήμουν αρκετά φουρκισμένος που όλα αυτά θα πήγαιναν χαμένα, γιατί μέσα στο όνειρό μου θυμόμουνα και ότι μελετούσα μέχρι τις τέσσερις και μισή τα χαράματα, ήταν πάντως η ικανοποίηση ενός πόθου, δηλαδή ότι από δω και πέρα μπορούσα να την αράξω».

Μπορούσα να την αράξω, έλεγαν τα σύννεφα, τα βότσαλα, οι πετσέτες θαλάσσης, τα ελαφίσια μάτια του άντρα μου. Αν είναι να έρθει και να κάτσει στην άκρη του κρεβατιού, θα έρθει. Δεν θα την κυνηγάω.

Εκείνη ακριβώς τη στιγμή το μυθιστόρημα άρχισε να κλοτσάει. Η μαμά διαγνώστηκε με νευροπάθεια. Δεν μπορούσε να περπατήσει. Συμφωνήσαμε με την αδερφή μου να πάμε στο εξοχικό εναλλάξ, δυο εβδομάδες η καθεμία, για να μη χάσει τα μπάνια της. Έφτασα μετά τον Δεκαπενταύγουστο με μια εκτύπωση του βιβλίου μου.

Δεν μπορούσα να την αράξω.

92

Η μαμά φορούσε το κασκέτο της Google, αλλά δεν ήταν η μαμά. Οι πατούσες της έμοιαζαν με γουρουνοοπλές. Την τελευταία εικοσαετία, εξαιτίας της ρευματοειδούς αρθρίτιδας, το ένα δάχτυλο καβαλίκευε το άλλο, σχηματίζοντας μια τρισδιάστατη βεντάλια. Με τη νευροπάθεια απόγινε το κακό. Δεν μπορούσε να περπατήσει, ούτε να δεχτεί ότι δεν μπορούσε να περπατήσει. Κατεβαίναμε στράτα στρατούλα στην παραλία, όπως τότε που η κόρη μου ήταν μωρό.

Σκεφτόμουν συχνά τη μαμά ως ανικανοποίητο μωρό. Έφταιγε κάτι που είχα διαβάσει για την προσωπικότητα των ρευματοπαθών: Από παιδιά προσποιούνται ότι τα καταφέρνουν χωρίς βοήθεια. Για να το πετύχουν αυτό στρέφουν προς τα

μέσα τα αισθήματα που θα δημιουργούσαν άλυτα προβλήματα στο περιβάλλον τους, όπως τον θυμό ή την απόρριψη των γονιών. Τα βάζουν με τον εαυτό τους χωρίς να καταλαβαίνουν ότι τον γρονθοκοπούν. Η ανοσολογική σύγχυση ανοίγει την πόρτα στον ρευματοειδή παράγοντα, που αρχίζει κι αυτός να επιτίθεται στο αφύλαχτο σώμα.

Η μαμά φορούσε τα λαστιχένια παπούτσια θαλάσσης με αργές κινήσεις. Ίδρωνε από την προσπάθεια, αλλά δεν τα παρατούσε. Στηριζόταν πάνω μου κι εξακόντιζε το μπαστούνι στα βράχια. Μπαίναμε στη θάλασσα αγκαζέ και μόλις το νερό τής έφτανε στην κοιλιά, περνούσα το μακαρόνι κολύμβησης κάτω από τα μπράτσα της. Βυθιζόταν στο νερό με φόβο και αγαλλίαση. Στις πρώτες απλωτές μπατάριζε. Με το ένα χέρι τη στήριζα, με το άλλο της κατέβαζα το πόδι.

— Μη με πιάνεις, παιδί μου, μόνο το πόδι κατέβασέ μου.

— Πώς να το κατεβάσω αν δεν σε πιάσω;

— Τι έγινε τώρα;

— Πας στους βράχους, δεν βλέπεις; Γύρνα πίσω.

— Άσε με μόνη μου, θα με πνίξεις!

Της έλεγα για τα πόδια της Μπάρμπι, που τα βγάζαμε με την αδερφή μου από το ισχίο όταν μας έπιαναν τα νεύρα μας.

— Να βγάλουμε και το δικό μου να ησυχάσω;

Γελούσαμε με το παράλογο του πράγματος. Ήταν πηγαία αντίδραση ή νιώθαμε υποχρεωμένες να δείξουμε ότι το διασκεδάζουμε; Το κοινό της παραλίας μάς χάζευε από τις ξαπλώστρες. Η Σούζαν Σόνταγκ ονόμαζε αυτό το φαινόμενο παρατήρηση του πόνου των άλλων.

Η έξοδος από το νερό ήταν πιο δύσκολη από την είσοδο. Ζητούσα βοήθεια, εγώ που νόμιζα πως δεν θα ζητήσω ποτέ βοήθεια από κανέναν. Η μαμά στηριζόταν στο τοιχίο της πιλοτής όση ώρα τής έβγαζα τα λαστιχένια παπούτσια, τα ξέπλενα και τα άφηνα εκεί που ήθελε. Οι φίλες της είχαν συγκεκριμένες θέσεις για τα παπούτσια, την πετσέτα, τα καπέλα τους. Έπλενα και στέγνωνα τις πατούσες της, έβγαζα τα φύκια και τα πετραδάκια που είχαν σφηνωθεί ανάμεσα στα δάχτυλα. Οι ουλές από την παλιά εγχείρηση στο μετατάρσιο έμοιαζαν με σημάδια καρφιών. Ήταν μια πρώην εσταυρωμένη μαμά Ιησούς.

— Αχ, πόσο πονάω, Θεέ μου, δες που έχει τουμπανιάσει μέχρι πάνω, δεν πάμε σιγά σιγά να πάρω τα φάρμακά μου και να μετρήσω την πίεση;

Έπαιρνε περισσότερα χάπια από ποτέ. Lyrica για τη νευροπάθεια, Lozec για το στομάχι, Sevelamer για τα νεφρά, Telmisartan για την υπέρταση, Lisoric για το ουρικό οξύ. Μια φορά την εβδομάδα έκανε μόνη της την ένεση R actemra για τη ρευματοειδή. Με τη χούφτα γεμάτη κάψουλες μουρμούριζε: «Αν με δει κανείς, θα νομίζει πως θέλω ν' αυτοκτονήσω».

Τα βράδια κοιμόμασταν σε βάρδιες. Εγώ δώδεκα με τέσσερις, εκείνη τέσσερις με οχτώ. Ξυπνούσα από το σφύριγμα της ανάσας της την ώρα που την έπαιρνε ο ύπνος.

Τα απογεύματα έλυνε σταυρόλεξα ξαπλωμένη στον καναπέ. Ξεφύλλιζε την εκτύπωση του μυθιστορήματος, προσπαθούσε ν' αποφασίσει αν θα το ξεκινήσει. Το Σαββατοκύριακο ήρθε η κόρη μου και της το πήρε μέσα από τα χέρια. Το διάβασε μέσα σε δυο μέρες, κουλουριασμένη στο παιδικό κρεβάτι μου, στο ίδιο κρεβάτι που κοιμόταν κι εκείνη όταν ήταν μωρό.

— Πώς σου φαίνεται;

— Θέλω να σκεφτώ λίγο, μαμά.

Είχε ερωτήσεις.

— Σε πειράζει να μαγνητοφωνήσω τη συζήτησή μας; Μπορεί να με βοηθήσει στις διορθώσεις. Ρώτα λοιπόν.

Ήθελες παιδιά όταν ήσουν παιδί;

Δεν είχα ισχυρές φαντασιώσεις μητρότητας. Χτένιζα τις κούκλες μου, τους μαγείρευα στην άδεια κατσαρόλα, μετά βαριόμουν. Ως φοιτήτρια σκεφτόμουν ότι αν δεν κάνω παιδιά, θα πεθάνει η οικογένειά μας και κανείς δεν θα θυμάται ότι ζήσαμε.

Όταν γνωριστήκατε με τον μπαμπά, αποφάσισες ότι θέλεις παιδιά μαζί του;

Όχι, ήμουν απορροφημένη από τον έρωτα, ήθελα να είμαστε συνεχώς μαζί. Θυμάμαι μόνο πως σκεφτόμουν ότι αν κάναμε παιδί, θα ήταν όμορφο, επειδή ήταν ωραίος άντρας. Αργότερα άρχισαν σκέψεις θανάτου, έπαθα κι εκείνο το αυτοάνοσο. Ρώτησα τον εαυτό μου «τι θα ήθελες για να νιώσεις ολοκληρωμένη αν πέθαινες σ’ έναν χρόνο;» και απάντησα «ένα παιδί».

Άρα η γονεϊκότητα ήταν για σένα πράξη αυτοσυντήρησης.

Το αντίθετο της αυτοσυντήρησης, ετερο-συντήρηση, συντήρηση μέσω κάποιου άλλου.

Αυτοσυντήρηση λέγεται αυτό, μαμά.

Έχεις δίκιο. Αλλά τη στιγμή της απόφασης ένιωσα
σαν να μπήκε ο κόσμος στη θέση του. Το ίδιο είχα αισθανθεί με το πρώτο μου διήγημα. Ότι δεν δέχομαι τον κόσμο όπως μου παραδόθηκε και τον ξαναφτιάχνω. Γίνεσαι μητέρα όπως γίνεσαι καλλιτέχνις, χωρίς
να το πολυσκεφτείς. Αν τα βάλεις κάτω και πεις «μα πώς θα ζήσω, γράφοντας βιβλία;» ή «πώς θα μεγαλώσω ένα παιδί;», δεν το κάνεις ποτέ. Υπάρχει και στη μητρότητα και στην τέχνη αφέλεια. Και επισφάλεια.

Πώς φανταζόσουν το παιδί σου πριν με γνωρίσεις;

Τον πέμπτο μήνα, στον υπέρηχο, φάνηκε ένα τσουτσουνάκι, σ’ το ’χω ξαναπεί. Ο γιατρός μάς είπε πως είσαι αγόρι. Στην επόμενη εξέταση λέει πως τον μπέρδεψε ο ομφάλιος λώρος και πως είσαι κορίτσι τελικά. Τα χάσαμε, είχαμε βάψει και το δωμάτιό σου μπλε. Ένα από τα βιβλία που πήραμε για την ανάπτυξη του εμβρύου είχε απέξω ένα μωρό που έμοιαζε στην αδερφή του πατέρα σου. Ήταν ξανθούλι και φαλακρό, πιστεύαμε ότι έτσι θα βγεις κι εσύ. Κοιτάγαμε το εξώφυλλο και σκεφτόμασταν το *μωράκι μας*. Μετά ξεπρόβαλες με κατάμαυρα μαλλιά κι άρχισαν οι εκπλήξεις.

Ήθελες αγόρι;

Δεν ξέρω. Φοβόμουν μήπως σου μεταφέρω την ανατροφή μου ή το ανάποδο της ανατροφής μου, που είναι το ίδιο. Ένα κορίτσι πρέπει να είναι χαμογελαστό και πειθαρχημένο ή μονίμως θυμωμένο για να τα βγάλει πέρα. Δεν το ήθελα αυτό για σένα.

Είχες συγκεκριμένες προσδοκίες; Πώς θα είμαι ως άνθρωπος;

Σε σκεφτόμουν σαν εμένα παιδί, ήσυχη. Κι ότι εγώ, αντίθετα από τη γιαγιά σου, θα έβγαζα νόημα από
τη σιωπή, θα καταλάβαινα ότι υπάρχει κάτι που αξίζει να ειπωθεί. Αλλά ήσουν αναπάντεχη, ακατάτακτη.

Σκεφτόσουν τι θα γίνει άραγε το παιδί μου όταν μεγαλώσει;
Μου ζητάς να μιλήσω περιγραφικά ή ρυθμιστικά;
Μου άρεσε η ιδέα να έχεις μαθηματικό μυαλό, να γίνεις βιολόγος ή κάτι άλλο, άσχετο. Δεν θεώρησα καλό σημάδι την καλλιτεχνική σου φύση. Εμένα με οδήγησε στην τέχνη η απόγνωση. Θα προτιμούσα η κόρη μου
να είναι ορθολογίστρια, πρακτικό πνεύμα, χαρούμενη. Να τα βγάζει πέρα στη ζωή.

Μια μικροαστή δηλαδή.
Δεν είσαι μικροαστή αν τα βγάζεις πέρα. Έχω φυσική απέχθεια προς τον πουριτανισμό και την ευπρέπεια, το ξέρεις. Αναρωτιόμουν βέβαια αν αυτή η απέχθεια ήταν καλό μάθημα δημοκρατίας, αλλά μεγαλώνεις τα παιδιά με τις ηθικές σου αξίες.

Περίμενες ότι θα είμαι πιο «φυσιολογική»;
Με την έννοια της ισορροπίας, της μέσης οδού, ναι. Πίστευα ότι μια ζωή κανονικότητας είναι πιο εύκολη, κι έτσι μια γυναίκα έχει χρόνο να απασχολεί το μυαλό της με τα δύσκολα ζητήματα της ύπαρξης, ενώ αν κάθε μέρα είναι επίπονη για τα βασικά–

Έχεις σκεφτεί ποτέ ότι αυτό που λες «κανονικότητα» μπορεί να είναι μια μορφή καταπίεσης; Ότι ζεις με μια φαντασίωση κανονικότητας όχι στο μυαλό σου, αλλά στη ζωή σου;
Μου φαίνεται ιλιγγιώδης σκέψη αυτή. Και τότε τι απομένει να κάνεις στη φαντασία σου; Όταν γεννήθηκες, δεν συζητιόταν η εξάλειψη διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στα δύο φύλα, ούτε μας περνούσε από το μυαλό ότι ο σεξισμός θα μειωθεί αν θολώσουν οι ταυτότητες φύλου.

Αναρωτιέμαι, αν η μαμά μου ήταν η Άντζελα Δημητρακάκη, ποια θα ήμουν; Αν είχα μια μητέρα τόσο ριζοσπαστική πολιτικά;
Δες την κόρη της Άντζελας. Μοιάζει στη μαμά της;

Αν ήταν σαφής η επιθυμία σου να μην κάνεις παιδιά, θα έψαχνες σύντροφο που να μη θέλει παιδιά;
Μα ήθελα παιδιά, απλώς ήταν μια επιθυμία σε καταστολή. Έλεγα πως δεν θέλω για να προστατευτώ, να μην είμαι μια ακόμη γυναίκα που θέλει παιδιά επειδή έτσι συνηθίζεται. Στο περιβάλλον που μεγάλωσα η μητρότητα ήταν συντηρητική ιδιότητα, ελληνοχριστιανική. Οι συμμαθήτριές μου ήθελαν όλο το οικογενειακό πακέτο, κυριακάτικα τραπέζια με τα πεθερικά, τα παιδιά με σημαιάκια στην παρέλαση του σχολείου. Ζήσαμε σε άγριες εποχές, δεν έχεις ιδέα. Ονειρευόμουν έναν άντρα που να είναι ριζοσπαστικός και ταυτόχρονα δοτικός, τρυφερός, για να ξεχάσω αυτούς τους

συνειρμούς.

Δεν καταλαβαίνω. Σε ενδιέφερε περισσότερο η συντροφικότητα ή το παιδί;
Έβλεπα το παιδί ως καρπό αγάπης, ως προϊόν εξιδανίκευσης. Δηλαδή, ότι η αγάπη δεν εξαχνώνεται, γίνεται σώμα, κι έτσι αποδεικνύεται η θαυματουργή της υπόσταση.

Πολύ θεολογικά τα λες.
Ίσως φταίει και το βιβλίο.

Έχει αλλάξει η σχέση σου με τον μπαμπά από τότε που είστε γονείς μου;
Αν έχει χαθεί ο ρομαντισμός του έρωτα εννοείς; Κάθε φορά που πάω να το παραδεχτώ, ο πατέρας σου κάνει κάτι και πέφτω στην αγκαλιά του. Ή δεν κάνει τίποτα, κάθεται εκεί και περιμένει. Το γεγονός ότι η αγάπη μας είναι παλιά δεν την κάνει άνευρη. Είναι κάπως σαν το γράψιμο. Φοβάσαι πως θα στερέψει και τελικά δεν στερεύει. Έχουμε διακυμάνσεις και φαντασιώσεις – ότι τον αφήνω, ότι με αφήνει. Αλλά, όταν είμαστε μαζί κι όλα πάνε καλά μ' εσένα, ανοίγει ένα τούνελ και πάμε πίσω, στην αγάπη μας.

Στενοχωριέσαι γι' αυτά που έχασες εξαιτίας μου;
Όχι. Πάντα υπήρχαν παράπλευρα κέρδη, ας πούμε
η αφοσίωση του πατέρα σου στην τριάδα μας.

Σε όσα λες αντιμετωπίζεις το παιδί ως μέσο για κάτι άλλο, όχι ως μέσο για τον εαυτό του.
Μόνο και μόνο που κάνεις αυτή τη διαπίστωση δείχνει ότι κάναμε ένα παιδί που είναι το μέσο για τον εαυτό του.

Εγώ με έκανα μέσω του εαυτού μου, όχι εσύ.
Αυτό εννοώ. Έτσι γίνεται πάντα, γεννάς τον εαυτό σου. Το θέμα είναι να μην εμποδίσουν οι γονείς αυτή
τη γέννα.

Τι έχεις στερηθεί και τι έχεις κερδίσει μέσω της μητρότητας;
Αν με ρωτούσες όσο σε μεγάλωνα, θα έλεγα ότι δεν στερήθηκα τίποτα, είχα ανάγκη το ψέμα του απόλυτου προορισμού για ν' αντέξω την κούραση. Κι ήθελα να
είμαι η ιδανική μητέρα στα μάτια σου και στα μάτια των άλλων. Μου ήταν σημαντικό να με σέβονται, να με θαυμάζουν. Να λένε κοίτα τι ωραία μεγαλώνει το παιδί της! Με αυτή τη λογική ξεχνάς μερικές φορές το παιδί και τον εαυτό σου, φέρεσαι σαν να παίζεις στο διαφημιστικό σποτ της καλής μητέρας. Στερήθηκα τα συνηθισμένα – εξόδους, ύπνο, ευκαιρίες για ταξίδια. Στερήθηκα την ώρα της δόξας μου, τον ερωτισμό μου, αλλά ήταν δικό μου σφάλμα. Κάναμε κι ένα λάθος με τον πατέρα σου, δεν αφήναμε λίγο χώρο ο ένας στον άλλο να πάμε μια βόλτα ή ένα σινεμά μόνοι μας. Ήμασταν σκυμμένοι πάνω σου διαρκώς σαν να ήσουν έργο τέχνης, ένα γλυπτό που έπρεπε να σμιλεύουμε. Αν με ρωτήσεις σήμερα, αυτή τη

στιγμή, θα σου πω ότι η ανατροφή ενός παιδιού είναι σφαιρική εμπειρία. Ακόμη και η σύγχυση αισθημάτων που φέρνει η μητρότητα αλλάζει τη ζωή προς το καλύτερο. Τα παιχνίδια ρόλων που ήθελες να παίζουμε, το «μαμά, γιατί αυτό, γιατί εκείνο», αύξησαν την όρεξή μου για ζωή, για χαρά. Αντιστάθμισαν τη στρυφνή μου φύση. Άλλαξα, πόσο άλλαξα! Οι παιδικές μου φίλες έλεγαν πως μαλάκωσα, έπαψα να είμαι εύθικτη και αλαζονική. Έγινα ένα είδος Πολυάννας, έβλεπα σε καθετί το καλό, γιατί έτσι ήθελα να δεις τον κόσμο κι εσύ, να αισθανθείς πως η ζωή είναι δώρο. Δεν κατάφερα όμως να κατανικήσω τον φόβο, ζω μ’ έναν παραλυτικό φόβο από τότε που γεννήθηκες, αν είσαι καλά, τρελαίνομαι με τη σκέψη ότι δεν ξέρω πού είσαι.

Αυτό γιατί το νιώθει κάποιος με το παιδί του;
Επειδή έχει πεθάνει ο Χριστός πριν από την Παναγία και ο ξάδερφός μου πριν απ’ τη θεία μου. Όταν αρρώσταινες, αρρώσταινα κι εγώ.

Είχες προλάβει να σκεφτείς πώς θα ήταν η ζωή σου χωρίς παιδί; Να τη φαντασιωθείς τόσο, ώστε να απογοητευτείς που έχεις παιδί;
Ήξερα πώς ήταν η ζωή μου χωρίς παιδί. Μετά, είναι παράξενο, ενώ έχω φαντασία, δεν γινόταν να φανταστώ τη ζωή μου χωρίς εσένα. Δεν ήμουν ποτέ πια μόνη μέσα στο κεφάλι μου.

Το πιστεύεις αυτό;
Καλά, ίσως είναι υπερβολή. Γιατί την απουσία σου
από τη σκέψη μου την αντιλαμβάνομαι όταν απασχολείς τη σκέψη μου ξανά.

Όπως όταν πονάς ή όταν πεινάς;
Ακριβώς.

Πριν φύγει μιλήσαμε για την πτυχιακή της.

— Δεν είναι λίγο νωρίς να σκέφτεσαι την πτυχιακή στο τέλος του τέταρτου εξαμήνου;

— Έχω παθιαστεί με την Οττέσσα.

Αναγνωρίζω αυτό το είδος πάθους. Να μιλάς για μια συγγραφέα με το μικρό της όνομα, σαν να είστε φίλες. Σκέφτεται να ασχοληθεί με το μυθιστόρημα της Οττέσσα Μόσφεγκ *My Year of Rest and Relaxation*. Η αφηγήτρια παίρνει υπνωτικά και κοιμάται έναν χρόνο για να αποφύγει τη ζωή και τη σκέψη.

— Όχι, με διορθώνει, ο ύπνος της είναι μορφή αντίστασης. Και τώρα που το συζητάμε, γιατί δεν παίρνεις κι εσύ κανένα χαπάκι να κοιμάσαι;

— Αποκλείεται. Η δική μου μορφή αντίστασης είναι η αϋπνία.

Έφτιαξε το σακίδιό της, έσκυψε στον καναπέ να φιλήσει τη γιαγιά της. Ύστερα μ’ αγκάλιασε.

— Δύσκολο βιβλίο αποφάσισες να γράψεις, αλλά πιστεύω σ’ εσένα, θα τα καταφέρεις.

Μιλούσε σαν να ήμουν εγώ το παιδί κι εκείνη η πολυάσχολη μητέρα που έτρεχε να προλάβει τον Προαστιακό.

Το βράδυ ονειρεύτηκα πως ήταν άστεγη. Δεν μπορούσε να διαχειριστεί σωστά τα χρήματά της και, αντί να μας ζητήσει βοήθεια, προτίμησε να κοιμάται στον

δρόμο. Μας το ανακοίνωσε ένας αστυνομικός. Ξύπνησα αλαφιασμένη, της έγραψα νωρίς το πρωί για να μάθω αν έφτασε καλά στο νησί.

«Μαμά, χθες βράδυ μού έκανες την ίδια ερώτηση. Έφτασα, είπαμε».

93

Στο εξοχικό, όλα ίδια. Οι πυρκαγιές του Αυγούστου στην Κορινθία, οι άντρες στα καφενεία που με σκάβουν με το τρυπάνι των ματιών τους, οι αφίσες με τις παραστάσεις Καραγκιόζη και τα λαϊκά κέντρα της παραλιακής. Όταν ξεβάφουν τα χρώματα, οι τραγουδιστές της αφίσας μοιάζουν με σταρ του 1983.

Την ίδια διαδρομή ως τον φούρνο και το περίπτερο έκαναν τα παιδικά μου δάχτυλα μέσα στις σαγιονάρες. Τα πόδια του κοριτσιού με το χακί σορτς που αγόραζε παγωτό Ρόκετ και τσίχλες Άνταμς. Τα αρβυλάκια της φοιτήτριας που ερχόταν τον χειμώνα στο εξοχικό με διαφορετικό αγόρι κάθε φορά. Τα πέδιλα της γυναίκας που δεν ήθελε παιδιά κι ύστερα ήθελε. Τα αθλητικά της νεαρής μητέρας που σκυλόβριζε τα τρελά φορτηγά. Περπατούσε στο φαφούτικο πεζοδρόμιο της παλιάς Εθνικής με την κόρη της στον μάρσιπο.

Αγόρασα τσίχλες κανέλας από το περίπτερο και χάζεψα τα πρωτοσέλιδα. Νεκροί στην Ουκρανία. Πυρκαγιές στον Καναδά, στη Χαβάη. Πόλεμος στο Μάλι. Λεοντόψαρα και λαγοκέφαλοι περνούν από την Ερυθρά Θάλασσα στη Μεσόγειο. Συνετρίβη το ρωσικό διαστημόπλοιο Luna-25. Η Βραζιλία ανακάλυψε τους τελευταίους επιζώντες μιας φυλής στον Αμαζόνιο. Η δολοφόνος μωρών Λούσυ Λέτμπυ καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη. Προειδοποίηση για ισχυρούς ανέμους και αυξημένο κίνδυνο πυρκαγιάς. Άρθρο για τις γυναικοκτονίες του τελευταίου τριμήνου: η τριανταεννιάχρονη στη Χαλκιδική που δολοφονήθηκε με το παιδί της στην αγκαλιά. Ο μητροκτόνος στην Κοζάνη. Η Χρύσα Μπέζα στη Βαρβάκειο. Η Αναστάζια Ρουμπίνσκα στην Κω. Η Άννα Ιβάνκοβα στον Άγιο Παντελεήμονα. Η ογδοντατετράχρονη στη Χαλκίδα. Η πενηνταπεντάχρονη στην Πάτρα.

Κάθισα να ξαποστάσω σ’ ένα ξεχαρβαλωμένο παγκάκι της παλιάς Εθνικής μασουλώντας τσίχλες μανιακά, σαν κατσίκα. Ο ήλιος έκαιγε τις πατούσες μου. Η θάλασσα άνοιγε το στόμα της κι έβγαζε πότε χωμάτινα σάλια και πότε τα μικροπλαστικά κομφετί που ξερνούν τα κρουαζιερόπλοια.

Το κινητό αναπήδησε.

«Πού είσαι, βρε παιδί μου;» έγραφε η μαμά στο Viber.

Σκεφτόμουν πιθανές απαντήσεις: *Χαζεύω τα πρωτοσέλιδα. Σκατά όλα. Κάθισα σ’ ένα παγκάκι για να μη λιποθυμήσω.*

Ή να πω ψέματα; *Έχει μεγάλη ουρά στον φούρνο.*

Ή κάτι ουδέτερο; *Σκοτώνω την ώρα μου. Μετράω φυσαλίδες.*

Ή την αλήθεια; *Ο πλανήτης πεθαίνει από ανεξέλεγκτη βία και μικροπλαστικά, μαμά.*

«Έρχομαι».

«Ναι, αλλά πού είσαι; Θέλω να μου πάρεις κάτι από το φαρμακείο».

Η τοποθεσία της κόρης στο Google Maps. Κόρη φαρμακείο, κόρη περίπτερο, κόρη κοντινότερη τράπεζα. Κόρη με είδη πρώτης ανάγκης. Κόρη pop up. Δεν τη βρίσκεις, συνεχώς αλλάζει στίγμα στον χάρτη.

Στο σπίτι ανοιγόκλεινα ντουλάπια, ταχτοποιούσα ψώνια. Η κουζίνα απαράλλαχτη. Μεταλλικές φόρμες για κρέμα καραμελέ, φλιτζάνια του καφέ με μοβ καμπανούλες, πλαστικά δοχεία φέτας, ο ξυσμένος πάτος των τηγανιών. Στις ντουλάπες μαγιό ξεχειλωμένα που κανείς δεν φοράει πια και αντιανεμικά μπουφάν του μπαμπά που κανείς δεν βρήκε το κουράγιο να πετάξει. Στο μπαλκόνι η απλώστρα ρούχων σκουριασμένη από το αλάτι και την υγρασία. Τα μπρατσάκια μυρίζουν μπλε σχολικό τετράδιο της μεταπολίτευσης, το σκουφί με τα πλαστικά λουλούδια μαμά, τα βατραχοπέδιλα μπαμπά, η μυγοσκοτώστρα γιαγιά.

Στο σαλόνι βιβλία που παρατήσαμε τα προηγούμενα καλοκαίρια. Παλιά φωτογραφικά άλμπουμ. Η τηλεφωνική ατζέντα από δερματίνη με τον γραφικό χαρακτήρα του μπαμπά. Στο Δ, όλοι οι δήμοι με τις υπηρεσίες σε παρένθεση (καθαριότητα/εξυπηρέτηση πολίτη), το δασαρχείο και η ΔΕΗ (βλάβες). Στο Ν, τα νοσοκομεία, νοσοκόμα-ενέσεις, νύχια. Στο Τ, το Ταμείο Αρωγής και οι τεχνίτες (κομπρεσέρ, πλακάκια, μπόιλερ, ψυγεία, κουζίνες, τεχνίτης για τον κούκο του χολ).

Μισοξαπλωμένη στον καναπέ, η μαμά διάβαζε το βιβλίο μου με την τηλεόραση αναμμένη.

— Να σε ρωτήσω κάτι, κι αν θες, μου απαντάς. Χάθηκαν τόσα θέματα; Γιατί γράφεις για μένα;

— Μαμά, δεν γράφω για σένα. Είχες ποτέ την Παναγιά Γοργόνα πάνω απ’ το κρεβάτι;

— Μερικά είναι αλήθεια.

— Είναι;

— Τι θα πω εγώ όταν με ρωτάνε οι φίλες μου τι πήγε κι έγραψε πάλι η κόρη σου;

— Θα τους πεις αυτό το κορίτσι το αγαπώ, αλλά με πικραίνει, ή θα τους πεις δεν είναι η κόρη μου, συνωνυμία.

— Και για τον άντρα σου που ροχαλίζει; Δεν είναι ντροπή να γράφεις τέτοια πράγματα;

— Και πού ξέρεις αν ροχαλίζει ή αν η ιστορία χρειάζεται ένα ροχαλητό;

— Ε, καλά τώρα.

— Τα αληθινά ονόματα, μαμά, καταλαμβάνουν ψεύτικο χώρο στη φαντασία.

— Τι εννοείς;

Κάθισα δίπλα της. Έβγαλα την τσίχλα από το στόμα και την έκοψα στα τρία.

— Αυτή είμαι εγώ, αυτή εσύ κι αυτή η εγγονή σου. Θα τη βάλω στο πιατάκι του φλιτζανιού, επειδή είναι στο νησί. Εμείς εδώ, στο σεντόνι σου. Με παρακολουθείς;

Έστησα τα τσιχλάκια δίπλα δίπλα.

— Ανησυχώ για την κόρη μου. Ανησυχούσες κι εσύ τόσο για μένα;

— Η αλήθεια είναι πως όχι, λέει η μαμά κουνώντας το τσιχλάκι της. Η πραγματικότητα ήταν διαφορετική. Δεν υπήρχαν τόσοι κίνδυνοι. Ούτε τόση μελαγχολία.

Μου ’ρθε να κλάψω που έπαιζε με το τσιχλάκι σαν μικρό παιδί.

— Αχ, μαμά, πώς να σ’ το πω, αυτό που ονομάζεις πραγματικότητα – μερικές φορές νομίζω πως μου έχει σταθεί ένα κόκαλο στον λαιμό.

— Και γιατί δεν το βγάζεις; είπε η μαμά κουνώντας πάλι το τσιχλάκι της.

— Επειδή δεν υπάρχει στ’ αλήθεια κόκαλο. Υπάρχει μόνο ενόχληση, υπάρχει πόνος.

Ξανάχωσα τα τσιχλάκια στο στόμα μου.

— Συγχαρητήρια. Μάζεψες όλα τα μικρόβια.

94

— Σε βλέπω χλωμή, παιδί μου. Μετράς καθόλου την πίεσή σου;

Από τα νεύρα, μασούσα τη μια τσίχλα πάνω στην άλλη. Κάθε φορά που έλυνα και έδενα την αλογοουρά μου οι στάχτες έπεφταν στους ώμους και στο μαγιό, στο τραπέζι της βεράντας και στο μπράτσο της πάνινης καρέκλας που καθόταν η μαμά.

Κάθε τόσο έσκυβε κι άγγιζε τη γάμπα της με τις άκρες των δαχτύλων.

— Κοίτα εδώ, τούμπανο έγινε, θα κλείσω ραντεβού με παθολόγο, διάβασα για τους ποδολόγους που λες, αλλά δεν είναι γιατροί. Ο αγγειολόγος που με εγχείρησε για την πτώση μεταταρσίου είχε κάνει καλή δουλειά, σ’ αυτόν λέω να πάω.

Στις ειδήσεις είπαν πως έκλεισε η Εθνική Οδός. Στον Ασπρόπυργο η φωτιά έκαιγε ακόμη. Ένας ρεπόρτερ με μάσκα κυνηγούσε μια έντρομη γυναίκα που έτρεχε πέρα δώθε με τη μάνικα. Τη ρωτούσε αν χάνεται η περιουσία της στην πύρινη λαίλαπα.

— Μαμά, δεν αντέχω άλλο, όταν ανοίξει ο δρόμος, να φύγουμε.

— Ό,τι θέλεις εσύ, έτσι κι αλλιώς το φετινό καλοκαίρι πήγε κατά διαόλου. Έπρεπε να μου το πεις όμως, να μην ξεπαγώσω μπιφτέκια. Παρήγγειλα και φρούτα, ποιος θα τα φάει τώρα;

— Θα τα πάρουμε μαζί.

— Άλλο σε ρώτησα εγώ, μετράς καθόλου την πίεσή σου;

— Μαμά, μα τον Θεό, μπούχτισα με τα φάρμακα και τα φρούτα, στον διάολο και οι γιατροί και οι νοσοκόμες και τα πιεσόμετρα.

95

Την άφησα να καθαρίζει ροδάκινα και κατέβηκα στο Σικυών Μπιτς. Το άγαλμα του Άγγελου Σικελιανού κοιτούσε μακριά, εκεί που κοιτάνε οι ποιητές που χαρακτηρίζουν τη μητέρα εφταπάρθενο, αλλά δεν την ξεσκατίζουν κιόλας. Νοίκιασα ξαπλώστρα στην πρώτη σειρά. Πάνω στη βιασύνη ξέχασα να πάρω βιβλίο. Διάβαζα τις στάχτες που έπεφταν στον ορίζοντα και στην κοιλιά μου σαν παλιές περισπωμένες και σαν ερωτηματικά. Κι όλο μεγάλωναν, όλο γίνονταν φθόγγοι μιας ακατανόητης γλώσσας στο καμένο χαρτί του ουρανού.

Ένα ζευγάρι εξηντάρηδων κάθισε στη διπλανή ομπρέλα. Ο άντρας μιλούσε δυνατά στο κινητό, λες και ήταν Δήμαρχος της Παραλίας της Στάχτης. «Οι μετανάστες έβαλαν τη φωτιά στο δάσος της Δαδιάς, έχω τις πηγές μου, σου λέω, καλά έκανε ο πολιτοφύλακας που τους έκλεισε στην κλούβα, δεν τους έβαζε και φωτιά να ησυχάσουμε;» Η γυναίκα κουνούσε επιδεικτικά το κεφάλι. Νόμιζα πως θα χάσω το μυαλό μου. Τους γύρισα την πλάτη. Ευχήθηκα να βγει από μέσα μου μια ηχηρή πορδή.

Από τα μεγάφωνα ακούστηκε το «Take Me to Church». Το είχε λιώσει η κόρη μου στο cd όταν ήταν μικρή και το ’χα μάθει απέξω.

«I should have worshiped her sooner» λέει το τραγούδι, και φυσικά σκέφτηκα τη φίλη μου
«A fresh poison each week» λέει το τραγούδι, κι
η λύπη της γης με περικύκλωσε
μ’ έναν διασκελισμό η φωτιά πέρασε τον Κορινθιακό
και σύρθηκε στις ξαπλώστρες
έγλειψε με τις εκατό γλώσσες της
το ζευγάρι της διπλανής ξαπλώστρας
ούρλιαζαν κουνώντας χέρια και πόδια
ώσπου οι φλόγες τούς κατάπιαν
κι έφτυσαν τα κοκαλάκια τους
τώρα θα ερχόταν η σειρά μου
καλύτερα
να μην μπορώ να σώσω τη μαμά από τα γηρατειά
και τον πόνο
να φτάσει η πυρκαγιά στο εξοχικό
να τραγανίσει τα παιδικά άλμπουμ
και τον τηλεφωνικό κατάλογο
να λιώσουν σαν παγωτό οι πλαστικές καρέκλες
της πιλοτής
να παγιδευτούν η μαμά και οι φίλες της
στην πύρινη λαίλαπα
να μην υπάρχουν δημοσιογράφοι να περιγράψουν
την πύρινη λαίλαπα
λαμπαδιάζουν οι ξύλινες λέξεις τους
λιώνει το μέικ απ της τηλεόρασης
η φωτιά τούς καταπίνει μαζί με τα πιστολάκια μαλλιών
και τα σιδερωμένα σακάκια στις κρεμάστρες
κατά μήκος της ακτογραμμής
πάνω στα τραπεζάκια με τις σαμπανιέρες
και τους φραπέδες
όλα τα κινητά τηλέφωνα τσιτσιρίζουν
δες τι εύκολα καίγεται το πλαστικό κι ο κασσίτερος, σκέφτονται οι παραθεριστές
με το βλέμμα καρφωμένο στη θάλασσα
δεν την είχαν προσέξει τόσα χρόνια
τώρα παραδίδονται στις φλόγες κλαψουρίζοντας
οι στάχτες θα πετούν νύχτα μέρα
δεν θα λυπηθούν ούτε τα βιβλία που γράψαμε
ούτε τα μαλλιά που χτενίσαμε
ούτε τα μαγιό στην απλώστρα
μόνο τα κουτάβια θα λυπηθούν και τα παιδιά
κι όσα πουλιά πέταξαν μακριά
θα φτιάξουν έναν πυρίμαχο κόσμο
στη θέση του παλιού, τίποτα
ούτε άνθρωποι που θέλουν να βάλουν φωτιά

σε άλλους ανθρώπους
ούτε πολιτοφυλακή
ούτε κλούβες
μόνο καμένη γη
μια αδειοσύνη τόσο μεγάλη
που πρέπει να της βρουν νέο όνομα
ας της βρουν
εγώ ξόφλησα
και κλείστηκα μέσα στις φλόγες

Όταν άνοιξα τα μάτια, όλα ήταν στη θέση τους.

Ο άντρας γκάριζε στο κινητό και το «Take Me to Church» έπαιζε ακόμη.

96

Μαντούλα,

Μου ζήτησες να σου γράψω δυο λόγια για το βιβλίο σου, αλλά δεν με θεωρώ ικανή να κάνω κριτική. Ως αναγνώστρια, θα σημειώσω μόνο την υπερβολική, κατά τη γνώμη μου, χρήση του ονείρου με την Παναγία. Παρότι δεν είμαι θρησκευόμενη, κάτι δεν μου αρέσει, δεν μου πάει, δεν θα ήθελα να φοράει αυτή την τιγρέ ρόμπα τέλος πάντων!

Δεν με έπεισε η απάντησή σου με τις τσίχλες. Γιατί πρέπει να μιλάς για την οικογένειά μας στα βιβλία σου; Όταν ήσουν παιδί, μιλούσες μόνη σου, καθόσουν κι έβγαζες από το κεφάλι σου τόσο ωραίες ιστορίες. Με τέτοια φαντασία ό,τι θέλεις μπορείς να γράψεις. Τα κείμενά σου διδάσκουν και τέρπουν, και πρέπει να τα διαβάσουν κι αυτοί που διαβάζουν μόνο καλοκαιρινά βιβλία της παραλίας.

Το εγχείρημα μάνα-κόρη είναι πολύ δυνατό και θα τα καταφέρεις, ο λόγος σου έχει ζωντάνια και δύναμη. Μπορεί να παρεξηγηθώ που τα λέω αυτά, γι' αυτό βάζω τελεία.

Καλοτάξιδο να είναι το βιβλίο σου,
Η μαμά σου που σε αγαπά

97

Μαμάντα,

Κάθομαι στο καφέ που ερχόσουν με τη Sheila και πίνατε εσπρέσο. Εγώ πίνω μάτσα λάτε με τα λεφτά που μου έστειλες για να καταπολεμήσω τη μεγάλη θλίψη με δυναμωτικά ποτά.

Μου ζήτησες να σου γράψω ένα γράμμα, μια απάντηση, μια αντίδραση στην πρώτη ανάγνωση της πρώτης γραφής του πρώτου μέρους του βιβλίου σου. Μου τα

έχεις πρήξει λίγο, και κάθε φορά που μου υπενθυμίζεις στο τηλέφωνο να μην ξεχάσω να σου γράψω καθυστερώ αυτή τη διαδικασία. Γράφω λοιπόν τώρα, παρά την αντίσταση.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα με το βιβλίο σου είναι για μένα ότι του λείπει τόλμη.

Νιώθω σαν να υποκρίνεσαι ότι λες την αλήθεια, ότι βγάζεις κάτι σκοτεινό και σοκαριστικό από μέσα σου, αλλά αυτό το κάτι είναι πολύ πιο ομαλό και τρομαγμένο απ' ό,τι πιστεύεις ότι είναι, απ' ό,τι θα ήθελες μάλλον να είναι. Κρύβεται, καταπιέζεται, υπάρχουν πράγματα που εμφανώς δεν λέει.

Θέλω να δω περισσότερο σεξ και βία, περισσότερο γυναίκες που δεν είναι γυναίκες, μητέρες που δεν είναι μητέρες, θέλω να ακούσω πράγματα που όλ@ σκεφτόμαστε και δεν τα λέμε. Δεν είμαι σίγουρη τι φοβάσαι να πεις και ενοχλούμαι όλο και περισσότερο όταν ρίχνεις την ευθύνη του δισταγμού σου πάνω μου. Σου έχω ξεκαθαρίσει πολλές φορές ότι δεν υπάρχει κάτι που φοβάμαι ν' ακούσω ή να διαβάσω –όχι πια– και ότι μάλλον εσύ είσαι εκείνη που φοβάσαι, όχι μόνο να μιλήσεις ειλικρινά αλλά και να ακούσεις το δικό μου σκοτεινό και σοκαριστικό κάτι.

Έγραψα στο ημερολόγιό μου:

Αν σκεφτόμαστε τη μυθοπλασία ως έναν τρόπο αποστασιοποίησης από την εμπειρία μας, αισθάνομαι ότι στη μητέρα μου λείπει η ελευθερία της αποστασιοποίησης από τη ζωή της και ταυτόχρονα αποστασιοποιείται υπερβολικά από τη βιωμένη εμπειρία της. Αναζητώ την αλήθεια που θα προκύψει από τον σωστό βαθμό αποστασιοποίησης.

Ίσως το είδος της αυτομυθοπλασίας θέτει ακριβώς το ζήτημα του in-betweenness.

Αναρωτιέμαι επίσης: Είναι «η μητέρα μου» και «το μυθιστόρημα της μητέρας μου» συνώνυμα; Θα μπορούσε αυτή η ερώτηση να στρώσει τον δρόμο προς την ελευθερία της; Είμαι ικανή να διαβάσω το έργο της ως έργο της, πέραν της θυγατρικής σύνδεσης; Θα βοηθούσε αν σκεφτόμουν (και διάβαζα) με όρους «authorship», όχι μητρότητας;

Στο σεμινάριό μου γύρω από την εξομολογητική λογοτεχνία διάβασα πρόσφατα για το pronoun courage. Χρειάζεται λέει ένα διαφορετικό είδος κουράγιου για ν' αρχίσεις μια αφήγηση με «Εγώ» αντί για «Η φίλη μου». Το να βάλεις τον εαυτό σου μέσα στο κείμενο είναι δηλαδή ήδη μια πράξη τόλμης. Αλλά διαφέρει από αυτό που αποκαλείται narrative courage, το κουράγιο να αφηγηθείς τα πράγματα όπως συνέβησαν. Η απουσία του pronoun courage μπορεί συχνά να επιτρέψει πιο έντονο narrative courage και το αντίθετο ισχύει επίσης.

Το κουράγιο που ακόμη νιώθω ότι σου λείπει είναι αυτό το αφηγηματικό κουράγιο, το κουράγιο της αλήθειας, της δικής σου αλήθειας.

Πιστεύω ότι ένας καλός τρόπος να βρεις ελευθερία και τόλμη είναι ν' αρχίσεις να γράφεις χωρίς αίσθηση κοινού ή προοπτική δημοσίευσης. Θα έγραφα τα πάντα, όλα αυτά που θέλω να πω και πιστεύω ότι δεν επιτρέπονται, δεν αντέχονται –σαν ημερολόγιο–, και θα κοίταζα στο τέλος αν αυτό που έγραψα είναι κάτι που θέλω να δείξω σε οποιονδήποτε πέρα από τον εαυτό μου.

Γράψε με την αίσθηση ότι εσύ είσαι το μόνο κοινό σου.

Όταν άρχισα να σου αφηγούμαι στο τηλέφωνο καταρρακτωδώς όλα αυτά που προσπαθώ τώρα να γράψω, η ενστικτώδης αντίδρασή σου ήταν «γράψ' το!». Γιατί;

Ένα κομμάτι μου αναρωτιέται αν φοβάσαι ακόμη να μ’ ακούσεις. Βρίσκω συχνά ότι το ν’ ακούσεις απαιτεί πολύ περισσότερη τόλμη από το να διαβάσεις.

Σκόνταψα σ’ αυτό το ποίημα της Anne Sexton και σε σκέφτηκα.

I, who was never quite sure
about being a girl, needed another
life, another image to remind me.
And this was my worst guilt; you could not cure nor soothe it. I made you to find me.

Τα κομμάτια στο βιβλίο για εμπειρίες που νιώθω ότι είναι δικές μου (αλλά ανήκουν φυσικά και σ’ εσένα) με κάνουν ακόμη να νιώθω άβολα. Ένας κόμπος στο στομάχι μου. Θέλω να αναρωτηθείς, να αναρωτηθούμε μαζί: Πώς μπορώ να μιλήσω για μια εμπειρία χωρίς να καταπατήσω την εμπειρία του άλλου που τη μοιράστηκε μαζί μου; Ένα κομμάτι μου πιστεύει ότι αυτές οι εμπειρίες ανήκουν πιο πολύ σ’ εμένα απ’ ό,τι σ’ εσένα. Ισχύει αυτό; Έχει σημασία; Το πιστεύεις κι εσύ άραγε για τον εαυτό σου αυτό;

Αναρωτιέμαι όμως: Με ενοχλούν αυτά τα αποσπάσματα επειδή νιώθω αίσθηση ιδιοκτησίας (του πόνου, της ανάμνησης, της αφήγησης) ή επειδή λείπει κι εδώ μια αίσθηση τόλμης; Θέλω να παραδεχτείς περισσότερο την αμηχανία αντί να προσπαθείς να την αποφύγεις. Φαίνεται το εσωτερικό παιχνίδι αποφυγής, και δεν είναι μόνο ότι με ενοχλεί, είναι ότι πιστεύω πως εμποδίζει τη γραφή σου.

Θα ήθελα να έρθεις αντιμέτωπη με τον εαυτό σου ως μια μητέρα που έκανε λάθη (δηλαδή, πιο απλά, μια μητέρα).

Πιστεύω ότι η δυσκολία σου να αντιμετωπίσεις αυτό τον εαυτό είναι ιδιαίτερα εμφανής κάθε φορά που συζητάμε κάτι προς αυτή την κατεύθυνση και με ρωτάς με απελπισία: «Κλάρα, πες μου! Τι έκανα λάθος;». Θα ήθελα πολύ να σε δω να απαντάς σε αυτή την ερώτηση μόνη σου. Πιστεύω είναι κομμάτι της δουλειάς που προσπαθείς να κάνεις και αναρωτιέμαι αν είναι επίσης κομμάτι της να αντιμετωπίσεις ολοκληρωτικά (και δημόσια;) τα «μητρικά σου λάθη». Δεν σου ζητώ να νιώσεις ενοχές ή να δαιμονοποιήσεις αυτή τη μητέρα ή να ζητήσεις συγγνώμη σε αυτή την κόρη. Μπορείς να την παρηγορήσεις, να της θυμώσεις, να την ανακρίνεις. Θα ήθελα απλώς να κάτσεις μαζί της, να κάνεις λίγο υπομονή, να την κεράσεις ένα μάτσα λάτε και να μιλήσετε.

Η Κλάρα σου

98

Ο άντρας μου διαβάζει ως εδώ και λέει:

Καταλαβαίνω τι προσπαθείς να πετύχεις, αλλά διαφωνώ με το ύφος. Ορίστε, θα το πω στη γλώσσα σου. Ως γυναίκα που γράφει, ασκείς την εξουσία που υποτίθεται πως στηλιτεύεις.

Λέει:

Το 'χεις κάνει ολόκληρο μυθιστόρημα. Συμμετέχω στο προσωπικό σου δράμα ως κομπάρσος που το πρωί φτιάχνει πάνκεϊκ και το βράδυ ροχαλίζει. Αυτό είμαι για σένα; Νομίζεις ότι μου δίνεις φωνή επειδή πετάς στη μέση ένα δελτίο τύπου που εξυπηρετεί τις επιδιώξεις σου; Και μετά γράφεις πως γέρνεις στον ώμο μου; Το παίζεις καλόβολη; Εσύ; Δεν αναγνωρίζω τον εαυτό μου στις φράσεις που βάζεις στο στόμα μου. Νιώθω σαν ένα αυτόματο από παλιά ταινία τρόμου, που μου μοιάζει και μιλάει με τη φωνή μου, αλλά είναι ζόμπι.

Λέει:

Κάνε κάτι με την ανάγκη που νιώθεις να δικαιολογήσεις τον εαυτό σου, να τον περισώσεις, να είσαι η αλάνθαστη. Νομίζω πως νομίζεις πως εσύ είσαι η Παναγία. Προσπάθησε να καταλάβεις λίγο τους άλλους. Θα κάνει καλό και στο βιβλίο σου.

Όταν ακούς τη φράση «σαν δυο σταγόνες νερό», σκέφτεσαι:
1. Δυο σταγόνες νερό
2. Την κόρη σου
3. Τη μάνα σου

Μάνα είναι μόνο μία;
1. Ναι, είπε ο Φρόυντ
2. Όχι, είπε ο Ντεριντά
3. Όταν γίνεις μάνα, θα καταλάβεις, είπε η μαμά σου

Η μαμά σου έλεγε επίσης:
1. Κοριτσάκι μου
2. Πονάω παντού
3. Θα πάω σ' ένα έρημο νησί να ησυχάσω απ' όλους σας

Δεν πας σ' ένα έρημο νησί επειδή:
1. Έχεις οικογένεια
2. Έχεις τύψεις
3. Θέλεις να γράψεις αυτό το βιβλίο

Γιατί θέλεις να γράψεις αυτό το βιβλίο;
1. Είδες το πρώτο κεφάλαιο στον ύπνο σου
2. Δεν έμαθες να πλέκεις
3. Είσαι απόκληρη

Είσαι απόκληρη επειδή:
1. Είσαι γυναίκα
2. Είσαι συγγραφέας
3. Μπήκες στην εμμηνόπαυση

Η εμμηνόπαυση είναι:
1. Γνωστή ιέρεια της αρχαιότητας
2. Συνταξιοδοτικό πρόγραμμα της Eurobank
3. Ένα παραθαλάσσιο χωριό στην Κορινθία

Ένα παραθαλάσσιο χωριό στην Κορινθία:
1. Ξέρει πολλά για σένα και σιωπά
2. Στενοχωριέται που δεν επισκέφτηκε ποτέ τα γειτονικά χωριά
3. Είναι ο τίτλος του βιβλίου που διαβάζεις τα βράδια

Διαβάζεις τα βράδια επειδή:
1. Δεν μπορείς να κοιμηθείς
2. Προσπαθείς να κοιμηθείς

3. Νιώθεις σαν να έχεις φάει πολύ ξύλο

Ποιος είπε «πρέπει να ξυλοφορτώνεις τη μητέρα σου όσο είναι νέα»;
1. Ο Ορέστης
2. Ο Πολ Ελυάρ και ο Μπενζαμέν Περέ
3. Ένας άστεγος στο Σύνταγμα που μιλούσε μόνος του

Εσύ γιατί μιλάς μόνη σου;
1. Γιατί όχι;
2. Να κοιτάζετε τη δουλειά σας
3. Προτιμάς να μιλήσεις με κάποιο πλάσμα που δεν ανήκει στο είδος σου

Στο είδος σου δεν ανήκει:
1. Η τίγρη
2. Το γαϊδούρι
3. Η Παναγία

Το βιβλίο σου:
1. Τελειώνει εδώ
2. Αρχίζει αυτή τη στιγμή
3. Χάνεται στην πυκνή ομίχλη

Εσύ χάνεσαι στην πυκνή ομίχλη όταν:
1. Κοιτάζεις έξω από το παράθυρο ενός αεροπλάνου
2. Πιστεύεις ότι φταις για όλα
3. Δεν θυμάσαι τι έχεις να κάνεις

Τι έχεις να κάνεις;
1. Να γράψεις αυτό το βιβλίο
2. Να σκίσεις αυτό το βιβλίο
3. Να ξαναγράψεις αυτό το βιβλίο

Ξαναγράφεις αυτό το βιβλίο επειδή:
1. Οι πρωταγωνίστριες και οι πρωταγωνιστές έχουν σοβαρές αντιρρήσεις
2. Όσα γράφεις το πρωί ξεγράφονται το βράδυ
3. Χρειάζεσαι κι άλλες ιστορίες εκτός από τη δική σου

Άλλες ιστορίες θα βρεις:
1. Στα σκουπίδια
2. Στα αρχεία της αστυνομίας
3. Στα μαιευτήρια

Στο άκουσμα της λέξης «μαιευτήριο» ο νους σου πάει:
1. Σε δάχτυλα μωρού
2. Σε ροζ και γαλάζια μπαλόνια
3. Στη μαιευτική μέθοδο
Η μαιευτική μέθοδος γεννήθηκε από άντρες που:
1. Σκότωναν τον χρόνο τους φιλοσοφώντας
2. Φλέρταραν περπατώντας
3. Ζήλευαν την εγκυμοσύνη

Η εγκυμοσύνη είναι:
1. Θαλάσσια σπηλιά
2. Επιθυμία αντικατοπτρισμού
3. Κούραση

Έχεις κουραστεί:
1. Από τη ζωή
2. Από το ταξίδι της μιας μέσα στην άλλη
3. Από την εντροπία

Η εντροπία είναι:
1. Καθαρτικό σιρόπι
2. Μεγάλη ντροπή
3. Περιστροφή στο σκοτάδι

Η περιστροφή στο σκοτάδι σού θυμίζει:
1. Κάδο πλυντηρίου
2. Υπέρηχο κάτω κοιλίας
3. Σκέψεις που συστρέφονται σαν φίδια

Το φίδι είναι:
1. Η κακιά μητριά του Θεού
2. Ο Χριστός, σύμφωνα με τους οφίτες
3. Ο δονητής της Εύας

Η Εύα είναι:
1. Το όνομα που έδωσαν οι άντρες στον φόβο
2. Το όνειρο μιας νεαρής παρθένας
3. Απλώς η Εύα

«Έχω μια απλή ερώτηση» λέει η Εύα. «Αν οι γυναίκες δεν ήταν φύλο αλλά φυλή ή κοινωνική τάξη, θα αιματοκυλιούνταν ώσπου να βρουν το δίκιο τους;»
1. Μάλλον ναι
2. Μάλλον όχι
3. Δεν ξέρω/δεν απαντώ

II.

I am my mother
I lay worried through the night
Always willing it to rain
Her demons are mine to fight

Black Sea Dahu, «I Am My Mother»

Αγαπητή μου (αν επιτρέπεις),

Άκουσες τους άλλους, τώρα θ' ακούσεις κι εμένα. Το θέμα είναι απλό: Δεν κάνεις σε κανέναν κακό με το να υπάρχεις. Αν θέλεις έρωτες, ερωτεύσου με. Αν θέλεις ελευθερία, ελευθέρωσέ με. Μα είναι πιο εύκολο να με πληγώνεις.

Θέλεις να δείχνεις ευφυής και ευχάριστη. Γεμάτη ενοχές, φοβίες και πληγωμένη αξιοπρέπεια. Το αιώνιο καλό κορίτσι που κρύβει τον θυμό και την απελπισία στο στρίφωμα της φούστας του. Μόλις ξεμυτίσω, μου δίνεις μια ανάποδη για να πάω από κει που 'ρθα. (Από πού ήρθα αλήθεια; Από πού έρχεται ο εαυτός;) Ακόμη κι όταν πλένεις το πρόσωπό σου, με κοιτάς στα μάτια λες και είμαι σκέτος αέρας. Δεν αναγνωρίζεις ότι βρίσκομαι στον καθρέφτη του μπάνιου, ότι είμαι εσύ. Πιστεύεις ότι θα εξαφανιστώ αν με αγνοείς; Δεν είναι τόσο απλό, γλυκιά μου.

Διακηρύσσεις ότι δεν είσαι αρκετά καλή κόρη, αρκετά καλή μητέρα, αρκετά καλή σύζυγος, αρκετά καλή συγγραφέας. Το πιστεύεις ή το λες για να προσπαθώ συνεχώς περισσότερο; Για να με εξουθενώσεις; Δεν σου χρωστάω τίποτα, ενώ εσύ μου χρωστάς τα πάντα. Πρώτη φορά χρησιμοποιώ τη λέξη «χρέος». Μήπως άρχισα να σου μοιάζω; Το όνειρό μου είναι να βρω έναν χειρουργό που θα σε κοιμίσει και θα αλλάξει τις συνάψεις του εγκεφάλου σου.

Σου έχω τόσα μαζεμένα. Θέλω ν' ανέβω σ' ένα βουνό και να ουρλιάξω. Πώς να πάω όμως, αφού δεν με πας; Όταν παίρνεις τους δρόμους δακρυσμένη, είμαι και ο δρόμος και τα δάκρυά σου. Είμαι κάθε μεταφορά στα χαρτιά σου. Άκου και μια δική μου: Εσύ είσαι η φλούδα του πορτοκαλιού, εγώ είμαι το φρούτο που σαπίζει χτυπημένο, με όλους τους χυμούς του.

Γράφεις για μας –λες–, αλλά δεν με αφήνεις να μιλήσω. Εγώ δεν βιάζομαι να φτάσω κάπου αντιγράφοντας ιδέες άλλων. Ξέρω τι θέλω: Να χαϊδεύω σκύλους στον δρόμο. Να καπνίζω πουράκια. Να δείχνω ψυχρότητα σε όσους την αξίζουν. Να διαβάζω εφημερίδες που κρέμονται από τις στέκες τους σε παλιά κεντροευρωπαϊκά καφενεία. Εγώ λαχταρώ μια ελεύθερη έκταση, ένα κτήμα νοερό, ή και πραγματικό – κάτι αμελητέο, ένα κυκλάμινο ή τις χωρίστρες της ξεραμένης λάσπης. Ένα σπίτι μπροστά στη θάλασσα. Κάθε πρωί να κολυμπάω πριν πλύνω τα δόντια μου. Να διαβάσω όλα τα βιβλία που δεν διάβασα και να γράψω ένα βιβλίο που θα με εκπλήξει. Όταν πεινάω, να διαλέγω φαγητό από ένα χιλιοτσακισμένο μενού. Ώρα να διαλέξεις κι εσύ: ή εγώ ή οι άλλοι.

Και τι κατάλαβες που τους έβαλες να διαβάσουν σχεδόν με το ζόρι το πρώτο μέρος του βιβλίου σου; Πίστευες ότι θα σε αποθεώσουν; Ή θα μου πεις τώρα πως το έκανες για χάρη του ίδιου του βιβλίου; Τάχα να μην επικρατήσει η δική σου άποψη, να μοιραστούν τα συναισθήματά τους κτλ. Συγκέντρωση ανώνυμων αλκοολικών είναι η λογοτεχνία; Ας γελάσω!

Καμιά μητέρα και καμιά κόρη δεν θα σου πουν την αλήθεια. Το εγχείρημα είναι καταδικασμένο να αποτύχει επειδή η ζαριά έχει ριχτεί. Το ψέμα και η

διαστρέβλωση έχουν μολύνει τον κόσμο. Αν μια μέρα χαθούν όλες οι πηγές και ζήσουμε στο φεγγάρι, μπορεί να επινοήσουμε νέα ιστορία για το είδος μας. Ως τότε θα μηρυκάζουμε το παραμύθι της βιολογίας, της θρησκείας και της ψυχανάλυσης για το θήραμα και τον κυνηγό. Ψάξε όσο θες. Αν βρεις κάτι πρωτάκουστο, εμένα να μου τρυπήσεις τη μύτη.

Πριν ξαναβυθιστείς στα χαρτιά σου: Ο λόγος που δεν κοιμάσαι τα βράδια δεν είναι οι ορμόνες, ούτε το ρημάδι το βιβλίο. Δική μου απόφαση είναι η αϋπνία σου. Τα βράδια παίρνω με το ζόρι όσα μου στερείς την ημέρα. Με έχεις μετατρέψει σε μέτρια και ρηχή ηθοποιό. Ποια είπε πως, όσο ζεις, ένα κομμάτι σου κυλάει προς το νεκροταφείο; Θέλω να μου δείξεις ποιο κομμάτι σου δεν κυλάει προς τα εκεί.

Είσαι συνεχώς απασχολημένη με τα μικρά σου δράματα, γι' αυτό σου γράφω. Μπορείς να προσθέσεις το γράμμα μου στη συλλογή σου. Φτιάξε ένα βουνό με γράμματα, φά' τα κιόλας αν θες. Το ίδιο μου κάνει.

Εγώ (δηλαδή Εσύ)

Κοιλιές

Συνεχίζω να μουντζουρώνω χαρτιά. Φτιάχνω κοιλιές με σημειώσεις. Τα χαρτομωρά μου πεινάνε.

Εν το σπηλαίω τίκτεται
Ώδινεν όρος και έτεκεν μυν
Γνωστού πατρός, άγνωστης μητρός
Η Σάρα εγέννησε τον Ισαάκ, η Ρεβέκκα
εγέννησε τον Ιακώβ, η Λεία εγέννησε
τον Ιούδα και τους αδερφούς του
η Θαμάρα εγέννησε τον Θαρές
και τον Ζαμάρ, η Ροζάριο Καστελλάνος γέννησε
τον Γκαμπριέλ και είπε: «Είμαι η κόρη του
εαυτού μου, γεννήθηκα από το όνειρό μου»
«Όταν βγαίνεις στο μπαλκόνι, η μανούλα σε μαλώνει»
Η μανούλα σε έχει ακόμη μέσα της
Το φαινόμενο ονομάζεται μικροχιμαιρισμός
Αυτό δεν σημαίνει ότι εμπιστευόμαστε
την επιστήμη με κλειστά μάτια
Ποιοι συνέλαβαν το Συνέδριο Γονιμότητας;
Οι δισέγγονοι των αντρών
Που φαντασιώθηκαν την άμωμη σύλληψη
Να χάνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα
Σε λίγο θα μας πουν
«Με τι χαρά θα σε ονόμαζα κόρη μου
αν το ήθελες!»
Τι κάνουμε με όλους αυτούς, μαμά;
Γιατί έχουμε τόσο μεγάλες κοιλιές;
Φάγαμε τεράστιες ποσότητες βλακείας

Πουθενά δεν υπάρχει τόση αγάπη όση στα μαιευτήρια

Κι άλλες κοιλιές

Στα ετυμολογικά λεξικά που συμβουλεύομαι οι λέξεις κοιλοπονούν. Το νόημά τους χύνεται παντού σαν αμνιακό υγρό. Στον δρόμο τα ίδια. Σε κάθε γωνία, σε κάθε στάση λεωφορείου παραμονεύουν κοιλιές. Αν τις γυρίσω ανάποδα, θα πέσουν χιλιάδες, εκατομμύρια ωάρια. Κάποιες γυναίκες κυκλοφορούν αγκαζέ με κόρες φαντάσματα. Άλλες ψάχνουν τη μαμά τους. Περιμένουν ερωτήσεις; Προτιμούν να μιλάνε μόνες τους; Ό,τι θέλουν. Μετά θα καθίσουμε όλες μαζί να σπάσουμε τις λέξεις μ’ ένα μαρμαράκι, σαν να είναι αμύγδαλα.

Βαρκίζω

Στα αρχαία ελληνικά το ρήμα «κυέω» συνδέεται ετυμολογικά με το κύμα που φουσκώνει. Η έγκυος απαντάται ως «γαστροβαρής», «εγκάστριος», «βαρύφορτος», «έπογκος». Η λέξη «τόκος» σήμαινε τοκετός. Συν τω χρόνω προέκυψε η έννοια του τοκισμού – δανεισμός με κέρδος, «κοιλίτσα».

Το ρήμα «τίκτω» απαντάται χαρακτηριστικά στη *Μήδεια* του Ευριπίδη: «και μη κακισθής μηδ᾽ αναμνησθής τέκνων, ως φίλταθ᾽, ως έτικτες» (και μη λιποψυχήσεις, μη θυμηθείς τα παιδιά σου, ότι τα λάτρεψες, ότι τα γέννησες). Βλέπε και ωλεσί-τεκνος (ο φονέας των παιδιών του), θηλύ-τεκνος. Επίσης σύν-τεκνος (κουμπάρος), τεκταίνομαι (μηχανεύομαι), πολύ-τεκνος, παντο-τοκία (γέννηση των πάντων, Κυβέλη η Παντότεκνος), Θεο-τόκος. Αλλά και τέχνη, καλλιτεχνία (καλλιτεκνέω/ώ).

Στα νέα ελληνικά η γυναίκα που έχει περίοδο είναι «αδιάθετη». Στις μικρές κοινωνίες «έχει τα ρούχα της», «έχει τα υδραυλικά της». Όταν παντρεύεται, της εύχονται «και του χρόνου διπλή». Στην εγκυμοσύνη «καλή λευτεριά». Γεννώντας, «φέρνει» ένα παιδί στον κόσμο. Ή «κάνει» ένα παιδί. Η «φλύκταινα» (phluktaina), ως ελληνικό δάνειο του δέκατου όγδοου αιώνα, απαντάται στη γαλλική αργκό: «elle est en cloque». Είναι έγκυος, δηλαδή «έχει φουσκάλα, φλύκταινα».

Στα ηπειρώτικα «αξαίνω» θα πει «μεγαλώνω ένα παιδί», «ξέρω». Θεωρείται ντροπή να μιλούν για περίοδο ή εμμηνόπαυση, ακόμη και μεταξύ τους, οι γυναίκες. Σε μεγάλη ανάγκη αναφέρονταν στην περίοδο ως «εκειά», δηλαδή εκείνα. Μια γυναίκα που έχει περίοδο μπορεί να πει «τα έχω ακόμη εκειά».

Στην ελληνική κυπριακή η γυναίκα «θωρεί περίοδον» και «φορεί/βάλλει μότα» (σερβιέτα). «Έππεσεν η μότα σου;» ρωτούν τον άτολμο άντρα. «Έκοψέ με η περίοδος» λέει η γυναίκα στην εμμηνόπαυση. Η άτεκνη ονομάζεται «κιζίρα» και «αλειτούργητη». Η στείρα, «μαρμάρα» (από το μάρμαρο).

«Τζοιλιοπονώ»/«πκιάννουν με οι πόνοι», με πιάνουν οι πόνοι της γέννας. «Παουρίζω» ή «τσιριλλώ που τον πόνον», σφαδάζω. «Παιθκιώννω», αποχτώ παιδιά. «Αναγιώννω», τα ανατρέφω. Εξ ου και «αναγιωτός» (θετός).
Στον τοκετό η «μαμμού» (μαμή) λέει «σφίχτου» (σφίξου) ή «κούντα» (σπρώξε). Το μωρό που θηλάζει λέγεται «αγουδερόν». «Γεννημένη» είναι αυτή που έχει γεννήσει.

Στα ποντιακά η έγκυος λέγεται «βαρεμένισσα», «βαρύψυχος», «εμποδισμέντσα», «δίψυχος». Η εγκυμοσύνη «βαρασία», «βαρεμωσύνη». Κι όταν σφαδάζει από τις ωδίνες η ετοιμόγεννη, λένε «επίασαν να τεν τα πόνε και άσον πόνον τα πολλά βαρκίζ».

«Βαρκίζω», ωραίο ρήμα.

Κούλα

Με τους άντρες δεν διαφέρουν οι γυναίκες ούτε στο μυαλό ούτε στην καρδιά. Αυτή τη στιγμή που μιλάμε ο Γιάννης, ο άντρας μου, πλένει και σκουπίζει τα πιάτα, εγώ έφτιαξα αρακά, εκείνος κόβει αγγουροντομάτα, όχι όπως η δική μου

μάνα, που έπαιζε όλους τους ρόλους. Κι αν ο Πέτρος παντρευτεί, αυτό του λέω, να τρέχεις πίσω από τη γυναίκα σου, να βοηθάς, κι αυτή παιδί μιας οικογένειας είναι, να ξεσκατίζεις το μωρό, όλα να τα κάνεις.

Η μάνα μου ήταν πολύ πονεμένη, ορφανή κι από μάνα κι από πατέρα. Φορτωνόταν στον ώμο τον γιο της αδερφής της, έτρεχε στη βρύση να γεμίσει λαγήνια νερό. Κι εκεί στο χωριό, στον Χείμαρρο, της κάνανε το προξενιό με τον πατέρα μου. Κι από τον Χείμαρρο βρέθηκε στην Αναγέννηση Σερρών, αν το δεις και συμβολικά, δυο ορφανά παιδιά ένωσαν μια μεγάλη φτώχεια. Η μάνα μου με γέννησε μεγάλη, είχε ήδη τα αδέρφια μου, κορόιδευαν οι φίλοι των αδερφών μου, το είχαν τότε για ντροπή να κάνεις παιδί στα σαράντα.

Όταν αισθάνθηκε ότι πλησιάζει η ώρα, έτρεξε η συννυφάδα της στην πλατεία του χωριού, βρίσκει το αμάξι της ΔΕΗ, τους λέει να την πάνε στο νοσοκομείο. Γυρνούσαν κάθε τόσο και την κοιτούσαν με αγωνία μήπως γεννήσει στο φορτηγάκι. Ήμουν το πρώτο παιδί της οικογένειας που γεννήθηκε σε νοσοκομείο, κι όπως ξεπρόβαλα, λέει ο γιατρός «έρχεται ένας κορίτσαρος με ολόμαυρα μαλλιά». Τεράστιο παιδί γεννήθηκα. Μου έκαναν καρουλάκια τα μαλλιά οι νοσοκόμες, μετά πήραμε το λεωφορείο της γραμμής να γυρίσουμε στο χωριό. Μάλωναν τ’ αδέρφια μου ποιο θα με πρωτοπιάσει στην αγκαλιά. Ως τα τέσσερα πέντε μας θήλαζε η μάνα μας, τρυπώναμε κάτω από την μπλούζα της σαν ζωάκια.

Άλλα χρόνια. Είχα ένα ποδήλατο, έβαζα μια γειτονοπούλα στο τιμόνι, άλλη μια πίσω μου, στη σχάρα, και μια τρίτη στο τιμόνι, και πηγαίναμε τρία χιλιόμετρα δρόμο, στη Βαμβακιά. Ή παίζαμε κρυφτό, σκαρφαλώναμε στα δέντρα, κρυβόμασταν πίσω απ’ τις μπάλες του σανού στον αχυρώνα. Και στα κανάλια με τα νερά που είχαν για να ποτίζουν τους ορυζώνες κολυμπούσα με το κομπινεζόν και το βρακί, χωρίς επίβλεψη, ανεβαίναμε στην ξύλινη γέφυρα που ένωνε τη μια μεριά του καναλιού με την άλλη, δεν πετούσαν ψόφια ζώα στα κανάλια τότε. Μια φορά θυμάμαι, μωρό ήμουνα, μου πετάει ένα παιδί την πιπίλα στο νερό, ξαπλώνω εγώ στα καρίκια και κάνω μια κίνηση με τα χέρια να την πιάσω. Με βλέπει ένας ντόπιος που έβοσκε πιο πέρα τα κοπάδια του και μ’ αρπάζει, αυτός με έσωσε. Στο μεταξύ, βγήκε η γιαγιά μου και φώναζε «πού είσαι, Κουλίτσα», της έδωσα τρομάρα της γιαγιάς Αναστασίας, ήταν η μάνα του μπαμπά μου, καλομάνα τη λέγαμε, τόσο ήταν καλή.

Άλλη εικόνα τρομακτική, ήμουν στην αυλή της γειτόνισσας, κάνει όπισθεν ένα αμάξι, με ρίχνει κάτω, με πατάει, μου σπάει το αριστερό χέρι, θρύψαλα. Η μάνα μου ήταν στον αχυρώνα, λουζόταν σε μια σκοτεινή γωνιά με τριφύλλια, βγαίνει όπως όπως με τις σαπουνάδες, αρχίζει να χτυπιέται, μόνη της ήταν με τα παιδιά και τη γιαγιά, ο πατέρας μου στη Γερμανία. Με πήγε σ’ έναν πρακτικό, μου έβαλε κρεμμύδια, πρόοδο δεν είδαμε, τι να κάνει, με φορτώνεται στην πλάτη ως τη Σκοτούσσα, μπήκαμε στο τρένο να πάμε στον ορθοπεδικό του Κιλκίς.

Βγάλανε τη μάνα μου έξω, αλλά μου κολλήσανε το χέρι στραβά, κι έτσι με φόρτωσε στην πλάτη και ξαναπήγαμε. Εγώ ούρλιαζα «την Ελένη θέλω», δεν έλεγα «τη μάνα μου», τη φώναζα με τ’ όνομά της εκείνη τη μέρα. Κι ο κύριος που με πάτησε με το αμάξι έπεσε στα γόνατα της μαμάς, μου έφερνε φορέματα κάθε τόσο, δώρα. Ο ταχυδρόμος συμβούλεψε να γράψουν γράμμα στον πατέρα μου στη Γερμανία. Και ήρθε πράγματι, με πήρε αγκαλιά, με πέταξε ψηλά στον αέρα, με ξανάπιασε, ακόμη θυμάμαι το πέταγμα.

Η μάνα μού έλεγε ιστορίες για άλλες μανάδες, κάποιο παιδί που αγαπούσε μια κοπέλα κι εκείνη του είπε: «Αν με αγαπάς, πήγαινε να ξεριζώσεις την καρδιά της

μάνας σου», κι εκείνος την ξερίζωσε, κι εκεί που έτρεχε στα ρασία και στα ορμάνια να πάει την καρδιά στο κορίτσι, γλιστράει και πέφτει. Κι η καρδιά της μάνας τον ρωτάει: «Χτύπησες, παιδί μου;».

Μας έλεγε και ιστορίες από τον Εμφύλιο, για τους αντάρτες που τραγουδούσαν και αντιλαλούσαν τα βουνά από «τα λαλίας τουν». Όλοι έφταιγαν το ίδιο, έλεγε, μικρά παιδιά σκοτώνονταν – οι καπεταναίοι τα γλίτωναν τα τομάρια τους. Είχε ιστορίες από τη ζωή, για τον κουνιάδο της θείας μου, πώς τον σκότωσαν οι αντάρτες, και για τη θεία Όλγα στην Τριάδα Σερρών, που είδε στην πλατεία πεταμένα κεφάλια, εδώ κι εκεί τους αποκεφαλισμένους, αλλά, φιλάσθενη ξεφιλάσθενη, πέθανε εκατόν πέντε χρονών. Ή την άλλη θεία, που έκρυψε έναν αντάρτη στον αχυρώνα, την πρόδωσαν οι χωριανοί, και όταν ήρθαν οι δεξιοί, έκαναν πέρα δώθε με την τσουγκράνα –«το τσατάλ» έλεγε η μάνα μου–, και μόλις τον βρήκαν, τη σκότωσαν επειδή τον έκρυψε.

Μόνη της η μάνα μου στο αλώνισμα, στις αγελάδες, να αρμέγει, να ντουρβανίζει, να φουρνίζει, θυμάμαι τα τσουρέκια της στη σκαφίδα, πώς μοσχομύριζε ο ντουνιάς μυζήθρα και βούτυρο αγελαδινό. Άνοιγε φύλλο, έπλεκε δαντέλες, «μ' ένα μάτι τα έφτιαξα όλα», έλεγε, επειδή είχε τραυματισμένο το άλλο της μάτι από παλιά. Κι ως το τέλος, που τα 'χασε πια και με φώναζε με το όνομα της αδερφής μου, έψαχνε το κλειδί, «πού είναι το ανοιγάρ;» έλεγε και ξεκλείδωνε το σεντούκι με τα αζούρ, τις δαντέλες, τα κοφτά. Τις περισσότερες προίκες τις έβαζε στη μεριά της Ελένης, δεν είχαμε άλλο κορίτσι στο Αρμουντιδέικο.

Άλλο που μου 'λεγε, σαν μάθημα ζωής: «Κούλα, δεν θα καταδέχεσαι να δανείζεσαι, το δικό σου να φοράς, κι ας είναι και φθαρμένο». Ήθελε να είμαστε φιλότιμα παιδιά και σε μεγάλο άνθρωπο, σε «μιζέτερο», να μη λέμε όχι, παρά να βοηθάμε σε ό,τι μας ζητάνε. Το έχω ακόμη και σήμερα, κέικ φτιάχνω, τυρόπιτα φτιάχνω, θα τη μοιράσω. «Όταν μπαίνει άνθρωπος στο σπίτι» έλεγε η μάνα μου, «μην κάνετε αυτά τα μαϊμουνίστικα, έναν καφέ και δρόμο, πρέπει να βρέξει στον ζωμό το κουτάλι του ο άνθρωπος». Ήμασταν πρόσφυγες, είχε σε μεγάλη υπόληψη τη φιλοξενία.

Βέβαια τα μεγάλωναν αλλιώς τα κορίτσια, αλλιώς τα αγόρια, έμπαινε ένας ξένος, ο αδερφός μου ξάπλα στο ντιβάνι, εμείς τα κορίτσια έπρεπε να σηκωνόμαστε. «Το καλό κορίτσι και στου βοδιού το κέρατο να κάθεται θα το βρουν» μας έλεγε. Ή «πολλά να ξέρεις, λίγα να λες». Και να προσέχεις, μας έλεγαν, «να μην τσερίζ κανείς τον μπερντέ σ'» – στα ποντιακά ο μπερντές είναι η κουρτίνα. Δηλαδή, να προσέχεις μη σου σκίσουν τον παρθενικό υμένα.

Ο πατέρας μου έλεγε «μην παντρευτείς, να ζήσεις τη ζωή σου», αλλά μετά τα τριάντα άρχισε ο κλοιός να σφίγγει. Ήμουν αναπληρώτρια στο Διδυμότειχο, βγαίναμε με τον Γιάννη, Πάσχα του '96 διαπίστωσα πως ήμουν έγκυος. Πήρα κατευθείαν τη μάνα μου στο χωριό, την αδερφή μου στη Θεσσαλονίκη. Ήταν μεσοβδόμαδα, θυμάμαι. Έρχεται ο Γιάννης, του το ανακοινώνω, χάρηκε πολύ. Το Σαββάτο ντύθηκα, στολίστηκα, πήγαμε στα πεθερικά, μου βάλανε κι ένα δαχτυλίδι στο χέρι. Πήγαμε στα μπουζούκια, χορέψαμε, ήταν πολύ παραδοσιακή οικογένεια, δεν ήθελαν να είμαι με φουσκωμένη κοιλιά. Στις 13 Ιουλίου έγινε ο γάμος.

Το καλοκαίρι πήγαμε διακοπές στη Χαλκιδική, ο Γιάννης ήταν διορισμένος στο Ηράκλειο Κρήτης, εγώ είχα 76 νούμερο ως αναπληρώτρια στον κατάλογο της περιοχής, με στείλαν στη Λιβαδειά Σερρών. Σηκωνόμουν κάθε πρωί με κάτι

παπούτσια τεράστια, είχα και λεύκωμα, έφευγα από το Μητρούσι Σερρών, κι από κει με έπαιρνε ο πυροσβέστης να με αφήσει στο σχολείο. Σαν τον παπουτσωμένο γάτο κατέβαινα τις σκάλες κάθε τρεις και λίγο να κατουρήσω. Στις 15 Γενάρη, δύο η ώρα, μου σπάνε τα νερά, είχα τη βαλίτσα έτοιμη, νόμιζα πως γεννάς αμέσως, αλλά μ' έβαλαν σ' ένα αμαξίδιο να περιμένω. Η μαία έχωνε και ξανάχωνε τα χέρια της μέσα μου, πόνος θυμάμαι, πόνος, σαν να σου σπάνε εβδομήντα κόκαλα – κι εγώ να τσιρίζω. Μεσημέριασε, πήγε βράδυ, ήρθε και το τρένο από Διδυμότειχο, έντεκα παρά τέταρτο ξεπρόβαλε το μωρό, με πατούσαν για να βγει ο πλακούντας, θυμάμαι ακόμη τη βελόνα και την κλωστή, πώς με κόψανε και με ράψανε. Η δική μου μάνα δεν άντεχε να βλέπει, μου συμπαραστάθηκε η μάνα του άντρα μου σαν να ήτανε δική μου, κι ας είχε χάσει δυο παιδιά ώσπου να γεννήσει τον Γιάννη.

Βγήκε ένα κατακόκκινο μωράκι, το λυπήθηκε η ψυχή μου, πώς ταλαιπωρήθηκε ώσπου ν' αντικρίσει το φως. Στις φωτογραφίες που της βγάζαμε τιναζόταν τρομαγμένη από το φλας. Την επόμενη μέρα έκανε λίγη δύσπνοια, την πήγανε άρον άρον σε άλλη πτέρυγα να τη φροντίσουν. Κι όταν γυρίσαμε, γέμισε χαρά το σπίτι. Δάκρυζε και ξεδάκρυζε ο πατέρας μου, τι δώρα τής πήραμε, κουδουνίστρα Μίκυ Μάους, ένα ωραίο ελάφι, μια γατούλα με καπέλο, τι λίρες στολίσαμε στο κρεβάτι της, τι Παναγίτσες ορθογώνιες, στρογγυλές, από λευκόχρυσο. Πήγα στα μαγαζιά, τότε είχαμε λεφτά, αγόρασα χίλια φορμάκια, χρώματα, χρώματα, χρώματα! Τις απόκριες της πήραμε μια στολή μανιταράκι, την ντύναμε, τη στήναμε για φωτογραφίες, το παιδεύαμε το καημένο. Μου πήραν κι εμένα δώρα για τη λοχεία: κόκκινη ρόμπα, κόκκινες παντόφλες, ροζ νυχτικό.

Περπάτησε στους εννιά μήνες, μίλησε νωρίς, είπε μα-μά, μπα-μπά, λό-λο. Εννιά μήνες τη θήλασα, είχα πολύ γάλα. Δεν ήθελε «το νανούρι» το λεγόμενο για να κοιμάται, σαν ένα κακομούτσουνο που είχε ο αδερφός της. Όταν μεγάλωσε, έπαιζε κουζίνα και κομμωτήριο, τάχα με τις φίλες της, πως κόβανε τα μαλλιά η μια της άλλης. Της άρεσαν οι Μπάρμπι, δεν υπήρχε Μπάρμπι να μην την είχαμε, φαντάσου ένα διακοσμητικό παράθυρο με χωρίσματα, και σε κάθε χώρισμα κούκλες. Και τη στολή Μπάρμπι την έλιωσε πάνω της. Κουνούσε το ραβδί με τις κορδέλες ρυθμικά και χόρευε. Ως τα εννιά τα πάντα γύρω της ήταν ροζ, ως και την ελληνική σημαία τη ζωγράφιζε με σταυρό και την έβαφε ροζ. Η μάνα μου την είχε στα γόνατά της, τη χόρευε νταχτιρντί, της έπλεκε τα μαλλιά κοτσιδάκια, να γίνουν κυματιστά. Μεγαλώνοντας, είχε μεγάλη ανάπτυξη, πονούσαν τρομερά τα πόδια της, όπως τεντώνονταν τα κόκαλά της. Όλο με παυσίπονα ήταν.

Τα βιβλία τής άρεσαν πολύ. Έχω διαλέξει πολλά, να τα δώσω στη δανειστική βιβλιοθήκη του Διδυμοτείχου, στη μνήμη της. Της παίρναμε ό,τι κυκλοφορούσε: Σταχτοπούτες, Χιονάτες, Μουλάν, 101 σκυλιά της Δαλματίας. Τι κλάμα έριχνε με την *Πεντάμορφη και το τέρας*, με τον *Βασιλιά των Λιονταριών*! Η Άλκη Ζέη τής άρεσε – *Το καπλάνι της βιτρίνας*, *Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της*. Κάτσε να δω στη βιβλιοθήκη να σου λέω τίτλους: *Κορίτσια στην πρίζα* της Ζακλίν Ουίλσον· Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη· *Ο μικρός Νικόλας*· *Η Παναγία των Παρισίων*· *Τα ημερολόγια μιας ξενέρωτης*· *Ο γλάρος Ιωνάθαν*· *Ματίλντα*· *Μύρτος* του Παύλου Μάτεσι· *Ο ήχος του ακάλυπτου* της Κάλλιας Παπαδάκη· *Ο μάγος* του Τζον Φόουλς. Τώρα θυμήθηκα και τον άλλο Μάγο, με τα χρώματα, του Γιάννη Ξανθούλη. Πήγαινε μόνη της κι αγόραζε. Ένα καλοκαίρι κάθισε και έγραψε όλα τα βιβλία που διάβασε, τα έχω φέρει πάνω κάτω, δεν το βρίσκω αυτό το χαρτί.

Ήθελε να κάνει μεταπτυχιακό, να περάσει στο διπλωματικό σώμα. Εγώ ήθελα πιο βατά όνειρα, «θα είναι δύσκολες εξετάσεις» της έλεγα, «πήγαινε εθελοντικά το

καλοκαίρι στο προξενείο να προσφέρεις βοήθεια και βλέπεις». Ή της έλεγα «στο λιμενικό σώμα, άκουσα, παίρνουν παιδιά από τη σχολή σου». Αχ, πάντα της ζήταγα να προσπαθεί παραπάνω, αν ήξερα, αν γύρναγα πίσω, δεν θα της ζήταγα τίποτα.

Δεν ήταν παιδί απαιτητικό, παράλογο, να χτυπάει τα πόδια, να ζητάει, ήταν συγκρατημένη. «Εμείς» της έλεγα, «πέρα απ’ το ενοίκιο και τους λογαριασμούς, μπορούμε τρακόσια ευρώ χαρτζιλίκι να σου στέλνουμε». Και περνούσε μ’ αυτά κι έλεγε κι ευχαριστώ. Όταν διαβάζαμε στην τρίτη λυκείου, είχαμε δύο βιβλία ίδια στην Ιστορία, στα Αρχαία, καθόμασταν η μία απέναντι στην άλλη και τη ρωτούσα. Μου έλεγε «ευχαριστώ, μαμά», της έλεγα «ποιον ευχαριστείς, τη μάνα σου;».

Της άρεσαν τα αυγουλάκια του χωριού, κοτόπουλο σούπα, η πίτα της μάνας με τις σταφίδες –μάνα φώναζε τη γιαγιά της, έτσι λέμε εμείς οι Πόντιες–, μόνο τη γιαγιά τη Θρακιώτισσα φώναζε γιαγιά. «Μάνα» έλεγε στη μάνα μου, «φτιάξε μου πίτα». Της έφτιαχνε η γιαγιά της κουσκουσάκι με γάλα εβαπορέ και βούτυρο κάθε μέρα. «Καλά» έλεγα, «τίποτα άλλο δεν έχεις να ταΐσεις το παιδί;». Μα της άρεσε. Έτρωγε κιμά με μακαρόνια, όχι μακαρόνια με κιμά. Και από γλυκά, μπακλαβά και τα τσουρέκια της γιαγιάς της Θρακιώτισσας.

Ζητούσε αδερφάκι, προσευχήθηκε κιόλας στην εικόνα της Παναγίας στην Τήνο να της κάνουμε ένα, μετά της πέρασε, είχε συνηθίσει μόνη της. Κι όταν γεννήθηκε ο αδερφός της και το έμαθε, είπε στον μπαμπά της «τσακίσου κι έλα να μας πάρεις με τη γιαγιά, αλλιώς θα έρθω στο νοσοκομείο με ταξί!».

Τι άλλο να σου πω; Δεν την έχω ονειρευτεί την Ελένη, ούτε τη μάνα μου, άλλοι στην οικογένεια μου λένε κάτι περίεργα, ότι την έχουν δει στο μετρό, ένας την είχε δει με κόκκινο μανδύα και φωτοστέφανο, «αυτός ο κήπος είναι δικός μου» έλεγε, «πες στη μαμά να πάρει τα φυτά που τα λένε φλογίτσες». Γέμισα το παρτέρι φλογίτσες.

Ένα παιδί από τη Ρόδο που έχασε την αρραβωνιαστικιά του άκουσε μια ωραία φωνή να τραγουδάει στον ύπνο του ένα τραγούδι ποντιακό: «Σον Θεό εφτάγω τάμα». «Ποια είναι αυτή που τραγουδάει έτσι;» ρώτησε την πεθαμένη αρραβωνιαστικιά του και του λέει εκείνη «η Ελένη η Τοπαλούδη».

Δεν ξέρω γιατί δεν τη βλέπω, λέω μήπως ο εγκέφαλος διώχνει το όνειρο; Κοιτάζω τη φωτογραφία της και λέω «έλα, πες μου κάτι», έκκληση κάνω, ξαπλώνω κι αγκαλιάζω τα ρούχα της, μιλάω στις φωτογραφίες, μιλάω στις φλογίτσες, δεν έρχεται.

Η τυφλή μου θεία

Στη χασανική διάλεκτο –προφορική γλώσσα των νομαδικών πληθυσμών στη δυτική Σαχάρα και στη Μαυριτανία– το ρήμα «γεννώ – μπρατ» (برات,) σημαίνει επίσης «θεραπεύω» και «συνέρχομαι». Χωρίς τα συμφραζόμενα ενδέχεται να μπερδέψεις ανάρρωση με γέννα. Ο τοκετός μεταφράζεται επί λέξη «αφήνω ένα παιδί πίσω μου, σηκώνομαι και πέφτει ένα παιδί», νχαλί ισίρ (خلات يشير.)

Στα τουρκικά η περίοδος ονομάζεται «ay başı» – κατά λέξη «η αρχή του μήνα». «Hasta» σημαίνει «άρρωστη», παρόμοιο με το δικό μας «αδιάθετη».

Στα εβραϊκά η λέξη «παιδί», ילד (yeled), προέρχεται από την ίδια ρίζα με το ρήμα

«γεννώ», ילדה (yalda). «Yalda» σημαίνει επίσης κορίτσι. Στα εβραϊκά της Βίβλου η έκφραση «כרעה ללדת» (kar'ah laledet) μεταφράζεται «γονατίζω ή κάθομαι για να γεννήσω». Όταν η ρίζα «כרע» (kar'a) εμφανίζεται σε λατρευτικές φράσεις, σημαίνει «γονατίζω μπροστά στον Θεό». Σε άλλο γλωσσικό περιβάλλον σημαίνει πως οι εχθροί γονατίζουν μπροστά μου. Σήμερα η ίδια γλωσσική ρίζα «כרעיים» αναφέρεται στο μπούτι του κοτόπουλου που αγοράζουμε στο σούπερ μάρκετ.

Στα φαρσί οι πεθερές δίνουν στις νύφες το λευκό μαντίλι της παρθενίας (دستمال سفید). Για την περίοδο λένε «ήρθε η τυφλή μου θεία» (خاله کورم آمده). Για τον γάμο λένε «τώρα έχεις τέσσερα πόδια» (چهار پایه شدی). Στο Αφγανιστάν η γυναίκα που βρίσκεται στην εμμηνόπαυση ονομάζεται στεγνή, στραγγισμένη, άνυδρη (خانم خشک).

Λέιλα

Είμαι δέκα χρονών. Για τα γενέθλιά μου έκανα τρία πάρτι, ένα στην Καλαμάτα, ένα στο σπίτι κι ένα με τα παιδιά στο σχολείο. Μου κάνανε έκπληξη, είχαν γράψει στην τούρτα «χρόνια πολλά Λέιλα». Πήρα πολλά δώρα, όπως φούστες, τζιν, πετσέτα για τη θάλασσα, φόρεμα με λουλούδια. Ένιωσα πιο μεγάλη φέτος, πιο ώριμη, αλλά δεν ανυπομονώ και να μεγαλώσω. Τα αγαπημένα μου μαθήματα είναι η γυμναστική, τα εικαστικά, η γλώσσα, τα μαθηματικά και η θεατρική αγωγή. Μου αρέσουν και οι δεξιότητες. Μαθαίνεις, ας πούμε, από ποια μεριά του πεζοδρομίου να περπατάς, ή διάφορα για τα λουλούδια, ή τις γάτες και τους σκύλους.

Στο Αφγανιστάν είχε παντού γάτες. Εμείς είχαμε σκύλο. Τον λέγανε Σαμπιντμπάχ, που θα πει Ασπρούλης. Θυμάμαι τη μαμά να μαγειρεύει. Ο μπαμπάς έφτιαχνε αμάξια και χτυπούσε τη μαμά με το λάστιχο του ποτίσματος. Έχω μια δίδυμη αδερφή που μένει τώρα με τον μπαμπά και την άλλη του γυναίκα και τον Σαμπιντμπάχ.

Στην Ελλάδα ήρθαμε με βάρκα και μετά κολυμπήσαμε λίγο, δεν θυμάμαι, επειδή ήμουν μικρή, πέντε χρονών, έτσι μου έχει πει η μαμά. Καμιά φορά πηγαίναμε οι δυο μας να φάμε φαγητό αφγανικό με ρύζι και κοτόπουλο σ' ένα εστιατόριο με πολλά τραπέζια, δεν ξέρω πού ήταν. Εγώ έπινα χυμό φρούτων κι η μαμά κόκα κόλα. Λέξεις από τη γλώσσα μου δεν θυμάμαι, μόνο «σαλόμ», που σημαίνει γεια σου, και «χαντά χαφέζ», που θα πει αντίο. Μετά της έλεγα «μαμά, πάμε στο πάρκο;» και πηγαίναμε. Δεν είχε κούνιες, μόνο γρασίδι και πολλά παγκάκια. Καθόμασταν ως το βράδυ. Καμιά φορά ερχόταν κάποιος που πουλούσε παιχνίδια με φωτάκια μέσα και μου έδινε κάτι που μου άρεσε, θυμάμαι και κάτι στρογγυλά άσπρα πραγματάκια σαν καραμέλες. Εκεί που μέναμε η μαμά με ρώταγε «τι να μαγειρέψω;» κι εγώ της έλεγα «νουντλς» κι έλεγε «φάε και κάτι άλλο επιτέλους».

Το βράδυ ακούγαμε τραγούδια, το αγαπημένο μου το ακούω και τώρα στο YouTube, Γιάσκι Ολάρ λέγεται ο τραγουδιστής. Μιλάει για μια κοπέλα που αγαπάει κάποιον, ο μπαμπάς της τους παρακολουθεί και της βάζει τις φωνές, εκείνη σταματάει να τρώει, αλλά στο τέλος ο μπαμπάς βλέπει στο κομπιούτερ ότι αυτό το αγόρι είναι διάσημος τραγουδιστής και λέει «εντάξει, να τον παντρευτείς» και είναι πάλι χαρούμενη.

Η μαμά μου είναι κοντή, έχει στο πρόσωπο και στα χέρια λευκά σημάδια, μου

είπε πως είχε καεί κάποτε με ζεστό νερό. Κι έχει κι εκείνη άσπρες τούφες στα μαλλιά σαν εμένα. Στην αρχή μέναμε σε διάφορα σπίτια και τώρα μένω με τη Δέσποινα και την κόρη της την Έλλη. Μια φορά είδα στον ύπνο μου πως είχαμε πάει με το αυτοκίνητο στο δάσος, ήθελε να εξερευνήσει κάτι η Δέσποινα. Είδα ένα ζώο στο δέντρο και λέω «γάτα είναι», αλλά ήταν τίγρη τελικά. Δάγκωσε τη Δέσποινα κι εγώ φοβήθηκα και άρχισα να τρέχω. Σταμάτησε ένα αμάξι, αυτός ο κύριος που ήταν μέσα μιλούσε στο τηλέφωνο, «βρήκα ένα κοριτσάκι» έλεγε, «να το πάω σπίτι του;». Με ρώτησε πόσων χρονών είμαι, του είπα κι εκείνος λέει στο τηλέφωνο: «Δες μήπως βρεις και τους γονείς της εκεί που ψάχνεις». Κι εγώ είπα πως σίγουρα θα βρει τον μπαμπά μου στο Αφγανιστάν. Κάθισα ήσυχα και περίμενα τον κύριο, όταν διψούσα έπινα νερό από το λάστιχο. Ξαφνικά έρχεται ο μπαμπάς αλλά φοράει μάσκα, δεν είναι ο μπαμπάς, είναι αυτός ο άνθρωπος που με βρήκε και μ’ έφερε σπίτι. Τώρα δεν βλέπω τέτοια όνειρα πια, βλέπω περιπέτειες, πολύ τολμηρά πράγματα, ότι πετάω ή κάνω μαγικά. Ή βλέπω μέσα στο όνειρό μου ταινίες αστείες ή στενοχωρητικές.

Στην αρχή ήταν δύσκολα χωρίς τη μαμά μου. Χωρίς τα φιλιά της. Μύριζαν τριαντάφυλλο. Αλλά και η Δέσποινα μυρίζει ωραία, σαν κρέμα από λουλούδια. Η μαμά είναι είκοσι έξι χρονών. Μου λείπει η φωνή της, ήταν πολύ απαλή. Μου έλεγε συνέχεια «σ’ αγαπώ, σ’ αγαπώ», αλλά δεν θυμάμαι πώς λέμε αυτές τις λέξεις στα φαρσί. Είχα συνηθίσει να κοιμάμαι μαζί της, το πρώτο βράδυ έκλαιγα. Η Δέσποινα ήρθε και είπε να μην ανησυχώ και ότι όλα θα πάνε καλά. Μετά, μια μέρα που παίζαμε στο χιόνι, η Έλλη με ρώτησε πώς θέλω να φωνάζω τη Δέσποινα και εγώ είπα «μαμά», και από τότε σταμάτησα να φοβάμαι.

Μια καλή μαμά πρέπει να έχει υπομονή, να έχει χαρά, να παίζει με το παιδί της και να του κάνει μερικές φορές τα χατίρια, να του παίρνει δώρα, να έχει αρκετά λεφτά για να αγοράζουν ό,τι χρειάζονται, να είναι έξυπνη. Για τις γυναίκες η ζωή είναι πιο δύσκολη. Τα αγόρια έχουν περισσότερη δύναμη για να υπερασπιστούν τον εαυτό τους.

Στο σπίτι περνάμε πολύ ωραία. Παίζουμε επιτραπέζια, πηγαίνουμε στο δωμάτιο της μαμάς με την Έλλη, παίρνουμε ένα παντελόνι της πολύ φαρδύ, στο ένα μπατζάκι βάζω εγώ τα δυο μου πόδια, στο άλλο εκείνη. Φοράμε τα τακούνια της και χορεύουμε, και η μαμά σκάει στα γέλια. Με την κανονική μαμά μιλάμε στο κομπιούτερ. Εδώ τη φωνάζουν Μαρία, στο Αφγανιστάν Τζαμίλα. Τα βράδια μού λέει η μαμά Δέσποινα παραμύθια, ας πούμε, μια φορά ήταν ένα κοριτσάκι που φοβόταν αυτό ή το άλλο και την έλεγαν Λέιλα σαν κι εμένα.

Όταν μεγαλώσω, θα γίνω κτηνίατρος ή γιατρός για ανθρώπους. Θέλω να έχω μεγάλο σπίτι, μεγάλο κήπο μ’ ένα μικρό γατάκι κι ένα κουταβάκι, αλλά να συνηθίσουν το ένα το άλλο, να μην τσακώνονται. Θέλω και μια πισίνα και τζακούζι κι ένα μεγάλο ωραίο αυτοκίνητο, να ’χω λεφτά να αγοράζω πράγματα για την κόρη μου. Τη φαντάζομαι με μαύρα μαλλιά και καστανά μάτια. Θα τη φωνάζω Ζαχρά, που θα πει λουλούδι.

Θέλω να ζω ή στην Καλαμάτα ή στο Παρίσι, που το έχω δει σε ταινία, ή στο Ντουμπάι, που το έχω δει σε βίντεο. Σκέφτομαι πώς θα είναι η ζωή μου όταν θα είμαι μαμά. Μερικές φορές θα τρώμε σε εστιατόρια. Το πρωί θα δίνω στη Ζαχρά γάλα με δημητριακά και μετά από μισή ώρα θα της φτιάχνω κάτι με φρούτα. Για μεσημεριανό θα της φτιάχνω ρύζι, μακαρόνια και τέτοια. Μετά, που θα έχει χωνέψει λίγο το φαγητό, θα της φτιάχνω μπισκότα και θα βάζω δίπλα σοκολάτα, σαντιγί και μια φράουλα.

Το εργοστάσιο μωρών έκλεισε

Στα ισπανικά και στα καταλανικά το ρήμα «γεννώ» μεταφράζεται αυτολεξεί «δίνω στο φως». Dar a luz και donar a llum, αντίστοιχα. Η εγκυμοσύνη περιγράφεται ως κατάσταση «καλής ελπίδας» (buena esperanza). Η ίδια παρομοίωση απαντάται στα ουκρανικά, στα πολωνικά, στα γερμανικά: in guter Hoffnung. Στα γερμανικά η εγκυμοσύνη σηματοδοτεί «άλλες περιστάσεις, άλλες φασαρίες» (in anderen Umständen sein). Ως έγκυος «κουβαλάς ένα παιδί κάτω από την καρδιά σου» (ein Kind unter dem Herzen tragen). Ή «ένα ψητό στον φούρνο» (einen Braten in den Röhre haben). Στα ιταλικά η γυναίκα που γεννάει «ξεφουρνίζει» (a sfornato). Στην εγκυμοσύνη «είναι ενδιαφέρουσα» (stato interessante). Όταν έχει περίοδο, «έρχεται ο Μαρκήσιος» (mi e venuto il Marchese).

Στα γαλλικά η έγκυος «πέφτει στην κατάσταση εγκυμοσύνης» (elle tombe enceinte). Για την περίοδο χρησιμοποιούσαν παλιά την έκφραση «αποβιβάστηκαν οι Εγγλέζοι» (les Anglais ont debarqué). Μνεία στα κόκκινα σακάκια των Άγγλων πολεμιστών επί Ναπολέοντα.

Στα αγγλικά ο άντρας που κοιμάται με μια γυναίκα στις ημέρες της περιόδου λέγεται πειρατής («ο καλός πειρατής ταξιδεύει στην Ερυθρά Θάλασσα», a good pirate sails on the Red Sea). Η γυναίκα «δίνει» γέννηση (she gives birth). «Έχει ένα ψωμάκι στον φούρνο» (she has a bun in the oven). «Τρώει για δύο» (she is eating for two). Άλλες εκφράσεις για την εγκυμοσύνη: «knocked up», «up the spout», «in the family way» (ευφημισμός), «with child» (βιβλική αναφορά). Όταν η έγκυος μοιράζεται τα νέα της εγκυμοσύνης, λέει πως «η γάτα είναι στην τσάντα» (the cat's in the bag).

Το παλιομοδίτικο «curse» (η κατάρα του Θεού προς την Εύα) αναφερόταν στην έμμηνο ρύση. Υπάρχουν κρυπτικές αναφορές («her time of the month», «lady's business», «she's having her visit»), παιδαριώδεις («getting a visit from Aunt Flo», «shark week»), ή απλώς κακόγουστες («code red», «crimson tide»).

Για την εμμηνόπαυση συνηθίζονταν οι εκφράσεις «change», «private summer», «the baby factory is closed».

Κριστίν

Τι θυμάσαι από τη μητέρα σου;

Τα Χριστούγεννα μου σέρβιρε πουτίγκα σοκολάτας σε ποτήρι σαμπάνιας και μ' έμαθε να ζωγραφίζω με το κουτάλι μια γελαστή φατσούλα πάνω στην πουτίγκα, κάτι που κάνω ακόμη. Της άρεσαν οι χειροτεχνίες, ιδιαίτερα το πλέξιμο και τα χειροποίητα χριστουγεννιάτικα στολίδια. Φορούσε καφέ δερμάτινο σακάκι, κάπνιζε ένα δυο πακέτα Salem την ημέρα κι έτρωγε τα νύχια της. Σαν να βλέπω μπροστά μου τις παρωνυχίδες.

Κάποιο Σάββατο θα πηγαίναμε στα μαγαζιά, παρακάλεσε τον πατέρα μου να έρθει μαζί μας, αλλά έπρεπε να πάει στο γραφείο. Καταλήξαμε στο εμπορικό κέντρο Shepherd, εκεί που αργότερα την απήγαγαν. Μπήκαμε στο Petland και η μητέρα μου αγόρασε ένα κουτάβι κόκερ σπάνιελ, μαύρο με μια λευκή ρίγα στο

στήθος. Ήξερε πως ο πατέρας μου δεν ήθελε κι άλλο σκύλο, τον κάλεσε από ένα καρτοτηλέφωνο, «εγώ σ’ το είπα, έπρεπε να είχες έρθει μαζί μας» είπε.

Πώς σ’ το ανακοίνωσε ο πατέρας σου; Τι θυμάσαι από εκείνη τη μέρα;
Το πρωινό φως στο δωμάτιό μου ήταν έντονο, σκεφτόμουν πως είχα αργήσει για το σχολείο, αλλά η μητέρα μου πάντα με ξυπνούσε όταν ερχόταν η ώρα. Με ξαναπήρε ο ύπνος, ξυπνούσα, ξανακοιμόμουν, μέχρι που ο πατέρας μου μπήκε στο δωμάτιο με τον αδερφό μου. Κάθισε στο κρεβάτι μου κι άρχισε να κλαίει – όχι με λυγμούς, όχι, σαν να είχε έναν κόμπο στον λαιμό. Τρομοκρατήθηκα. Οι μπαμπάδες υποτίθεται πως δεν κλαίνε.

Δεν θυμάμαι πώς μου είπε ότι δύο άντρες την απήγαγαν από το εμπορικό κέντρο. Θυμάμαι μόνο πως μετά, όταν άρχισα να βγάζω τις πιτζάμες μου για να ντυθώ, οι φίλες της μητέρας μου μπήκαν στο δωμάτιο, με αγκάλιασαν και έκλαιγαν με λυγμούς. Στεκόμουν γυμνή, αμήχανη, το μόνο που ήθελα ήταν να φύγουν για να ντυθώ. Ήμουν οχτώ χρονών.

Μια βδομάδα αργότερα, όταν βρήκαν το πτώμα της στις πετρελαιοπηγές, ρώτησα τον πατέρα μου πώς ακριβώς πέθανε. «Η αστυνομία δεν ξέρει» είπε. «Γιατί;» ρώτησα. «Επειδή το σώμα της είχε αρχίσει να αποσυντίθεται» είπε. Πώς ήξερε η αστυνομία ότι ήταν το δικό της σώμα, ρώτησα – η απορία μού γεννήθηκε όχι μόνο από περιέργεια αλλά και από ελπίδα. Κι αν βρισκόταν κάπου ζωντανή, σε πρόγραμμα προστασίας μαρτύρων, ή κρυβόταν για να μας προστατέψει από κάτι κακό; Ο πατέρας μου είπε ότι την αναγνώρισαν από τον οδοντιατρικό της φάκελο.

Τον ρώτησα πώς πίστευε ο ίδιος ότι είχε πεθάνει, και τότε μου έκανε αυτό το δώρο: «Ελπίζω να πέθανε όπως πεθαίνουν τα κουνελάκια». Και μου εξήγησε ότι τα κουνελάκια τρομάζουν τόσο πολύ, που η καρδιά τους παύει να χτυπά. Για χρόνια τη σκεφτόμουν κάπως έτσι: κουλουριασμένη στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου, να τρέμει, και η καρδιά της να σταματά αθόρυβα, πριν την αγγίξουν αυτοί οι δυο άντρες.

Τον ξαναρώτησες ποτέ; Σ’ έτρωγε να μάθεις την αλήθεια;
Στην εφηβεία, όταν άρχισα να αποκτώ συνείδηση του σώματος και του φύλου μου, ρώτησα τον πατέρα μου αν την είχαν βιάσει, κι εκείνος απάντησε «πιθανώς». Μια μετατόπιση από τα ευγενικά «δεν ξέρω» της παιδικής μου ηλικίας. Άρχισα να φαντάζομαι τα φριχτά πράγματα που μπορεί να της είχαν κάνει αυτοί οι δύο άντρες και να τοποθετώ τον εαυτό μου στη σκηνή, να γίνομαι εγώ η αποδέκτρια της βίας. Δεν ήθελα να είναι μόνη στις πετρελαιοπηγές, ήθελα να είμαι μαζί της.

Στα δεκαεφτά μου είχα σεξουαλικές σχέσεις με δύο γείτονές μου που ήταν γύρω στα τριάντα. Και οι δυο τους κακοποιητικοί και συχνά βίαιοι. Ήμουν ανασφαλής με το σώμα μου, δεν είχα μητέρα να με καθοδηγεί. Ένα βράδυ είχαν την περιέργεια να μάθουν πόσο βαθιά μπορεί να φτάσει ένα μπουκάλι με μακρύ λαιμό. Έκανα σεξ και με τους δύο χωρίς να σκέφτομαι –συνειδητά– τη μητέρα μου και τους δυο άντρες που την απήγαγαν.

Αργότερα έμαθα ότι οι άντρες την είχαν παρατήσει γυμνή, μπρούμυτα, με τα χέρια δεμένα πισθάγκωνα. Ανακαλύφθηκε το DNA της σ’ ένα μπουκάλι μπίρας που άφησαν στο αυτοκίνητο. Ένας αστυνομικός μού είπε ότι ήταν από το σάλιο της. Απογοητεύτηκα όταν είπε «σάλιο», ταυτόχρονα φοβόμουν μην πει «κολπικά υγρά». Η απογοήτευση μ’ έκανε να καταλάβω πόσο μου έλειπε η μητέρα μου, πόσο έψαχνα έναν τρόπο να συνδεθώ μαζί της, ακόμη και μέσω της βίας που ασκήθηκε

στα σώματά μας.

Ο Κάιλ Έκαρντ, ο άντρας που καταδικάστηκε για τον θάνατό της, της έκοψε τον λαιμό από πίσω. Κάθε νέο στοιχείο –ο βιασμός, το γυμνό σώμα με το κεφάλι να κρέμεται, ο λαιμός της που έχασκε, τα ζώα που την κατασπάραξαν– ερχόταν να καταστρέψει την εικόνα της καρδιάς του κουνελιού.

Τι θυμάσαι από τη δίκη;

Η προδικασία ήταν αργή και απάνθρωπη. Ο Έκαρντ αποφάσισε να ομολογήσει και να κάνει δικαστικό διακανονισμό –ισόβια κάθειρξη χωρίς δικαίωμα αναστολής και έφεσης– για να αποφύγει μια δίκη που θα μπορούσε να καταλήξει σε θανατική ποινή. Κατά την απαγγελία της ποινής ο δικηγόρος μού εξήγησε ότι θα ήταν η μοναδική ευκαιρία να μιλήσω στον δολοφόνο της μητέρας μου.

Είχε τρομερά βίαιο ιστορικό κατά των γυναικών –της μητέρας μου, που δεν τη γνώριζε, της δικής του μητέρας, των φιλενάδων του–, γυναικών με μώλωπες και σπασμένα δόντια. Ανέβηκα στο έδρανο, με τον Έκαρντ μόλις ένα μέτρο μακριά μου. Κρατούσε το κεφάλι σκυμμένο, το πιγούνι πάνω στις γροθιές του. Είπα ότι φανταζόμουν αυτούς τους άντρες νέους και δυνατούς και ικανούς να με βλάψουν. Και τώρα είχα απέναντί μου έναν γέρο, αδύναμο και ανίσχυρο άντρα. Είπα πως είναι δειλός που τη σκότωσε με τέτοιο τρόπο, που δεν μπορούσε να την κοιτάξει κατάματα όταν της έκοβε τον λαιμό. Τότε, ακριβώς τότε, τον έκανα να σπάσει. Ξεφύσηξε σαν να του είχα καρφώσει στο στήθος την αλήθεια. «Έσπασα» το αναθεματισμένο σώμα του.

Πώς επηρέασε η δολοφονία της μητέρας σου τη συναισθηματική σου ζωή; Την έβλεπες στα όνειρά σου; Πώς την ανασυνθέτεις μέσα από γράμματα και αναμνηστικά;

Στα όνειρα της παιδικής μου ηλικίας έμπαινε ξαφνικά στο σαλόνι μας ενώ τύλιγα χριστουγεννιάτικα δώρα κι έτρεχα στην αγκαλιά της. Στην ενήλικη ζωή μου την ονειρεύτηκα αναμαλλιασμένη, με φόρμα γυμναστικής, σε κοκτέιλ πάρτι, κι εγώ έψαχνα μια πόρτα να δραπετεύσω. Έχω ονειρευτεί και τη στιγμή που με φέρνει στον κόσμο: Ανοίγει τον πλακούντα με τα χέρια της σαν ζυμάρι και μας σκεπάζει και τις δυο.

Δεν την ανασυνθέτω, δεν γίνεται. Ξέρω ότι παράγγελνε push-ups στο παγωτατζίδικο κι έπαιζε επιτραπέζια με άλλες γυναίκες, αλλά δεν ξέρω γιατί. Γιατί αγαπούσε ό,τι αγαπούσε; Έχω μονάχα αποσπάσματα και ερμηνείες, και τη γυναίκα των επιστολών της, αλλά όχι τη σύνθετη γυναίκα που υπήρξε, μ’ όλες τις αντιφάσεις της.

Η απώλειά της επηρέασε την απόφασή σου να μην κάνεις παιδιά;

Είναι πολυπαραγοντικό. Ο σύζυγός μου κι εγώ δεν είχαμε σταθερό εισόδημα ως τα τριάντα πέντε.

Επιπλέον εκείνος παλεύει με την κατάθλιψη – ήξερα ότι όταν έμπαινε σε φάση κατατονίας, θα ήμουν μονογονέας. Φυσικά και φοβόμουν. Δεν θα ήξερα πώς να είμαι καλή μητέρα για ένα παιδί μετά την ηλικία των οχτώ ετών. Κι έπειτα με τρομάζει η ιδέα μιας κόρης, το γεγονός ότι δεν θα μπορούσα να την προστατεύσω.

Φορτίο

Στις περισσότερες σλαβικές γλώσσες η έμμηνος ρύση συνδέεται με τον κομμουνισμό: «άφιξη του Κόκκινου Στρατού» (príchod Červenej armády). Ή έρχεται η «θεία με την κόκκινη Μερσεντές» (тетка у црвеном Мерцедесу). Στα βουλγαρικά «έρχονται επισκέπτες από την Κόκκινη Ακτή» (гости от Червен Бряг). Ακόμη πιο παραστατικά, «ένας μεγάλος ψύλλος με έχει χέσει» (Една голяма бълха те е осрала).

Στα ουκρανικά η έκφραση «З'їла павука?» σημαίνει εγκυμοσύνη και μεταφράζεται αυτολεξεί: «Έφαγες αράχνη;». Στη γλώσσα της Βόρειας Μακεδονίας η ποιητική λέξη «несама» (nesama) σημαίνει «αυτή που δεν είναι μόνη της». Σε πιο αρχαϊκές σλαβικές μορφές απαντάται η έκφραση «μόνη με ένα μόνο κοντινό πρόσωπο», η οποία εκτείνεται αριθμητικά για να περιγράψει έναν ευρύτερο πληθυντικό, την τριάδα: samotřetí, samočtvrtá. Σε παλιές θρησκευτικές εικόνες η Αγία Άννα περιγράφεται ως «samotřetí» όταν εικονίζεται μαζί με την Παρθένο και τον Ιησού.

Στα πολωνικά η εγκυμοσύνη προέρχεται από τη λέξη «ciężar», που σημαίνει «βάρος», «φορτίο». «Być w ciąży» σημαίνει ότι κουβαλάς βάρος, είσαι μέσα στο βάρος κι εσύ.

Όουεν

Πώς σου περιέγραφε η μητέρα σου τη γέννησή σου και τον πρώτο χρόνο της ζωής μαζί σου;

Μου έλεγε ότι ο τοκετός ήταν εύκολος, γρήγορος και τη γέμισε χαρά. Μόλις βγήκα από μέσα της και κατάλαβε ότι είμαι το μικρό κοριτσάκι που πάντα ήθελε, καταβρόχθισε ένα σάντουιτς με φρέσκο τυρί και σχοινόπρασο – ο κατά τα άλλα άχρηστος, όπως πίστευε, πατέρας μου το είχε περάσει λαθραία στο νοσοκομείο. Μου έλεγε πως ήμουν η μεγαλύτερη χαρά της, ένα ευτυχισμένο μωρό, κοιμόμουν όλη νύχτα. Άπλωνα τα χέρια μου προς το μέρος της και σκαρφάλωνα στην αγκαλιά της σαν μαϊμουδάκι, με τα μάτια ακόμη κλειστά. Το έλεγε αυτό με μια αίσθηση απογοητεύσης, σαν να έκανα κάτι λάθος, σαν να είχα καταστρέψει το μικρό τέλειο παιχνίδι της. Αν με θήλασε δεν το θυμάμαι, αλλά πιστεύω πως ναι, ήταν υποδειγματική μητέρα.

Τι είδους κόρη ήσουν;

Θεέ μου. Ήμουν πολύ καλή στον ρόλο της κόρης, αλλά δεν ήταν αρκετό. Μόνο που το σκέφτομαι νιώθω ναυτία. Ήμουν, ξέρεις, μια κλινική περίπτωση, λες και βγήκα από το βιβλίο της Άλις Μίλλερ για το ταλαντούχο παιδί. Επιπλέον, είχα στριμωχτεί στον «μυθικό» ρόλο της κόρης. Στον κόσμο από τον οποίο έρχομαι αυτό σήμαινε το παιδί που είναι πιο κοντά στη μητέρα, βαθιά δεμένο μαζί της με τα μυστικά δεσμά της θηλυκότητας. Υπερέβαλλα παίζοντας τον ρόλο της κόρης της μητέρας μου. Όλες οι προσπάθειές μου, συνειδητές ή ασυνείδητες, αποσκοπούσαν

στο να την κάνω ευτυχισμένη, να νιώσω ή να μαντέψω ποια ήταν η διάθεσή της, τι θα την κάνει να χαμογελάσει, να τη φροντίσω, να τη γοητεύσω, να διαπρέψω σε ό,τι έκανα. Όταν έφευγα για καλοκαιρινές διακοπές, γράφαμε πολυσέλιδα γράμματα. Στο γυμνάσιο σκούπιζα και μαγείρευα πριν γυρίσει στο σπίτι. Έβγαζα χρήματα παραδίδοντας ιδιαίτερα μαθήματα μαθηματικών, γαλλικών ή αγγλικών, ή καθαρίζοντας παράθυρα ή βάφοντας σαλόνια. Με τα χρήματα της αγόραζα φρέσκα λουλούδια ή κάποιο δωράκι. Ήταν φανερά δυσαρεστημένη μαζί μου αν δεν της έφερνα κάτι, και παρότι τη λάτρευα δουλοπρεπώς, η αγάπη μου είχε ρίζες στην ενοχή.

Ως κορίτσι και νεαρή γυναίκα ένιωθες την υποχρέωση να επιτελείς τη θηλυκότητά σου για σένα, για τη μητέρα σου, για τους άντρες ή για την κοινωνία;

Ποτέ δεν ήμουν κορίτσι, παρά μόνο αν σκεφτείς τα «κορίτσια» και τα «αγόρια» ως μικρά ανθρώπινα πλάσματα χωρίς φύλο. Αν ήμουν κάτι, ούτως ή άλλως ήμουν αγόρι. Κι όταν δεν με πίεζαν να επιτελέσω το «κορίτσι», ήμουνα ένα ευτυχισμένο, δυνατό, θαρραλέο μικρό πλάσμα που ήθελε να σκαρφαλώνει στα δέντρα, να παίζει ποδόσφαιρο, να λύνει ασκήσεις μαθηματικών ή προβλήματα λογικής και να κάνει μακρινούς περιπάτους με τον μικρό του αδερφό. Διάβαζα τόνους βιβλία. Στο δημοτικό άρχισα να καταλαβαίνω πως υπήρχαν συγκεκριμένες προσδοκίες και κάποιοι κανόνες. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ένα απόγευμα πριν από τα γενέθλιά μου – όπως ξέρεις, γεννήθηκα στην κομμουνιστική Πολωνία και δεν υπήρχε τίποτα, κυριολεκτικά τίποτα, στα καταστήματα, εκτός από ξίδι. Εκείνο τον χειμώνα λοιπόν η μητέρα μου πληροφορήθηκε ότι υπάρχει ένα μυστικό μέρος όπου μπορούσες να αγοράσεις όμορφα φορέματα για κορίτσια, αυτά τα περίτεχνα, αφράτα φουστάνια, καταλαβαίνεις. Με ρώτησε τι χρώμα ήθελα, ροζ ή μπλε, και δεν θα ξεχάσω ποτέ τη βασανιστική εσωτερική πάλη που ένιωσα εκείνη τη στιγμή. Μισούσα παθιασμένα το ροζ, αλλά *αν ήθελα να είμαι* κορίτσι –θυμάμαι να επιχειρηματολογώ στο κεφάλι μου–, έπρεπε *να διαλέξω* το ροζ. Κι έτσι ζήτησα το ροζ φόρεμα. Αυτή είναι μια απάντηση στην ερώτησή σου, σωστά; Αλλά ο αληθινός εφιάλτης ξεκίνησε αργότερα. Θεέ μου. Με πονάει και που το σκέφτομαι, με όλη τη χειροπιαστή επένδυση που ζητάει η γραπτή καταγραφή. Θα σου διαβάσω κάτι που έγραψα στην αρχή της φυλομετάβασής μου:

«Πόσο ενδιαφέρον – η έντονη δυσφορία φύλου, ριζωμένη στην επιτελεστική πρακτική μιας αφηρημένης κοινωνικής κατασκευής του συγκεκριμένου φύλου. Και ακριβώς λόγω του αφηρημένου συσχετιστικού χαρακτήρα, το φύλο, το οποίο ποτέ δεν ήταν δικό μου, έπρεπε να θηλυκώσει στην πιο κανονιστική, ριζική, καταπιεστική, αστυνομευτική, τιμωρητική, περιοριστική, ready-made εκδοχή. Δεν ήμουν αυτό το πράγμα, "εκείνη" η κοπέλα δεν ήταν ποτέ εγώ, ήταν ένα αναθεματισμένο άβουλο κουστούμι – ένα μπονζάι».

Για ποιον λοιπόν η περφόρμανς; Όχι για τους άντρες σίγουρα, παρότι περνούσα πολύ καιρό μαζί τους, τους απέρριπτα και ξεγλιστρούσα από το να τοποθετώ τον εαυτό μου σε σχέση με αυτούς ως γυναίκα. Για τη μητέρα μου; Ίσως, σε κάποιο βαθμό. Σου είπα ήδη για την εξαιρετική μου περφόρμανς ως «κόρης» της.

Τι σε ενοχλούσε στο να είσαι γυναίκα; Η εικόνα του σώματός σου; Ή οι προσδοκίες των άλλων;

Τι να μη σε ενοχλεί στην αδιάκοπη υποκρισία πως είσαι κάποιος που δεν είσαι; Το βάρος της ανειλικρίνειας; Η διαρκής αίσθηση πως ήμουν ένας αποτυχημένος

απατεώνας που αστυνόμευε τον εαυτό του με εμπάθεια είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο; Μισούσα το σώμα μου. Μισούσα το γεγονός ότι δεν θα μπορούσα να αποφεύγω για πολύ καιρό να γίνω το αντικείμενο της επιθυμίας των αντρών, μιας επιθυμίας βασισμένης πάνω στη διαφορά, στη δυναμική του «αντίθετου φύλου».

Είχες φαντασιώσεις μητρότητας; Έμεινες ποτέ έγκυος;
Πίστευα απερίσκεπτα ότι το να γίνω μητέρα ήταν η μόνη μου επιλογή. Όχι φαντασίωση, κάτι σαν αναπότρεπτο κακό. Έμεινα έγκυος δυο φορές. Έχασα και τα δύο μωρά. Ή πρώτη απώλεια ήταν ανακούφιση. Η δεύτερη ήταν πολύ οδυνηρή. Ωστόσο σήμερα είμαι ευτυχής που έγιναν όλα όπως έγιναν. Είμαι σίγουρος πως δεν θέλω να γίνω βιολογικός γονιός.

Τι άλλαξε όταν έγινες τρανς άντρας; Παρατήρησες νέες αντιδράσεις, νέες αξίες όταν οι ορμόνες άρχισαν να επιδρούν;
Δεν είμαι τρανς άντρας. Είμαι τρανς αρρενωπότητα, που για μένα έχει τεράστια διαφορά. Επιμένω στη διαφοροποίηση, επειδή απ’ τη στιγμή που κατάφερα να δραπετεύσω από το τρομακτικό κλουβί «γυναίκα» δεν θέλω να βάλω τον εαυτό μου να προσπαθεί να ζήσει με νέα συνταγογράφηση. Δεν προσποιούμαι ότι είμαι άντρας – ούτε σις ούτε τρανς. Αποφεύγω να χτίσω την ταυτότητά μου με ουσιαστικά. Και αν μου επιτρέπεις να μείνω σχολαστικά στη γλωσσική διάσταση, ποτέ επίσης δεν έγινα τρανς. Ένα τρανς άτομο ήταν ανέκαθεν τρανς, απλώς το συνειδητοποιεί σε μια συγκεκριμένη στιγμή της ζωής του. Ως αποτέλεσμα της συνειδητοποίησης και της ιατρικής φυλομετάβασης που ακολούθησε, όλα άλλαξαν για μένα. Όχι μόνο το σώμα, που έγινε εφηβικό, και η ηλικία μου, που ξαφνικά και ριζοσπαστικά υποσκάφτηκε, ή το γεγονός ότι όλο και περισσότερο με «διαβάζουν» ως άντρα. Το τρανς σώμα μου είναι μεταφυσικό. Αυτή η ενσαρκωμένη εμπειρία άλλαξε την αίσθηση του χρόνου και τον τρόπο με τον οποίο επεκτείνομαι στον κόσμο και τον κατοικώ, τον τρόπο που περπατάω, αντιλαμβάνομαι, νιώθω, διαδρώ. Ο χρόνος μοιάζει μ’ ένα διαρκές παρόν.

Ο χρόνος όμως είναι και αποτέλεσμα μιας έμφυλης διαφοροποίησης. Πώς βιώνεις το τέλος του κυκλικού γυναικείου χρόνου, της περιόδου, του αίματος;
Δεν έχω περίοδο εδώ και δεκατρείς μήνες, και τώρα που το σώμα μου δεν υπακούει στον επιτακτικό ρυθμό του αίματος και του πόνου, δεν υπάρχουν χρονικές αναφορές χτισμένες στην ταυτότητα. Αναφορές που αποτελούσαν τον πυρήνα της ύπαρξής μου, αρχαίες, τυραννικές και σοφές, στον τρόπο που με σταθεροποιούσαν σ’ αυτό το σώμα, με καθήλωναν στον χρόνο με την καταδίκη του αναπότρεπτου – ναι, δεν έπαιρνα αντισυλληπτικά. Τώρα η αντίληψη του χρόνου θυμίζει ανοιχτό ορίζοντα, απέραντο πρωινό γεμάτο υποσχέσεις και δυνατότητες. Είναι παράξενο πόσο πιο ασφαλής νιώθω. Σαν να μπορούσα να επιταχύνω: απέραντες εκτάσεις μπροστά μου. Και δεν είναι εντελώς αλήθεια ότι το σώμα μου δεν γνωρίζει πλέον ρυθμούς. Υπάρχουν οι ενέσεις. Τον πρώτο χρόνο έκανα μόνος μου την ένεση τεστοστερόνης, μια μικρή δόση, μία φορά τη βδομάδα. Ήταν η πρωινή απόλαυση της Δευτέρας. Μην παρεξηγηθώ, δεν μου αρέσουν οι σύριγγες και οι βελόνες. Αλλά η έγχυση τεστοστερόνης ήταν –είναι– για μένα η πιο αγαπητική χειρονομία, καθώς κυριολεκτικά μου δίνει πίσω τη ζωή μου, σώζει

και θρέφει αυτό που είμαι.

Πώς αντιμετώπισε η μητέρα σου την απόφασή σου να πάρεις ορμόνες; Της το είπες από την αρχή; Αποδέχτηκε την τρανς αρρενωπότητά σου ως επιλογή;

Η τρανς αρρενωπότητα δεν ήταν επιλογή. Η μόνη επιλογή που έκανα ήταν να επιτρέψω τελικά στον εαυτό μου να δει ποιος είμαι, να σταματήσω να τον προδίδω. Είπα στη μητέρα μου ότι θ' αρχίσω να παίρνω ορμόνες, αφού πρώτα δέχτηκε με αγάπη και χαρά το γεγονός ότι ήμουν μη δυαδικός κουίρ. Της το έγραψα σ' ένα μακρύ μέιλ, όπου της παρουσίασα μια περίληψη των γεγονότων και των δεκαοχτώ πολυτάραχων μηνών που με οδήγησαν σ' αυτή την απόφαση. Απάντησε: «Επιτέλους! Ένιωθα πάντα ότι το παιδί μου ήταν βαθιά δυστυχισμένο, αλλά δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί, και ένιωθα ανίκανη που δεν μπορούσα να κάνω κάτι».

Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο να είσαι η κόρη της μητέρας σου και ο γιος της μητέρας σου;

Δύσκολο να απαντήσω, επειδή ποτέ δεν ήμουν η κόρη της, ούτε τώρα είμαι ο γιος της. Και το εννοώ. Φυσικά με αντιμετωπίζει σαν να είμαι ο γιος της και φτιάχνει μια ολόκληρη «μυθολογία» ότι είμαι ο καλύτερος από τους γιους της. Αλλά μόλις τώρα αρχίζω να τοποθετούμαι εκτός αυτών των προδιαγεγραμμένων οικογενειακών ρόλων και προσπαθώ προσεκτικά να δημιουργήσω μια πιο υγιή σχέση με τη μητέρα μου. Κατά κάποιον τρόπο, δεν νιώθω παιδί της πλέον. Έτσι είναι, στην πραγματικότητα νιώθω ενδόμυχα ορφανός από μητέρα. Και αυτό είναι καλό.

Όταν σηκωνόμαστε από ένα εστιατόριο, με βοηθάς να φορέσω το παλτό μου. Είναι μια ενσάρκωση παλιομοδίτικης αρρενωπότητας; Όταν στο γυναικείο σου παρελθόν ένας άντρας κατέφευγε σε πράξεις ιπποτισμού, τι συμπέρασμα έβγαζες; Ένιωθες παγιδευμένος ή κολακευμένος; Ή κάτι άλλο;

Δεν προσπαθώ να ενσαρκώσω οτιδήποτε προϋπάρχον. Η βοήθεια που σου προσφέρω με το παλτό σου είναι σίγουρα μια παλιομοδίτικη κίνηση αλλά και μια από τις όψεις της αρρενωπότητας που συναποτελούν τον εαυτό μου. Μια τρανς αρρενωπότητα που συντίθεται από «αρσενικές» και «θηλυκές» χειρονομίες και συμπεριφορές. Η αρρενωπότητά μου είναι απαλή. Σε βοηθάω με το παλτό σου μόνο εφόσον σου αρέσει, όχι επειδή είμαι «άντρας» και είσαι «γυναίκα». Και όταν οι άνθρωποι το έκαναν για μένα παλιότερα, μου άρεσε. Ποτέ δεν βίωσα τη συγκεκριμένη χειρονομία ως χειραγώγηση. Νιώθω περισσότερο σαν φαρσέρ που υπονομεύει ρόλους φύλου και κώδικες.

Σε αντιμετωπίζουν διαφορετικά ως άντρα;

Πολύ. Από τότε που η φωνή μου έγινε βαθύτερη, οι άνθρωποι έχουν αρχίσει να δίνουν περισσότερη προσοχή στα λόγια μου. Είναι τρελό: Μόλις ανοίξω το στόμα μου, όλοι ακούνε σαν να αποκτούν αυτομάτως αξία όσα λέω. Και με παίρνουν πιο σοβαρά. Σαν να υπάρχει μια σιωπηλή συμφωνία ότι διαθέτω σοφία και έτοιμες πρακτικές λύσεις. Οι άντρες σταμάτησαν να μου εξηγούν, εκτός κι αν εγώ ζητήσω εξηγήσεις. Περιμένουν από μένα να πάρω με φυσικό τρόπο τη δύναμη που μου έχει

δοθεί απλώς και μόνο επειδή παρουσιάζομαι ως άντρας! Το αρνούμαι. Το να περνάω για σις άντρας δίνει στον μαχητικό φεμινισμό μου την απόχρωση της οργής. Αλλά υπάρχει και κάτι που λατρεύω, το γεγονός ότι οι ετεροφυλόφιλοι σις άντρες έχουν σταματήσει να με κοιτάζουν. Δεν με βλέπουν καν.

Σκέφτεσαι ποτέ την Άννα (αν μου επιτρέπεις να χρησιμοποιήσω το παλιό σου όνομα) σαν να είναι μια κόρη που την αφήνεις ελεύθερη;
Μάλλον το αντίθετο, σαν να ήταν η «μητέρα» μου που θυσιάστηκε για μένα, που έπαιζε θέατρο για να με προστατέψει.

Κουβαλάς τη γυναίκα που υπήρξες με θυμό, λύπη, ντροπή; Ποια είναι τα αισθήματα για το παρελθόν σου ως γυναίκας; Ποια είναι τα αισθήματά σου γι' αυτή τη γυναίκα;
Πολύ δύσκολες ερωτήσεις. Τα αισθήματά μου απέναντι στο παρελθόν όπου επιτελούσα τη γυναίκα; Υπάρχει πόνος. Η εμπειρία του βαθύτατου τραύματος. Αίσθηση απώλειας. Θυμός; Όχι πραγματικά. Με τι να θυμώσω; Με το γεγονός ότι κανείς δεν μου είπε ότι είμαι τρανς; Φυσικά είναι λυπηρό, αλλά δεν μπορώ να μετανιώνω για όλες αυτές τις δεκαετίες που μου πήρε να το συνειδητοποιήσω. Το παρελθόν μου ήταν επίσης πλούσιο και σύνθετο – το τραύμα ήταν μόνο μία πλευρά του.

Είναι πολύ σύνθετο επειδή «εκείνη» η οντότητα που είχε το πεθαμένο μου όνομα και το θηλυκό σώμα δεν ήταν ποτέ υποκείμενο, ολοκληρωμένο άτομο. «Εκείνη» ήταν κάτι που έκανα εγώ. Οπότε μάλλον πρέπει να σου πω περισσότερα για τα αισθήματά μου όχι γύρω από «εκείνη», αλλά για τον εαυτό μου όλα αυτά τα χρόνια που έπαιζα τον ρόλο της. Νιώθω μια ακατανίκητη τρυφερότητα για το μαχητικό και όμορφο πλάσμα που πλοηγήθηκε με χάρη και φαντασία στην επιβλαβή δυσαρμονία της ζωής της. Νιώθω συμπόνια και θλίψη. Και νιώθω αγάπη. Κάποια φορά, ξέρεις, είχα αυτό το πολύ δυνατό συναίσθημα, σχεδόν σαν όραμα, για τον μυθοπλαστικό της χαρακτήρα που φορούσε το νεκρό όνομα με στιλ. Τη σκέφτομαι κάπως έτσι: Είναι ελεύθερη, έφυγε για να περιπλανηθεί. Συνειδητοποιώ ότι αυτό ακριβώς της οφείλω – μια ζωή που της αξίζει, ένα σακίδιο για τον δρόμο, ένα ζευγάρι υπέροχες μπότες. Και μπορεί να μου στέλνει καρτ ποστάλ. Άσ' τη να φύγει, να περιπλανηθεί χωρίς να την κοιτάζουν, χωρίς να την κρίνουν, αδέσμευτη. Και εγώ ν' αγαπώ αυτό το άγριο πλάσμα που τριγυρνάει στο σύμπαν ελεύθερο.

Το παιδί που έπαιζε με τα κεραμίδια

Το ιδεόγραμμα σεν, 生, σημαίνει «δίνω ζωή», «γεννώ», στα κινεζικά. Μετά την Επανάσταση του 1949 συμπληρώθηκε με το ιδεόγραμμα τσαν, 产, που σημαίνει «παράγω». Η γέννα συμμορφώθηκε γλωσσικά με την επιθυμία του κουμμουνιστικού κόμματος για παραγωγή αγαθών. Αλλά και στα ελληνικά δεν μιλάμε για ανα-παραγωγή;

Το ιδεόγραμμα τσαν δεν συνηθίζεται πλέον. Ωστόσο στα καντονέζικα το ρήμα

«γεννώ» γράφεται με δυο ιδεογράμματα που σημαίνουν «παράγω γιο». Η εμμηνόπαυση (更年期) σημαίνει κατά λέξη «η περίοδος που αλλάζει η ζωή». Η γυναικεία περίοδος ονομάζεται ευφημιστικά «μεγάλη θεία» (大姨妈), «εκείνο» (那个) ή «τακτικές διακοπές» (例假).

Στα αρχαία κινεζικά η ετοιμόγεννη περιγράφεται με τα ιδεογράμματα λιν και πεν, 临盆, που σημαίνουν «κοντά στον νιπτήρα». Στην αρχαία Κίνα το αγόρι ήταν «το παιδί που έπαιζε με τον ημιπολύτιμο λίθο του νεφρίτη» (弄璋). Το κορίτσι ήταν «το παιδί που έπαιζε με τα κεραμίδια» (弄瓦). Στα χρόνια της μεγάλης πείνας τα αγόρια είχαν ευγενέστερο προορισμό, ενώ τα κορίτσια έπαιζαν με λάσπη και σπασμένα κεραμίδια.

Α**λφαβ**ητάριο

Η Γ. ζει με τη γυναίκα της την Α. σ' ένα μικρό σκανδιναβικό κοινόβιο. Το παιδί της Α. μεγαλώνει με τον πατέρα του και τη νέα του γυναίκα Β. στο ίδιο κοινόβιο. «Τυχερό παιδί» λέει η Γ. « Έχει τρεις μητέρες. Τη γυναίκα μου, που είναι η βιολογική του μητέρα, τη Β., που είναι η μητριά, κι εμένα, που με λέει «τρίτη μαμά». Ο ρόλος της «τρίτης μαμάς» μου δίνει ελευθερία. Χαίρομαι την παρουσία του παιδιού, το απασχολώ αν χρειαστεί, αλλά είμαι αυτό που θα λέγαμε παλιά αδιάφορος πατέρας.

Ο Δ. ήταν πολιτικός μηχανικός στη Σερβία. Είχε μια μητέρα θεοσεβούμενη, που ανησυχούσε γι' αυτόν, ειδικά τις μέρες που σήκωνε αέρα κι εκείνος σκαρφάλωνε στα εργοτάξια για ελέγχους. Του έλεγε πάντα το ίδιο ψέμα, ότι η Παναγία εμφανίστηκε στον ύπνο της μαυροντυμένη και της ψιθύρισε «να πεις στον γιο σου να μην πάει στην οικοδομή αύριο». Για να κάνει το όνειρο πιο πιστευτό, ρουφούσε τη μύτη της στο τηλέφωνο και μυξόκλαιγε.

Η Ε. ήταν υιοθετημένη. Ένιωθε από μικρή σαν να ήταν άλλο ένα σκυλάκι της Ιταλορωσίδας μητέρας της, η οποία ξαναπαντρεύτηκε μετά τον θάνατο του μπάτλερ της, σε ηλικία ογδόντα πέντε ετών. «Στην ηλικία μου» έγραψε στην πρόσκληση «είναι σώφρον να παντρευτώ έναν διευθυντή νοσοκομείου». Λίγο πριν από τον γάμο έσπασε το ισχίο της. Η τελετή έγινε αναγκαστικά στο σπίτι. Ο γαμπρός-διευθυντής νοσοκομείου κάλεσε ασθενοφόρο στολισμένο με κορδέλες και τριαντάφυλλα. Οι τραυματιοφορείς πέρασαν τη νύφη ντυμένη και στολισμένη μέσα από διαδρόμους με πολυελαίους και έργα τέχνης με τα οποία η Ε. έπαιζε μικρή. Ανάμεσά τους και ένα γιγάντιο αιδοίο, έργο ενός γλύπτη, πρώην εραστή της μητέρας της, το οποίο της προκαλούσε ανέκαθεν ταχυπαλμία. Η μητέρα της Ε. πέθανε σε βαθιά γεράματα. Ζήτησε να θαφτεί δίπλα στον μπάτλερ, που ήταν και ο πρώτος της εραστής. «Την αγαπούσα όπως αγαπάς την εκκεντρική ηρωίδα ενός ρωσικού μυθιστορήματος» λέει η Ε. «Θαυμάζεις τις περιπέτειές της, αλλά κάποια στιγμή θέλεις να τελειώσει αυτή η ασυναρτησία και να επιστρέψεις στη ζωή σου».

Η μητέρα της Ζ. παραλίγο να πεθάνει στη γέννα. Ο γιατρός είπε στον πατέρα «μόνο μία μπορώ να σώσω, διάλεξε». «Τη γυναίκα μου, γιατρέ» απάντησε εκείνος, «παιδιά

μπορούμε να κάνουμε, τέτοια γυναίκα δεν βρίσκω». Τελικά σώθηκαν και οι δυο. «Η μητέρα μου δεν πίστευε σε Θεούς και Χριστούς» λέει η Ζ., «αλλά περιέργως πίστευε στην Παναγία. Έλεγε πως της χάιδεψε τα μαλλιά και της είπε “μη φοβάσαι, θα ζήσεις”. Εγώ, αν με ρωτάς, πιστεύω πως η Παναγία που έβλεπε στο παραλήρημά της ήταν η μάνα της, η γιαγιά μου, που της άπλωνε ζεστές κομπρέσες στο μέτωπο».

Η Η., μητέρα της Θ., άνοιξε αγριεμένη τα μάτια, λες κι έβλεπε μπροστά της κάτι που η Θ. δεν μπορούσε να δει. Μετά τα ξανάκλεισε οριστικά. Τα παλιά ελβετικά σπίτια έχουν έναν φεγγίτη, το λεγόμενο «Todfensterchen» (παραθυράκι του θανάτου) – το ανοίγουν για να βγει η ψυχή. Επιπλέον, η Η. ήταν ψυχίατρος. Η ψυχή της ψυχιάτρου βγήκε από το παραθυράκι. Όταν ήρθαν να την πάρουν από το γραφείο κηδειών, το βλέμμα της Θ. στάθηκε σ’ έναν νεαρό υπάλληλο με κατσαρά μαλλιά και εκκεντρικά ρούχα. Την έπλυναν και την έντυσαν μαζί αμίλητοι. Την επομένη της έστειλε ένα γραπτό μήνυμα. Άργησε –έγραφε– να συνδέσει το όνομα με το πρόσωπο, επειδή η Η. ήταν αγνώριστη από την αρρώστια. Τον είχε βοηθήσει να απαλλαγεί από τον στρατό λόγω σοβαρών ψυχολογικών προβλημάτων, την έβλεπε χρόνια. Χάρηκε που βρέθηκε εκεί στην τελευταία στιγμή της, την ένιωθε κάπως σαν μητέρα.

«Δεν ξέρω πώς να το εξηγήσω» λέει η Ι. «Μου αρέσει να εκνευρίζω τη μαμά, αλλά όταν εκνευριστεί, μου περνάει και στενοχωριέμαι. Μερικές φορές κάνω πράγματα μόνο για να θυμώνει και κάνω πως δεν βλέπω πόσο θυμώνει, κι εκείνη προσπαθεί να κρύψει τον θυμό της, αλλά της βγαίνει από τ’ αυτιά. Κοπανάει πράγματα, εγώ λέω “τι έπαθες πάλι;” και απαντάει “τίποτα, ψάχνω τα γυαλιά μου”. Μετά τη λυπάμαι την κακομοίρα, έχει γεράσει πια, είναι πενήντα ετών. Μια μέρα τη βρήκα να κοιμάται στον καναπέ με το χέρι μισάνοιχτο σαν να κρατούσε κάτι ή να χόρευε μπαλέτο. Όταν της το είπα, ξέρεις τι απάντησε; Ότι κοιμάται έτσι από τότε που ήμουν μωρό και με θήλαζε. Επειδή φοβόταν μην πέσω».

Η Κ. αγαπούσε την κόρη της, αλλά πίστευε ότι την απομάκρυνε απ’ όλα όσα ήθελε να απολαύσει στη ζωή, ταξίδια και έρωτες. Ένα βράδυ δοκίμασε ψυχεδελικά μανιτάρια. Είδε πως έλιωσαν οι πόρτες του κόσμου όπως τον ήξερε κι άφησε πίσω τον εαυτό της σαν δέρμα φιδιού. Δεν την έλεγαν Κ. αλλά Λ. και δεν είχε παιδιά, ούτε γονείς, ούτε άντρα. Δεν ήταν γυναίκα, ήταν μια χρυσή χάντρα στην άκρη ενός κεντήματος που σκέπαζε το σύμπαν. Έψαχνε τον δρόμο να γυρίσει πίσω. Ποια *είμαι*, σκέφτηκε, και *να γυρίσω πού;* Τότε αντήχησε στο στήθος της η λέξη «μαμά». Πιάστηκε από πάνω της σαν να ήταν σχοινί και γύρισε με κόπο στον εαυτό της. Το πρώτο πράγμα που έκανε όταν συνήλθε ήταν να τηλεφωνήσει στην κόρη της.

Η Μ. ήταν εννιά ετών όταν ανακάλυψε τον δονητή της μητέρας της μέσα σε μια γυναικεία καπελιέρα, στο πατάρι, κάτω από μια σομόν κουάφ με απλικέ τριαντάφυλλα και μαύρο τούλι που τη θυμόταν από γάμους και κηδείες. Μόνη στο σπίτι τους, κάπου στο βόρειο Λονδίνο, η Μ. ξελαρυγγιαζόταν μπροστά στον ολόσωμο καθρέφτη της κρεβατοκάμαρας κρατώντας σφιχτά στις δυο της παλάμες το μικρόφωνο-δονητή. Το μεγάλο της χιτ ήταν το «Like an Urchin», παραλλαγή του «Like a Virgin» της Μαντόνα, όπου ο αχινός ερωτεύεται (feels so good inside). Θυμήθηκε αυτό το παράξενο τραγούδι όταν, μετά από χρόνια, δοκίμασε αχινό στις

Κυκλάδες. Κάτι εμπόδιζε τη Μ. να χρησιμοποιήσει το μικρόφωνο μπροστά στη μητέρα της. Στην εφηβεία κατάλαβε περί τίνος πρόκειται και δεν άφησε την ευκαιρία να πάει χαμένη. Μετά από κάθε χρήση καθάριζε τον δονητή σχολαστικά με οινόπνευμα. Της περνούσε από το μυαλό ότι μοιραζόταν με τη μητέρα της κάτι προσωπικό, σαν εραστή; Όχι, αλλά ένιωθε πως ξαναμπαίνει στο σώμα που τη γέννησε με ανορθόδοξο, ντροπιαστικό τρόπο. Σήμερα η Μ. είναι γιουνγκική ψυχαναλύτρια. Πιστεύει ότι η προσκόλληση στο ζωογόνο μητρικό σώμα ανακουφίζει από το άγχος θανάτου και επιτρέπει τη διεκδίκηση αυτονόμησης, την αναγέννηση.

Η κόρη της δεν άφησε σημείωμα, μια εξήγηση για την πράξη της, έστω έναν αποχαιρετισμό. Η Ν. πέρασε την υπόλοιπη ζωή της σε ένα βουδιστικό μοναστήρι.

«Ήταν σαν σκάκι» λέει η Ξ. «Η αδερφή μου κι εγώ παίζαμε τη μια παρτίδα μετά την άλλη για την αγάπη της μαμάς. “Τι ωραία μαγείρεψες σήμερα!” μου έλεγε. Και την επομένη: “Η αδερφή σου έφερε ένα κοτόπουλο μούρλια, αυτή είναι μαγείρισσα”. Στα τελευταία της, στο νοσοκομείο, μουρμούριζε με τρεμουλιαστή φωνή: “Μόνο εσύ έρχεσαι και με βλέπεις κάθε μέρα”. Και μετά, καθώς της αφράτευα το μαξιλάρι: “Η αδερφή σου ήταν άρρωστη η καημένη, γι’ αυτό εξαφανίστηκε. Αλλά θα με πάρει στο σπίτι της μόλις βγω από δω”. Όταν πέθανε, τσακωθήκαμε για τα περιουσιακά. Κάθε τόσο κοιτάζω το τηλέφωνο και σκέφτομαι *θα της τηλεφωνήσω να τα ξαναβρούμε, θα της πω πως ήμασταν πιόνια στο παιχνίδι της μαμάς*. Αλλά πάντα βρίσκω κάποια δουλειά να κάνω».

Στον Καζαμία της γιαγιάς είχα διαβάσει μικρή μια τρομακτική ιστορία για μια μαμά, ας την πούμε Ο., που αποτρελάθηκε. Είχε βάλει το μωρό της στο ταψί με πατάτες, το είχε αλείψει με λάδι και του είχε δέσει τους αστράγαλους με σπάγγο. Τη στιγμή που ετοιμαζόταν να το βάλει στον φούρνο γύρισε ο άντρας της.

Η κόρη της Π. βρίσκεται στο φάσμα του αυτισμού αλλά πάσχει επίσης από ΔΕΠΥ. Λούζεται τρεις φορές επειδή δεν θυμάται αν λούστηκε ή απλώς αποφάσισε να λουστεί. Λόγω συννοσηρότητας, συνδυάζει τις αμφεταμίνες που παίρνει για τις εξετάσεις στο πανεπιστήμιο με αντικαταθλιπτικά. Η Π. αγωνιά για το μέλλον της κόρης της όταν η ίδια θα έχει πια πεθάνει. «Θα βρει κάποιον να την αγαπάει και να την ανέχεται όπως είναι; Υπάρχουν τέτοιοι άνθρωποι» αναρωτιέται «εκτός από τις μητέρες;».

Η Ρ. ήταν φοιτήτρια στη Ρουμανία. Η μητέρα της δίδασκε τέχνη στο ίδιο κολέγιο. Ήταν εκκεντρική: Κυκλοφορούσε μ’ ένα ψηλό μυτερό καπέλο για να συντονίζεται με τις ανώτερες δονήσεις. Μια μέρα η Ρ. την είδε να φιλιέται στο προαύλιο μ’ έναν μεταπτυχιακό φοιτητή. Έκανε μεταβολή και γύρισε σπίτι. «Γιατί τέτοια μούτρα;» τη ρώτησε η μητέρα της όταν επέστρεψε. Η Ρ. έβαλε τις φωνές: «Με κάνεις ρεζίλι. Θα φύγω από το σπίτι!». Τελικά από το σπίτι έφυγε η μητέρα της. Εγκαταστάθηκε στο εξοχικό τους στο βουνό με τον φοιτητή. Τ’ αδέρφια της, δεκατεσσάρων και δεκαεφτά ετών, χρειάζονταν ακόμη φροντίδα. Η Ρ. τούς έφτιαχνε πρωινό, δεν κοιμόταν ώσπου να γυρίσουν το βράδυ. Έναν χρόνο αργότερα η μητέρα επέστρεψε. Έπεσε κλαίγοντας στην αγκαλιά της Ρ. λέγοντας πως είναι έγκυος. Βρισκόταν στην εμμηνόπαυση. Φαίνεται ότι ο έρωτας της

ξανάφερε την περίοδο. Την επομένη η Ρ., έξαλλη από θυμό, την έσυρε στο νοσοκομείο για έκτρωση. «Δεν πρόκειται να γίνω εγώ» ούρλιαζε «μητέρα των παιδιών σου».

Μετά τον θάνατο του άντρα της η Σ. κοιμόταν στο ίδιο κρεβάτι με την κόρη της Τ. ως την ενηλικίωσή της.

Όταν τους έβαλαν έκθεση με θέμα «Ποιον αγαπάω περισσότερο στον κόσμο», η Υ. έγραψε: «Περισσότερο στον κόσμο αγαπάω τη μαμά μου. Με πηγαίνει στο καράτε και στα αγγλικά, και στον δρόμο τραγουδάμε. Μου φτιάχνει το αγαπημένο μου φαγητό, δηλαδή μακαρόνια με κιμά. Η μαμά μου είναι κοντή και έχει κοντά μαλλιά. Τα έκοψε γιατί κόλλησε τις ψείρες μου και σιχάθηκε. Πριν τα κόψει ήταν πολύ όμορφη. Δεν μπορώ να τη συνηθίσω, νομίζω πως μπήκε μια κλέφτρα στην κουζίνα και μας κλέβει τις κατσαρόλες. Αλλά μετά γυρνάει και λέει "γεια σου, αγάπη μου" και σκέφτομαι, εντάξει, θα μακρύνουν τα μαλλιά της. Κολλάω συνέχεια ψείρες. Είναι σαν μύγες-νάνοι. Η μαμά έχει μια πορτοκαλιά τσατσάρα, οι ψείρες μπλέκονται στα δοντάκια και τις σκοτώνει. Δηλαδή τις ζουλάει με τα νύχια της. Οι ψείρες κάνουν τσακ και η μαμά κάνει αχ, χαίρεται πάρα πολύ. Σκοτώνει ακόμη και τα μωρά τους. Δεν είναι σωστό να σκοτώνεις μωρά, αλλά η μαμά λέει ότι δεν πρέπει να τα λυπόμαστε επειδή μεγαλώνουν πάρα πολύ γρήγορα και μας ρουφάνε το αίμα».

Η μαμά της Φ. τής έλεγε να μη στενοχωριέται που δεν μπορεί να ρίξει πάσες στο μπάσκετ, επειδή τα χέρια των γυναικών είναι φτιαγμένα για να κρατάνε μωρά.

Η Χ. είναι Γαλλίδα δημοσιογράφος, μητέρα δυο παιδιών. Διαβάζει ένα απόσπασμα από το φοιτητικό της ημερολόγιο: «Μίλησα χθες στην Ψ. για εκείνη τη φορά που νόμιζα πως ήμουν έγκυος. Η μαμά με έβαλε να κατουρήσω σ' ένα πλυμένο βαζάκι από μαρμελάδα κεράσι Bonne Maman. Είπε στον μικροβιολόγο ότι τα ούρα ήταν δικά της. "Δηλαδή, η μητέρα σας, εκτός από την περίοδό σας, υφάρπαξε και τη γονιμότητά σας;" ρώτησε η Ψ».

Κλείνει το ημερολόγιο και λέει: «Τα λόγια της με γιάτρεψαν. Λίγες μέρες μετά μου ήρθε περίοδος. Είχα ξεκινήσει ψυχοθεραπεία με την Ψ. εξαιτίας της αμηνόρροιας και του φόβου μου ότι δεν θα κάνω παιδιά. Της είχα διηγηθεί τι συνέβη όταν είδα αίμα για πρώτη φορά στο δημοτικό: Έτρεξα στη μαμά, αλλοπρόσαλλη μέσα στη συγκίνησή μου, χοροπηδούσα από πανικό και χαρά. Εκείνη έβαλε τα γέλια. Η περίοδος κόπηκε για χρόνια».

Όταν πέθανε η μαμά της, κάπου στη νότια Δανία, η Ω. βρισκόταν χιλιόμετρα μακριά. Οδήγησε όλη τη νύχτα για να φτάσει στο πατρικό της και να οργανώσει με τον αδερφό της τα χρειώδη. Τις ημέρες που μεσολάβησαν ως την κηδεία τής τράβηξε την προσοχή μια πεταλούδα πολύχρωμη, καρφιτσωμένη θαρρείς στον τοίχο του μπάνιου. Κάθε πρωί η Ω. άνοιγε το παράθυρο, η πεταλούδα ακίνητη.

Στην κηδεία ο παπάς είπε προτεσταντικές κοινοτοπίες περί αμαρτίας και παραδείσου. Η Ω., που ανέκαθεν δυσφορούσε με αυτά, ετοιμαζόταν να βγει από την εκκλησία όταν η ίδια πολύχρωμη πεταλούδα μπήκε από το παράθυρο. Έκανε έναν κύκλο γύρω από το φέρετρο και κάθισε στη μύτη της Ω., στη μύτη των παιδιών της και του αδερφού της. Μετά την τελετή ένας γείτονας της είπε ότι

διασταυρώνονταν συχνά με τη μητέρα της στον καθημερινό τους περίπατο. Μια μέρα εκείνος της είπε: «Λοιπόν, εγώ, όταν πεθάνω, θέλω να επιστρέψω στη ζωή ως άλογο» κι εκείνη του αποκρίθηκε: «Εγώ θα επιστρέψω ως πεταλούδα».

Τρεις βεβηλώσεις

– α –

«Τον άντρα μου τον λένε Τζο από το Τζόζεφ, δηλαδή Ιωσήφ. Είμαστε η Μαρία και ο Ιωσήφ. Ναι, μη γελάς, όταν ο κόσμος σοκάρεται με τα ονόματά μας, παίρνω τον σκύλο μου αγκαλιά και τους λέω “κι αυτός είναι ο Χριστούλης μας”. Πίξελ τον λένε, αλλά μ’ αρέσει να συμπληρώνω τη θεολογία τους. Πού να δεις τι γίνεται όταν είναι μαζί και η παπαγαλίνα του Τζόζεφ, που τη λένε Χάννα, δηλαδή Άννα – ναι, ακριβώς, ταξιδεύουμε με την πεθερά! Είναι ευαίσθητη, όπως όλοι οι αφρικανικοί γκρίζοι παπαγάλοι, και λέει συνεχώς “είμαι η Χάννα, είμαι η Χάννα, είμαι η Χάννα”, σαν να μην μπορεί να πιστέψει πως είναι η Χάννα. Όταν αγριεύει, φοβόμαστε μήπως βγάλει τα μάτια του Χριστούλη, είναι καλός και ήρεμος, και δεν έχει δόντια ο καημενούλης».

– β –

Ο Οδυσσέας Ελύτης γεννάει *στην μπανιέρα*

έλα τώρα χέρι μου αριστερό
εκείνο που σε πονά ευλαβικά ξερίζωσέ το
μα από πάνω μην του βάλεις
το φωτοστέφανο της Παναγίας
κι όλα τα τάματα που κρέμασες στον πλακούντα πέτα τα

– γ –

Η υπερρεαλίστρια Μαίρη Λεονόρα Κάρρινγκτον συνήθιζε να λέει ότι δεν γεννήθηκε, αλλά κατασκευάστηκε. Μια μελαγχολική μέρα η μητέρα της, που –τι πρωτότυπο– ονομαζόταν επίσης Μαρία, πρήστηκε από τα σοκολατάκια, τον πουρέ στρειδιών και τον κρύο φασιανό που χλαπάκιασε. Ένιωθε χοντρή, ανεπιθύμητη και αποχαυνωμένη. Ξάπλωσε λοιπόν πάνω σε μια μηχανή, ένα τρομερό μαραφέτι που αντλούσε εκατοντάδες λίτρα σπέρματος από ζώα (γουρούνια, πετεινούς, άλογα, αχινούς, νυχτερίδες, πάπιες) και έφερνε τη χρήστρια στον πιο εντυπωσιακό οργασμό, αναποδογυρίζοντας συθέμελα τη θλιμμένη ύπαρξή της. Ε, λοιπόν, από αυτή τη συνεργασία ανθρώπινου, ζωικού και μηχανής συνελήφθη η Λεονόρα.

Κόρες που έμειναν απέξω

η Περσεφόνη, η Ιφιγένεια, η Αντιγόνη
η Άρτεμις
η Κοκκινοσκουφίτσα
η γοργόνα που φέρνει κοχύλια στ’ ανίψια της, τους γιους του Μεγαλέξανδρου
τα νεογέννητα που έπνιγαν στο Άουσβιτς σε βαρέλια με νερό
η εξάχρονη Χιντ Ρατζάμπ, που δολοφονήθηκε στη Γάζα
η Πολυάννα και το παιχνίδι της χαράς
η δεσποινίδα Έλζε του Τσβάιχ
η κόρη που ξυπνάει «βαριά βαλαντωμένη» στο τραγούδι
η κόρη του γιαλού
οι Τέσσερις Κόρες της Καουτέρ Μπεν Ανιά
η Μαρία Κάλλας και η Μαργαρίτα Καραπάνου –
οι μητέρες τους απέστρεψαν το κεφάλι μόλις γεννήθηκαν
οι Μικρές Κυρίες (Μεγκ, Έιμυ, Τζο και Μπεθ)
η Λίντα Γκρέυ Σέξτον, που κακοποιήθηκε σεξουαλικά στα χέρια της ποιήτριας Αν Σέξτον
τα κορίτσια της Δωροθέας Τάννινγκ με τα ηλιοτρόπια
και τις σκισμένες ταπετσαρίες
η Fillette της Λουίζ Μπουρζουά
η Αϊσέ στην Ξάνθη
η Λολίτα, που ο Ναμπόκοφ τη βάζει να πεθαίνει
στη γέννα την ημέρα των Χριστουγέννων
η Αν Κάρσον, που γράφει «η επίσκεψη στη μαμά μου είναι σαν ν’ αρχίζω ένα κείμενο του Μπέκετ»
η Σαντάλ Ακερμάν, που αυτοκτόνησε μετά τον θάνατο της μητέρας της
η Αννί Ερνό
καλόγριες που παντρεύτηκαν τον Χριστό και
δεν μεγάλωσαν
κορίτσια που κουλουριάζονται μετά την άμβλωση
σαν μωρά με κολικό
κόρες που βάφονται ή πετούν τα βαφτικά – αγοράζουν ντίλντο – προφυλακτικά – σάντουιτς – ποιήματα της Λόρα Τζάκσον – χορεύουν – κολυμπούν – κάνουν σταυρωτή ντρίμπλα στο μπάσκετ – έχουν δυσμηνόρροια – επισκευάζουν την τηλεόραση – πλένουν το δαντελένιο σουτιέν στο χέρι – τυλίγουν με ρολό φυσαλίδας τα πιατικά στην πρώτη τους μετακόμιση – παίζει το «Heaven» της Mitski στ’ ακουστικά τους και σκέφτονται τους εραστές τους – παίζει το «Star» και σκέφτονται τη μαμά τους – την αποχαιρέτησαν βιαστικά για να προλάβουν το πλοίο – το λεωφορείο – το αεροπλάνο – φορούν το παλιό σουέτ σακάκι της και το μαργαριταρένιο κολιέ της – θαυμάζουν τη μαμά τους – ντρέπονται για τη μαμά τους – δεν γνώρισαν μαμά – είχαν για μαμά τη γιαγιά τους – μια θεία – την περιπτερού – τη φιλόλογο – την ερωμένη τους – τον μπαμπά τους

Μητέρες που έμειναν απέξω

η Σουμέρια Κουμπάμπα, η Κολομβιανή Κάγκαμπα
η Νούα, δημιουργός του κόσμου στην κινέζικη παράδοση
η Αλούνα, μεγάλη μητέρα της φυλής Κόγκι
ο Ινδός θεός Βισνού, που μεταμορφώθηκε σε γυναίκα
για να γεννήσει
η Μονάδα και η Μάχα-Κουνταλίνι
η Κυβέλη, η Ρέα, η Ήρα
η Νιόβη (και η Μαίρη Βίγκμαν, που χόρεψε τον θρήνο της στο Βερολίνο το 1942)
η Κλυταιμνήστρα, η Μήδεια
η Πηνελόπη, η Ανδρομάχη, η Εκάτη
η Σεχραζάντ, που γέννησε τρεις γιους και χίλιες και μία ιστορίες
η μητριά της Χιονάτης
η γυναίκα που πείθει τον άντρα της ν' αφήσουν
τον Χάνσελ και την Γκρέτελ στο δάσος
του Κίτσου η μάνα, που μάλωνε με το ποτάμι
του Ανδρούτσου η μάνα, που χαίρεται και κλαίει
η Άννα Μελά, γνωστή και ως «Μάνα του στρατιώτη», που έφτιαξε το Σανατόριο της Μάνας στη Γορτυνία
για την περίθαλψη φυματικών
Η Αν Μαρί, που περιέγραφε τα ευτυχισμένα χρόνια που έζησε με τον γιο της Ζαν Πολ Σαρτρ ως troisieme marriage (τρίτο γάμο)
η κυρία Νταλλογουέυ, που λέει «να η κορούλα μου
η Ελίζαμπεθ»
η Μητέρα του Σκύλου
η μητέρα του μοντερνισμού Τζόρτζια Ο'Κιφ
οι Σουλιώτισσες (είτε χόρεψαν είτε όχι)
οι προμητέρες της νέας γυναίκας (Ελέν Σιξού)
η Πολυάννα μαμά
η αρκούδα στο *Brave*
οι μητέρες των ballrooms, όπως η Flawless Sabrina
και η Iman Le Caire, ιδρύτρια των Trans Asylias
οι Γεωργιανές μητέρες των μητέρων μας, που
τους αλλάζουν πάνες και τους δίνουν τα φάρμακά τους
η Λουντμίλα Ναβάλναγια, μητέρα του Αλεξέι Ναβάλνυ
η Ελένη Αλταμούρα, που έχασε τα λογικά της
μετά τον θάνατο των παιδιών της
η μητέρα της Άνα Μεντιέτα, που φώναζε «ακούστε με, τη δολοφόνησε ο Καρλ Αντρέ»
η Ρόουζ στα *Σταφύλια* της οργής, που θήλασε με
το πρωτόγαλα του νεκρού μωρού της έναν ετοιμοθάνατο
η Μπριζίτ Μπαρντό, που ένιωθε τον γιο της να μεγαλώνει μέσα της «σαν καρκίνος»
η Αντζελίνα Τζολί
η Ρέιτσελ Κασκ στο *A Life's Work*
η Τόβε Ντιτλέουσεν, που πηγαίνει
στον γιατρό Αμβλώριτζεν
αυτές που πέθαναν στη γέννα
αυτές που βοήθησαν την κόρη τους στη γέννα

αυτές που βοήθησαν την κόρη τους στην έκτρωση
αυτές που σταμάτησαν να μιλάνε στην κόρη τους μετά την έκτρωση επειδή μεγάλωσαν με την επιστολή
του Παύλου προς Τιμόθεο:
«Η γυναίκα εξαπατήθηκε πλήρως /
και διέπραξε παράβαση. / Ωστόσο, θα διατηρηθεί
ασφαλής μέσω της τεκνοποίησης»
οι γυναίκες που μεγάλωσαν τα παιδιά μας
εκείνες που μας μεγάλωσαν όταν δούλευαν οι μητέρες μας
οι μητέρες από τη Γερμανική Σχολή Αθηνών
το γκρουπ WhatsApp με τις μητέρες της Ινδίας
οι μητέρες που ετοιμάζονται να κλείσουν ταμείο στο σούπερ μάρκετ – οι μητέρες που τρέχουν μήπως προλάβουν ν' αγοράσουν ψητό κοτόπουλο από τις μητέρες που ετοιμάζονται να κλείσουν ταμείο στο σούπερ μάρκετ – οι μητέρες που γράφουν μέιλ στην ψυχολόγο του σχολείου – αυτές που βλέπουν ψυχολόγο γι' αυτό που ονομάζουν «λάθη τους» – αυτές που μιλάνε με άλλες μητέρες για τα λάθη τους – αυτές που ρωτάνε τη χαρτορίχτρα – τον εαυτό τους στον καθρέφτη – ρωτάνε τη μάνα τους – τα βάζουν με τη μάνα τους – μισούν τη μάνα τους – αγαπούν παθολογικά τη μάνα τους – μένουν ακόμη με τη μάνα τους – δεν μπορούν να ξεπεράσουν τον θάνατο της μάνας τους

παίζουν τουβλάκια στο κινητό τους και σκέφτονται «λίγο ακόμη» – βλέπουν πορνό με χαμηλωμένο ήχο και σκέφτονται «λίγο ακόμη» – διαβάζουν τα παιδιά στις Πανελλαδικές και σκέφτονται «λίγο ακόμη» – βλέπουν την ανατολή και σκέφτονται «λίγο ακόμη» – κάνουν εξωθήσεις κι η μαία τούς ουρλιάζει «λίγο ακόμη»

κοιμούνται ξεθεωμένες με το στόμα ανοιχτό ή δεν κλείνουν μάτι – ανοίγουν την πόρτα του ψυγείου στη μέση της νύχτας – βουτάνε παγωτίνια από την κατάψυξη – καθαρίζουν την κατάψυξη άλλων σπιτιών και μαγειρεύουν για παιδιά άλλων μανάδων – σε μια άλλη χώρα η μάνα τους μαγειρεύει για τα δικά τους παιδιά – «τι θα πει δικά τους παιδιά;» απορούν οι ανάδοχες μητέρες – «*δικό μου* είναι ο αδύνατος τύπος της προσωπικής αντωνυμίας εγώ» απαντούν οι καθηγήτριες φιλολογίας που τα Σαββατοκύριακα φροντίζουν εγκαταλελειμμένα βρέφη στα βρεφοκομεία – την ίδια στιγμή οι τροφοί (από την Ευρύκλεια ως την παραμάνα που «έχουσα υγιές και άφθονον γάλα, ζητεί οικίαν ως θηλάστρα») πέφτουν κάτω από τα γέλια, «άκου να δεις, οι εαυτούληδες, δεν το είχα σκεφτεί ποτέ έτσι!» – «δικά τους, καλέ, δικά τους, ξεκαρδίζονται οι νοσοκόμες, δεν τους τα παίρνει κανείς» – κι οι σχεδόν μητέρες που κουράστηκαν από τις εξωσωματικές μουρμουρίζουν «κανείς, μόνο η ανυπαρξία»

άντρες με μάρσιπο
φέρνουν στο σπίτι γλάστρες βασιλικού
για τη μακαρονάδα
μαγειρεύουν, ταΐζουν, ξεσκατίζουν
γονατίζουν να μιλήσουν στο παιδί
ξαπλώνουν στο χαλί μαζί του να ζωγραφίσουν
το σπίτι του αστροναύτη

του διαβάζουν παραμύθια να κοιμηθεί
του γράφουν ένα ποίημα για να το διαβάσει
όταν μεγαλώσει:
«είμαι η λαβή της ομπρέλας όταν βρέχει / τα φρένα του αυτοκινήτου πάνω στη στροφή»

Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς έγραφε στον *Παιδαγωγό*: «στα βρέφη που αναζητούν τον Λόγο, τα τρυφερά στήθη του Πατέρα παρέχουν γάλα». Ο Μιγκέλ ντε Ουναμούνο συμπλήρωσε: «Οι άντρες που είναι πραγματικά πατέρες αισθάνονται μητέρες – αισθάνονται τη φαγούρα μέχρι και το τσούξιμο του μικρού ατροφικού στήθους τους»

μπαμπάδες καλοί, μαμαδομπαμπάδες, μπορούμε να μιλάμε για σας με θηλυκές λέξεις;
ο μπαμπάς μου είναι ψηλή
ο μπαμπάς μου είναι τριχωτή
ο μπαμπάς μου είναι αρκούδα
αφήστε τα παιδιά να έρθουν σ' εσάς
να πουν «μπαμπά, είσαι τόσο όμορφη με τις αξύριστες τρίχες σου και την κοιλιά σου, μπαμπά, έλα να κάνουμε βαρελάκια, μπαμπά, γιατί είσαι τόσο σοβαρή, έλα να χορέψουμε στον δρόμο όπως χορεύω με τη μαμά, θέλω να βρω κάποτε έναν άντρα που να σου μοιάζει, να είναι καλή και αστεία σαν εσένα»

Προσπάθησε ξανά

Οι προσωπικές ιστορίες που παρέθεσα δεν αποτελούν αδιάσειστα στοιχεία. Μια φωνή μέσα μου λέει: «Καλύτερα να σταματήσεις το γράψιμο και να μελετήσεις επιστήμη, φιλοσοφία και θρησκεία. Γράψε μια μελέτη, ή έστω ένα λυσάρι οικιακής οικονομίας. Για να το πετύχεις αυτό θα χρειαστεί να δώσεις εισαγωγικές εξετάσεις στο πανεπιστήμιο της άδειας κοιλιάς. Έπειτα θα τοποθετήσεις στην κοιλιά ένα μωράκι κι όλα θα αποκτήσουν το νόημα που σου είπαν πως έχει νόημα. Στη συνέχεια μπορείς να υποβάλεις την πτυχιακή σου. Άρχισε να γράφεις από αυτό το σημείο και ως το τέλος του κεφαλαίου χρησιμοποιώντας ευανάγνωστες επικεφαλίδες και λογικούς συλλογισμούς».

Αμοιβάδες

Οι αμοιβάδες πολλαπλασιάζονται με διάσπαση. Ο πυρήνας τους διχοτομείται. Το κυτταρόπλασμα διαιρείται με περίσφιξη. Amoeba: Η αρχαιοελληνική λέξη «αμοιβή» σημαίνει «εναλλαγή». Οι πρώτοι φυσιοδίφες ονόμασαν την αμοιβάδα «Πρωτέα», από τον θεό των ωκεανών που αλλάζει μορφή. Στον θίασο της οργανικής ζωής «μητέρα» και «έμβρυο» αποτελούν ένα πρωτόζωο. Το κύτταρο (ο

αρχαιότερος κοινός πρόγονος των ευκαρυωτικών οργανισμών που είμαστε) ανεβαίνει στη σκηνή, διχοτομείται και παίζει την ιστορία του κόσμου.

Και τώρα, ας εισαγάγουμε μια ιλιγγιώδη υπόθεση: έστω η δημιουργία της Εύας από το πλευρό του Αδάμ, μια παράσταση αυτού του πρώιμου έργου. Μια οντογενετική ανάμνηση. Αν οι συγγραφείς της Γένεσης ξαναέγραψαν, εν αγνοία τους, την ιστορία της εξέλιξης, τότε ανακατασκεύασαν συμβολικά την πρώτη αμοιβάδα Αδαμεύα. Μετέφεραν, όπως κάθε σωστός μυθογράφος, πληροφορίες που δεν ήξεραν ότι διαθέτουν. Γνώσεις από το κυτταρικό παρελθόν μας, πριν ακόμη κυρτωθεί ο ανθρώπινος εγκέφαλος. Μια αιμομιξία πριν από το αίμα. Μια κυτταρομιξία.

Έστω Αδάμ το άφυλο κύτταρο, η αμοιβάδα. Πώς συμπεριφέρεται το «προϊόν» της διχοτόμησης Εύα; «Ξαναπαίζει» την καταστροφή. Όπου καταστροφή είναι η έξοδος από τον παράδεισο πριν από την αποξήρανση των ωκεανών, η Εδέμ ως περίληψη του οντογενετικού μας παρελθόντος με δέντρα, ασπόνδυλα (φίδι) και ανθρώπους που δεν «ξέρουν» ακόμη ότι είναι άνθρωποι. Θα ενωθούν με το οικείο περιβάλλον –τη μήτρα της οργανικής ζωής– μέσω της πτώσης. Και τι είναι η πτώση; Μια μεγάλη οντογενετική μετάβαση που θα καταλήξει σε δημιουργία σεξουαλικών οργάνων, στην αναπαραγωγή όπως την ξέρουμε.

Οι απλές μορφές ζωής (φύκια, μύκητες, βακτήρια) πολλαπλασιάζονται με αγενή αναπαραγωγή. Έχουν γενετικά πανομοιότυπους απογόνους. Το ίδιο συμβαίνει στον φυτικό κόσμο όταν κόβουμε ένα κλαρί βασιλικού και το μεταφυτεύουμε στη γλάστρα μας. Στο ζωικό βασίλειο παρθενογένεση παρατηρείται σε ασπόνδυλα είδη (ψύλλοι του νερού, παρασιτικά έντομα, σκουλήκια), καθώς και σε σπονδυλωτά (αμφίβια, ερπετά, ψάρια). Υπάρχουν τεκμηριωμένες περιπτώσεις θηλυκού καρχαρία που συνέλαβε χωρίς επαφή. Ερμαφρόδιτα ψάρια όπως το Amphiprion ocellaris (Ακίνδυνος στα ελληνικά) ξεκινούν τη ζωή τους ως αρσενικά και καταλήγουν θηλυκά. Στη διάρκεια της μετάβασης το ψάρι έχει θηλυκό εγκέφαλο και όρχεις.

Το φαινόμενο της παρθενογένεσης έχει παρατηρηθεί σε χαμαιλέοντες και σε ερπετά (το φίδι που λέγαμε, οικογένεια Τυφλοπίδων). Τα περισσότερα ερπετά έχουν όργανα συνουσίας, κλειστά ή αντεστραμμένα στο εσωτερικό του σώματος. Σε μερικά είδη φολιδωτών τα θηλυκά είναι σε θέση να παράγουν έναν μονογενή διπλοειδή κλώνο της μητέρας. Πρόκειται για μορφή αναπαραγωγής ιδιαίτερα διαδεδομένη στις Aspidoscelis (είδος θηλυκής σαύρας, στο οποίο η ωορρηξία επιτυγχάνεται με ψευδοσυνουσία μεταξύ των θηλυκών σαυρών), καθώς και στις σαύρες Lacertas. Σε αιχμαλωσία, ο δράκος του Κομόντο (η μεγαλύτερη σαύρα του κόσμου) έχει συμβεί να αναπαραχθεί ασεξουαλικά. Ύστατη απόπειρα αναπαραγωγής; Μια καρποφορία της επιθυμίας;

Στις μέλισσες οι κηφήνες προέρχονται από παρθενογένεση. Οι βασίλισσες εκκρίνουν φερομόνη –την οποία μεταδίδουν στις εργάτριες με την τροφή για να κατασταλεί η αναπαραγωγική τους ικανότητα– και γεννούν χιλιάδες αυγά. Όταν η βασίλισσα γεράσει, οι εργάτριες μπαίνουν σε φάση αναπαραγωγής. Όποια εκκρίνει περισσότερη φερομόνη γίνεται η νέα βασίλισσα.

Η παρθενογένεση εξάπτει τη φαντασία μας επειδή περιγράφει την παλινδρόμηση των ειδών, την αμοιβάδα μέσα μας. Βράγχια που περίμεναν υπομονετικά τους πνεύμονές τους. Μια Παναγιά Γοργόνα που μεταβαίνει με χάρη από την ωκεάνια

ζωή στην ξηρά.

Ανθρώπινες αμοιβάδες

Ετρούσκοι, Ασσύριοι, Αζτέκοι, Πέρσες θεοί γεννήθηκαν από παρθένες. Με άμωμη σύλληψη γέννησε η Αιγύπτια θεά Ίσις τον θεό του Ήλιου, η Ήρα τον «υπηνέμιον παίδα» Ήφαιστο, η Περικτιόνη τον Πλάτωνα. Έτσι γεννήθηκε ο Ηρακλής, ο Ζωροάστρης, ο Λάο Τσε – όλοι τους περισσότερο ιδέες παρά άνθρωποι. Αλλά και η Γαία, αυτοπάτωρ και απάτωρ, γέννησε μόνη της το Σύμπαν.

Οι Αβορίγινες της Αυστραλίας (Dyirbal) πιστεύουν ότι η γυναίκα συλλαμβάνει όταν το πνεύμα ενός νεκρού προγόνου μπει μέσα της. Οι Γροιλανδοί, οι Νιγηριανοί, οι Μπίριατ της δυτικής Μογγολίας αποδίδουν την εγκυμοσύνη στη σελήνη. Οι Μαορί πιστεύουν πως το φεγγάρι είναι ο πραγματικός σύζυγος μιας γυναίκας. Ένα βράδυ με πανσέληνο η βασίλισσα Μάγια βλέπει το σημαδιακό όνειρο με τον άσπρο ελέφαντα και την επομένη γεννάει από το πλευρό της τον Βούδα. Ακόμη και η Παναγία η Γαλακτοφορούσα θηλάζει το βρέφος καθισμένη σ' ένα μισοφέγγαρο, σε βυζαντινή αγιογραφία του δέκατου έκτου αιώνα.

Στις παρθενογενέσεις του παγανισμού, από τη θεά Αφροδίτη ως την Ιστάρ, η παρθενία δεν υπονοούσε σεξουαλική αγνότητα, αλλά αυτονομία (η αμοιβάδα που λέγαμε). Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Θρακιώτισσες «παρθένες» απολάμβαναν πλήρη ερωτική ελευθερία. Ο χριστιανισμός συνέδεσε την παρθενογένεση με την ηθική, την εγκυμοσύνη με την πτώση. «Εν λύπαις τέξη τέκνα» λέει ο Θεός στην Εύα στη Γένεση. Για τους πατέρες της Εκκλησίας η «ένοικος του Αδάμ» είναι «υποζύγιον κακόν», «σκώληξ συρόμενος». Η αποκατάσταση του γυναικείου φύλου χρειαζόταν μια «απειρόγαμη μητέρα», «θησαυρό αγνείας», «νύμφη ανύμφευτη». Το 451, στην Τέταρτη Οικουμενική Σύνοδο, η πανάγια μήτρα σφραγίστηκε σαν πόρτα. In partu και post partum.

Ο Τερτυλλιανός και ο Ιερώνυμος παρουσιάζουν την παρθενική ζωή ως σωτηρία. Οι γυναίκες που υπηρετούν τον Χριστό δεν χρειάζεται να υπηρετούν τους άντρες και τα παιδιά τους.

Αυγά και κότες

Η ζωή του μυρμηγκιού ξεκινάει από ένα αυγό. Αν έχει γονιμοποιηθεί, γεννιέται θηλυκό μυρμήγκι, αλλιώς αρσενικό. Στο πρώτο στάδιο η προνύμφη παραμένει ακίνητη και οι εργάτριες την ταΐζουν και τη φροντίζουν.

Ο αρσενικός ιππόκαμπος εκκολάπτει στην κοιλιά του τα αυγά του θηλυκού. Δυο εβδομάδες μετά ο ασκός σκίζεται και ξεπετάγονται χιλιάδες ιππόκαμποι, μικροσκοπικοί σαν σπερματοζωάρια.

Κάποια πουλιά, όπως ο κούκος, γεννούν τα αυγά τους σε ξένες φωλιές και τα εγκαταλείπουν. Στα πτηνά το θηλυκό γεννάει αυγά, αλλά οι γονείς κλωσούν εναλλάξ. Τα περιστέρια, αρσενικά και θηλυκά, όχι μόνο επωάζουν μαζί τα αυγά

τους, αλλά και εκκρίνουν από τον οισοφάγο τους γαλακτώδες υγρό για να ταΐσουν τους νεοσσούς.

Αυγά γεννούν και ορισμένα ερμαφρόδιτα ασπόνδυλα: Μόλις ο γυμνοσάλιαγκας εντοπίσει τον σύντροφό του, αρχίζουν να κυκλώνουν ο ένας τον άλλο και να ανταλλάσσουν σπέρμα. Αν το πέος σφηνωθεί στο σώμα του συντρόφου του, ο γυμνοσάλιαγκας το τρώει και απελευθερώνεται. Τα αυγά τους τα γεννούν σε μια τρύπα στο έδαφος ή σε άλλο προφυλαγμένο μέρος. Στα αμφίβια το αρσενικό εκχέει σπέρμα στα αυγά που αποθέτει το θηλυκό.

Στους λαμνοφόρους καρχαρίες παρατηρείται το φαινόμενο της ωοφαγίας. Τα έμβρυα τρώνε όσα ωάρια βρουν στη σάλπιγγα της μητέρας τους. Τα μικρά του καρχαρία ταύρου κανιβαλίζουν έμβρυα επίσης. Είναι μια στρατηγική επιβίωσης. Οι σολομοί επιστρέφουν στο ποτάμι που εκκολάφθηκαν χρησιμοποιώντας τον μαγνητισμό της Γης, την κίνηση των άστρων και την οσμή τους. Αν καταφέρουν να ξεφύγουν από τους παράνομους αλιείς, τα θηλυκά σκάβουν ένα βαθούλωμα στο ποτάμι με την ουρά τους, γεννούν τα αυγά τους και πεθαίνουν. Τα αρσενικά γονιμοποιούν τα αυγά και πεθαίνουν επίσης. Τα καβούρια και τα σκουλήκια τρώνε τα πτώματα των γονιών. Ύστερα τα ιχθίδια του σολομού τρώνε τα καβούρια που έφαγαν τους γονείς τους.

Ο θηλυκός σκορπιός γεννάει δυο τρεις δεκάδες αυγά. Υποβοηθά τον ίδιο της τον τοκετό με τις λαβίδες της. Ύστερα καθαρίζει τα αυγά και τα βάζει στη ράχη της, όπου μένουν για δυο εβδομάδες. Στο διάστημα αυτό η μητέρα αποσύρεται στη φωλιά της χωρίς να τρώει.

Το αρσενικό χταπόδι εναποθέτει μια δέσμη σπέρματος στο εσωτερικό του μανδύα του θηλυκού μ’ έναν ειδικά προσαρμοσμένο βραχίονα. Έπειτα γερνά απότομα και πεθαίνει. Το θηλυκό όχι μόνο γονιμοποιεί τα ωάρια αλλά και τα πλέκει μεταξύ τους στο κρησφύγετό της σαν δαντέλα. Τα φροντίζει και τα αερίζει ώσπου να εκκολαφθούν. Ύστερα πεθαίνει επίσης από μια πρωτοφανή ορμονοεξαρτώμενη ανορεξία.

Στα ωοτόκα είδη καρχαρία το αναπτυσσόμενο έμβρυο προστατεύεται σε μια θήκη αυγού με συνοχή δέρματος. Το μικρό διαρρηγνύει το περιτύλιγμα, γνωστό και ως «πουγκί της γοργόνας», και ξεβράζεται στην ακτή. (Παρεμπιπτόντως, τα μωρά που γεννούν οι γοργόνες ονομάζονται μαρμέλε στη Νορβηγία. Σύμφωνα με γραπτή μαρτυρία επισκόπου του δέκατου όγδοου αιώνα, τα γοργονάκια που πιάνονται στα δίχτυα έχουν γκρίζο χρώμα, πατούσες φώκιας αντί για παλάμες κι από τη μέση και κάτω σώμα ψαριού. Λέγεται ότι οι ψαράδες τα έπιαναν εξαιτίας της φήμης ότι προλέγουν το μέλλον, αλλά φοβούνταν και τα ξαναπετούσαν στο νερό.)

Το 2005 βρέθηκε στην Κίνα το απολίθωμα θηλυκού δεινοσαύρου που πέθανε λίγο προτού γεννήσει. Στα οστά της λεκάνης είχαν απολιθωθεί δύο πλήρως σχηματισμένα αυγά με το κέλυφός τους. Το εύρημα οδήγησε τους παλαιοντολόγους στο συμπέρασμα ότι το αναπαραγωγικό σύστημα των δεινοσαύρων θυμίζει σύγχρονο κροκόδειλο (που διαθέτει επίσης δύο ωοθήκες και δύο ωαγωγούς).

Σε επαρχία της Ινδίας εντοπίστηκε απολιθωμένο αυγό δεινοσαύρου μέσα σε άλλο απολιθωμένο αυγό (ovum-in-ovo). Η ανακάλυψη υποδηλώνει ότι η μορφολογία της σάλπιγγας των ερπετών ήταν παρόμοια με των πτηνών.

Το Κοσμικό Αυγό

Το Κοσμικό Αυγό απαντάται σε σανσκριτικά κείμενα και στον κινέζικο μύθο του Πανγκού για την Αρχή του Σύμπαντος. Είναι το αιγυπτιακό αυγό της Σεμπ (Όρνιθα) και το ανεμόσπαρτο αυγό που γεννάει η Νύχτα στους Ορφικούς Ύμνους. Ανεμόσπαρτα ονομάζονται τα αυγά που παράγονται χωρίς γονιμοποίηση (Αριστοτέλης, Περί τα ζώα ιστορίαι). Έτσι εξεκλώσησε το γένος μας («ενεόττευσεν γένος ημέτερον»), γράφει ο Αριστοφάνης.

Τη δεκαετία του ’70, στην Πεννσυλβάνια, εκκολάφθηκαν χίλια μη γονιμοποιημένα αυγά. Οι γενετιστές έφτασαν στο συμπέρασμα ότι οι γαλοπούλες που γεννήθηκαν ήταν προϊόν μόλυνσης: «Στην παρθενογένεση ένας εξωτερικός παράγοντας –ιός πιθανότατα– ενεργοποιεί την αναπαραγωγή των χρωμοσωμάτων της μητέρας». Ο Πλούταρχος συμφωνεί από τα βάθη των αιώνων: Δεν μπορεί το πνεύμα, στην ένωσή του με την ύλη, να παραγάγει φυσικό απόγονο. Ο Ακινάτης διαφωνεί. Στην περίπτωση του Ιησού, «η σάρκα είχε σχηματιστεί τέλεια, σε περιορισμένη ποσότητα, από το καθαρότατο αίμα της παρθένου». Οι χριστιανοί είναι μέλη του σώματος του Ιησού, «εκ της σαρκός αυτού και εκ των οστέων αυτού» (Απόστολος Παύλος, Εφ. 5:30). Ο Χριστός είναι, τρόπον τινά, η μαμά τους. Στον ελληνιστικό κόσμο επικρατούσε η άποψη ότι στο σπέρμα του άντρα ενυπάρχει το σώμα και η ψυχή του εμβρύου, το οποίο ενώνεται με ένα μέρος του πνεύματος της γυναίκας και κατεβαίνει «συσκευασμένο». Στο Βιβλίο των Ωρών το βρέφος Ιησούς κατέρχεται μέσα σε μια ακτίνα φωτός. Η Παρθένος κρατάει ένα ταψί στα χέρια της, εικονογραφώντας τον φούρνο όπου θα ψηθεί το ψωμί της ζωής.

Οι ζωγράφοι απεικονίζουν το Άγιο Πνεύμα ως περιστέρι, αλλά ξεχνούν τη φυσιολογία του – τον θαυματουργό οισοφάγο του, το γαλακτώδες υγρό που εκκρίνει για να ταΐσει τον νεοσσό του. Ξεχνούν και το φύλο του: θηλυκό στα εβραϊκά και στα συριακά, ουδέτερο στα ελληνικά, αρσενικό στα λατινικά (Spiritus Sanctus), το Άγιο Πνεύμα συνέλαβε τον Ιησού και τον εγκατέστησε ως ολοκληρωμένο έμβρυο στο σώμα της παρένθετης μητέρας του. Ο Ωριγένης λέει ότι στα Απόκρυφα Ευαγγέλια ο Ιησούς αποκαλεί το Άγιο Πνεύμα «μητέρα».

Η συγγραφέας Κλαρίσε Λισπέκτορ παρατηρεί ένα αυγό στην κουζίνα της.

«Προσπαθώ πάρα πολύ να μην το καταλάβω. Επειδή είναι αδύνατον να το καταλάβω, ξέρω πως αν το καταλάβω, σημαίνει πως κάνω λάθος».

«Ένα αυγό είναι η ψυχή της κότας» λέει.

«Από το ένα αυγό στο άλλο φτάνει κανείς στον Θεό, που είναι αόρατος με γυμνό μάτι».

«Όσο για το ποιο προηγήθηκε, το αυγό βρήκε την κότα». Η ίδια η κότα, «αν ήξερε πως έχει το αυγό μέσα της, θα έπαυε να βρίσκεται στην κατάσταση της κότας». Μ’ άλλα λόγια, «η κότα υπάρχει ώστε το αυγό να διασχίζει τους αιώνες. Σ’ αυτό χρησιμεύει μια μητέρα».

Θηλαστικά

Σύμφωνα με τη ζωογεωγραφία των θηλαστικών, τα Αφροθήρια έζησαν και εξελίχθηκαν απομονωμένα στην αφροαραβική ήπειρο. Μετά από δεκάδες εκατομμύρια χρόνια απομόνωσης η Αφροαραβία συγκρούστηκε με την Ευρασία, κι έτσι άρχισαν οι μετακινήσεις ζώων. Ο Ισθμός του Παναμά συνέδεσε τη Νότια με τη Βόρεια Αμερική, διευκολύνοντας την ανταλλαγή ειδών.

Το πιο σπάνιο νεογνό στη λογοτεχνία είναι ένα νεογέννητο φαλαινάκι στον Μόμπυ Ντικ. Απαντάται έξω από τις ακτές της Σουμάτρας, τυλιγμένο στον λώρο του. «Το κορμί του ως την ώρα εκείνη φαινόταν να μην έχει ισιάξει ακόμη από τη στενάχωρη θέση που είχε στο μητρικό δικτυωτό τσαντάκι, όπου η αγέννητη φάλαινα, με την ουρά στο κεφάλι και πανέτοιμη για το τελικό της τίναγμα, σχηματίζει ένα τεντωμένο τόξο, σαν το τόξο ενός Τάταρου. Τα λεπτοκαμωμένα πλαϊνά πτερύγια και οι λοβοί της ουράς του διατηρούσαν ακόμα ζωηρές τις πτυχές και τις ζάρες που παρουσιάζουν τα αυτιά ενός μωρού που μόλις έρχεται στον κόσμο από ξένα μέρη».

Τα ξένα μέρη από τα οποία καταφθάνουν τα βρέφη είναι οι σκοτεινές κοιλιές των μαμάδων τους. Όπως μαρτυρά το όνομά τους, τα θηλαστικά έχουν μαστικούς αδένες (mamma στα λατινικά είναι ο μαστός, με ετυμολογική ρίζα το ελληνικό ρήμα «θηλάζω»). Τα πλακουντοφόρα τροφοδοτούν το έμβρυο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης μέσω του πλακούντα. Τα μαρσιποφόρα έχουν ασυνήθιστο αναπαραγωγικό σύστημα: Διαθέτουν δυο κόλπους με κοινό άνοιγμα και δυο μήτρες, που στον τοκετό σχηματίζουν το κανάλι εξόδου για το έμβρυο.

Το αναπαραγωγικό όργανο των αρσενικών είναι διχαλωτό και βρίσκεται πίσω από τους όρχεις, όχι μπροστά, όπως στα υπόλοιπα θηλαστικά. Τα περισσότερα μαρσιποφόρα δεν έχουν πραγματικό πλακούντα, αλλά λεκιθικό σάκο. Η εμβρυακή ανάπτυξη ξεκινάει στο μητρικό σώμα και ολοκληρώνεται στον μάρσιπο – μια θήκη που στηρίζεται στα οστά της ήβης και φέρει θηλές εσωτερικά, αντίστοιχες με τον αριθμό νεογνών ανά γέννα. Τα νεογέννητα έρπουν ως τον μάρσιπο και αναζητούν τις θηλές. Το μυϊκό σύστημα του μαστού εξωθεί περιοδικά το γάλα προς το στόμα τους. Παραμένουν προσκολλημένα στις θηλές για αρκετές εβδομάδες ή μήνες.

Οι θηλυκές καμηλοπαρδάλεις φτιάχνουν παιδικούς σταθμούς μόλις γεννήσουν. Απομακρύνονται για να βρουν τροφή και νερό, θηλάζουν εναλλάξ η μια τα μωρά της άλλης. Το φαινόμενο του παιδικού σταθμού παρατηρείται και στα λιοντάρια.

Οι θηλυκές ύαινες έχουν γιγάντιες κλειτορίδες-ψευδοπέη. Τα συνενωμένα χείλη του αιδοίου τους σχηματίζουν ένα σακουλάκι που θυμίζει όρχεις. Είναι τα μόνα θηλυκά θηλαστικά που μπορούν να έχουν στύση και τα οποία συνουσιάζονται, ουρούν και γεννούν μέσω μιας οδού που μοιάζει με πέος. Για να έρθουν σε σεξουαλική επαφή με τα αρσενικά αναδιπλώνουν το ψευδοπέος στο εσωτερικό του σώματός τους.

Οι τίγρεις εμφανίστηκαν στην Ινδία πριν από σχεδόν δύο εκατομμύρια χρόνια. Συρρικνώθηκαν κατά 93% λόγω της λαθροθηρίας και της καταστροφής βιοτόπων. Η θηλυκή τίγρη χρειάζεται ζωτικό χώρο είκοσι τετραγωνικών χιλιομέτρων, η αρσενική ως και εκατό – ωστόσο εισβάλλει στον χώρο των θηλυκών. Πρόκειται για μοναχικά ζώα που συνουσιάζονται συχνά και θορυβωδώς – ας τις φανταστούμε σαν μεγάλες αχόρταγες γάτες. Μεγαλώνουν τα μικρά τους σε σπηλιές ή βραχώδεις ρωγμές και τα μαθαίνουν να κυνηγούν. Οι νεαρές θηλυκές τίγρεις οριοθετούν την επικράτειά τους κοντά στην περιοχή της μητέρας. Η αλληλοεπικάλυψη εδαφών σταδιακά μειώνεται.

Ο υβριδισμός μεταξύ αιλουροειδών, η δημιουργία «παραδοξοτήτων», οφείλεται

στους πειραματισμούς των ζωολογικών κήπων με σκοπό το κέρδος. Παρατηρήθηκε, για παράδειγμα, διασταύρωση λιονταριών με τίγρεις Βεγγάλης για την παραγωγή λεοντοτίγρεων. Τα υβριδικά είδη μοιράζονταν φυσικές και ηθολογικές ιδιότητες των γονιών, όπως κηλίδες και ρίγες (τίγρη) σε αμμόχρωμο φόντο (λιοντάρι).

Τα περισσότερα θηλαστικά πεθαίνουν όταν χάσουν την ικανότητά τους να αναπαραχθούν. Μόνο οι γυναίκες και μερικά είδη φάλαινας εξακολουθούν να ζουν μετά την αναπαραγωγική παύση. Σύμφωνα με την «υπόθεση της γιαγιάς», που πρωτοδιατυπώθηκε το 1966, τα μεγαλύτερα σε ηλικία οδοντοκήτη θεωρούνται «αποθήκες οικολογικής γνώσης». Πιάνουν ψάρια και τα μοιράζονται με το κοπάδι. Βοηθούν τα παιδιά τους και τα παιδιά των παιδιών τους να επιβιώσουν.

Το πρώτο **φιλί**

Ο Αριστοτέλης πιστεύει πως ένα ενεργό και έμψυχο αρσενικό στοιχείο γονιμοποιεί ένα θηλυκό παθητικό στοιχείο που λειτουργεί ως «σκεύος». Στην ψευδοεπιστημοσύνη του τέταρτου π.Χ. αιώνα συναντάμε την προϊστορία της άποψης του Δαρβίνου για τον «σεξουαλικό διμορφισμό» ή του Φρόυντ για την αρσενική λίμπιντο και την παθητική ευχαρίστηση της γυναίκας. Ένας άντρας με ισχυρό σπέρμα κάνει γιους που του μοιάζουν, διατείνεται ο φιλόσοφος, ενώ ένας άντρας με ασθενές σπέρμα κόρες που μοιάζουν στη μητέρα τους. Η μάχη των φύλων έχει ξεκινήσει.

Στην απαίτηση να απομακρυνθεί η Μαριάμ από τη συνάντηση των μαθητών, επειδή οι γυναίκες δεν είναι αντάξιες της ζωής, ο Ιησούς αποκρίνεται: «Θα την καθοδηγήσω, θα την κάνω σαν άντρα, ώστε και αυτή να γίνει πνεύμα ζωντανό και να μοιάζει με σας τους άντρες. Διότι κάθε γυναίκα που κάνει τον εαυτό της άντρα θα εισέλθει στη βασιλεία των Ουρανών» (Απόκρυφο Ευαγγέλιο του Θωμά).

Στην Αποκάλυψη του Αδάμ μια θηλυκή δύναμη που θέλει να συλλάβει ανεβαίνει σε ένα βουνό. Κάθεται εκεί όσο καιρό χρειαστεί ώσπου να επιθυμήσει τον εαυτό της και να γίνει ανδρόγυνη. Στα κείμενα των γνωστικών βρίσκουμε αναφορές στην «αμφίφυλη δύναμη», στον ανδρόγυνο Αδάμ. Ο αιρεσιολόγος Επιφάνιος γράφει ότι η Πρισίλλα, ιδρύτρια χριστιανικής αίρεσης του τέταρτου αιώνα, οραματίστηκε τον Ιησού ως γυναίκα με λαμπερά φορέματα.

Βασίλεια ποιητικά γεννιούνται όταν η νεαρή κοπέλα μένει έγκυος επειδή επιθυμεί λουλούδια. Θεές ενσαρκωμένης Σοφίας απλώνουν το δάχτυλο και φέρνουν φως στην ύλη. Τα αντίθετα συμφιλιώνονται: «Είμαι μητέρα και κόρη. Είμαι γνώση και άγνοια. Είμαι δύναμη και φόβος».

Ο Σαμουήλ –παιδί θαύμα και σοφός ενήλικας– γίνεται αφηγηματικό προσχέδιο του Ιησού. Η μητέρα του η Χάννα, πρόδρομος της Μαρίας. Αλλού η Αγία Άννα, μητέρα της Παναγίας, κάνει δύο γάμους πριν παντρευτεί τον Ιωακείμ. Με καθέναν από τους δύο προηγούμενους συζύγους της αποκτά μία κόρη που ονομάζεται Μαρία. Οι αδερφές της Παναγίας κάνουν επίσης παιδιά – τα αδέρφια του Χριστού (Ιάκωβος ο Βαραγινός, Χρυσό Αγιολόγιο). Γιαγιά όλων τους είναι η Εμερέντια, που γέννησε μόνη της την Άννα (Vita gloriosissime matris Anne). Ας φανταστούμε τα μέλη αυτής της οικογένειας σε ένα τεράστιο τραπέζι: Τρώνε, τσακώνονται και διασκεδάζουν με τις προσπάθειές μας να συνθέσουμε το γενεαλογικό τους δέντρο.

Το έτος 200 τελειώνουν τα γλέντια, οι παραναγνώσεις, οι αφηγηματικές ευρυχωρίες. Τα μέλη της οικογένειας θυσιάζονται στον χριστιανισμό. Το ιδιωτικό αντρικό κλαμπ χρειάζεται αυστηρή δομή και ηγεμονική ιστορία. Στο Κατά Ματθαίον η Παρθένος σιωπά. Στο Κατά Λουκάν μιλάει τέσσερις φορές. Δώδεκα φορές συνολικά στα Ευαγγέλια αναφέρεται ως Μαριάμ, εφτά φορές ως Μαρία. Στην Καινή Διαθήκη υπάρχουν πολλές Μαρίες, δύσκολο να μαντέψεις ποια είναι ποια. Ηλικία, χαρακτηριστικά, επιθυμίες μένουν απέξω.

Η θηλυκότητα ψήνεται και φουσκώνει στο ταψί των οικουμενικών συνόδων. Υλικά παρασκευής, η καλοσύνη, η ευπρέπεια, η υποταγή. Από πάνω ζάχαρη άχνη εξαίσιας ποίησης. Στον Ακάθιστο Ύμνο η «παρθενίαν καὶ λοχείαν ζευγνύσα» ρωτά με αθωότητα παιδιού που περιμένει το βραδινό του παραμύθι: «εκ λαγόνων αγνών, υιόν πώς εστί τεχθήναι δυνατόν;». Το τέλος του παραμυθιού έχει προαποφασιστεί – η Νύμφη είναι ανύμφευτος. Η πίτα ολόκληρη, ο σκύλος χορτάτος. Γυναίκες και άντρες σαστίζουν. Στυλώνουν το βλέμμα στον ουρανό και ρωτούν: «Τι να την κάνουμε αυτή την ιστορία το 2024, θεοπάλαβοι μαμάκηδες; Εμείς θέλουμε να μάθουμε πώς γεννάμε και πώς μεγαλώνουμε ένα παιδί. Πώς το αφήνουμε ελεύθερο να ζήσει τη ζωή του».

Η απάντηση είναι η αγάπη.

Το πρώτο φιλί στην ιστορία της τέχνης δόθηκε το 1305 στην τοιχογραφία του Τζόττο. Οι γονείς της Παναγίας αγκαλιάζονται και φιλιούνται στο στόμα μπροστά στη Χρυσή Πύλη της Ιερουσαλήμ. Στη γέφυρα ανάμεσα στον σκληρό κόσμο και στην οικειότητα του σπιτιού τους. Ο Ιωακείμ κρατά την Άννα από τους ώμους, εκείνη του χαϊδεύει τα μαλλιά. Οι χιτώνες τους μπλέκονται σαν σεντόνια. Τα ενωμένα χρυσά στεμματάκια τους σχηματίζουν μια καρδιά πίσω από τα κεφάλια τους. Το μούσι του Ιωακείμ σφηνώνεται ανάμεσά τους σαν ανάποδο δεντράκι. Καθώς είναι γυρισμένοι προφίλ, το μάτι του και το μάτι της λες κι ανήκουν στο ίδιο εξωγήινο πλάσμα.

Είναι στ’ αλήθεια απόκοσμη η χαρά τους. Μόλις έχουν μάθει από τον άγγελο ότι θα φέρουν στον κόσμο τη βασίλισσα του ουρανού και της γης.

III.

I’m empty ’til she fills, alive until she kills
In her vampire empire,
I’m the fish and she’s my gills
Falling, yeah
Falling

Big Thief, «Vampire Empire»

Τον Φεβρουάριο ήρθαν οι κάμπιες. Τον Μάρτιο τα μυρμήγκια άνοιξαν τρύπες παντού. Τον Απρίλιο η γύρη ζωγράφισε μαιάνδρους στα πεζοδρόμια. Τέλη Μαΐου άνθισαν ακόμη κι οι ατρακτυλίδες.

Η φύση γεννοβολούσε χωρίς δεύτερη σκέψη: παπαρούνες, μαργαρίτες, μωρά χελιδόνια που έπεφταν από τη φωλιά, ζωύφια που ξεπετάγονταν το πρωί κι έσβηναν το βράδυ. Από τα γύρω μπαλκόνια ξεχύνονταν αμανέδες για άτυχους έρωτες. Ακόμη κι ο ήλιος ήταν ερωτευμένος με κάποια συγκεκριμένα φύλλα: Έπεφτε πάνω τους την ίδια πάντα ώρα και τα χτυπούσε ανελέητα, πριν κατρακυλήσει προς το Αιγάλεω σαν χρυσό τόπι. Η γελοία σχολική παρομοίωση έφερνε εικόνες ξεχασμένης άνοιξης. Περιδέραια με κάμπιες κάτω από τα πεύκα, κολιέ πευκοβελόνων που θηλύκωναν η μια μέσα στην άλλη, Κυριακές που ο αέρας μύριζε σπληνάντερο.

Η μαμά δεν είχε νευροπάθεια τελικά. Καταπολέμησε τη χρόνια αϋπνία της μ' ένα καινούριο φάρμακο. Ο άντρας μου ξαναβρήκε λίγο από τον παλιό ενθουσιασμό του χάρη στις αυτοπροσωπογραφίες και στα ναυάγια. Έπαψε να ροχαλίζει; Ή κοιμόμουν πιο βαθιά; Η κόρη μου ολοκλήρωσε την πτυχιακή της για την Οττέσσα Μόσφεγκ και τον ύπνο ως μορφή αντίστασης στην κατανάλωση. Σημείωσα μερικές φράσεις της:

«Η φαντασία είναι η απόλυτη μητέρα».

«Μπορούμε να διαβάσουμε τη χειμερία νάρκη ως ανάπτυξη στη μήτρα, μια μετωνυμία για τον περίκλειστο χώρο του διαμερίσματος. Προετοιμάζει την αφηγήτρια για μια νέα έξοδο στον κόσμο και της επιτρέπει να αναδυθεί ως "νεογέννητο ζώο" (Μόσφεγκ 278). Ένα νέο άτομο αλλά και μια νέα μυθοπλασία».

«Στην απώτερη λογοτεχνική της χειραφέτηση η πρωταγωνίστρια μας αφήνει να πιστεύουμε ότι θα συνεχίσει να σκέφτεται εκτός κειμένου. "*Δεν ήξερα τι ήταν αληθινό*" (Μόσφεγκ 286) – μια φράση που αντηχεί όχι μόνο εδώ, αλλά σε όλες τις μυθοπλασίες».

Αν ζούσαμε σε βιβλίο, θα ήμασταν το κεφάλαιο πριν από το τέλος, όπου όλα όσα διαλύθηκαν ξαναφτιάχνονται. Όλα εκτός από την αφηγήτρια, που κρατάει μια στάση περιπάθειας, ή αμφιθυμίας, ή ξεπερασμένου ρομαντισμού, επειδή έχει μάθει πως έτσι φέρονται οι αφηγήτριες. Εξακολουθεί να ξυπνάει στις τέσσερις και μισή, όπως οι προϊστορικοί άνθρωποι που κρατούσαν τσίλιες για να προφυλάξουν τη σπηλιά από τα αγρίμια.

Ο πόνος ήρθε να σου μάθει κάτι, είχε πει η φίλη μου. Μετά το ισχίο ζήλεψε και το υπόλοιπο σώμα. Κόβιντ, γαστρεντερίτιδα, φαρυγγίτιδα, κόβιντ ξανά. Γινόμουν καλά για να αρρωστήσω πάλι. Το στρώμα με είχε πλακώσει. Κάθε φορά που άλλαζα πλευρό τα κοκαλάκια μου μονολογούσαν. Τα μπράτσα κι η κοιλιά μου νερούλιασαν από την ξάπλα. Το στρώμα έγινε οριζόντια βιβλιοθήκη:

παρακλητικοί κανόνες, φανερά και κρυφά ευαγγέλια, θεωρίες για το βιολογικό ασυνείδητο, σημειώσεις για τη Γαλανομάτα Μαρία (Collinsia sparsiflora), φυτό της Παρθένου στον Μεσαίωνα, για τη ζωγράφο Ρεμέντιος Βάρο, που η ευσεβής μητέρα της την ονόμασε Virgen de los Remedios (Παρθένα των Θεραπειών).

Τόσες και τόσες ιστορίες: Η Παναγία Γαλόκτιστη στα κατεχόμενα, οι εικόνες που έσταζαν γάλα. Η Μαύρη Μαντόνα, τρισέγγονη της Μητέρας Γης, της ρωμαϊκής Bona Dea – ή μήπως της Ίσιδας, που από την Αίγυπτο μετανάστευσε στη Μεσόγειο; Απόψεις για τον θηλασμό ως κανιβαλισμό της μητέρας. Ντοκιμαντέρ για την Crepidula fornicata. Αγιογραφίες απλωμένες στο κρεβάτι σαν ταρό. Το εικονοστάσι της γιαγιάς. Η Παναγία ως κόρη και ως μητέρα στην τοιχογραφία της Σάντα Μαρία Αντίκα. Η Παρθένος με τα ροζ κορδελάκια του Μουρίγιο και η Παρθένος με το λουλούδι του Γιόχαν Λούντβιχ Λουντ μαθαίνουν ανάγνωση από τη μητέρα τους. Οι λυπημένες Μαντόνες του Μπελλίνι και του Φίλιππο Λίππι σιγομουρμουρίζουν το «Mamy Blue». Το ακούγαμε με τον μπαμπά πριν πάω σχολείο, πριν μάθω αγγλικά. Σκαρφαλωμένη στην αγκαλιά του, κρατώντας σφιχτά τον τριχωτό του αντίχειρα, τραγουδούσα «αμπί θουόλε όκο λάι, ο μάμι».

I've been through all the walks of life (oh, mamy)
Seen tired days and lonely nights (oh, mamy)
And now without you by my side (oh, mamy)
I'm lost (Blue), how will I survive?

Το βιβλίο γραφόταν μόνο του. Ήμουν ο μάρσιπος. Η κοιλιά. Μπορείς να το πεις και παρθενογένεση.

Το κομοδίνο ήταν καλόβολη μητέρα. Ήξερε πότε χρειαζόταν ασπιρίνη, χαμομήλι ή Symbicort. Με κάθε εισπνοή κατέβαινε στον φάρυγγα βουδεσονίδη και διυδρική φουμαρική φορμοτερόλη. Τα κοκαλωμένα χαρτομάντιλα γύρω από το μαξιλάρι ήταν αναχρονισμός. Οι συγγραφείς δεν τσαλακώνουν πια σελίδες. Ούτε βήχουν σαν όλες μαζί τις αδερφές Μπροντέ.

Σκεφτόμουν σαν ερωτευμένη: *Αν συναντηθούμε μετά από χρόνια σε κάποιο όνειρο και πίνω Bloody Mary, θα κάνεις ότι δεν με ξέρεις; Ή θα πεις «από πού γνωριζόμαστε εμείς οι δυο»; Κι εγώ θα είμαι ετοιμόλογη; Θα πω «γνωριζόμαστε από το μπαρ με τις σιδερώστρες»;*

Οι απόψεις μου για τον έρωτα άλλαζαν. Έρωτας είναι να μην κόβεις τη μαργαρίτα, μόνο να την κοιτάς. Να μυρίζεις με κλειστά μάτια τη λακκούβα στον σβέρκο του άντρα σου. Να περιμένεις τη φίλη σου που δεν έρχεται. Να φτιάχνεις ταινία πανοραμίκ με το βλέμμα, αγκαλιάζοντας την πλάση με ήσυχη λαγνεία.

Την καληνύχτιζα νοερά πριν σβήσω το φως. Το φεγγάρι όπου ξεπατώναμε σταυρούς παιδιών έμπαινε από τις γρίλιες. Ο άντρας μου ρουθούνιζε σαν ανέμελος γάτος. Έβαζα τα πόδια μου ανάμεσα στα πόδια του. Η θερμοκρασία του ήταν συναίσθημα.

Ξεχειμωνιάσαμε.

Έγκυος ενός έτους με άστατο ύπνο και πρησμένη καρδιά, περίμενα το σπάσιμο των νερών.

***

Την ημέρα του Ευαγγελισμού το αποφάσισα.

Δεν πάει άλλο, θα γεννήσω, σκέφτηκα. *Ακόμη και με πρόκληση τοκετού, αν*

χρειαστεί. Θα κλείσω τα μάτια, θα τη φέρω πίσω με το ζόρι, να τελειώνουμε. Μόνη μου δεν τα έκανα όλα; Το πρώτο όνειρο ήρθε ακάλεστο, και το δεύτερο και το τρίτο. Γιατί άρχισα να ξαναπιάνω τα όνειρα κάθε βράδυ σαν κέντημα και σαν πλεκτό και να τα ξεχειλώνω, ώσπου δεν ήταν όνειρα πια αλλά ονειροφαντασίες; Κι έγινα η μητέρα του εαυτού μου που λέει ένα παραμύθι στο ξενυχτισμένο παιδί μέσα της; Ποιος είπε ότι δεν υπάρχει τίποτα, απολύτως τίποτα, που να μην το φαντάστηκε μια νύχτα κάποιος εγκέφαλος; Απ' όσα συνέβαιναν τις ώρες της αϋπνίας, στο μαύρο κουτί της κρεβατοκάμαρας, αυτό ήταν το πιο ερεθιστικό: να τη φαντάζομαι (να μας φαντάζομαι), να κατασκευάζω χώρους συνάντησης, σκηνικά θεάτρου με λίμνη ή βουνό, το φεγγάρι το ίδιο – ώσπου να κοιμηθώ για να την ονειρευτώ. Γιατί ήξερε πάντα τι σκέφτομαι; Μήπως είχε δίκιο ο άντρας μου – εκείνη κι εγώ ήμασταν ένα;

Κλείνω τα μάτια, συγκεντρώνω τις δυνάμεις που μου έχουν απομείνει. Τη βάζω να επιστρέφει στο δωμάτιο του ξενοδοχείου. Αδειάζει τη βαλίτσα της. Ξαπλώνει στο κρεβάτι με λασπωμένες γαλότσες. Τα ελάφια ανασταίνονται και ξανακαλπάζουν στο κεφαλάρι. Τα κρουασάν φουσκώνουν στον δίσκο του πρωινού. Αγκαλιαζόμαστε. Η βουβή συντριβή των φιλενάδων. Η συγχώρεση.

Ξαφνικά μπαίνω στο όνειρο από μια απειροελάχιστη τομή στο κεφάλι μου – μετά βίας χωράει μια τριχούλα των μπλε μαλλιών της. Όσα φαντάζομαι αρχίζουν να συμβαίνουν μόνα τους πια.

***

Βρισκόμαστε, λέει, σε μια αντιπροσωπεία αυτοκινήτων. Μας μιλάνε για ζάντες, πλευρικά μαρσπιέ, γαλβανισμένα χειριστήρια ταχυτήτων. Δεν καταλαβαίνουμε τίποτα. Το μόνο που ξέρω είναι πως οι συμπλέκτες μοιάζουν με καλογυαλισμένα στειλιάρια. Οι πωλητές ρωτούν:

— Ποια ταχύτητα θέλετε;

— Θα πάρουμε την έβδομη.

Με σκουντάει, δείχνει τις γοργονοουρές μας.

— Δεν χρειαζόμαστε ταχύτητες, χαζούλα μου. Ούτε φρένα.

Φέρνουν ένα αυτοκίνητο κόκκινο, αγωνιστικό, μάρκας Δεν Ξέρω, με δυο τιμόνια και το μπρούντζινο μαγνητάκι που είχε ο δάσκαλος οδήγησης. Γράφει «Μαμά μην τρέχεις».

— Τι βλακείες είναι αυτές; Άκου «μην τρέχεις»!

Το ξεκολλάει και το πετάει από το παράθυρο.

Πληρώνουμε με χαρτονομίσματα μεγάλου μεγέθους – όμως δεν είναι χαρτονομίσματα, είναι άδετες φωτοτυπίες του βιβλίου μου. Στη λεωφόρο η άσφαλτος γυαλίζει σαν λάδι. Αυτά τα χρυσά κρόσσια στον ουρανό λες να τα έπλεξε με τις βελόνες της;

— Ναι, άλλη δουλειά δεν έχω.

Θέλω συνέχεια να της μιλάω, αλλά δεν ξέρω τι να της πω.

— Δεν χρειάζεται να μιλάμε.

Έχω ξεχάσει πως ακούει τις σκέψεις μου.

Στις δυο πλευρές του δρόμου έχουν παραταχθεί θεατές με μπλε και κόκκινα σημαιάκια. Είναι οι αγρότες από το όνειρο με τις αξίνες. Αυτή τη φορά δείχνουν καλοσυνάτοι.

Μια μυστήρια γυναικεία φωνή έρχεται από το ραδιόφωνο: «Τη μάνα μου την αγαπώ / Αχ, ι, αμάν, γιατί πονεί για μένα / Μα όχι, αγάπη, όχι, αγάπη μου

γλυκιά, όσ' αγαπώ εσένα / Ωχ, ι, αμάν, όσ' αγαπώ εσένα».

Μαθαίνουμε το τραγούδι, το τραγουδάμε. Εγώ για εκείνη, εκείνη για μένα.

Έξω από το παράθυρο, κάτω απ' τα βράχια, ξεδιπλώνεται η θάλασσα.

Ο ήλιος χαστουκίζει τα μάγουλά μας.

— Έχω ένα αυτοκίνητο που όλο όλο τρέχει και πού-θα-στα-μα-τή-σει;

— Στην Αφροδίτη, λέει.

— Κι αν πέσουμε απ' την Αφροδίτη;

— Θα παντρευτούμε έναν δύτη. Εγώ τώρα. Έχω ένα αυτοκίνητο που όλο όλο τρέχει και πού-θα-στα-μα-τή-σει;

— Στον γκρεμό.

— Κι αν πέσουμε από τον γκρεμό;

— Θα σε δαγκώσω στον λαιμό.

— Κι αν πέσουμε στη θάλασσα;

— Θα κολυμπήσουμε. Ξέρεις πώς γεννάνε οι γοργόνες τα μαρμέλε τους;

— Τι μας νοιάζει, όσο γεννήσαμε γεννήσαμε.

— Έτσι μπράβο. Εσύ θα μάθεις να κολυμπάς κι εγώ θα μάθω να οδηγώ.

— Βρε κουτορνίθι, τόση ώρα οδηγούμε χωρίς χέρια. Κοίτα, ξεβιδώνω και το τιμόνι. Μόνο την ουρά χρειαζόμαστε για πηδάλιο.

— Ετοιμάσου, Θέλμα, παίρνω ανοιχτή στροφή!

— Πανέτοιμη, Λουίζ!

— Για στάσου, ποιος μας βάζει να τα λέμε αυτά;

— Εσύ. Δικό σου είναι το όνειρο.

Μου τραβάει τα μαλλιά. Της τραβάω το αυτί.

Βάζουμε τα γέλια.

— Φτάνει πια, λέμε με μια φωνή.

Ουρλιάζουμε από τα ανοιχτά παράθυρα:

— Ζίγκμουντ-γαμήσου-κι εσύ-και-η-σχολή σου κι εσύ-Λακάν-στον διάολο-να παν.

Ξαφνικά γυρίζει και με κοιτάζει σοβαρά.

— Θέλεις να ζήσουμε μαζί;

— Στο σπίτι στο ξέφωτο;

— Ναι. Έχουμε και στάβλο με ζώα, όπως στο κέντημά μου.

— Εννοείς να ζήσουμε μόνες μας;

— Τι μόνες μας; Αφού σου λέω με τα ζώα. Θα τα φροντίζουμε και θα μας φροντίζουν.

— Και τα παιδιά μας;

— Τα παιδιά μας έχουν μεγαλώσει πια. Δεν μας χρειάζονται.

— Κι οι άντρες μας;

— Μπορούν να δουλεύουν μαζί στο εργαστήριο. Και να έρχονται για σούπα bonne femme.

— Καλύτερα να τη λέμε σούπα amour.

— Ναι. Πάντα υπάρχει χρόνος για λίγη αγάπη.

— Και πώς θα φτάσουμε στο σπίτι μας;

— Κολυμπώντας.

Παρκάρουμε στην άκρη του δρόμου. Σούρσιμο με τις ουρές στην άσφαλτο, περπάτημα στις παλάμες. Στην άκρη του γκρεμού η θάλασσα μας δείχνει τον μακρύ ασημένιο λαιμό της.

— Η σώζουσα εαυτήν σωθήτω, ψέλνει η φίλη μου.

Πιανόμαστε χέρι χέρι.
Σημαδεύουμε και βουτάμε.

***

Έφτιαξα μόνη μου το απατεωνίστικο όνειρο; Ή ήρθε τελικά;
Κι αν έρχεται σαν απόλυτο σκοτάδι, σαν άρνηση της παρουσίας της;
Αν έρχεται χωρίς να έρχεται;
Δεν είναι άφιξη κι αυτή;
Οι σκέψεις μου ψιλοκομμένος κιμάς
Και αλογόμυγες πάνω στον κιμά
Και μυγοσκοτώστρα πάνω στις αλογόμυγες.

Ανοίγω τα μάτια
Σχηματίζεται το κουρτινόξυλο κι η άκρη του παπλώματος κι ο χρόνος με τις φλούο καμπύλες του στο ξυπνητήρι:
4:31
4:32
4:33

Η γυναίκα στα όνειρά μου δεν ήταν λογοτεχνική ηρωίδα. Δεν πρόοδευε, ούτε περνούσε απαραίτητα από τη μια δράση στην άλλη. Οι περιπέτειές της δεν είχαν ειρμό. Ωστόσο μετά από κάθε όνειρο η θλίψη της γινόταν θλίψη μου κι η χαρά της χαρά μου. Αντέγραφα τα αισθήματά της σαν να μην είχα δικά μου, σαν να μην ήξερα αν είμαι άνθρωπος ή σύμβολο σε όνειρο.
Έλεγε η κόρη μου μικρή:
— Μαμά, πώς ξέρεις ότι είμαι πραγματική και δεν με ονειρεύεται κάποιος;
— Σαν ποιος να σε ονειρεύεται;
— Εσύ.

Τώρα ξυπνάω για τα καλά.

Πετάω τα σκεπάσματα, πάω στην κουζίνα να φτιάξω ένα ζεστό.
Στα φύλλα του τσαγιού δεν βλέπω το μέλλον ούτε το παρελθόν, μόνο φύλλα.
Με την κούπα στο ένα χέρι, το σημειωματάριο στο άλλο, κάθομαι εκεί που καθόμασταν.
Ο καναπές έχει παλιώσει και γέρνει.
Άρχισε να κουτσαίνει κι αυτός;
Χώνω το χέρι στις σούστες, τίποτα.
Ανασηκώνω το μπροστινό ποδάρι, τίποτα.
Στην πλάτη έχει πιαστεί το κασκόλ με τα κρόσσια.
Ακριβώς στο σημείο που το είχα πετάξει στο όνειρο.
Αν ήμουν καλή νοικοκυρά, θα το είχα βρει νωρίτερα.
Η καρδιά μου χτυπάει σαν χαλασμένος κάδος.
Ποιος θα βάλει το χέρι να την τραβήξει
Να δούμε αν επισκευάζεται
Ή αν πρέπει να πάει για ανακύκλωση;
Λες να κοιμάμαι και να με ονειρεύεται το σπίτι μου;
Ή η μαμά και η κόρη μου;

Ή ο άντρας μου;

Η γυναίκα που έχει το όνομά μου κάνει τώρα κάτι πρωτάκουστο.
Τυλίγεται στο κασκόλ και γονατίζει.
Τρώει τα δάκρυά της κι αρχίζει να προσεύχεται.

Επουράνια Μητέρα μας
ας είναι δοξασμένο το όνομά Σου
ας έρθει η Βασιλεία Σου
ας γίνει το θέλημά Σου
όπως στον ουρανό, έτσι και στη γη.
Δώσε μας και σήμερα την απαραίτητη για τη συντήρησή μας
τροφή και σκέψη
συγχώρεσε την ασυγκράτητη οργή μας
για να συγχωρήσουμε κι εμείς τον Θεό που τύλιξε την αδερφή Του
σ’ ένα ρολό χαρτιών.
Χάρισέ μας μια νέα λέξη για την αδικία
ώστε να μην κουρνιάζουμε σαν θύματα
αλλά να ξαναγεννιόμαστε από τις στάχτες μας
και να εκπαιδεύουμε τους γιους και τις κόρες μας
με το παράδειγμά μας.
Μάθε μας να αγαπάμε η μια την άλλη
να κοιταζόμαστε στα μάτια
να προσπαθούμε λιγότερο
να κοιμόμαστε.
Επίτρεψέ μας τα πιο ακραία πειράματα, αλλά φύλαξέ μας από το κακό.
Γιατί σ’ Εσένα ανήκει η βασιλεία και η δύναμη και η δόξα,
στη Μητέρα και στην Κόρη και στο Άγιο Πνεύμα τους,
τώρα και πάντα και στους αιώνες των αιώνων.
Κυρία ελέησον.
Αμήν.

Κάθομαι δίπλα στον εαυτό μου σαν να είμαστε δυο ξεχωριστές γυναίκες.
Δεν ονειρεύομαι.
Είμαι –πάντα ήμουν– δυο γυναίκες: αυτή που ζει κι αυτή που κοιτάζει εκείνη που ζει.
Και τότε ποια είναι η τρίτη στο πλάι μας;

***

Όταν ήμουν κορίτσι, κόρη της μαμάς μου, πήγαινα μόνη μου στο σινεμά. Μου άρεσαν οι ταινίες που, μόλις έπεφταν οι τίτλοι τέλους, έπεφτε μαζί τους και το μέλλον: Μαθαίναμε ότι η γιαγιά θα σταματούσε να πονάει και θα ζούσε ως τα βαθιά γεράματα, η εγγονή θα γινόταν σκηνοθέτις και θα γιατρευόταν από τον εαυτό της κάνοντας μια κόρη, ο πατέρας θα έκοβε το κάπνισμα και θα ξανάρχιζε το τρέξιμο, η μητέρα θα γινόταν γιαγιά και θα συνήθιζε στην ιδέα ότι δεν είναι πια κορίτσι.

Δεν θέλω ν’ ασχοληθώ με το μέλλον. Η φαντασία μου φτάνει μετά βίας ως το καλοκαίρι. Σκέφτομαι να πάρω το κασκόλ στο νησί για τις βραδινές ψύχρες. Με

βοηθάει να αποκοιμηθώ, με βοηθάει και να ξυπνήσω. Το τριβελίζω με τις ώρες, το ξεχειλώνω, προσπαθώ να καταλάβω από τι είναι φτιαγμένο.

— Σου πάει, λέει η κόρη μου. Αν δεν είχε χρυσά κρόσσια, θα το φορούσα κι εγώ.

— Παιδί μου, θα το κατσιάσεις αυτό το κασκόλ, λέει η μαμά.

Όποτε χώνω τα δάχτυλα στο δίχτυ της πλέξης θυμάμαι ότι η επιθυμία είναι θάλασσα, η φαντασία βάρκα κι εγώ ένα τυχαίο ψάρι που πιάστηκε στα δίχτυα. Έμεινα έγκυος ξανά για να καταλάβω αυτό το απλό φαινόμενο. Τώρα «βαρκίζω». «Είμαι κοντά στον νιπτήρα». «Δίνω στο φως». «Θεραπεύομαι και συνέρχομαι». Μια ουράνια φωνή ψέλνει: «Καλή λευτεριά, κορίτσι μου, το εργοστάσιο μωρών έκλεισε. Ο μεγάλος ψύλλος δεν θα σε ξαναχέσει. Από δω και πέρα, όταν πκιάννουν σε οι πόνοι, θα γεννάς και θα ξαναγεννάς τον εαυτό σου».

Δεν μου λείπει η μυστηριώδης φίλη μου. Είναι παντού όπου γυρίσω να κοιτάξω. Στα μουσεία, στις εκκλησίες, στα επαρχιακά καφενεία. Μια μπλε οπτασία με χρυσάφι γύρω από τα μαλλιά, πατικωμένη στην κορνίζα. Μετά τις κηδείες λέει «ποθώ λίγη ζωή». Στις δημόσιες υπηρεσίες, πάνω απ’ το κεφάλι της στρυφνής υπαλλήλου, ψιθυρίζει «άσ’ τη να πάει στο καλό, κι αυτή μάνα τη γέννησε».

Την αφήνω να πάει στο καλό. Συγκεντρώνομαι στο πορτρέτο της και στο παιδί της. Με αναστατώνει η συγκέντρωση στο βλέμμα τους, το βουβό τραγούδι τους. Η τρομερή στιγμή που το παιδί ακόμη δεν μιλάει κι η μητέρα δεν θέλει να του μάθει κάτι. Γέρνουν το κεφάλι, δίνουν μια φιλική κουτουλιά, άκακοι ταύροι χωρίς κέρατα. Ενσαρκώνουν το κενό και το βάθος, μια υπαρξιακή αποχαύνωση σχεδόν ανάρμοστη. Με τους κροτάφους ή τα μαγουλάκια τους κολλημένα.

Τι κάνουν όταν δεν τους κοιτάμε; Πώς εκδηλώνουν χαρακτήρα και παρορμήσεις; Τσακώνονται, κλαίνε, τραγουδούν παλιές επιτυχίες στα παρασκήνια; Κι αν βαρέθηκαν να παίζουν τον ίδιο ρόλο τόσους αιώνες; Κι αν στον πάτο της εικόνας προβάρουν καινούριους ρόλους;

Κρύψε με, μαμά, κρύψε με, παιδί,
στα κομμάτια η ευσέβεια,
δεν θέλουμε αναγνώριση, μόνο φιλιά και φλέβες.
Να υπάρχουμε μαζί
να είναι η ύπαρξή μας γιορτή της ύπαρξής μας
να γλεντάμε άφοβα την ιεροσυλία μας.
Χαίρομαι και λυπάμαι που σε έχω,
σε μισώ γιατί σε αγάπησα τόσο,
θέλω να φύγεις και να μείνεις κοντά μου για πάντα.

Θα δοκιμάσουν ξανά. Πιο αστεία, πιο χαρμόσυνα, πιο σαρκαστικά. Θα συμμαχήσουν εναντίον των ολοκληρωτικών καθεστώτων, της κλειτοριδεκτομής, της παιδικής εργασίας. Η νέα παράσταση θα μείνει στην ιστορία: Μια μέρα θα δημιουργήσουν οι δυο τους ένα καταφύγιο αληθινών αισθημάτων, μια αντινομία που την ξέρω κι εγώ, αλλά την κρύβω. Κάτι σχετικό με την αγάπη και την ειλικρίνεια και την αποτυχία κάθε άλλου συστήματος.

Στο μεταξύ, οι υπάλληλοι σφραγίζουν χαρτιά, οι καφετζήδες σέρνουν τα πόδια τους, οι φύλακες μουσείων τριγυρνούν στις αίθουσες με τα χέρια στην πλάτη σαν συνταξιούχοι. Παρά την αδιαφορία τους, ή και εξαιτίας της, η εικόνα δεν χάνει το νόημά της. «Μ’ αρέσει να σε κοιτάζω να με κοιτάζεις» ψιθυρίζουν τα δυο παράξενα πλάσματα. Δεμένα μεταξύ τους με αόρατο σχοινί, με μαλώνουν που

χάνω χρόνο σε υπηρεσίες και μουσεία αντί να παίρνω και να δίνω αγάπη.

Αγάπη είναι η αγκαλιά τους
πριν τη σφετεριστεί η θρησκεία,
η ιστορία, η πατριαρχία. Είναι ο
βαθμός μηδέν της αγάπης πριν αρχίσουμε
να δίνουμε ονόματα στα πράγματα, πριν πούμε
άνοιξη είναι αυτό και χειμώνας το άλλο,
πατέρας και μητέρα ετούτο και παιδί εκείνο,
πριν από αυτό υπήρχε αγάπη γυμνή
και ζωώδης και ζεστή, το σώμα τη θυμάται
γι' αυτό τα βράδια αγκαλιάζουμε το μαξιλάρι
φέρνουμε τα γόνατα στο στήθος
τυλιγόμαστε στον λώρο των σεντονιών
και μπουσουλάμε στη σπηλιά
της πρώτης μας αγάπης

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΚΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το κείμενο της γλωσσολόγου και ψυχαναλύτριας Luce Irigaray *Et l'une ne bouge pas sans l'autre* (Και η μια δεν κινείται χωρίς την άλλη) ήταν φωτεινός φάρος στη διάρκεια της συγγραφής. Μια απλή αλλά ριζοσπαστική ιδέα: Η αρμονική σχέση ανάμεσα σε μητέρες και κόρες προϋποθέτει τη χειραφέτηση της κόρης και τη συνεχιζόμενη ζωτικότητα της μητέρας. Επίσης, την αποδοχή της διπλής ταυτότητας των γυναικών – που είναι ταυτόχρονα μητέρες και κόρες η μια της άλλης.

Χρειάζονται νέες λέξεις για την εμπειρία της μητρότητας και της θυγατρικότητας, πέρα από τη ρητορική της «θυσίας», της «ενοχής», της «επιβολής», της «ταύτισης». Η νέα γλώσσα απαιτεί μεταξύ άλλων και την εγκατάλειψη των γυναικείων προνομίων «του ηλιθίου, του παιδιού και του υπηρέτη» (φράση της Σούζαν Σόνταγκ). Καθώς και νέα γραμματική, επειδή η παλιά είναι «η ύστατη αρένα της σεξιστικής πλύσης εγκεφάλου» (Σόνταγκ και πάλι).

Τα βιβλία, όπως και τα ανέκδοτα, χάνουν το μυστήριό τους με τις εξηγήσεις. Ωστόσο έχω να πω ότι το κείμενο ζητούσε να συνδυάσω ό,τι έμαθα πως είναι η γλώσσα με κάτι νέο που αξίζει να υπάρξει. Ξεκινώντας από μικρές «ανδρικές» φράσεις, πέρασα σε κεφάλαια που περιγράφονται καλύτερα με το λεξιλόγιο της εγκυμοσύνης: κυκλική σκέψη, μείωση στίξης, σπάσιμο νερών. Ύστερα οι δυο γλώσσες συνδέθηκαν κι έσβησαν, ελπίζω, τα ρευστά τους περιγράμματα η μια μέσα στην άλλη.

Μερικά αποσπάσματα προέρχονται από έργα άλλων:

— «Δεν υπάρχει τίποτα, απολύτως τίποτα, που να μην το φαντάστηκε μια νύχτα κάποιος εγκέφαλος» (Λουίς Μπουνιουέλ, *Η τελευταία πνοή*, μτφρ. Μαρία Μπαλάσκα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1984).

— «Η Βίβλος αρχίζει με το γράμμα βήτα, το άλφα το άφησε για να το αναλάβω εγώ», «Το ασυνείδητο δεν συνίσταται στο ότι το ον σκέφτεται, συνίσταται στο ότι το ον, μιλώντας, απολαμβάνει» (Ζακ Λακάν, *Encore – Ακόμη. Σεμινάριο εικοστό*, μτφρ. Βλάσης Σκολίδης –απ' όπου και τα υπόλοιπα δικά του αποσπάσματα–, Ψυχογιός, 2011).

— «Όσο ζεις, ένα κομμάτι σου κυλάει προς το νεκροταφείο» (Ελίζαμπεθ Χάρντγουικ, *Sleepless Nights*, Faber & Faber, 1979).

— «Τα φαντάσματα των πρώτων συνουσιαζόμενων αρχέγονων κυττάρων» (Σάντορ Φερέντσι, *Θάλασσα – Δοκίμιο για μια θεωρία της γενετήσιας ζωής*, μτφρ. Έρη Κούρια, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2015).

— Οι στίχοι «Δέσποινα των σιωπών… όλες οι αγάπες τελειώνουν» (Τ.Σ. Έλιοτ, *Τετάρτη των τεφρών και άλλα ποιήματα*, μτφρ. Τάκης Κουφόπουλος, Αθήνα, 1964). Οι στίχοι «Ποιος είναι ο τρίτος… στο άλλο σου πλευρό;» (*Η άγονη γη*, μτφρ. Χάρης Βλαβιανός, Εκδόσεις Πατάκη, 2020).

— «Είμαι η λαβή της ομπρέλας όταν βρέχει / τα φρένα του αυτοκινήτου πάνω στη στροφή» (Γιάννης Ευσταθιάδης, *Κιβωτός*, Ύψιλον, 1998).

— «Το χιόνι που πέφτει καθώς / τρίβονται τα οστά μου και το χέρι μου ξύνει / το αγύριστο κεφάλι μου» (Δανάη Σιώζιου, *Ενδεχόμενα τοπία*, Αντίποδες, 2021).

— «Τα μυρμήγκια που πεθαίνουν από αγάπη» (Βισουάβα Σιμπόρσκα, *Η ζωή εδώ και τώρα*, μτφρ. Μπεάτα Ζουλκιέβιτς, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2021).

— «Αύριο θα σμίξω τα δυο σου σκέλη, μήπως γεννηθεί ένα μικρό λυπητερό παιδάκι… δώστε μου να πεθάνω όλους τους θανάτους» (Μάτση Χατζηλαζάρου, *Ποιήματα 1944-1985*, Ίκαρος, 1989).

— «Με τι χαρά θα σε ονόμαζα κόρη μου αν το ήθελες!» (Ρόμπερτ Βάλζερ, *Τα αδέλφια Τάννερ*, μτφρ. Βασίλης Πατέρας, Ροές, 2014).

— Η σκέψη γύρω από τον αγώνα για την απελευθέρωση των γυναικών ως αγώνα εναντίον του φασισμού προέρχεται από τη Βιρτζίνια Γουλφ.

— Η αναφορά στον Μάρτιν Χάιντεγκερ προέρχεται από το ιστολόγιο του ψυχαναλυτή Κώστα Γεμενετζή.

— Στο μυθιστόρημα περιλαμβάνονται επίσης αποσπάσματα από έργα των: Χέρμαν Μέλβιλ (*Μόμπι Ντικ, ή Η φάλαινα*, μτφρ. Α. Κ. Χριστοδούλου, Gutenberg, 1991), Τζορτζ Στάινερ (*Ένα μακρύ Σάββατο*, μτφρ. Θάνος Σαμαρτζής, Δώμα, 2022) και Μιγκέλ ντε Ουναμούνο («Ο αδερφός Χουάν ή Ο κόσμος είναι θέατρο», μτφρ. Κυριακή Χριστοφορίδη, ηλεκτρονικό περιοδικό Χάρτης, τχ. 60, 2023), καθώς και αποσπάσματα από κείμενα των Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, Αν Κάρσον, Έριχ Φρομ, Τζακ Κέρουακ, Ροζάριο Καστελλάνος, Λεονόρα Κάρρινγκτον και Κλαρίσε Λισπέκτορ σε δική μου μετάφραση.

— Το τραγούδι «Τη μάνα μου την αγαπώ» είναι σύνθεση του Ιωάννη Μπερνιδάκη, η ερμηνεία της Λαυρεντίας Μπερνιδάκη (ηχογράφηση του 1940).

— «Όταν βγαίνεις στο μπαλκόνι, η μανούλα σε μαλώνει» είναι στίχος του Βαγγέλη Περπινιάδη.

— Το τραγούδι «I’m Gonna Be (500 Miles)» είναι των Proclaimers.

***

Ευχαριστώ τη Φωτεινή Μουρκούση για τις συζητήσεις, τη γενναιόδωρη βοήθεια στις μεταφράσεις και τη φιλία της. Τη Sheila Shrivastava, που μου συμπαραστάθηκε από μακριά. Παλιές και νέες φίλες (και μερικούς φίλους) που συνέδραμαν στα κεφάλαια της ετυμολογίας και στο Αλφαβητάριο ιστοριών, γνωρίζοντας ότι οι ιστορίες τους θα παραποιηθούν. Την ποιήτρια A.E. Stallings, που με πήρε μαζί της στο δίκτυο μεταναστριών «Μέλισσα».

Για την ανάγνωση και τα σχόλια ευχαριστώ τη Γιώτα Τεμπρίδου, την Ντένια Αθανασοπούλου-Κυπρίου, τα χρυσά κορίτσια – Αλεξάνδρα, Κατερίνα, Χριστίνα. Για την εμψύχωση τη Λεωνόρα Γαϊτάνου. Ευχαριστίες θερμές στην Κούλα Αρμουτίδου, που μου διηγήθηκε τη δική της παιδική ηλικία κι εκείνη της κόρης της, Ελένης Τοπαλούδη – χαμένης κόρης όλων μας. Ευχαριστίες στη Λέιλα και στην ανάδοχη μητέρα της, στους συγγραφείς Kristine Ervin και Owen Kraus, που μου εμπιστεύτηκαν τις ιστορίες τους. Στη Mary Flanagan για το ανέκδοτο με τον Τζόζεφ και την παπαγαλίνα Χάννα, αλλά κυρίως για τη φιλοξενία στην Προβηγκία, όπου ολοκληρώθηκε η τελευταία γραφή.

Ευχαριστίες στα ιδρύματα που με περιέθαλψαν στη διάρκεια της συγγραφής ως τροφοί και μητέρες: Atelier Mondial, Literaturhaus Basel και Kloster Dornach στη Βασιλεία, Baltic Center for Writers and Translators στη Σουηδία, Santa Maddalena στην Τοσκάνη. Και βέβαια το Porto Rafti Heaven Retreat. Η τρυφερότητα και η διακριτικότητα των ανθρώπων, η γαλήνη των δωματίων και των τόπων εξισορρόπησε την επικινδυνότητα του βιβλίου μέσα μου.

Ευχαριστίες επίσης στην Άννα Πατάκη για την τρυφερή υποδοχή και στην Ελένη Κεχαγιόγλου για την αφοσίωση στο κείμενο και τα τυπογραφικά της θαύματα.

Ευχαριστώ τις γυναίκες της οικογένειας. Την αδερφή μου για τη βιωμένη αδερφικότητα. Τη μητέρα μου για τις συζητήσεις περί οραμάτων και θανάτου, το τρυφερό

γράμμα της, την αντοχή της σε όσα γράφω. Τη μητέρα του άντρα μου για τη γλαφυρή δική της διήγηση.

Το μυθιστόρημα δεν θα ήταν ίδιο χωρίς την ολόψυχη συμπαράσταση της κόρης μου Κλάρας. Την ευχαριστώ που δέχτηκε να συμπεριλάβω στο βιβλίο ένα παλιό της ποίημα, μια απομαγνητοφωνημένη συζήτησή μας, αποσπάσματα της πτυχιακής της για την Οττέσσα Μόσφεγκ και την επιστολή που μου έγραψε όταν διάβασε το πρώτο μέρος του βιβλίου.

Για να μεγαλώσει ένα κορίτσι χρειάζεται και πατρικά πρότυπα απεριόριστης αγάπης, σεβασμού και πίστης στις γυναίκες. Αυτό και μόνο θα αρκούσε για να ευχαριστήσω τον Δημήτρη Τσουμπλέκα. Στο πρόσωπό του θαυμάζω τους πατεράδες που συναισθάνονται και στηρίζουν με όλη τους την καρδιά, που υποδέχονται το νέο χωρίς ειρωνεία ή πικρία. Τον ευχαριστώ για το δελτίο τύπου που μου παραχώρησε και για την αυστηρή κριτική του στην πρώτη γραφή του βιβλίου, η οποία ξύπνησε μέσα μου πότε την Irigaray, πότε την τίγρη.

Χρειάζεται να προσθέσω πως το βιβλίο, παρά τα τεκμήρια που συσσωματώνει, είναι προϊόν φαντασίας; Συχνά διαβάζουμε μια μυθοπλασία ως βιογραφία. Το αντίθετο ισχύει επίσης.

Αμάντα Μιχαλοπούλου
Δεκέμβριος *2024*